

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Radvilė Čiricaitė

**TARPTAUTINIO BANKROTO PROCESO ASPEKTŲ
TEISINIS REGULIAVIMAS
EUROPOS SAJUNGOS IR LIETUVOS TEISĖJE**

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2012

Disertacija rengta 2004 – 2011 metais Vilniaus universitete.

Mokslinis vadovas:

Doc. dr. Skirgailė Žalimienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė - 01S) (nuo 2009 m.)

Doc. dr. Zenonas Petrauskas (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė - 01S) (nuo 2004 m. iki 2009 m.)

TURINYS

Santrumpų sąrašas.....	5
Įvadas	7
1. Tarptautinis elementas bankroto teisiniuose santykiuose	22
1.1. Tarptautinio bankroto proceso samprata.....	22
1.2. Tarptautinio bankroto proceso problematika	28
1.3. Tarptautinio bankroto proceso teisinio reguliavimo koncepcijos	35
1.3.1. Teritoriškumo koncepcija.....	35
1.3.2. Kooperatinio teritoriškumo koncepcija.....	37
1.3.3. Universalumo koncepcija	39
1.3.4. Modifikuoto (riboto) universalumo koncepcijos	41
1.3.5. Kitos koncepcijos	42
2. Tarptautinio bankroto proceso aspektų teisinis reguliavimas Europos Sąjungos teisėje.....	45
2.1. Tarptautinio bankroto teisinio reguliavimo raida Europos Sąjungoje.....	45
2.2. Reglamento 1346/2000 reguliuojami teisiniai santykiai ir pamatiniai principai.....	51
2.3. Reglamento 1346/2000 vieta Lietuvos teisinėje sistemoje.....	53
2.4. Reglamento taikymo sritis	58
2.5. Tarptautinė teismų jurisdikcija	62
2.5.1. Pagrindinės bankroto bylos iškėlimas	63
2.5.2. Šalutinių ir savarankiškų teritorinių bankroto bylų iškėlimas	76
2.5.3. Pagrindinės ir šalutinės bankroto bylos kėlimo Lietuvos teisme ypatumai	81
2.5.4. Su bankroto byla susijusių bylų teisingumas	89
2.5.5. Jurisdikcijų kolizijos sprendimas	94
2.6. Taikytinos teisės taisyklės.....	98

2.6.1. <i>Lex concursus</i> - pagrindinė taikytinos teisės taisyklė	99
2.6.2. <i>Lex concursus</i> išimtys	110
2.7. Sprendimų pripažinimas ir vykdymas	126
3. Tarptautinio bankroto proceso aspektų aspektų, kuriems netaikomas Reglamentas 1346/2000, teisinis reguliavimas atskirų Europos Sąjungos valstybių narių ir Lietuvos teisėje	141
3.1. Tarptautinio bankroto proceso aspektų reguliavimo ypatumai Vokietijos, Didžiosios Britanijos, Ispanijos ir Belgijos teisėje.....	141
3.2. Tarptautinio civilinio proceso ir taikytinos teisės klausimų teisinis reguliavimas Lietuvos teisėje.....	158
3.2.1. Nacionalinių ir tarptautinių teisės normų taikymas bankroto bylose su tarptautiniu elementu	159
3.2.2. Teismo jurisdikcija bankroto bylose su tarptautiniu elementu	161
3.2.3. Taikytina teisė bankroto bylose su tarptautiniu elementu.....	174
3.2.4. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas	182
3.2.5. Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimas ir vykdymas	191
Išvados ir pasiūlymai	196
Literatūros sąrašas.....	202
Autorės mokslinės publikacijos disertacijos tema.....	226

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

LR	Lietuvos Respublika
LR ĮBĮ	Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas
LR ĮRĮ	Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas
LR CK	Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas
LR CPK	Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas
LR KAĮ	Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas
LAT	Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
EEB	Europos Ekonominė Bendrija
ES	Europos Sąjunga
ETT, Europos Teisingumo Teismas	Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (anksčiau - Europos Bendrijų Teisingumo Teismas)
Komisija	Europos Komisija
Lisabonos sutartis	2007 m. Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos Bendrijos steigimo sutartį pasirašyta Lisabonoje
SESV	2008 m. Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo
1968 m. Briuselio konvencija	1968 m. Briuselio konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo
1995 m. Konvencija dėl bankroto bylų	1995 m. Europos Bendrijos konvencija dėl bankroto bylų (neįsigaliojusi)

Reglamentas 1346/2000, Reglamentas Briuselio I reglamentas	2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (Briuselis I)
Romos I reglamentas	2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma I)
Virgós/Schmit ataskaita	1995 m. Konvencijos dėl bankroto bylų aiškinamasis raštas, parengtas Miguel Virgós ir Etienne Schmit
UNCITRAL	Jungtinių Tautų Tarptautinė prekybos teisės komisija
str.	straipsnis
d.	dalys
p.	punktas
žr.	žiūrėti
t. y.	tai yra
pvz.	pavyzdžiui
m.	metai
kt.	kita

IVADAS

Tiriamos problemos pagrindimas, darbo aktualumas, naujumas ir reikšmė

Tarptautinės prekybos ir investicijų plėtra įgauna vis didesnę pagreitį šiuolaikiniame verslo pasaulyje. Tokia plėtra ne tik suteikia naujų verslo galimybių dalyvaujantiems subjektams, bet ir sukuria konkurencingą aplinką, kurioje ne visi sugeba išsitvirtinti. Nuostoliai tampa neišvengiamu šios plėtros šalutiniu poveikiu, kurie verslo subjektą gali privesti prie visiško ekonominio žlugimo - bankroto. Dažnai tokių subjektų bankrotai išeina už vienos valstybės ribų, nes įmonės turi kreditorių įvairiose valstybėse arba jų turtas yra užsienio valstybėse. Plačiai nuskambėję tokių tarptautinių korporacijų kaip Enron, BRAC Rent-A-Car International, Crisscross Telecommunications, Eurofood/Parmalat, MG Rover bankrotai¹ – ne vieninteliai pavyzdžiai, kai bankrotai sukėlė teisinių padarinių ne vienoje, bet keliose valstybėse.

Globalizacijos pasekmėje didėjant tarpvalstybinių bankrotų skaičiui teismai vis dažniau susiduria su problemomis, kurias sąlygoja bankroto bylų, turinčių tarptautinį elementą, iškėlimas ir nagrinėjimas. Visų pirma, teismams tenka aiškintis ir nagrinėti tarptautinės jurisdikcijos bei taikytinos teisės klausimus. Atsižvelgiant į tai, kaip bus išspręsti šie klausimai, priklausys bankroto bylos eiga ir baigtis, o tuo pačiu ir subjektų, kuriuos įtakoja skolininko bankrotas, interesų apsauga ir gynimas. Kita vertus, teismams gali tekti spręsti užsienyje pradėtų bankroto procedūrų padarinių poveikio, užsienio administratoriaus įgaliojimų ar užsienio teismo sprendimo priimto bankroto byloje pripažinimo (ir vykdymo) klausimus. Tokiu atveju užsienyje nagrinėjamos bankroto bylos efektyvumas gali tiesiogiai priklausyti nuo to, kaip pripažįstanti valstybė reguliuoja šiuos klausimus. Taigi tinkamas bankroto bylos tarptautinių aspektų sureguliuojimas reikšmingas ne tik skolininko, jo kreditorių ar pačios valstybės socialinių interesų apsaugai, bet ne mažiau svarbus užtikrinant veiksmingą

¹ Plačiau apie šių tarptautinių korporacijų bankrotus žr. Pannen, Klaus (ed.) *et al. European Insolvency Regulation*. De Gruyter Recht, Berlin, 2007, 134-149.

tarptautinį bendradarbiavimą užsienyje nagrinėjamų ar užbaigtų bankroto bylų atžvilgiu.

Kadangi minėti tarptautinio bankroto proceso klausimai didžiąją dalimi yra tarptautinės privatinės teisės² sritis, todėl juos reguliuojančios teisės normos dažniausiai įtvirtinamos valstybių vidaus (nacionalinėje) teisėje. Lietuvos teisės aktuose nėra specialių nuostatų, taikomų bankrotų bylų su tarptautiniu elementu reguliavimui. Teismai, sprenddami tarptautinės privatinės teisės klausimus, turi vadovautis bendrosiomis teisės normomis, kurios taikomos civilinių bylų su tarptautiniu elementu nagrinėjimui. Šių normų taikymas tarptautinio bankroto bylose tampa sudėtingas, kadangi teismai turi atsižvelgti į bankroto instituto specifiką, įskaitant viešojo intereso apsaugą. Be to, tarptautinės privatinės teisės normų taikymą bankroto bylose apsunkina dar ir tai, kad Lietuvos teismų praktika šioje srityje nėra gausi. Tai liudija poreikį išsamiau ištirti tokiose bylose iškylančias ar galinčias iškilti problemas, susijusias su tarptautinės privatinės teisės normų taikymu, pasiūlyti problemų sprendimo būdus siekiant veiksmingesnio bankroto bylų nagrinėjimo Lietuvos teismuose.

Minėtų tarptautinio bankroto proceso klausimų teisinis reguliavimas vien tik vidaus tarptautinės privatinės teisės normomis ne visada gali išspręsti problemas, su kuriomis susiduriama tarptautinį pobūdį turinčių bankroto bylų atvejais. Bankroto procedūras ir jų tarptautinius aspektus reguliuojančių nacionalinių teisės aktų skirtumai kliudo pasiekti efektyvų tarpvalstybinių bankroto bylų nagrinėjimą. Pripažįstama, jog neigiami skirtingo teisinio reguliavimo padariniai gali būti pašalinti arba sušvelninti tarptautiniu lygiu suvienodinant atitinkamų tarpvalstybinio bankroto klausimų sprendimą.

² Teisės doktrinoje nėra vieningos nuomonės dėl tarptautinės privatinės teisės apimties. Vieni autoriai teigia, kad tarptautinio civilinio proceso normos, reguliuojančios tarptautinio pobūdžio bylinėjimąsi, yra savarankiška nacionalinės teisės dalis, o tarptautinė privatinė teisė apima tik kolizines normas, kurios išsprendžia dviejų ar daugiau valstybių materialinės teisės sistemų koliziją. Kiti autoriai teigia, kad tarptautinio civilinio proceso normos yra sudedamoji tarptautinės privatinės teisės dalis. Šioje disertacijoje autorė laikysis pastarosios nuomonės, t. y., kad tarptautinės privatinės teisės normos apima tiek tarptautinio civilinio proceso normas, tiek taikytiną teisę nustatančias kolizines normas. Plačiau apie tarptautinio civilinio proceso teisės ir tarptautinės privatinės teisės santykio problematiką žr. Kontrauskas, Ramūnas. Tarptautinis civilinis procesas: samprata ir vieta nacionalinės teisės sistemoje. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 7 (109), p. 74-75.

Europos Sąjungos lygmenyje tarpvalstybinių bankroto bylų problemų sprendimo būdas vienodinant tarptautinės privatinės teisės normas buvo įtvirtintas 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų³ (toliau tekste – Reglamentas 1346/2000 arba Reglamentas). Jame sureguliuoti tarptautinės teismų jurisdikcijos, taikytinos teisės bei sprendimų pripažinimo klausimai, taip pat paliečiami kiti tarptautinio bankroto proceso aspektai, pavyzdžiui, kreditorių ar likvidatorių teisės. Tačiau pagrindinis Reglamento 1346/2000 tikslas – efektyvus ir veiksmingas tarpvalstybinių bankroto bylų nagrinėjimo užtikrinimas - gali būti pasiektas tik tuo atveju, jeigu jo nuostatos bus vienodai taikomos valstybių narių teismų praktikoje. Užsienio doktrinos bei valstybių narių teismų praktikos analizė leidžia teigti, kad vis dar pasitaiko neaiškumų taikant Reglamento nuostatas, o Lietuvos teismų praktika jo nuostatų taikymo srityje dar tik formuojasi ir nėra vientisa. Tokia situacija reikalauja gilesnio ir detalesnio Reglamento nuostatų tyrimo, praktikoje iškilančių problemų sprendimo būdų pateikimo, kurie nagrinėjami ir siūlomi šiame darbe.

Atsižvelgiant į tyrimo objekto problematiką, disertacijoje nagrinėjami klausimai tiriami dviem lygiais. Visų pirma, tarptautinės teismų jurisdikcijos, taikytinos teisės ir užsienio teismų sprendimų pripažinimo bei vykdymo klausimai Europos Sąjungos lygmenyje analizuojami nagrinėjant Reglamento 1346/2000 nuostatas. Lietuvoje nuo 2004 m. gegužės 1 d. Reglamentas 1346/2000 taikomas tiesiogiai, todėl Reglamento nuostatų taikymo ir aiškinimo klausimai yra ypač aktualūs. Negalima teigti, jog šio tyrimo metu Reglamento 1346/2000 nuostatos Lietuvoje apskritai nebuvo tirtos, tačiau Lietuvos autorių tyrimai daugiausia apsiribojo tik atskiromis Reglamento 1346/2000 sritimis. Reglamento 1346/2000 nuostatos fragmentiškai nagrinėjamos keliose Lietuvos autorių mokslo publikacijose⁴. Išsamesnė

³ OJ L 160, 30.6.2000, p. 1-18 (OL, 2004 m. specialusis leidimas, 19 skyrius, 1 tomas, p. 191-208).

⁴ Lauros Kirilevičiūtės moksliniai straipsniai: “Europos Sąjungos kompetencijos reguliuoti bankroto procesą ribos“. *Teisė*. 2009, t. 73, p. 89-101; “Ar egzistuoja palankesnės teisės ieškojimo galimybės bankroto bylose?“ *Teisė*. 2010, t. 74, p. 93-104; Andriaus Urbono mokslinis straipsnis „Teismo sprendimo bankroto byloje pripažinimas kitoje Europos Sąjungos šalyje narėje“. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 99 (9), p. 70-76.

Reglamento 1346/2000 nuostatų analizė, susijusi su tarptautine teismų jurisdikcija, pateikta L. Kirilevičiūtės daktaro disertacijoje⁵, kuri buvo parengta beveik paraleliai su šia disertacija, taip pat paminėtini keli vadovėlio „Bankroto teisė“⁶ skyriai, kuriuose glaustai apžvelgtos Reglamento 1346/2000 nuostatos. Tačiau išsamių kompleksinių tyrimų, kuriuose nagrinėjamos Reglamento 1346/2000 nuostatos, susijusios su jurisdikcijos, taikytinos teisės bei teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo klausimais bankroto bylose iki šiol nebuvo atlikta, ir tai lėmė autorės pasirinkimą nagrinėti šiuos klausimus savo moksliniame darbe. Visgi reikia pažymėti, jog šiam moksliniam tyrimui keliami tikslai lėmė, jog disertacijoje nėra siekiama išanalizuoti visas Reglamento 1346/2000 nuostatas, reguliuojančias tarptautinės teismų jurisdikcijos, taikytinos teisės ir užsienio teismų sprendimų pripažinimo bei vykdymo klausimus. Tyrimui pasirinktos tik tos nuostatos, kurių tinkamas aiškinimas yra ypač svarbus vienodam Reglamento taikymui, arba kurių taikymas yra neaiškus arba buvo sukėlęs (ar, autorės nuomone, gali sukelti) problemų.

Pažymėtina, kad Lietuvos teisėje įtvirtintų tarptautinės privatinės teisės nuostatų taikymas bankroto bylose su tarptautiniu elementu apskritai nebuvo tiriamas. Tai paskatino autorę išplėsti disertacijos tyrimo objektą, įtraukiant į jį tarptautinio bankroto proceso klausimų, nepatenkančių į Reglamento 1346/2000 taikymo sritį, reguliavimo problematiką Lietuvos teisėje. Todėl šioje disertacijoje jurisdikcijos, taikytinos teisės ir užsienio teismų sprendimų pripažinimo bei vykdymo klausimai tarptautiniame bankroto procese tiriami ne tik Europos Sąjungos, bet ir nacionaliniame lygmenyje, analizuojant Lietuvos Respublikos teisės aktuose įtvirtintas tarptautinės privatinės teisės nuostatas, jų taikymą teismų praktikoje. Neatsiejamai nagrinėjamos ir tarptautinių sutarčių nuostatos, kadangi ratifikuotos tarptautinės sutartys sudaro vidaus teisinės sistemos sudedamąją dalį.

⁵ Kirilevičiūtė, Laura. Jurisdikcijos taisyklės pagal 2000 m. gegužės 29 d. tarybos reglamentą (EB) 1346/2000 dėl bankroto bylų. Daktaro disertacija, 2011 (apginta 2012 m. sausio 26 d.)

⁶ Kavalnė, Salvija; Mikuckienė, Vilija; Norkus, Rimvydas; Velička, Rimvydas. *Bankroto teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2009.

Atliktas mokslinis tyrimas reikšmingas keliais aspektais. Kaip jau buvo minėta, teismų praktika Reglamento 1346/2000 taikymo srityje tik formuojasi. Lietuvos teismams yra tekę taikyti šio Reglamento nuostatas, pavyzdžiui, sprendžiant dėl bankrutuojančios įmonės ieškinių skolininkams, esantiems kitose valstybėse narėse, teisingumo, aiškinantis dėl Reglamento galiojimo laiko atžvilgiu, pasisakant dėl bankrutuojančios įmonės ir kreditoriaus tarpusavio reikalavimų įskaitymo, nagrinėjant valstybėse narėse priimtų sprendimų pripažinimo bei leidimo vykdyti klausimus. Nors teismų praktika šioje srityje nėra gausi, bet pasitaikė atvejų, kai teismai ne visada teisingai taikė Reglamento nuostatas. Todėl ši disertacija galėtų pasitarnauti teismams tinkamai taikant Reglamento 1346/2000 nuostatas praktikoje. Taip pat šis mokslinis tyrimas galėtų būti naudingas ir kitiems tarptautinio bankroto proceso dalyviams (kreditoriams, bankroto administratoriams), kuriems gali tekti tiesiogiai taikyti Reglamentą Lietuvoje. Be to, šio darbo dalis, kurioje analizuojamos Reglamento nuostatos, galėtų pasitarnauti Lietuvos kompetentingoms institucijoms teikiant informaciją Komisijai dėl Reglamento 1346/2000 nuostatų taikymo⁷.

Kaip jau minėta, disertacijoje tarptautinės teismų jurisdikcijos, taikytinos teisės bei sprendimų pripažinimo klausimai tiriami ne tik Europos Sąjungos lygmenyje, bet nagrinėjamas ir šių klausimų teisinis reguliavimas Lietuvos teisėje. Visapusiška ir išsami teisinio reguliavimo Lietuvoje analizė gali taip pat būti naudinga teismams, aiškinant ir taikant tarptautinės privatinės teisės normas bankroto bylose.

Galiausiai reikia pažymėti, kad disertacijoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai taip pat galėtų pasitarnauti Lietuvos įstatymų leidėjui šalinant nacionalinės teisės spragas, atsirandančias taikant Reglamento 1346/2000 nuostatas, taip pat tobulinant tarptautinio bankroto proceso aspektų, kuriems netaikomas Reglamentas 1346/2000, teisinį reguliavimą Lietuvoje.

⁷ Remiantis Reglamento 46 str., Komisija iki 2012 m. birželio 1 d. (o vėliau kas penkerius metus) turi pateikti Europos Parlamentui, Tarybai ir Ekonominių bei socialinių reikalų komitetui Reglamento 1346/2000 taikymo ataskaitą, prie kurios gali būti pridedami siūlymai dėl Reglamento pakeitimo.

Autorė tikisi, kad šis darbas sudarys prielaidas ir paskatins mokslines diskusijas bei naujus tyrimus tarptautinio bankroto proceso aspektų teisinio reguliavimo srityje.

Tyrimo objektas, tikslas ir uždaviniai

Disertacijos tyrimo **objektas** – tarptautinės teismų jurisdikcijos, taikytinos teisės ir užsienio teismų sprendimų pripažinimo bei vykdymo klausimų tarptautiniame bankroto procese reglamentavimas Europos Sąjungos ir Lietuvos teisėje. Šie tarptautinio bankroto proceso aspektai disertacijos tyrimo objektu pasirinkti dėl keleto priežasčių. Visų pirma, tarptautinės teismų jurisdikcijos ir taikytinos teisės klausimai tarpusavyje susiję, kadangi nustačius teismą, turintį tarptautinę jurisdikciją iškelti bankroto bylą, reikia išsiaiškinti, ar bankroto bylai ir visiems kitiems tokioje byloje iškylantiems klausimams spręsti turėtų būti taikoma valstybės, kurios teritorijoje iškelta bankroto byla, teisė (*lex concursus*), ar tam tikriems teisiniams santykiams taikytina teisė turėtų būti nustatoma vadovaujantis bendrosiomis kolizinėmis taisyklėmis ir tai nebūtina turėtų būti *lex concursus*. Antra, analizuojant Reglamente 1346/2000 įtvirtintas jurisdikcijos taisykles neatsiejamai tenka nagrinėti ir nuostatas, susijusias su teismų sprendimų pripažinimu ir vykdymu, kadangi šiose nuostatose netiesiogiai įtvirtinama valstybės narės, kurios teritorijoje iškelta bankroto byla, teismų jurisdikcija nagrinėti su bankroto bylos eiga ir užbaigimu susijusias bylas. Taigi, siekiant visapusiško ir išsamaus tyrimo disertacijoje kompleksiskai nagrinėjami tarptautinio bankroto proceso aspektai, apimantys tarptautinės teismų jurisdikcijos, taikytinos teisės ir užsienio teismų sprendimų pripažinimo bei vykdymo klausimus.

Pažymėtina, kad minėti klausimai dėl ribotos darbo apimties šiame moksliniame tyrime analizuojami tik teismo bankroto proceso kontekste, neliečiant restruktūrizavimo proceso. Visgi kai kuriais atvejais tiriant Reglamento 1346/2000 nuostatas Lietuvos Respublikos įmonių

restruktūrizavimo įstatymo⁸ (toliau tekste – LR ĮRĮ) analizė buvo neišvengiama, siekiant atskleisti atitinkamų teisės normų turinį.

Atkreiptinas dėmesys, kad specialus teisinis reguliavimas, liečiantis draudimo ir finansinių paslaugų sektoriaus įmonių tarptautinio bankroto proceso ypatumus, į šio tyrimo objektą neįeina. Autorės nuomone, tokia analizė būtų pernelyg plati ir netinkama disertacinio lygio tyrimui. Todėl Europo Sąjungos lygiu analizuojant minėtų klausimų reglamentavimą, apsiribojama Reglamento 1346/2000 nuostatomis, o nagrinėjant Lietuvos teisėje įtvirtintą reguliavimą – Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo⁹ nuostatomis, neapimant Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo ar Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymo nuostatų.

Be to, darbe tiriama tik juridinių, bet ne fizinių asmenų bankroto bylų su tarptautiniu elementu, problematiką. Nors Reglamentas 1346/2000 taikomas ne tik juridiniams, bet ir fiziniams asmenims, atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu fizinio asmens bankrotas Lietuvoje nėra įteisintas¹⁰, tarptautinio bankroto proceso aspektai fizinio asmens bankroto atveju neanalizuojami. Šių klausimų tyrimas dėl bankroto subjekto teisinio statuso specifikos galėtų sudaryti atskiro mokslinio tyrimo objektą.

Tyrimo **tikslas** – išanalizuoti Reglamente 1346/2000 ir Lietuvos teisėje įtvirtintas jurisdikcijos, taikytinos teisės, užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo tarptautiniame bankroto procese nuostatas, jų taikymo praktiką, nustatyti šių nuostatų aiškinimo ir taikymo trūkumus, taip pat pateikti pasiūlymus iškeltoms problemoms išspręsti, įskaitant pasiūlymus teisinio reguliavimo tobulinimui.

Siekiant nurodyti tikslo, buvo iškelti šie **uždaviniai**:

1) išnagrinėti Reglamente 1346/2000 įtvirtintas jurisdikcijos, taikytinos teisės, sprendimų pripažinimo ir vykdymo taisykles, atskleisti šių nuostatų teisinio reguliavimo trūkumus bei praktinio taikymo problemas;

⁸ Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1012.

⁹ Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010.

¹⁰ Šiuo metu Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projektas Nr. XIP-3052 yra pateiktas svarstyti LR Seimui.

2) pateikti pasiūlymus, kaip tobulinti Lietuvos teisės aktus, siekiant aiškesnio ir konkretesnio Reglamento 1346/2000 nuostatų taikymo;

3) ištirti konkrečių Europos Sąjungos valstybių narių teisės aktus, kurie buvo reformuoti po Reglamento 1346/2000 įsigaliojimo ir kurie reguliuoja tarptautinio bankroto proceso klausimus; lyginant skirtingų valstybių narių teisinį reguliavimą, nustatyti aktualius pavyzdžius teisinio reguliavimo Lietuvoje tobulinimui;

4) nustatyti tarptautinėse sutartyse ir Lietuvos teisės aktuose įtvirtintų jurisdikcijos, taikytinos teisės, užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo taisyklių taikymo bankroto byloms, turinčioms tarptautinį elementą, ypatumus;

5) išanalizuoti Lietuvos teismų praktiką aiškinant ir taikant tarptautinės privatinės teisės normas bankroto bylose, įvertinti šių normų taikymo atvejus;

6) pateikti identifikuotų problemų sprendimo būdus, taip pat pasiūlymus Lietuvos įstatymų leidėjui dėl tarptautinio bankroto proceso aspektų teisinio reguliavimo tobulinimo.

Disertacijos struktūra

Disertaciją sudaro: įvadas, trys dalys (bendrai vadinamos dėstomąją - tiriamąją dalimi), išvados ir pasiūlymai, disertacijai rengti naudotos literatūros sąrašas bei disertantės mokslinių publikacijų sąrašas.

Disertacijos dėstomoji - tiriamoji dalis, kurioje atliekamas problemų tyrimas, susideda iš trijų dalių.

Pirmojoje dalyje analizuojama tarptautinio bankroto proceso samprata ir ypatumai, tarptautinio bankroto proceso problematika. Taip pat nagrinėjamos tarptautinio bankroto proceso teisinio reguliavimo koncepcijos siekiant atskleisti pagrindinius principus, kuriais remiantis buvo kuriami ir tobulinami nacionaliniai teisės aktai, Reglamentas 1346/2000, taip pat tarptautinių organizacijų priimti dokumentai.

Antroji dalis skirta Reglamente 1346/2000 įtvirtintų tarptautinio bankroto proceso aspektų tyrimui. Visų pirma apžvelgiami šiame Europos Sąjungos teisės akte reglamentuojami teisiniai santykiai ir pamatiniai principai, įvertinama Reglamento vieta ir reikšmė Lietuvos teisinėje sistemoje. Taip pat nagrinėjama Reglamento 1346/2000 taikymo sritis, nes sprendžiant bankroto bylos, turinčios tarptautinį elementą, iškėlimo klausimą pirmiausia reikia nuspręsti, ar šis teisės aktas apskritai gali būti taikomas. Toliau išsamiai tiriami Reglamento 1346/2000 reguliuojami tarptautinio bankroto proceso klausimai – tarptautinė teismų jurisdikcija, taikytina teisė, sprendimų pripažinimas ir vykdymas. Kartu vertinamos Lietuvos Respublikos įstatymų normos, kuriomis turi būti remiamasi taikant Reglamento nuostatas, identifikuojamos teisinio reguliavimo spragos, kurios atsiranda dėl to, kad Lietuvos teisės aktai nėra suderinti su Reglamento nuostatomis.

Trečiojoje dalyje tiriamos atskirų Europos Sąjungos valstybių narių bei Lietuvos teisės aktų nuostatos, taikomos į Reglamento 1346/2000 taikymo sritį nepatenkančių bankrotų bylų su tarptautiniu elementu reguliavimui. Vokietijos, Didžiosios Britanijos, Ispanijos ir Belgijos nacionaliniai teisės aktai analizuojami dėl tos priežasties, kad šiose valstybės su tarptautiniu bankrotu susijusių santykių teisinis reguliavimas buvo reformuotas taikant skirtingus principus. Lyginant įvairius reguliavimo mechanizmus, atskleidžiami vienokio ar kitokio teisinio reguliavimo trūkumai ir pranašumai. Tiriant tarptautinio bankroto proceso aspektų teisinį reguliavimą Lietuvoje, analizuojamos nacionalinių teisės aktų ir tarptautinių sutarčių nuostatos, didelis dėmesys skiriamas Lietuvos teismų praktikai. Pateikiami siūlymai Lietuvos įstatymų leidėjui dėl tarptautinio bankroto proceso teisinio reguliavimo tobulinimo.

Disertacija baigiama išvadomis ir pasiūlymais. Taip pat pridamas literatūros sąrašas ir autorės publikacijų moksliniuose leidiniuose sąrašas.

Ginamieji disertacijos teiginiai

Pagrindiniai ginamieji disertacijos teiginiai yra šie:

1) Tarptautinio bankroto proceso aspektų sureguliuavimas Reglamente 1346/2000 neabejotinai palengvina bankroto bylą, turinčių tarptautinį elementą, nagrinėjimą tarp Europos Sąjungos valstybių narių. Tačiau beveik dešimties metų Reglamento 1346/2000 taikymo praktika Europos Sąjungos valstybėse narėse atskleidė ir kai kuriuos Reglamento 1346/2000 trūkumus, mažinančius Reglamento efektyvumą, kurie turėtų būti pašalinti siekiant visapusiško Reglamente numatytų tikslų įgyvendinimo.

2) Reglamento taikymą 1346/2000 Lietuvoje apsunkina tai, kad nacionalinė teisė nėra peržiūreta Reglamento 1346/2000 nuostatų konkretinimo tikslais. Siekiant teisinio reguliavimo aiškumo ir nuoseklumo tikslinga nacionalinius teisės aktus papildyti nuostatomis, kurios konkretina kai kurias Reglamento 1346/2000 nuostatas ir/ar šalina nacionalinės teisės neatitikimus Reglamente 1346/2000 įtvirtintoms taisyklėms. Tikslinga praplėsti subjektų, kuriems gali būti keliami pagrindinė bankroto byla, taip pat subjektų, turinčių teisę kreiptis dėl šalutinės bankroto bylos iškelimo, ratą, nustatyti reikalavimus nutarties dėl bankroto bylos iškelimui turiniui, taip pat įtvirtinti galimybę iškelti savarankišką teritorinę bylą užsienio juridiniam asmeniui.

3) Tarptautinio civilinio proceso ir/ar taikytinos teisės klausimai bankroto bylose su tarptautiniu elementu nesant tarptautinės sutarties, reguliuojančios tokius klausimus, sprendžiami vadovaujantis LR CPK ir LR CK įtvirtintomis teisės normomis ir atsižvelgiant į bankroto instituto specifiką. Toks teisinis reguliavimas nėra pakankamai aiškus ir efektyvus, todėl tikslinga jį tobulinti numatant šalutinės bankroto bylos iškelimo užsienio juridiniam asmeniui Lietuvoje galimybę, įtvirtinant *lex concursus* taisyklę ir jos išimtis, aiškiai sureguliuojant skolininko turto realizavimui taikytinos teisės taisykles.

4) Lietuvos teismų praktikos analizė leidžia teigti, kad teismams nagrinėjant su tarptautinio bankroto teisiniais santykiais susijusius klausimus

daugiausia neaiškumų kyla (arba gali kilti) taikant LR ĮBĮ įtvirtintą *vis attractiva concursus* principą, nustatant bankroto administratoriaus inicijuojamų bylų teisingumą, sprendžiant pripažintų užsienio teismų ir/ar arbitražų sprendimų vykdymo Lietuvoje klausimus.

Tyrimo šaltiniai

Rengiant disertaciją buvo naudotasi keturiomis šaltinių grupėmis:

- 1) tarptautinėmis sutartimis, Europos Sąjungos teisės aktais, nacionaliniais ir užsienio valstybių teisės aktais;
- 2) Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencija, Lietuvos ir užsienio valstybių teismų praktika;
- 3) tarptautinių organizacijų, ekspertų grupių parengtais pavyzdiniais įstatymais, principais, mokslinėmis studijomis ir kitais dokumentais;
- 4) įvairių šalių teisės mokslininkų darbais.

Tarptautinio bankroto proceso problematikai užsienio literatūroje skiriamas nemažas dėmesys. Ypač reikšmingi JAV ir Europos šalių mokslininkų darbai, kuriuose analizuojamos tarptautinio bankroto proceso teisinio reguliavimo koncepcijos, jų pranašumai ir trūkumai. Šiuos klausimus išsamiai nagrinėjo L. M. LoPucki, J. L. Westbrook, A. Guzman, L. Perkins, P. von Wilmsky, G. T. Dunne, A. Bebhuk, Ch. Farley, R. K. Rasmussen.

Daugiausia dėmesio disertacijoje skiriama Reglamente 1346/2000 įtvirtintiems bankroto proceso klausimams. Vienas pagrindinių Reglamento nuostatų aiškinimo šaltiniu laikytinas dviejų mokslininkų M. Virgós ir E. Schmit parengtas aiškinamasis raštas, kitaip vadinamas Virgós/Schmit ataskaita (angl. *Virgós/Schmit report*), skirtas 1995 m. Konvencijos dėl nemokumo bylų, kurios pagrindu vėliau buvo priimtas Reglamentas 1346/2000, nuostatų aiškinimui. Be minėtų autorių¹¹, Reglamento nuostatos

¹¹ Šie autoriai taip pat yra išleidę kolektyvinę monografiją, skirtą Reglamento nuostatų analizei: Virgós, Miguel; Garcimartín, Francisco. *The European Insolvency Regulation: Law and Practice*. The Hague: Kluwer Law International, 2004.

komentuojamos ir kitų autorių - G. Moss, I. F. Fletcher, S. Isaacs¹², K. Pannen¹³, B. Wessels¹⁴, P. J. Omar¹⁵ - išleistuose darbuose. Visgi gilesnė konkrečių tarptautinio bankroto proceso problemų analizė atliekama atskiruose moksliniuose straipsniuose, kurių autoriai – B. Wessels, A. J. Berends, P. R. van Galen, A. Flessner, H. Eidenmüller, I. F. Fletcher, R. Wautelet, B. Göpfert, E. Consalvi, I. Mevorach, Ch. Paulus, K. Rainey, W. – G. Ringe ir kt. Svarbu paminėti J. Israël monografiją¹⁶, kurioje Reglamento 1346/2000 nuostatos nagrinėjamos per tarpvalstybinio bendradarbiavimo prizmę, taip pat P. Veder monografiją¹⁷, skirtą daiktinių teisių problematikai Reglamento 1346/2000 kontekste.

Siekiant atskleisti Reglamento 1346/2000 praktinio taikymo problemas, disertacijoje remiamasi Europos Sąjungos valstybių nacionalinių teismų sprendimais, Europos Teisingumo Teismo jurisprudencija. Kadangi Lietuvos teismams Reglamentą taikyti yra tekę ne itin dažnai, todėl Lietuvos teismų praktikos analizė nėra gausi.

Šioje disertacijoje nagrinėjant atskirų užsienio valstybių įstatymus, reglamentuojančius tarptautinio bankroto aspektus, remiamasi tiek pačiais teisės aktais, tiek įvairių užsienio autorių moksliniais straipsniais. Juose dažniausiai analizuojami atskirų valstybių teisinio reguliavimo pokyčiai, *status quo*, įvardijami trūkumai ir problemos. Tai - A. Flessner, M.- L. Nauta, F. Bulten, E. Dirix, V. Sagaert, L. Ch. Ho, B. Wessels, P. Smart, G. V. Bazinas, M. P. Veder mokslinės publikacijos. Negalima nepaminėti ir P. R. Wood veikalo “Principles of International Insolvency”, kuriame kompleksiskai analizuojami skirtingų jurisdikcijų bankroto teisės principai ir teisinio reguliavimo ypatumai.

¹² Moss, Gabriel; Fletcher, Ian F.; Isaacs, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings: A Commentary and Annotated Guide*. New York: Oxford University Press, 2002.

¹³ Pannen, Klaus (ed.) *et al. European Insolvency Regulation*. De Gruyter Recht, Berlin, 2007.

¹⁴ Wessels, Bob. *International Insolvency Law*. Kluwer, 2006.

¹⁵ Omar, Paul J. *European Insolvency Law*. Hants: Ashgate Publishing Limited, 2004.

¹⁶ Israël, Jona. *European Cross-Border Insolvency Regulation*. Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2005.

¹⁷ Veder, Michael Paul. *Cross-Border Insolvency Proceedings and Security Rights*. Deventer: Kluwer Legal Publishers, 2004.

Tiriant tarptautinio bankroto proceso ypatumus Lietuvoje, vertinamos Lietuvos teisės aktų (Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso¹⁸, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso¹⁹ ir kitų įstatymų) ir tarptautinių sutarčių nuostatos. Svarbią vietą užima Lietuvos teismų praktikos, aiškinant ir taikant bankroto teisės normas, pripažįstant užsienio teismų sprendimus, analizė ir vertinimas.

Pagrindžiant šio darbo aktualumą ir mokslinį naujumą, buvo minėta, kad Lietuvoje atlikta labai nedaug mokslinių tyrinėjimų tarptautinio bankroto teisės tema. Kelios Lietuvos autorių mokslo publikacijos liečia atskirų Reglamento 1346/2000 aspektų analizę. Kiek plačiau Reglamento 1346/2000 nuostatos apžvelgtos S. Kavalnės, V. Mikuckienės, R. Norkaus bei R. Veličkos vadovėlio „Bankroto teisė“ šeštojoje dalyje, kurioje taip pat glaustai aptariama tarptautinės bankroto teisės esmė, raida ir šaltiniai. Išsamesnė Reglamento 1346/2000 nuostatų analizė, susijusi su bankroto bei restruktūrizavimo bylų tarptautine jurisdikcija, pateikta L. Kirilevičiūtės daktaro disertacijoje. Šioje disertacijoje nagrinėjamas pagrindinių bei teritorinių bankroto ar restruktūrizavimo procesų tarptautinės jurisdikcijos nustatymas, nemažai dėmesio skiriama hipotetinių probleminių praktinių situacijų aptarimui.

Visgi negalima pamiršti, kad bankroto bylos yra civilinės bylos, todėl nesant specialaus reguliavimo, sprendžiant tarptautinės privatinės teisės klausimus turi būti vadovaujama normomis, kurios taikomos civilinių bylų su tarptautiniu elementu nagrinėjimui. Todėl šioje disertacijoje taip pat remiamasi profesoriaus V. Mikelėno monografija „Tarptautinės privatinės teisės įvadas“ bei mokslininkų E. Laužiko, V. Mikelėno, V. Nekrošiaus vadovėliu „Civilinio proceso teisė“, kuriuose analizuojami minėti tarptautinės privatinės teisės klausimai.

¹⁸ Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

¹⁹ Valstybės žinios, 2002, Nr. 74-2262.

Tyrimo metodika

Atliekant tyrimą kompleksiskai buvo naudojami šie empiriniai ir teoriniai mokslinio tyrimo metodai.

Empirinis tyrimo metodas - *dokumentų analizės metodas* - naudotas nagrinėjant įvairius dokumentus: Europos Sąjungos, Lietuvos ir valstybių narių teisės aktus, jų rengimo medžiagą, tarptautinių organizacijų priimtus pavyzdinius įstatymus, Europos Teisingumo Teismo, Lietuvos ir valstybių narių teismų sprendimus. Tyrimo metu daugiausia buvo remiamasi pirminiais teisiniais dokumentais, tačiau, pavyzdžiui, analizuojant tarptautinio bankroto proceso reguliavimą valstybių narių valstybių įstatymuose, taip pat buvo remiamasi ir antriniais dokumentais – užsienio valstybių įstatymų apžvalgomis.

Tyrime taip pat naudoti šie teoriniai mokslinio tyrimo metodai:

Loginis – analitinis metodas buvo naudojamas aiškinant teisės normų turinį, vertinant įvairių mokslininkų nuomones teisės normų aiškinimo bei taikymo klausimais, darant apibendrinimus ir išvadas. Pavyzdžiui, išanalizavus Reglamente 1346/2000 bei Europos Teisingumo Teismo praktikoje pateiktą pagrindinių turtinių interesų nustatymo vietos kriterijų turinį, vertinama, ar šie kriterijai pakankamai atskleisti norint nustatyti teismą, turintį tarptautinę jurisdikciją iškelti pagrindinę bankroto bylą.

Lyginamasis metodas svarbią reikšmę turėjo atskleidžiant Reglamento 1346/2000 įgyvendinimo Lietuvoje problemas, taip pat su tarptautiniu bankroto procesu susijusių klausimų teisinio reguliavimo trūkumus. Šio metodo pagrindu lyginant įvairių Europos Sąjungos valstybių teisės aktus, taip pat tarptautinius dokumentus, identifikuojami geriausi tam tikros problemos sprendimo būdai ir siūlomos rekomendacijos Lietuvos teisės aktų tobulinimui.

Istorinio bei teleologinio metodų pagalba teisinis reguliavimas buvo vertinamas ne statiškai, bet atsižvelgiant į konkrečių teisės normų atsiradimo priežastis ir priėmimo tikslus. Šie metodai daugiausia naudoti nagrinėjant

konkrečių nuostatų įtvirtinimo Reglamente 1346/2000 bei Lietuvos teisės aktuose priežastis. Šie metodai leido, pavyzdžiui, suvokti, kodėl Reglamente 1346/2000 nustatytas teisinis reguliavimas remiasi riboto universalumo koncepcija.

Sisteminio analizės metodu buvo naudojama nagrinėjant problemas, kurių neįmanoma atskleisti, neatsižvelgiant į jų sisteminius ryšius su kitais klausimais. Šis metodas buvo taikomas analizuojant tarptautinės privatinės teisės bendrųjų normų taikymą bankroto teisiniams santykiams, tiriant Reglamente 1346/2000 įtvirtintas išimtis iš taikytinos teisės taisyklių ir kt.

Naudojant *lingvistinį metodą*, tiriamų dokumentų prasmė buvo analizuojami vadovaujantis gramatikos, sintaksės ir kitomis kalbos taisyklėmis. Pavyzdžiui, siekiant tiksliai atskleisti Reglamento 1346/2000 nuostatų turinį, tekstas lietuvių kalba buvo lyginamas su tekstu kitomis kalbomis. Lingvistinis metodas padėjo nustatyti kai kuriuos Reglamento 1346/2000 teksto lietuvių kalba netikslumus.

1. TARPTAUTINIS ELEMENTAS BANKROTO TEISINIUOSE SANTYKIUOSE

1.1. Tarptautinio bankroto proceso samprata

Tarptautinių ekonominių santykių plėtra neišvengiamai sąlygoja įmonių bankrotus, kurie išeina už vienos valstybės ribų. Teisės doktrinoje pateikiama įvairių tarptautinio (tarpvalstybinio) bankroto (angl. *international insolvency*; *international bankruptcy*; *cross-border insolvency*; *cross-border bankruptcy*) apibrėžimų. Pavyzdžiui, anglų mokslininkas I. F. Fletcher tarptautinį bankrotą apibūdina kaip situaciją, kai nemokaus skolininko turtas ar skolos yra dvejose ar daugiau skirtingų jurisdikcijų, arba aplinkybės, susijusios su skolininku, lemia, jog skolininkas turi paklusti daugiau nei vienos valstybės bankroto įstatymams²⁰. Panašų apibrėžimą pateikia M. Homan: „tarptautinis bankrotas – tai tokia situacija, kai bendrovei skolininkei daugiau nei vienoje valstybėje pradėtos bankroto procedūros ir kyla (ar bent jau potencialiai gali kilti) įstatymų kolizija siekiant sureguliuoti įmonės skolininkės veiklos padarinius“²¹. P. Smart tarptautinį bankrotą apibūdina pateikdamas Anglijos įmonės pavyzdį: tarptautinio bankroto teisė pradeda veikti, kai bankroto byla, iškelta Anglijos įmonei, turi užsienio elementą, arba Anglijoje esantis turtas yra administruojamas užsienio bankroto bylos pagrindu²². JAV teisėjai, besispecializuojantys bankroto teisėje, kaip paprasčiausią tarptautinio bankroto pavyzdį nurodo situaciją, kai bankroto procesas vyksta vienoje valstybėje, o skolininko kreditoriai yra kitoje. Sudėtingesniu atveju, įmonės padaliniai, turtas, veikla ir kreditoriai apima keliasdešimtis valstybių²³. Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisijos (UNCITRAL) parengtame 1997 m.

²⁰ Fletcher, Ian F. Introduction. In Fletcher, Ian F., *et al. Cross-Border Insolvency: Comparative Dimensions*. UNKNCCCL: The Aberystwyth Insolvency Papers, United Kingdom National Committee of Comparative Law, Vol. 12, 1990, p. xix.

²¹ Homan, Mark. An Insolvency Practitioner's Perspective. In *Cross - Border Security and Insolvency*. Bridge, Michael G., Stevens, Robert H. New York: Oxford University Press, 2001, p. 243.

²² Smart, Philip St. J. *Cross-Border Insolvency*. London: Butterworths, 1998, p. 1.

²³ Bufford, Samuel L. *et al. International Insolvency*. Federal Judicial Center, 2001, p. 1. [Interaktyvus, žiūrėta 2007 09 26]. Prieiga per internetą: <[http://www.fjc.gov/public/pdf.nsf/lookup/IntlInso.pdf/\\$file/IntlInso.pdf](http://www.fjc.gov/public/pdf.nsf/lookup/IntlInso.pdf/$file/IntlInso.pdf)>.

Pavyzdiniame tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymo (angl. *UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency*) įgyvendinimo vadove (angl. *Guide to Enactment*) kaip tarptautinio bankroto pavyzdžiai nurodomos situacijos, kai nemokus skolininkas turi turto daugiau nei vienoje valstybėje arba kai dalis skolininko kreditorių nėra iš tos pačios valstybės, kurioje vyksta bankroto procesas²⁴.

Apibendrinant doktrinoje išdėstytas mintis galima teigti, kad įmonės bankrotas yra tarptautinis, jei teisiniuose santykiuose egzistuoja tarptautinis (užsienio) elementas, kurį lemia įvairios priežastys: skolininko turto dislokacijos ar kreditorių buvimo vieta, skolininko vykdomos veiklos vieta ir pan.

Užsienio literatūroje sąvoka *bankrotas* dažniausiai vartojama plačiąją prasme, t. y. kaip sinonimas apibūdinant valstybės reguliuojamą skolų atgavimo procesą. Tačiau šio proceso teisinio reguliavimo apimtis ir sukeltos pasekmės įvairiose valstybėse reglamentuojamos skirtingai, priklausomai, ar tai bankroto procesas (angl. *bankruptcy/bankruptcy proceedings*, vok. *Konkursverfahren*) ar nemokumo procesas (angl. *insolvency proceedings*, vok. *Insolvenzverfahren*). Nors bankroto (nemokumo) teisiųjų santykių reglamentavimas dėl istorinių, ekonominių ar teisiųjų veiksnių įvairiose valstybėse labai skiriasi, sąlyginai galima išskirti kelias bendras tendencijas būdingas bankroto ir nemokumo procesams.

Daugumos Europos valstybių teisėje terminas *bankroto procesas* dažniausiai vartojamas apibūdinant skolininko atžvilgiu vykdomų bankroto procedūrų visumą, kurių pasekoje skolininkas likviduojamas, o realizuotas turtas paskirstomas kreditorių reikalavimams tenkinti. Bankroto procedūromis nėra sudaromos galimybės skolininkui atkurti finansinį stabilumą pertvarkant veiklą. Skolininko mokumui atkurti numatomos kitos procedūros, įtvirtintos nacionalinės teisės aktuose: skolininko restruktūrizavimas, susitarimas su

²⁴ 1997 *UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency with Guide to Enactment*. [Interaktyvus, žiūrėta 2007 02 15]. Prieiga per internetą: < http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/insolvency/1997Model.html >.

kreditoriais ir pan²⁵. Tokia bankroto proceso samprata randama, pavyzdžiui, Austrijos, Belgijos, Čekijos, Suomijos, Švedijos, Italijos, Nyderlandų teisėje. Teismas daugeliu atvejų yra privalomas bankroto proceso teisinių santykių dalyvis, tik skiriasi jo dalyvavimo formos bei aktyvumas. Pavyzdžiui, Belgijoje ir Prancūzijoje teismas deleguoja teisėją (pranc. *juge - commissaire*), kuris kontroliuoja kasdienį bankroto administratoriaus darbą, praneša teismui apie bankroto proceso eigą ir imasi priemonių bankroto procesui paspartinti. Kitose valstybėse, kaip pavyzdžiui, Danijoje, Italijoje, Ispanijoje teismo atliekamos funkcijos apima bankroto administratoriaus paskyrimą ir jo veiklos kontrolę, sprendimų, svarbiais klausimais, priėmimą. Lietuvos bankroto teisėje teismas yra vienas iš pagrindinių bankroto proceso subjektų, kuriam pavesta kontroliuoti bankroto proceso eigą ir atlikti bankroto proceso teisėtumo priežiūrą²⁶.

Nemokumo proceso sąvoka yra platesnė už bankroto proceso sąvoką, nes ji apima ne tik bankroto procesą. Tokią išvadą leidžia daryti šie pavyzdžiai: Vokietijoje nemokumo procesas (vok. *Insolvenzverfahren*) gali baigtis „standartine procedūra“ (vok. *Regelverfahren*), kai įmonė likviduojama ir iš jos turto tenkinami kreditorių reikalavimai, arba nemokumo plano (vok. *Insolvenzplan*), skirto skolininko mokumui atkurti, patvirtinimu²⁷. Anglijos teisėje reglamentuojami nemokumo procesai (angl. *insolvency proceedings*) apima nemokumo procedūras, vykdomas ne teismo tvarka (angl. *company voluntary arrangement*), nemokios įmonės administravimą (angl. *administration*) ir įmonės privalomąjį ar savanorišką likvidavimą (angl. *compulsory or voluntary winding-up*). Sąvoka *bankrotas* (angl. *bankruptcy*)

²⁵ Atskirai reikėtų paminėti Vengrijos teisėje įtvirtintą *bankroto proceso* sąvoką. Remiantis Vengrijos nemokumo įstatymu *bankroto procesas* (veng. *csődeljárás*) apibrėžiamas kaip procedūra, kurios metu skolininkas siekia likviduoti dalį savo finansinių išpareigojimų taikaus susitarimo su kreditoriais būdu. Šio proceso tikslas – skolininko mokumo atstatymas išvengiant jo likvidavimo. Tuo tarpu *likvidavimo procesas* (veng. *felszámolási eljárás*) nukreiptas į skolininko likvidavimą ir kreditorių reikalavimų tenkinimą. Plačiau apie Vengrijos teisėje įtvirtintas procedūras žr. Wopera, Žuzsa; Nagy, Adrienn. *Hungary*, p. 269-270. In Beltrán, Emilio; Sebastián, Rafael (eds.). *European Insolvency Regulations: Application of the European Insolvency Regulation on Insolvency Proceedings*. Pamplona: Aranzadi (Thomson Reuters), 2010.

²⁶ Kavalnė, *et al.*, išnaša 6, p. 209.

²⁷ Blech, Ulrich. *Germany*, p. 182. In Beltrán; Sebastián, išnaša 25.

Anglijos teisėje vartojama kalbant tik apie fizinių asmenų bankrotą²⁸. Tai, kad nemokumo procesas apima įvairias nemokumo procedūras, patvirtina Reglamentas 1346/2000²⁹. Remiantis Reglamento 2 straipsnio a) punktu *nemokumo procesai* (pagal oficialų vertimą - *bankroto bylos*) suprantami kaip valstybių narių nacionalinėje teisėje nurodytos įvairios nemokumo procedūros, apimančios ne tik bankroto procesus, bet ir kitus nemokumo procesus, vykstančius tiek teismo, tiek ne teismo tvarka. Pavyzdžiui, pagal Reglamento A priedą nemokumo procesais Lietuvoje laikytinos įmonės restruktūrizavimo byla, įmonės bankroto byla ir įmonės bankroto procesas ne teismo tvarka.

Panašiai *nemokumo proceso* sąvoka apibrėžiama ir doktrinoje. Štai Europos Sąjungos valstybių narių mokslininkai, parengę Europos bankroto teisės principus (angl. *Principles of European Insolvency Law*), kuriais rekomenduojama vadovautis priimant nacionalinius bankroto įstatymus, *nemokumo procesą* apibrėžia kaip procesą, kurio metu nemokaus skolininko turtas konvertuojamas į pinigus siekiant padalinti jį kreditoriams (*likvidavimas*) arba nemokaus skolininko skolos restruktūrizuojamos siekiant atkurti skolininko galimybes vykdyti įsipareigojimus (*restruktūrizavimas*). Nurodoma, kad nemokumo procesas gali apimti mišrius - tiek likvidavimo, tiek restruktūrizavimo – elementus, be to, jis gali vykti dalyvaujant teismui, arba jam nedalyvaujant³⁰. Remiantis UNCITRAL parengtu 2004 m. Įstatymų leidėjo bankroto teisės vadovu (angl. *UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency*

²⁸ Leung, Miranda; Seligman, George; Paterson, Sarah. *United Kingdom*, p. 533-537. In Beltrán; Sebastián, išnaša 25.

²⁹ Autorė visiškai sutinka su mokslinėje literatūroje išsakoma nuomone, jog lietuviškame Reglamento teksto pavadinime vartojamas žodžių derinys *dėl bankroto bylų* nėra visiškai tikslus. Šis žodžių derinys kitomis kalbomis (angl. *insolvency proceedings*, vok. *Insolvenzverfahren*, pranc. *procédures d'insolvabilité*) reiškia nemokumo procesus. Be to, Reglamento 2 straipsnio a) punkte nurodyta, kad sąvoka *bankroto byla* apima ne tik bankroto bylas (kaip jos suprantamos Lietuvos vidaus teisėje), bet ir įmonės restruktūrizavimo bylas bei bankroto procesus ne teismo tvarka. Taigi, Reglamentas yra taikomas ne tik iškėlus bankroto bylą, bet ir restruktūrizavimo atveju iškėlus bylą dėl nemokumo bei vykstant bankroto procesams ne teismo tvarka. Todėl tikslesnis termino *bankroto byla* atitikmuo turėtų būti *nemokumo byla*. (žr. Nacionalinė verslo administratorių asociacija. *Taikomasis mokslinio tyrimo darbas "Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė"*. Vilnius, 2006, p. 39-40. [Interaktyvus, žiūrėta 2007 07 30]. Prieiga per internetą: <<http://www.ukmin.lt/lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>>; Kavalnė, *et al*, išnaša 6, p. 318-319). Toliau šiame darbe analizuojant Reglamento 1346/2000 nuostatas bus vartojamas oficialiame tekste esantis vertinys *bankroto byla*.

³⁰ McBryde, William W.; Flessner, Axel; Kortmann, Sebastianus Constantinus Johannes Josephus (eds). *Principles of European Insolvency Law*. Deventer: Kluwer Law International, 2005, p. 15-18.

Law) nemokumo proceso samprata apima įmonės restruktūrizavimą ir likvidavimą. Restruktūrizavimas aiškinamas kaip bet kokios procedūros, kurių tikslas - padėti skolininkui įveikti finansinius sunkumus atnaujinant arba tęsiant komercinę veiklą. Likvidavimo procedūrose dalyvauja viešosios valdžios institucija (dažniausiai teismas) ir šios procedūros nukreiptos užbaigti skolininko komercinę veiklą, transformuoti turtą į piniginę išraišką ir paskirstyti proporcingai kreditoriams³¹.

Lietuvos įstatymai tokios sąvokos kaip *nemokumo procesas* apskritai neįtvirtina. Sąvoka *nemokumas* vartojama tik kalbant apie įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės (LR ĮBĮ 2 str. 8 d.). Nemokumas yra vienas iš pagrindų skolininkui iškelti bankroto bylą (LR ĮBĮ 9 str. 5 d. 1 p.)³² Aukščiau nagrinėtai *nemokumo proceso* sąvokai artimesnė Lietuvos teisėje įtvirtinta *bankroto proceso* sąvoka. Remiantis LR ĮBĮ 2 str. 2 d. - tai teismo arba ne teismo tvarka vykdomų įmonės bankroto procedūrų visuma. Ši sąvoka apima visus veiksmus, susijusius su bankrotu – ir procesinius, ir neprocesinius, ir atliekamus teismo, ir ne teismo (pavyzdžiui, bankroto procesas apima kreditorių susirinkimo sušaukimą, nes pagal LR ĮBĮ pateiktą apibrėžimą procesas – tai visų procedūrų visuma)³³. Nuo bankroto proceso taip pat skiriasi bankroto bylos sąvoka. LR ĮBĮ 2 straipsnio 3 dalis nustato, kad *bankroto byla* – tai teismo nagrinėjama civilinė byla dėl ginčų, kylančių iš bankroto teisinių santykių. Bankroto byla yra tik tada, kai ją iškelia ir nagrinėja teismas. Tai apima tik procesinius veiksmus ir neapima tų veiksmų, kurie, nors ir susiję su bankrotu, tačiau atliekami ne teismo tvarka³⁴. Pavyzdžiui,

³¹ 2004 UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law. [Interaktyvus, žiūrėta 2007 02 15]. Prieiga per internetą: < http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/insolvency/2004Guide.html >.

³² Lietuvos mokslininkai, nagrinėję nemokumo sąvokos problematiką, pabrėžia, kad LR ĮBĮ ir LR CK vartojama *nemokumo* sąvoka skiriasi. LR CK sąvoka *nemokumas* dažniausiai siejama su objektyviuoju skolininko nepajėgumu vykdyti skolinių įsipareigojimų (t. y. nesugebėjimu vykdyti piniginių prievolių, kurių mokėjimo terminai suėję), o ne su kvalifikuotu nemokumo apibrėžimu (t. y. nemokumu, kurio apibrėžimas pateikiamas LR ĮBĮ ir kuris yra bankroto bylos iškėlimo pagrindas). Plačiau žr. Kavalnė, *et al*, išnaša 6, p. 75.

³³ Norkus, Rimvydas. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika. *Justitia*, 2007, Nr. 2(64), p. 3.

³⁴ *Ibid*, p. 3.

administratoriaus atliekami veiksmai, susiję su bankrutuojančios įmonės administravimu, nepateks į bankroto bylos sąvoką. Tačiau procedūros, kurių tikslas išsaugoti įmonės veiklą ir atkurti mokumą, reglamentuojamos atskiru teisės aktu – LR ĮRĮ. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos teisėje *bankroto* ir *bankroto proceso* sąvokos nėra tapatinamos. LR ĮBĮ 2 straipsnio 1 dalyje *bankrotas* apibrėžiamas kaip nemokios įmonės būseną, kai įmonei teisme yra iškelta bankroto byla arba kreditoriai įmonėje vykdo bankroto procedūras ne teismo tvarka. *Bankroto procesas*, kaip minėta, apima visus veiksmus, susijusius su bankroto konstatavimu ir iš to kylančių padarinių taikymu.

Apibendrinant galima teigti, kad *nemokumo procesas* apima ne tik procedūras, kurios skirtos įmonės likvidavimui ir kreditorių reikalavimų patenkinimui, bet ir procedūras skolininko mokumui atkurti. Be to, tokios procedūros gali vykti tiek teismine, tiek neteismine tvarka. Nemokaus skolininko atžvilgiu teismo vykdomų procedūrų visuma, kurių tikslas patenkinti kreditorių reikalavimus iš skolininko turto likviduojant skolininką suprantama kaip *bankroto procesas*. Vis dėlto reikia pažymėti, kad toks apibendrinimas yra gana sąlyginis, nes įvairių valstybių teisėje galima rasti išimčių, kurias lemia skirtingos teisės sistemos bei teisinės tradicijos. Tai patvirtina ir Lietuvos įstatymuose įtvirtintas bankroto proceso reglamentavimas.

Toliau šiame darbe *bankroto proceso* ir *nemokumo proceso* sąvokos bus vartojamos aukščiau nurodytomis reikšmėmis, o sąvoka *bankroto byla* bus vartojama kaip sinonimas teisminei bankroto procesui. Išimtis šių sąvokų vartojimui daroma antrojoje dalyje, kurioje nagrinėjamas Reglamentas 1346/2000. Antrojoje darbo dalyje sąvokos vartojamos šiame Reglamente nurodytomis reikšmėmis.

1.2. Tarptautinio bankroto proceso problematika

Tarptautinis bankroto procesas pasižymi tam tikra specifika. Kaip teigia I. F. Fletcher, jau vien dėl pačio bankroto teisės instituto pobūdžio praktinės problemos, kurias sąlygoja tarptautinis bankroto procesas, gali būti žymiai sudėtingesnės už tas su kuriomis susiduriama įprasto tarptautinio bylinėjimosi metu. Nors daugelis klausimų abiem atvejais iš esmės sutampa, bet glaudi bankroto ir viešojo intereso sąsaja gali lemti, kad sprendžiant tarptautinę bankroto bylą nacionalinis teismas turės atsižvelgti į papildomą, viešojo intereso kriterijų³⁵. Kita vertus, tarptautinis bankroto procesas sąlygoja naujų klausimų, kurie įprastame tarptautinio bylinėjimosi procese neiškyla, sprendimą.

Teisės doktrinoje tarptautinio bankroto proceso problematika skirstoma į kelias pagrindines grupes:

- 1) nacionalinių bankroto procedūrų specifika, jei bankroto byloje yra užsienio elementas;
- 2) užsienyje pradėtų bankroto procedūrų poveikis valstybės viduje susiklostantiems teisiniams santykiams;
- 3) paralelių bankroto procesų koordinavimas (kai nacionaliniuose įstatymuose įtvirtinama kelių vienu metu vykstančių bankroto bylų galimybė)³⁶.

Pirmąją grupę sudaro tarptautinės teismų jurisdikcijos bei taikytinos teisės klausimai. Bankroto teisinių santykių reguliavimas tiek dėl skirtingų teisinių tradicijų, tiek dėl ekonominių interesų apsaugos prioritetų įvairiose valstybėse labai nevienodas. Pavyzdžiui, taikant skirtingų valstybių teisę gali skirtis tų pačių kreditorių grupių dalyvavimo bankroto procese ir reikalavimų patenkinimo galimybės. Atsižvelgiant į tai, kaip bus išspręsti jurisdikcijos ir

³⁵ Fletcher, Ian F. *Insolvency in Private International Law: National and International Approaches*. 1st ed. New York: Oxford University Press, 1999, p. 6-7.

³⁶ Lowitzsch, Jens (ed.). *The Insolvency Law of Central and Eastern Europe: Twelve Country Screenings of the New Member and Candidate Countries of European Union and Russia: A Comparative Analysis*. Berlin: INSOL EUROPE /Inter-University Centre at the Institute for East European Studies, Free University of Berlin, 2007, p. 90-91; Veder, išnaša 17, p. 4.

taikytinos teisės klausimai, priklausys bankroto bylos eiga ir baigtis, o tuo pačiu ir subjektų, kuriuos įtakoja skolininko bankrotas, interesų apsauga ir gynimas.

Įvairių valstybių nacionalinėje teisėje įtvirtinami skirtingi kriterijai, kuriais vadovaujamosi nustatant teismo jurisdikciją. Šie kriterijai apima skolininko pagrindinių turtinių interesų vietą, buveinės registracijos vietą, filialo ar kitokio turto buvimo vietą, veiklos vykdymo vietą, ir pan³⁷. Kriterijai taip pat diferencijuojami priklausomai nuo to, ar keliamą pagrindinė ar šalutinė bankroto byla. Pagrindinė bankroto byla paprastai keliamą, jei skolininkas teismo vietos valstybėje turi savo buveinę ar pagrindinių turtinių interesų vietą, ir ji dažniausiai apima visą skolininko turtą, nesvarbu, kur jis bebūtų. Kai teismo vietos valstybėje yra skolininko filialas, veiklavietė ar turtas, keliamą šalutinė bankroto byla, o jos poveikis paprastai yra ribojamas tik toje valstybėje esančiu turtu.

Iškėlus bankroto bylą tampa aktualūs taikytinos teisės klausimai. Kurios valstybės teisė reguliuos bankroto bylos padarinius, kai jie „išsiplečia“ į kitas valstybes? Ar valstybės, kurios teismas iškėlė skolininkui bankroto bylą, ar valstybės, kurioje randasi skolininko turtas? Šie ir kiti klausimai dažniausiai sprendžiami pagal teismo, iškėlusio bankroto bylą, vietos teisę – *lex (fori) concursus*. Šis principas bankroto procese daugelyje Europos Sąjungos šalių pripažįstamas pagrindine taikytinos teisės taisykle. Tačiau atsižvelgiant į tam tikrų teisinių santykių svarbą, gali būti nustatomos tam tikros išimtys, pavyzdžiui, liečiančios daiktines teises, darbo ar nekilnojamojo turto sutartis, kurioms *lex concursus* nėra taikoma.

Antrąją grupę sudaro užsienyje iškeltų bankroto bylų bei jose priimtų sprendimų pripažinimo bei vykdymo klausimai. Šie klausimai svarbūs ne tik procedūrine prasme (ar sprendimas pripažįstamas automatiškai, ar reikalaujama specialios pripažinimo procedūros), bet ir užsienyje pradėto bankroto proceso poveikiu skolininko turtui, esančiam pripažįstančioje

³⁷ Wood, Philip R. *Principles of International Insolvency*. 2nd ed. London: Sweet & Maxwell, 2007, p. 805.

valstybėje. Bankroto bylos padarinių poveikio kitose valstybėse mastas ir apimtis sąlygoja didžiausius nacionalinio teisinio reguliavimo skirtumus ir yra įvardijama kaip pagrindinė kiūtis užtikrinti teisinį tikrumą tarptautinėje prekyboje³⁸. Nors valstybės dažniausiai nustato kad nacionalinių bankroto procedūrų sukelti padariniai yra eksteritorialūs, tačiau ne visada yra linkusios pripažinti kitos valstybės teismo iškeltos bankroto bylos universalų poveikį, kuris liečia pirmosios valstybės teritorijoje esantį turtą. Visgi valstybės, kurios pripažįsta užsienyje iškeltos bankroto bylos pasekmes, tai daro įvairiai. Gali būti įtvirtinamas reikalavimas iškelti vietinę (šalutinę) bankroto bylą (pavyzdžiui, Šveicarijoje), o užsienyje iškeltos bankroto bylos padariniams taikoma vietos teisė. Kitu atveju užsienyje iškeltos bankroto bylos padariniai pripažįstami be jokių šalutinių bankroto procesų (pavyzdžiui, Vokietijoje)³⁹.

Valstybėse, kurių bankroto įstatymai įtvirtina pagrindinių ir šalutinių bankroto procesų galimybę (pavyzdžiui, Vokietija, Belgija, Ispanija, Kroatija) svarbią vietą užima šių paralelių bankroto procesų koordinavimo taisyklės. Šių taisyklių tikslas – suderinti tuo pačiu metu vykstančius bankroto procesus, kad skolininko turtas būtų administruojamas bei realizuojamas optimaliausiu būdu, ir kreditorių reikalavimai būtų patenkinami maksimalia apimti. Taisyklėse įtvirtinamos kreditorių teisės pateikti savo reikalavimus ir dalyvauti daugiau nei viename bankroto procese, administratorių tarpusavio bendradarbiavimo ir keitimosi informacija principai, skolininko turto likučio paskirstymas ir kt.

Minėti tarptautinio bankroto proceso klausimai didžiąją dalimi yra tarptautinės privatinės teisės sritis, todėl juos reguliuojančios teisės normos dažniausiai įtvirtinamos valstybių vidaus (nacionalinėje) teisėje. Pavyzdžiui, Ispanijos bankroto įstatymo (ispan. *Ley Concursal*) devintojo skyriaus nuostatos reglamentuoja tarptautinės teismų jurisdikcijos, taikytinos teisės, užsienio teismų sprendimų pripažinimo, bankroto procesų, vykstančių keliose valstybėse, koordinavimo klausimus. Vokietijos nemokumo įstatymo (vok.

³⁸ Veder, išnaša 17, p. 90.

³⁹ Ibid, p. 90-91.

Insolvenzordnung) vienuoliktoje dalyje įtvirtintos nuostatos, skirtos tarptautinio bankroto klausimams spręsti⁴⁰. Taigi, tarptautinė privatinė teisė nustato, kaip bus sprendžiamas su bankrotu susijęs tarptautinį elementą turintis teisinis ginčas⁴¹.

Vis dėlto visapusiškai sureguliuoti tarptautinio bankroto klausimų vienašaliais valstybių veiksmais neįmanoma. Valstybės teisinio reglamentavimo galimybės ir galios baigiasi jos sienomis – už jų teisinį reglamentavimą įgyvendina jau kitas suverenas, t. y. atitinkama užsienio valstybė (*pars in parem imperium non habet*)⁴². Pavyzdžiui, teismo sprendimas, priimtas bankroto byloje, neturės tiesioginės galios už jį priėmusios valstybės ribų. Pripažinimo sąlygas ir tvarką lems valstybės, kurioje prašoma sprendimą pripažinti, teisė.

Todėl tarptautiniai bankroto klausimai reguliuojami pasirašant dvišales ar daugiašales tarptautines sutartis. Galima pastebėti, kad paskutinius kelis dešimtmečius dvišalių sutarčių reikšmė reguliuojant tarptautinio bankroto klausimus mažėja. Tokias tendencijas lemia kelios priežastys: ekonominė plėtra neapsiriboja vien tik santykiais su keliomis (kaimyninėmis) valstybėmis, o paslaugų ir produktų rinkos paieškos apima didesnę skaičių jurisdikcijų, todėl reguliuoti santykius dvišalėmis sutartimis darosi neefektyvu. Be to, kai bankroto byla liečia keletą valstybių, kyla rizika, kad tie patys aspektai bus reguliuojami skirtingai, ar net prieštarauja vienas kitam, esant keletui dvišalių sutarčių. Galiausiai, įvairių tarptautinių organizacijų priimami „tarptautiniai standartai“ (pavyzdžiui, UNCITRAL pavyzdinio tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymas) skatina valstybes reguliuoti tarptautinius bankroto santykius naudojantis jų parengtomis priemonėmis⁴³. Taip pat verta pastebėti, kad daugelį dvišalių sutarčių, kurios buvo sudarytos tarp Europos valstybių, vėliau tapusių Europo Sąjungos valstybėmis narėmis, pakeitė Reglamentas

⁴⁰ Šių valstybių nacionalinių teisės aktų nuostatos detaliau nagrinėjamos disertacijos trečiojoje dalyje.

⁴¹ Mason, Rosalind. Cross-Border Insolvency Law: Where Private International Law and Insolvency Law Meet. In Omar, Paul J. *International Insolvency Law: Themes and Perspectives*. Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2008, p. 36.

⁴² Mikelėnas, Valentinas. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 13.

⁴³ Wessels, išnaša 14, p. 36.

1346/2000 (pavyzdžiui, 1979 m. sutartį tarp Vokietijos Federacinės Respublikos ir Austrijos dėl bankroto, taikių susitarimų ir mokėjimų pradžios, 1979 m. sutartį tarp Prancūzijos ir Austrijos dėl teismų jurisdikcijos, sprendimų pripažinimo ir vykdymo bankroto bylose ir kt.).

Daugiašalių tarptautinių konvencijų, reguliuojančių tarptautinio bankroto klausimus, taip pat nėra daug. Literatūroje nurodoma, kad tarptautiniu lygiu pasiekti konsensusą labai sudėtinga, nes skiriasi ne tik pati valstybių bankroto teisė, bet ir pamatiniai bankroto teisės principai – pavyzdžiui, kreditorių teisių gynbos mastas, skolininko interesų apsauga ir pan⁴⁴. Svarbiausios daugiašalės konvencijos yra šios:

1933 m. Šiaurės Europos šalių bankroto konvencija tarp Danijos, Suomijos, Švedijos, Islandijos ir Norvegijos⁴⁵. Konvencijos sudarymo motyvas buvo visų minėtųjų valstybių teisinės padėties panašumas. Konvencija numato, kad bankroto byla, iškelta skolininkui vienoje iš šių susitariančių valstybių, apima skolininko turtą, esantį visose penkiose susitariančiose šalyse. Todėl gali būti iškelta tik viena bankroto byla. Kadangi konvencija galioja tik susitariančiose šalyse, universalumo principas yra ribotas. Nors šalutinės bankroto bylos negali būti iškeltos po to, kai bankroto byla iškeliama skolininko buvimo vietos valstybėje, anksčiau iškeltos bylos gali būti tęsiamos. Bankroto bylą ir jos pasekmes reglamentuoja *lex fori concursus*. Bankroto administratoriui įgaliojimai suteikiami ir kitose valstybėse. Jis gali prašyti kitų susitariančių valstybių viešosios valdžios institucijų pagalbos. Nuo 2002 m. gegužės 31 d. tarptautinius bankroto klausimus tarp Suomijos ir Švedijos reguliuoja Reglamentas 1346/2000.

1990 m. Stambule Europos Tarybos rėmuose pasirašyta Europos konvencija dėl tam tikrų tarptautinių bankroto aspektų (angl. *European Convention on Certain International Aspects of Bankruptcy*), dar kitaip vadinama Stambulo konvencija, reguliuoja procesinius ir materialinius

⁴⁴ Wessels, išnaša 14, p. 50.

⁴⁵ Šią konvenciją galima rasti adresu: < <http://www.iiiglobal.org/component/jdownloads/?task=view.download&cid=1461>>.

teisinius kolizinius bankroto klausimus⁴⁶. Šią konvenciją ratifikavo tik Kipras, taigi ji dar neįsigaliojo, nes kaip numato konvencijos 34 straipsnis, ją turi ratifikuoti bent trys Europos Tarybos valstybės narės. Kiek tai liečia ES valstybes nares, jų atžvilgiu konvenciją keičia Reglamentas 1346/2000. Stambulo konvencija turėjo didelę įtaką Reglamentui 1346/2000, nes jos pagrindu buvo rengiama Reglamento 1346/2000 pirmtakė – 1995 m. Konvencija dėl bankroto bylų. Pavyzdžiui, remiantis 1990 m. Stambulo konvencija 1995 m. Konvencijoje dėl bankroto bylų, o vėliau ir Reglamente 1346/2000, buvo įtvirtinta pagrindinės bankroto bylos ir šalutinės bankroto bylos išskėlimo galimybė⁴⁷.

Keletas tarptautinių konvencijų bankroto klausimais buvo sudaryta Amerikos bei Afrikos žemynuose. Tai - 1889 m. Montevidėjo sutartis dėl tarptautinės prekybos teisės, kurios X skyrius apėmė tarptautinius bankroto klausimus, 1928 m. Tarptautinės privatinės teisės kodeksas, kitaip dar vadinamas Bustamantės kodeksu, OHADA organizacijos rėmuose 1999 m. priimtas Vieningas aktas dėl kolektyvinių procedūrų skoloms panaikinti⁴⁸.

Atsižvelgiant į sunkumus, su kuriais susiduriama siekiant viename tarptautiniame susitarime aptarti visapusišką bankroto procedūrų poveikį, tarptautinius bankroto aspektus bandoma sureguliuoti taip vadinamąja „švelniąja teise“ (angl. *soft law*) – įvairių tarptautinių organizacijų parengtais pavyzdiniais įstatymais, principais, gairėmis ir kt. Šie dokumentai nėra teisiškai privalomi, o tik rekomendacinio pobūdžio. Juos galima modifikuoti, keisti, pritaikant prie kiekvienos valstybės bankroto teisės tradicijų ir teisinės kultūros.

Neabejotinai svarbiausiu *soft law* dokumentu reikėtų laikyti UNCITRAL 1997 m. priimtą Pavyzdinį tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymą su įgyvendinimo vadovu⁴⁹. Šis pavyzdinis įstatymas priimtas siekiant padėti

⁴⁶ Šią konvenciją pasirašė Belgija, Kipras, Prancūzija, Vokietija, Graikija, Italija, Liuksemburgas ir Turkija. Konvenciją galima rasti adresu: <<http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/136.htm>>.

⁴⁷ Omar, išnaša 15, p. 74.

⁴⁸ Pannen, *et al*, išnaša 1, p. 14.

⁴⁹ Ši ir kitus su bankrotu susijusius UNCITRAL dokumentus galima rasti adresu: <http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/insolvency.html>.

atskiroms valstybėms sukurti šiuolaikinį, efektyvų tarptautinio bankroto reguliavimo mechanizmą, kuris būtų taikomas tiems atvejams, kai skolininkas turi turto daugiau nei vienoje valstybėje arba dalis skolininko kreditorių yra už valstybės, kurioje vyksta bankroto procesas, ribų. Šiuo pavyzdiniu įstatymu nesiekama suvienodinti materialiosios bankroto teisės. Jame tik pateikiami pasiūlymai, kaip turi būti sprendžiamas vienas arba kitas klausimas, pavyzdžiui, užsienyje pradėtų bankroto procesų pripažinimas, užsienio administratoriaus teisės bankroto bylą iškėlusioje valstybėje, tarptautinis bendradarbiavimas tarp teismų, konkuruojančių procesų koordinavimas ir kt. Šis įstatymas parengtas tokia forma, kad jį tiesiogiai (arba su tam tikrais pakeitimais) galima būtų naudoti nacionalinėje įstatymų leidyboje. UNCITRAL Pavyzdinio tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymo svarbą liudija tai, kad jį į savo nacionalinę teisės sistemą jau įtraukė aštuoniolika pasaulio valstybių, įskaitant tokias ES valstybes nares, kaip Didžioji Britanija, Graikija, Lenkija, Rumunija, Slovėnija ir kt.

Kiti UNCITRAL priimti dokumentai skirti vienodinti materialiąją bankroto teisę: 2004 m. Įstatymų leidėjo bankroto teisės vadovas (angl. *UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law*) ir 2010 m. Įstatymų leidėjo bankroto teisės vadovas, trečia dalis: įmonių grupės bankroto reguliavimas (angl. *UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law: Part three: treatment of enterprise groups in insolvency*). Šiuose vadovuose aptariamos pagrindinės materialiosios bankroto teisės nuostatos, į kurias rekomenduojama atsižvelgti priimant nacionalinius teisės aktus. 2009 m. UNCITRAL priimtas Bendradarbiavimo tarptautinio bankroto atvejais praktinis vadovas (angl. *UNCITRAL Practice Guide on Cross-Border Insolvency Cooperation*) pateikia rekomendacijas dėl teismų ir kitų bankroto procese dalyvaujančių subjektų bendradarbiavimo bei informacijos apsikeitimo tarptautinio bankroto atvejais.

Europos Sąjungos lygmeniu tarpvalstybiniai bankroto santykiai reguliuojami 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų, kurio nuostatos analizuojamos antrojoje šio darbo dalyje.

1.3. Tarptautinio bankroto proceso teisinio reguliavimo koncepcijos

Aukščiau nurodytų tarptautinio bankroto procesų problemų nagrinėjimas seniai yra mokslininkų diskusijų objektas. Šių problemų sprendimų paieškos mokslininkus išskyrė į dvi stovyklas – palaikančius bankroto proceso *teritoriškumo* koncepciją ir remiančius *universalumo* koncepciją. Vėliau šios dvi koncepcijos buvo plėtojamos ir vystomos, o greta jų doktrinoje atsirado jas papildančių ir modifikuojančių koncepcijų: kooperatinio teritoriškumo, modifikuoto universalumo, kontraktualizmo ir kt.⁵⁰ Kadangi šių koncepcijų pagrindu buvo kuriami ir tobulinami įvairių valstybių bankroto įstatymai, bankroto santykius reguliuojantys tarptautiniai teisės, taip pat ES bankroto srities teisės aktai, šių koncepcijų turinys, jų pranašumai ir trūkumai analizuojami detaliau.

1.3.1. Teritoriškumo koncepcija

Teritoriškumo koncepcija (angl. *territorialism, territoriality*) reiškia, kad bankroto procesas ir jo sukelti padariniai apsiriboja valstybės, kurioje yra iškelta bankroto byla teritorija⁵¹. Ši koncepcija grindžiama valstybės suvereniteto idėja ir pagarba vietinių kreditorių teisėms⁵². Pagal šią teoriją bankroto bylą iškėlusio teismo kompetencija ir jo paskirtų asmenų įgaliojimai, susiję su skolininko turto administravimu ar pardavimu apsiriboja tik turtu, esančiu *lex fori*. Teritoriškumo koncepcijos šalininkai⁵³ nurodo, kad ši

⁵⁰ Kadangi mokslinėje literatūroje šios koncepcijos dar nebuvo įvardytos lietuvių kalba, autorė pateikia savarankišką šių koncepcijų pavadinimų vertimą į lietuvių kalbą.

⁵¹ Išsamiau apie teritoriškumo koncepciją žr. LoPucki, Lynn M. Cooperation in International Bankruptcy: A Post-Universalist Approach. *Cornell Law Review*, 1999, Vol. 84 (3), p. 696-762; LoPucki, Lynn M. Universalism Unravels. *American Bankruptcy Law Journal*, 2005, Vol.79 (1), p. 143-167; Franken, Sefa M. Three Principles of Transnational Corporate Bankruptcy Law: A Review. *European Law Journal*, 2005, Vol. 11 (2), p. 232-257; Kipnis, Alexander M. Beyond UNCITRAL: Alternatives to Universality in Transnational Insolvency. *Denver Journal of International Law and Policy*, 2008, Vol. 36(2), 155-190; Dunne, Gerald T. Wanted: An International Insolvency Act. *Banking Law Journal*, 1996, Vol. 112 (2), p. 99.

⁵² Tobler, Claudia. Managing Failure in the New Global Economy: The UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency. *22 Boston College International and Comparative Law Review*, 1999, p. 383.

⁵³ Žymiausi teritoriškumo koncepcijos atstovai L. M. LoPucki, F. Tung, G. T. Dunne.

konceptija labiausiai atitinka vietinių kreditorių interesus, kadangi kreditorių ratas, kuriam skirstomas turtas, sumažėja vietinių kreditorių naudai dėl sudėtingų galimybių užsienio kreditoriams dalyvauti bankroto procese. Literatūroje ši koncepcija dar vadinama „užgrobimo principu“ (angl. *grab rule*), kadangi teigiama, jog valstybės įstatymuose dominuojant teritoriškumo koncepcijai sudaromos sąlygos vietiniams kreditoriams „užgrobti“ skolininko turtą, esantį šioje valstybėje, siekiant visų pirma patenkinti vietinių kreditorių interesus⁵⁴. Užsienio kreditorių dalyvavimas tokiam bankroto procese priklauso nuo jų pačių atidumo, susižinojimo ir galimybių įveikti procedūrinės kliūtis⁵⁵.

Be palankumo vietinių kreditorių interesams, literatūroje nurodomi ir kiti teritoriškumo koncepcijos pranašumai: pirma, taikoma tik vienos valstybės teisė, taip eliminuojant taikytinos teisės pasirinkimo problemas; antra, kadangi taikoma nacionalinė teisė, nėra būtinybės bankroto teisinius santykius reglamentuoti specialiuose tarptautinės teisės šaltiniuose (pavyzdžiui, tarptautinėse sutartyse, konvencijose, susitarimuose); trečia, nekyla grėsmė pažeisti kitos valstybės suverenitetą (pavyzdžiui, užsienio teismo paskirtam administratoriui vykdant įgaliojimus valstybėje, kurioje yra bankrutuojančios įmonės turto); ketvirta, ši koncepcija atitinka kreditorių teisinių lūkesčių tikrumo principą skolininko nemokumo atveju, kadangi iš anksto žinomas teismas, nagrinėsiantis bylą, taip pat bankroto teisiniams santykiams taikytina teisė⁵⁶.

Kadangi pagal teritoriškumo koncepciją bankroto procesas vyksta tik vienoje valstybėje, o skolininko turtas gali būti keliose valstybėse, gali vykti savarankiški bankroto procesai skolininko turto, esančio skirtingose valstybėse, atžvilgiu. Todėl teritoriškumo koncepcija neatsiejama nuo pliuralizmo (angl. *plurality*) principo. Jis reiškia, kad skolininko atžvilgiu gali būti pradedami keli

⁵⁴ LoPucki, Lynn M. Cooperation in International Bankruptcy: A Post-Universalist Approach. *Cornell Law Review*, 1999, Vol. 84 (3), p. 742; Bebchuk, Lucian A.; Guzmán, Andrew T. An Economic Analysis of Transnational Bankruptcies. *The Journal of Law and Economics*, 1999, Vol. XLII, p. 778.

⁵⁵ Omar, išnaša 15, p. 24.

⁵⁶ Wessels, išnaša 14, p. 9.

bankroto procesai, kurie skirtingose valstybėse bus reguliuojami skirtingų valstybių teisės normomis⁵⁷.

Būtent bankroto procesų daugetas literatūroje nurodomas kaip didžiausias teritoriškumo koncepcijos trūkumas. Teigiama, jog vykstant keletui bankroto procesų, mažėja darbo efektyvumas, kadangi procesai gali „persidengti“, t. y. teismai gali nagrinėti tuos pačius klausimus, kuriuos jau išnagrinėjo ar nagrinėja kitos valstybės teismas. Be to, kyla rizika, kad ne visi teismai ar teismo paskirti bankroto administratoriai sieks bendradarbiavimo, pavyzdžiui, perleidžiant turta, likusį patenkinus vietinių kreditorių reikalavimus, arba siekiant įmonę restruktūrizuoti ar kitaip „gelbėti“ nuo gresiančio bankroto. Kiti teritoriškumo koncepcijos trūkumai apima užsienio kreditorių diskriminavimą (užsienio kreditoriai dėl laiku negautų pranešimų apie bankroto bylos iškėlimą ar užsienio kalbos barjerų gali pateikti savo reikalavimus per vėlai arba iš viso nepateikti), kreditorių skatinimą ieškoti jiems palankiausios valstybės reikalavimams pareikšti (angl. *forum shopping*), bankrutuojančios įmonės turto perkėlimą į skolininkui palankesnę valstybę, prieš iškeliant bankroto bylą, siekiant išvengti bankroto bylos iškėlimo padarinių, didesnes bankroto bylos administravimo sąnaudas (kadangi turi būti apmokėtos kelių administratorių paslaugos) ir kt.

1.3.2. Kooperatinio teritoriškumo koncepcija

Žymus teritoriškumo koncepcijos šalininkas amerikiečių mokslininkas L. M. LoPucki, atsižvelgdamas į šios koncepcijos trūkumus, išplėtojo naują koncepciją, kurią pavadino *kooperatiniu teritoriškumu* (angl. *cooperative territoriality*)⁵⁸. Pagal šią teoriją, kuri yra labai panaši į teritoriškumo koncepciją, teismas ar bankroto administratorius administruoja skolininko turta esantį tik *lex fori* ribose. Jeigu skolininko turtas yra skirtingose valstybėse,

⁵⁷ Torremans, Paul L. C. *Cross Border Insolvencies in EU, English and Belgian Law*. The Hague: Kluwer Law International, 2002, p. 3.

⁵⁸ Išsamiau apie šią koncepciją žr. LoPucki, Lynn M. The Case for Cooperative Territoriality in International Bankruptcy. *Michigan Law Review*, 2001, Vol. 98 (7), p. 2216-2251; LoPucki, išnaša 54, p. 696-762.

pradedami keli savarankiški bankroto procesai, kurie nėra suprantami kaip papildomi, šalutiniai ar panašūs procesai. Kiekvienos valstybės teismas taikdamas nacionalinius įstatymus sprendžia dėl valstybėje esančio turto ir jo paskirstymo, taip pat ir dėl bendradarbiavimo su kitų valstybių teismais. Pagrindinis elementas, kuris papildo teritoriškumo koncepciją – bendradarbiavimas.

Pagal L. M. LoPucki bendradarbiavimas, vykdomas tarptautinių susitarimų ar konvencijų pagrindu, turi apimti penkias sritis. Pirma, turi būti nustatytos taisyklės, pagal kurias vienoje valstybėje pareikšti kreditorių reikalavimai galiotų ir kitose valstybėse. Antra, reikalingas apsikeitimas kreditorių, kuriems išmokėtos lėšos, sąrašais, siekiant, kad reikalavimai tų kreditorių, kurie buvo visiškai patenkinti vienoje valstybėje, nebūtų tenkinami kitoje. Trečia, bendradarbiauti privaloma siekiant parduoti skolininko turtą kaip bendrą turto vienetą, kad toks pardavimas atneštų didesnės ekonominės naudos, nei jį parduodant dalimis skirtingose valstybėse. Ketvirta, būtinas savanoriškas bendradarbiavimas prisidedant prie kitoje valstybėje vykstančių skolininko restruktūrizavimo procedūrų. Penkta, bendradarbiavimas turi vykti siekiant atgauti ir susigrąžinant turtą, kuris buvo nesąžiningai perleistas prieš iškeliant skolininkui bankroto bylą⁵⁹.

Anot L. M. LoPucki, ši koncepcija nereikalauja radikalių bendradarbiavimo pokyčių tarp valstybių. Valstybės, suprasdamos abipusio bendradarbiavimo naudą, sukuria stabilų pagrindą sutarčių ir konvencijų sudarymui⁶⁰. Tačiau kaip pažymi B. Wessels, tai gali būti tiesa tik teoriniame lygmenyje. Europos valstybių praktika rodo, kad praeitame amžiuje bendradarbiavimas tarp teismų ar likvidatorių beveik nevyko, kadangi konvencijos buvo pasirašomos tik tarp keleto valstybių, o bendradarbiavimo metodai ne visuomet įtraukdavo visas proceso šalis, be to, toks bendradarbiavimas atimdavo daug laiko, resursų (dėl kalbos ir kultūrų skirtumų) ir išlaidų (vertimo, užsienio teisininkų paslaugų),

⁵⁹ LoPucki, išnaša 54, p. 750.

⁶⁰ LoPucki, Lynn M. Universalism Unravels. *American Bankruptcy Law Journal*, 2005, Vol.79 (1), p. 165.

taigi teritoriškumo principas egzistavo, bet bendradarbiavimas nebuvo įgyvendinamas⁶¹.

1.3.3. Universalumo koncepcija

Kaip priešprieša teritoriškumo koncepcijai atsirado universalumo koncepcija (angl. *universalism, universality*)⁶². Ji apima kelis aspektus – aktyvų ir pasyvų. Aktyvusis šios koncepcijos aspektas reiškia, kad skolininko gyvenamojoje ar inkorporacijos vietoje iškelto bankroto bylos padariniai apims skolininko turtą, esantį ir kitose valstybėse. Pasyvusis aspektas reiškia, kad užsienio valstybėje iškelta bankroto byla turės poveikį visose valstybėse, pripažįstančiose universalumo koncepciją⁶³. Taigi bankroto bylos iškėlimas ir jo sukelti padariniai yra universalūs. Pagal šią koncepciją vienas teismas (ar jo paskirtas administratorius) turi kompetenciją administruoti ir skirstyti bankrutuojančios įmonės turtą, neatsižvelgiant, kurioje valstybėje tas turtas yra. Visi skolininko kreditoriai turi teisę pateikti savo reikalavimus bankroto bylą iškėlusio teismo valstybėje ir gauti skirstomo turto dalį.

Skolininko turtą ir visus kreditorius apimančios bankroto procedūros koncentruojamos viename bankroto bylą iškėlusiam teisme. Šis teismas nustatomas pagal bankrutuojančios įmonės nacionalinės priklausomybės valstybę (angl. *home-country*). Nacionalinės priklausomybės valstybė gali būti įmonės įsteigimo vietos valstybė, valstybė, kurioje yra centrinės administracijos buveinė, bendrovės pagrindinio turto buvimo vieta ar pagrindinės veiklos vykdymo vieta⁶⁴. Bankroto procedūroms, taip pat bankroto materialinėms ir procesinėms pasekmėms yra taikoma bankroto bylą iškėlusio

⁶¹ Wessels, išnaša 14, p. 11.

⁶² Išsamiau apie universalumo koncepciją žr. Guzman, Andrew T. International Bankruptcy: In Defence of Universalism. *Michigan Law Review*, 2000, Vol. 98 (7), p. 2177-2215; Perkins, Liza. A Defence of Pure Universalism in Cross-Border Corporate Insolvencies. *International Law and Politics*, 2000, Vol. 32, p. 787-827; Westbrook, Jay Lawrence. A Global Solution to Multinational Default. *Michigan Law Review*, 2000, Vol. 98 (7), p. 2276-2308.

⁶³ Mason, išnaša 41, p. 45.

⁶⁴ Franken, išnaša 51, p. 234.

teismo valstybės teisė *lex concursus*, t. y. teisė (*lex*) teismo vietos valstybės (*fori*), kurioje iškelta bankroto byla (*concurus*), ir kurioje teismas turi (ar turėjo) kompetenciją nagrinėti bankroto bylą, kontroliuoti ir užbaigti bankroto procedūras⁶⁵. *Lex concursus* apima tiek teismo vietos valstybės bankroto teisės normas, tiek tarptautinės privatinės teisės normas⁶⁶. Universalumo koncepcija neatsiejama nuo unitarizmo (angl. *unity*) principo, kuris reiškia, kad vieno skolininko atžvilgiu bus pradėtas vienas bankroto procesas, reguliuojamas bankroto bylą iškėlusio teismo valstybės teisės normomis.

Universalumo koncepcijos šalininkai⁶⁷ teigia, kad ši teorija yra pranašesnė už teritoriškumo koncepciją daugeliu atžvilgiu. Pirma, užtikrinamas kreditorių lygiateisiškumo principo įgyvendinimas skirstant skolininko turtą. Antra, mažesni bylinėjimosi bei bankroto proceso administravimo kaštai, kadangi neekvojamos lėšos bankroto procesams kitose valstybėse esančio turto atžvilgiu. Trečia, skolininko turto realizavimo atveju gaunama didesnė ekonominė nauda, kadangi turtas gali būti parduodamas kaip bendras vienetas (pavyzdžiui, kaip įmonės verslas, vystomas keliose valstybėse). Ketvirta, panaikinama *forum shopping* galimybė, kadangi kreditoriai turi teisę pateikti savo reikalavimus tik bankrutuojančios įmonės nacionalinės priklausomybės vietos teisme, kuri kreditoriams yra žinoma iš anksto⁶⁸.

Tačiau ši koncepcija be privalumų, turi ir nemažai trūkumų. Visų pirma, *lex fori* teismas taikys nacionalinius įstatymus visiems pagrindiniams bankroto klausimams spręsti (pavyzdžiui, nustatant kreditorių reikalavimų tenkinimo eilę, pasirenkant turto realizavimo būdus ir pan.). Tuo tarpu valstybių, kuriose yra skolininko turto, įstatymai šiuos klausimus gali reguliuoti skirtingai, todėl užsienio kreditoriai gali patekti į nepalankią padėtį, palyginus su ta, kurią jie turėtų pagal savo valstybės įstatymus⁶⁹. Be to, kreditoriai, reiškiantys savo

⁶⁵ Wessels, išnaša 14, p. 5.

⁶⁶ Ibid, p. 6.

⁶⁷ Žymiausi šios koncepcijos atstovai yra J. L. Westbrook, A. Guzman, L. Perkins.

⁶⁸ Tačiau universalumo koncepcijos priešininkai teigia, kad tai yra labiau šios teorijos trūkumas nei privalumas: skolininkas gali manipuliuoti nacionalinės priklausomybės kriterijumi, pavyzdžiui, prieš iškeliant bankroto bylą perkelti savo centrinę administraciją į valstybę, kuri būtų palankesnė skolininkui. Plačiau žr. LoPucki, išnaša 54, p. 720-723.

⁶⁹ LoPucki, išnaša 54, p. 713.

reikalavimus užsienio teisme, gali susidurti su įvairiais sunkumais: kalbos nemokėjimu, užsienio teisės nežinojimu, papildomomis išlaidomis (dokumentų vertimo, kelionės, teisinių paslaugų ir kt.). Taip pat gali būti gana sudėtinga nustatyti skolininko nacionalinės priklausomybės vietą, kai įmonės administracijos vieta yra vienoje valstybėje, o įmonė vykdo verslą ar turi turto keliose skirtingose valstybėse.

1.3.4. Modifikuoto (riboto) universalumo koncepcijos

Kaip pastebi universalumo koncepcijos kritikas L.M. LoPucki, „grynas universalumas“ (angl. *pure universalism*), pagal kurį bankroto bylą iškėlusio teismo sprendimai ir kiti patvarkymai būtų įgyvendinami užsienio valstybėse, kurioje yra skolininko turtas, neegzistuoja, kadangi tai prieštarautų valstybių suverenios lygybės principui⁷⁰. Todėl doktrinoje buvo plėtojamos įvairios modifikuoto (riboto) universalumo koncepcijos⁷¹.

Šių teorijų specifiškumas pasižymi tuo, jog keliami viena pagrindinė byla, kuri sutampa su skolininko nacionalinės priklausomybės valstybe, o šalutinės bylos keliamose tose valstybėse, kuriose skolininkas turi turto. Šis turtas gali būti paskirstomas vietiniams kreditoriams remiantis tos valstybės teise. Šalutinės bylas iškėlę teismai turi bendradarbiauti su pagrindinę bylą iškėlusiu teismu, o turtas, likęs patenkinus vietinių kreditorių interesus, pagrindinę bylą iškėlusio teismo turi būti paskirstomas universaliai visiems kreditoriams.

Modifikuoto (riboto) universalumo koncepcijos pasižymi pragmatiškumu, kuris pasireiškia tuo, jog eliminuojama būtinybė kreditoriams pateikti savo reikalavimus skirtingose valstybėse ir užtikrinamas turto paskirstymas kreditoriams *pro rata* tarptautiniu lygiu⁷². Be to, ši teorija atitinka ir tų

⁷⁰ LoPucki, išnaša 58, p. 2220-2221.

⁷¹ Pavyzdžiui, L. M. LoPucki ir J. L. Westbrook išskiria „modifikuoto universalumo“ (angl. *modified universalism*) ir „šalutinio bankroto“ teorijas (angl. *secondary bankruptcies*) (plačiau apie jas žr. LoPucki, išnaša 54, p. 725-737; Westbrook, Jay Lawrence. Choice of Law Avoidance in Global Insolvencies. *Brooklyn Journal of International Law*, 1991, Vol. 17, p. 516-517). I. F. Fletcher modifikuotam universalumui apibrėžti naudoja „internacionalinio principo“ (angl. *internationalist principle*) sąvoką (žr. Fletcher, išnaša 35, p. 13).

⁷² LoPucki, išnaša 54, p. 728.

valstybių lūkesčius, kurios mato riziką savo suvereniteto apribojime, kadangi kiekviena valstybė išlaiko savo teisę atsisakyti pripažinti kitos valstybės bankroto įstatymus⁷³. Kaip nurodo J. L. Westbrook, didžiausias šios koncepcijos trūkumas yra tas, kad pagrindai, numatantys bendradarbiavimo atvejus yra neaiškūs ir vienos valstybės teismas gali apskritai atsisakyti bendradarbiauti su užsienio valstybių teismais⁷⁴.

1.3.5. Kitos koncepcijos

Aukščiau minėtų koncepcijų trūkumai skatino ieškoti kitų būdų tarptautinio bankroto problemoms spręsti. Kaip alternatyva teritoriškumo ir universalizmo koncepcijoms atsirado kontraktualizmo (angl. *contractualism*) koncepcija⁷⁵. Pagal šią koncepciją kiekvienas juridinis asmuo turi teisę pasirinkti ir teismą, ir taikytiną teisę jo bankroto, restruktūrizavimo ar likvidavimo atveju. Šis pasirinkimas turi būti įtvirtinamas juridinio asmens steigimo dokumente ar įstatuose ir šis pasirinkimas negali būti keičiamas be kreditorių pritarimo. Tačiau tiek taikytina teisė, tiek jurisdikcijos pasirinkimas turėtų nukreipti į tą pačią valstybę, t. y. taikytinos teisės ir teismo vietos valstybės turi sutapti. Kitos valstybės turi teisę atsisakyti bendradarbiauti pripažįstant ir vykdant *lex fori* teismo sprendimus, jeigu sprendimai, priimti pagal skolininko pasirinktą teisę, būtų nesuderinami su tos kitos valstybės viešąja tvarka. Pagrindiniai šios teorijos privalumai: pirma, kreditoriai iš anksto žino taikytiną teisę ir teismą, nagrinėsiantį bankroto bylą, ir antra, nebelieka *forum shopping* problemos, kadangi teismo jurisdikcija įtvirtinama skolininko steigimo metu, o paskesni pakeitimai leidžiami tik su kreditorių sutikimu. Tačiau šios teorijos taikymas taip pat turi trūkumų: tikėtina, kad skolininkas dažniausiai pasirinks tą teisę, kuri labiausiai atitiks skolininko, bet ne kreditorių interesus; eliminuojami

⁷³ Farley, Chris. An Overview, Survey and Critique of Adminstrating Cross-Border Insolvencies. *Houston Journal of International Law*, 2004, Vol. 27, p. 181.

⁷⁴ Westbrook, Jay Lawrence. Theory and Pragmatism in Global Insolvencies: Choice of Law and Choice of Forum. *American Bankruptcy Law Journal*, 1991, Vol. 65, p. 472.

⁷⁵ Išsamiau apie kontraktualizmo teoriją žr. Rasmussen, Robert K. A New Approach to Transnational Insolvencies. *Michigan Journal of International Law*, 1998, Vol. 19 (1), p. 1-36.

kreditoriai, kurių teisių apsauga būtų užtikrinta pagal privalomą taikytiną teisę (t. y. kreditoriai, kurių reikalavimai kyla ne iš sutartinių santykių, bet, pavyzdžiui, dėl žalos padarymo) ir kt.

Vokiečių mokslininko P. von Wilmowsky kritikos sulaukė ir teritoriškumo, ir universalumo koncepcijos dėl jų pritaikomumo visiems tarptautinio bankroto teisiniams klausimams spręsti. Pagal universalumo koncepciją, *lex concursus* valstybės, kurioje iškelta pagrindinė ar šalutinė bankroto byla, nustato procesines bylos nagrinėjimo taisykles bei pagrindus bankroto bylai užbaigti, taip pat skolininko turto masės paskirstymo sąlygas. P. von Wilmowsky nuomone, šiuos klausimus turi reguliuoti skirtinga teisė: bankroto bylos nagrinėjimo procesinės taisyklės bei pagrindai bankroto bylai užbaigti turi būti nustatomi pagal *lex concursus*, tuo tarpu skolininko turto masės paskirstymo sąlygoms, kreditorių reikalavimų pateikimui ir pripažinimui, kreditorių reikalavimų tenkinimo eiliškumui turi būti taikoma teisė tos valstybės, kurios kreditoriais yra atitinkamos asmenų grupės⁷⁶.

Apibendrinant galima teigti, kad visos aukščiau išanalizuotos tarptautinio bankroto teisinio reguliavimo koncepcijos yra svarbios tuo, jog kiekviena iš jų siekia pateikti optimaliausią tarptautinio bankroto atveju atsirandančių problemų sprendimą. Šiomis koncepcijomis, atsižvelgiant į jų pranašumus ir trūkumus, remiamasi kuriant nacionalinius bei tarptautinius teisės aktus, reglamentuojančius tarptautinio bankroto klausimus. Pavyzdžiui, iki 2004 m. Tarptautinės privatinės teisės kodekso (pranc. *Le Code de droit international privé*) įsigaliojimo Belgijos teisės normos, skirtos tarptautinio bankroto klausimams spręsti, rėmėsi universalumo ir pliuralizmo principais⁷⁷. Šiuos principus pakeitė riboto universalumo koncepcija, įtvirtinant Tarptautinės privatinės teisės kodekse paralelinės bankroto bylos, kuri gali būti nagrinėjama

⁷⁶ Wessels, išnaša 14, p. 16. Išsamiau apie P. von Wilmowsky teoriją žr. Wilmowsky, Peter von. Choice of Law in International Insolvencies: A Proposal for Reform. In Basedow, Jürgen; Kono, Toshiyuki. *Legal Aspects of Globalization: Conflict of Laws, Internet, Capital Markets and Insolvency in a Global Economy*. The Hague: Kluwer Law International, 2000, p. 197-212.

⁷⁷ Torremans, išnaša 57, p. 12-13.

kartu su pagrindine galimybe⁷⁸. Kitas pavyzdys - Reglamentas 1346/2000. Jis grindžiamas universalumo ir teritoriškumo koncepcijų derinimu, t.y. modifikuoto (riboto) universalumo koncepcija. Universalumo koncepcija pasireiškia įtvirtinant tik vieną universalią bankroto procedūrą, kurios poveikis apima skolininko turta, esantį visose valstybėse narėse. Galimybė skolininkui iškelti šalutines bankroto bylas, kurių padariniai yra apriboti vienos valstybės narės teritorija, atspindi teritoriškumo koncepciją.

⁷⁸ Dirix, Eric; Sagaert, Vincent. Cross-Border Insolvency in Belgian Private International Law. *International Insolvency Review*, 2006, Vol. 15, p. 58.

2. TARPTAUTINIO BANKROTO PROCESO ASPEKTŲ TEISINIS REGULIAVIMAS EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖJE

2.1. Tarptautinio bankroto teisinio reguliavimo raida Europos Sąjungoje

Jau po Europos ekonominės bendrijos (toliau – EEB) įkūrimo prasidėjo diskusijos apie bankroto procesų reguliavimą EEB lygmenyje. Buvo susirūpinta, kad šie procesai gali kliudyti laisvam prekių judėjimui, bendrosios rinkos funkcionavimui, o rinkos dalyviams reikėjo užtikrinti veiksmingas teisinės gynybos priemones, skolininkui esant nemokiam.

1959 m. buvo įsteigta ekspertų darbo grupė, kurios uždaviniai buvo grindžiami 1957 m. Europos ekonominės bendrijos steigimo sutarties 220 straipsniu, įtvirtinančiu valstybių narių pareigą panaikinti kliūtis teismų sprendimų pripažinimui ir vykdymui. Ekspertai nusprendė, kad bankroto procedūrų reguliavimui turi būti sukurta atskira konvencija, todėl tolimesnis šios grupės darbas buvo sukonzentruotas į kito teisės akto, palengvinančio valstybėse narėse priimtų teismų sprendimų (išskyrus bankroto bylas) pripažinimą ir vykdymą, rengimą. 1968 m. buvo priimta Briuselio konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo⁷⁹ (toliau – 1968 m. Briuselio konvencija)⁸⁰. Šios konvencijos 1 straipsnis nurodė, kad ji *inter alia* netaikoma bankrotui, nemokių bendrovių arba kitų juridinių asmenų likvidavimo procesams, teisminėms priemonėms, kompromisiniams susitarimams ir panašioms procedūroms. Kaip pažymima šios konvencijos ataskaitoje,⁸¹ kuri laikoma konvencijos komentaru, *panašios procedūros* turi būti suprantamos kaip procedūros, susijusios su mokėjimų sustabdymu, skolininko nemokumu ar negalėjimu pritraukti

⁷⁹ 1968 Brussels Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters (consolidated version) // OJ C 027, 26.01.1998, p. 1-27.

⁸⁰ Wessels, išnaša 14, p. 229-230.

⁸¹ Report on the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters signed at Brussels, 27 September 1968 // OJ C 59, 5.3.1979, p. 1-65.

kapitalo, be to, tokiose procedūrose dažniausiai dalyvauja teisminės institucijos siekiant įgyvendinti priverstinį ir kolektyvinį įmonės likvidavimą ar skolininko kontrolę. Remiantis Europos Teisingumo Teismo praktika, 1968 m. Briuselio konvencija netaikoma ne tik pačioms bankroto byloms, bet ir su analogišku procesu glaudžiai susijusioms byloms⁸².

Pirmasis bankroto konvencijos projektas EEB rėmuose parengtas 1970 m. Padidėjus EEB valstybių narių skaičiui projektas patobulintas ir 1980 m. Tarybai pateiktas antrasis konvencijos projektas kartu su aiškinamuoju raštu. Konvencijos projektas rėmėsi universalumo koncepcija ir numatė vieną bankroto procesą, kurį išimtinai galėjo pradėti ir kontroliuoti tos valstybės teismas, kurioje buvo skolininko turtinių interesų administracijos centras. Šis vienintelis procesas buvo privalomas kitoms valstybėms, konvencijos dalyvėms, o galimybė pradėti šalutinius (paralelinius) ar vietinius bankroto procesus nebuvo numatyta. Konvencijos projektas buvo svarstomas keletą metų, tačiau dėl nesutarimų tarp valstybių narių bei pačio konvencijos objekto sudėtingumo projekto svarstymas ir tolimesnis darbas buvo sustabdytas⁸³.

Per 1989 m. įvykusį neoficialų susitikimą valstybių narių teisingumo ministrai sutarė, kad reikia užpildyti spragą, kuri liečia bankroto reguliavimą Europos Bendrijos rėmuose ir būtina numatyti bent jau kolizines teisės normas, reglamentuojančias bankroto teisinius santykius. Buvo sudaryta *ad hoc* bankroto konvencijos darbo grupė, kuri 1995 m. pateikė galutinį Konvencijos dėl bankroto bylų projektą. Ši konvencija rėmėsi universalumo koncepcija ir kartu įtvirtino galimybę iškelti vieną ar kelis šalutinius bankroto procesus valstybėse narėse. Šalutinių bankroto procesų padariniai buvo apriboti tik tos

⁸² Tokias išvadas ETT padarė *Gourdain v. Nadler* byloje (1979 m. vasario 22 d. sprendimas byloje 133/78 *Gourdain v. Nadler* [1979] ECR-733). Šioje byloje ETT buvo pateiktas klausimas, ar Prancūzijos teismo sprendimas, kuriuo patronuojančios bendrovės vadovas įpareigotas asmeniškai padengti dalį bankrutuojančios dukterinės įmonės skolų, yra susijęs su bankrotu, ir ar toks sprendimas gali būti pripažintas Vokietijoje remiantis 1968 m. Briuselio konvencija. ETT sprendime pažymėjo, kad 1968 m. Briuselio konvencija netaikoma tokioms procedūroms, kurios aiškiai „išplaukia“ iš nurodytų kategorijų. Kadangi toks Prancūzijos teismo sprendimas susijęs su bankrotu ir nemokių įmonių likvidavimu, jam netaikoma 1968 m. Briuselio konvencija.

⁸³ Išsamiau apie bankroto konvencijos projekto bei Reglamento rengimo istoriją žr. Fletcher, Ian F. *Insolvency in Private International Law: National and International Approaches*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2005, p. 339-356; Omar, išnaša 15, p. 51-61; 73-92; Omar, Paul J., Genesis of the European Initiative in Insolvency Law. *International Insolvency Review*, 2003, Vol. 12, p. 147-170; Wessels, išnaša 14, p. 229-232.

valstybės, kurioje iškelta šalutinė byla, teritorija. 1995 m. Konvencija dėl bankroto bylų buvo pasirašyta visų valstybių narių, išskyrus Didžiąją Britaniją⁸⁴, todėl konvencija taip ir neįsigaliojo. Pažymėtina, kad 1995 m. Konvencijos dėl bankroto bylų projektas buvo išleistas kartu su dviejų mokslininkų M. Virgós ir E. Schmit parengtu konvencijos nuostatų aiškinamuoju raštu, populiariai vadinamu Virgós/Schmit ataskaita (angl. *Virgós/Schmit report*)⁸⁵. Ši ataskaita vėliau tapo ir konvencijos pagrindu priimto Reglamento 1346/2000 aiškinimo šaltiniu⁸⁶.

Nors 1995 m. Konvenciją dėl bankroto bylų lydėjo nesėkmė, tai nesustabdė tolimesnės iniciatyvos tarptautinės bankroto teisės srityje, nors daugelis valstybių narių atstovų abejojo, ar Bendrijoje kada nors bus tinkamas politinis klimatas priimti bankroto konvenciją. 1999 m. balandį Europos Parlamento Teisės reikalų ir piliečių teisių komitetas pranešime pažymėjo, kad Bendrija atsidūrė toje pačioje vietoje kaip ir prieš dvidešimt metų, todėl Komisijai reikėjo imtis priemonių rengiant reglamentą ar direktyvą, kuri reglamentuotų tarptautinio bankroto procedūras⁸⁷. Be to, 1999 m. gegužės 1 d. įsigaliojo Amsterdamo sutartis, kurios 61 straipsnio c) punktas ir 65 straipsnis suteikė teisę imtis priemonių teismo bendradarbiavimo su užsieniu susijusių civilinių bylų srityje, šalinančių kliūtis, trukdančias gerai veikti civiliniam procesui ir, jei reikia, skatinančių civilinio proceso normų suderinamumą valstybėse narėse. Bendrija įgavo kompetenciją priimti teisės aktus, kurie būtų tiesiogiai taikomi valstybėse narėse.

Remiantis šiais pokyčiais Vokietija ir Suomija tų pačių metų gegužės mėnesį pateikė Europos Sąjungos Tarybai iniciatyvą priimti reglamentą, kuris savo turiniu atkartotų 1995 m. Konvenciją dėl bankroto bylų, tokiu būdu

⁸⁴ Didžioji Britanija atsisakė pasirašyti konvenciją daugiau dėl politinių motyvų, t.y. protestuodama prieš EB jos atžvilgiu pritaikytas priemones, susijusias su jaučių kempinlige. Kita priežastimi įvardijamas ginčas su Ispanija dėl teisių į Gibraltarą (plačiau žr. Fletcher, išnaša 83, p. 298-300; Smart, išnaša 22, p. 10).

⁸⁵ Virgós/Schmit ataskaitą galima rasti adresu: < <http://globalinsolvency.com/articles/virgos-schmit-report-convention-insolvency-proceedings-now-re>>.

⁸⁶ Wessels, išnaša 14, p. 233.

⁸⁷ Report 23 April 1999 on the Convention on Insolvency Proceedings of 23 November 1995. Committee on Legal Affairs and Citizens' Rights. Rapporteur: Kurt Malangré [Interaktyvus, žiūrėta 2010 11 30]. Prieiga per internetą:<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A4-1999-0234+0+DOC+XML+V0//EN>>.

išvengiant ilgai užtrunkančio valstybių narių ratifikavimo proceso⁸⁸. Padarius keletą neesminių pakeitimų, 2000 m. gegužės 29 d. buvo priimtas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų. Reglamentas 1346/2000 įsigaliojo 2002 m. gegužės 22 d.⁸⁹ ir pakeitė dešimt dvišalių ir daugiašalių konvencijų sudarytų tarp Europos Sąjungos valstybių narių⁹⁰. Reglamentas 1346/2000 galioja visose Europos Sąjungos valstybės narėse, išskyrus Daniją, o taip pat keliose Europos ekonominės erdvės valstybėse - Islandijoje, Lichtenšteine ir Norvegijoje.

Reglamentas 1346/2000 nėra vienintelis teisės aktas, priimtas Europos Sąjungos bankroto teisės sityje. Po Reglamento priėmimo, Europos Sąjungos rėmuose buvo parengta ir priimta daugiau teisės aktų, reguliuojančių tarptautinio bankroto aspektus. Remiantis užsienio autorių pozicija, galima išskirti dvi grupes Europos Sąjungos teisės aktų, kurie vienu ar kitu aspektu reguliuoja tam tikrus bankroto teisinius santykius⁹¹:

Pirmajai grupei galima priskirti teisės aktus reglamentuojančius į Reglamento 1346/2000 taikymo sritį nepatenkančių subjektų - kredito įstaigų,

⁸⁸ Opinion of the Economic and Social Committee on the Initiative of the Federal Republic of Germany and the Republic of Finland with a view to adoption of a Council Regulation on Insolvency Proceedings submitted to the Council on 26 May 1999 // OJ C 075, 15.03.2000, p. 1-4.

⁸⁹ Reglamentas buvo keistas kelis kartus dėl naujų valstybių prisijungimo prie ES. 2005 m. balandžio 12 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 603/2005 iš dalies keičiantis 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų A, B ir C prieduose nurodytų bankroto bylų, likvidavimo bylų ir likvidatorių sąrašus, pakeitė prieduose pateiktus valstybių narių nacionalinės teisės aktuose nurodytų bylų ir likvidatorių sąrašus, į juos įtraukiant naujų valstybių narių bankroto bylas, likvidavimo bylas ir likvidatorių sąrašus. 2006 m. balandžio 27 d. buvo priimtas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 694/2006 iš dalies keičiantis 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų A, B ir C prieduose nurodytų bankroto bylų, likvidavimo bylų ir likvidatorių sąrašus. 2007 m. birželio 13 d. priimtas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 681/2007 iš dalies keičiantis 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų A, B ir C prieduose nurodytų bankroto bylų, likvidavimo bylų ir likvidatorių sąrašus.

⁹⁰ Reglamento 44 str. nurodo, kad nuo jo įsigaliojimo jis pakeičia visas šiame straipsnyje nurodytas daugiašales ir dvišales konvencijas sudarytas tarp valstybių narių, taip pat kitas konvencijas, kurios gali būti taikomos tarp valstybių narių. Tačiau Reglamentas nepakeičia konvencijų, sudarytų su valstybėmis, kurios nėra ES narės. Tarybos deklaracija Nr. 2000/C 183/2 nustatė, kad Reglamentas 1346/2000 nesiekia apriboti valstybių narių teisės sudaryti susitarimus dėl to pačio objekto, kurį reguliuoja Reglamentas, su kitomis valstybėmis, tačiau su sąlyga, kad tokie susitarimai neįtakos Reglamento 1346/2000 veikimo. Kaip teigia mokslininkai M. Virgós ir F. Garcimartín, deklaracijos tikslas buvo išsklaidyti abejones, kad šios teisės srities „komunitarizavimas“ neleidžia sudaryti tokių susitarimų. Šie autoriai taip pat nurodo, jog valstybės narės turėtų vengti susitarimų, kurie kelia grėsmę Reglamento 1346/2000 taikymo vienodumui, o jeigu yra sudaryti susitarimai, kurių nuostatos nesuderinamos su Reglamentu, teismai turėtų atisakyti taikyti šias nuostatas (žr. Virgós; Garcimartín, išnaša 11, p. 32).

⁹¹ Virgós; Garcimartín, išnaša 11, p. 9.

draudimo bei investicinių bendrovių - bankroto klausimus. Kaip nurodoma Reglamento 1346/2000 konstatuojamosios dalies 9 punkte šiems subjektams dažniausiai taikomas specialus kompetingų nacionalinių priežiūros institucijų režimas, suteikiantis priežiūros institucijoms plačius kišimosi įgaliojimus, todėl Reglamentas tokioms įmonėms netaikomas. Draudimo ir finansinių paslaugų sektoriaus įmonių kai kurie nemokumo klausimai reglamentuojami 2001 m. kovo 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/17/EB dėl draudimo įmonių reorganizavimo ir likvidavimo⁹² bei 2001 m. balandžio 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/24/EB dėl kredito įstaigų reorganizavimo ir likvidavimo⁹³. Šiuo metu dar nėra teisinio dokumento, reglamentuojančio investicinių bendrovių bankrotą.

Antrajai grupei priskirtini teisės aktai, kuriuose galima rasti specifinius bankroto klausimus reguliuojančių nuostatų, bet kurių pagrindinis tikslas yra kitų sektorių reguliavimas. Pavyzdžiui, 1998 m. gegužės 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/26/EB dėl atsiskaitymų baigtinumo mokėjimų ir vertybinių popierių atsiskaitymų sistemose⁹⁴, 2002 m. birželio 6 d.

⁹² OJ L 110, 20.4.2001, p. 28-39 (OL, 2004 m. specialusis leidimas, 6 skyrius, 4 tomas, p. 3-14). Ši direktyva reglamentuoja reorganizavimo ir likvidavimo procedūras, pradėtas draudimo įmonėms (bei jų filialams), kurių pagrindinė buveinė yra Bendrijoje, taip pat draudimo įmonių filialams, kurių pagrindinė buveinė yra trečiojoje valstybėje. Jeigu draudimo įmonei, kuri turi filialų kitose valstybėse narėse, pradedamos nemokumo procedūros, šios procedūros vyksta pagal buveinės valstybės narės įstatymus (t. y. pagal valstybės, kurioje yra įmonės registruota buveinė) ir taikomos visiems draudimo įmonės filialams. Direktyvoje taip pat nustatomi reorganizavimo ir likvidavimo procedūrų pradžios, kreditorių teisių užtikrinimo, draudimo įmonių leidimų panaikinimo ir kiti klausimai.

⁹³ OJ L 125, 5.5.2001, p. 15-23 (OL, 2004 m. specialusis leidimas, 6 skyrius, 4 tomas, p. 15-23). Ši direktyva užtikrina valstybių narių kredito įstaigoms taikomų reorganizavimo priemonių ir likvidavimo procedūrų abipusį pripažinimą ir bendradarbiavimą. Direktyva nustato, kurioje valstybėje narėje bus inicijuotos reorganizavimo ar likvidavimo procedūros, kurios šalies nacionalinės teisės nuostatos bus taikomos ir kokia nuosavybe turės būti dengiami išpareigojimai šių procedūrų taikymo metu. Direktyvos nuostatos nurodo, kad buveinės valstybė narė įgalinama priimti sprendimą pradėti kredito įstaigos reorganizavimo ar likvidavimo procedūras, o šios procedūros vyksta pagal buveinės valstybės narės įstatymus ir apima visus kredito įstaigų filialus, nesvarbu, kurioje valstybėje narėje ji būtų įsteigti. Kitos valstybės narės, kuriose nemoki kredito įstaiga gali turėti filialų, turi pripažinti tokių priemonių galiojimą ir neturi teisės inicijuoti kitų nemokumo procedūrų, susijusių su kredito įstaigos filialais.

⁹⁴ OJ L 166, 11.6.1998, p. 45-50 (OL 2004 m. specialusis leidimas, 6 skyrius, 3 tomas, p. 107-112). Paskutiniai pakeitimai padaryti 2009 m. gegužės 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/44/EB (OL L 146, 10.6.2009, p. 37-43). Ši direktyva skirta užtikrinti saugų bei patikimą mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų funkcionavimą. Vienas iš direktyvos tikslų – apsaugoti mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų dalyvių interesus operacijų sustabdymo arba bankroto proceso vieno iš dalyviu atžvilgiu atveju. Direktyvos 7 straipsnis nurodo, kad bankroto procedūros neturi grįžtamojo poveikio sistemos dalyvių teisėms ir išpareigojimams, kylantiems iš jo dalyvavimo sistemoje ar susijusių su dalyvavimu ir kurie atsiranda prieš iškeliant

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/47/EB dėl susitarimų dėl finansinio užstato⁹⁵.

Be aukščiau minėtų direktyvų taip pat galima paminėti ir kitus Europos Sąjungos teisės aktus, kuriuose yra nuostatų, susijusių bankrotu ar nemokumu: 2008 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/94/EB dėl darbuotojų apsaugos jų darbdaviui tapus nemokiam (kodifikuota redakcija)⁹⁶, 1990 m. birželio 13 d. Tarybos direktyva 90/314/EEB dėl kelionių, atostogų ir organizuotų išvykų paketu⁹⁷. Visų šių teisės aktų nuostatos, vienu ar kitu aspektu reguliuojančios bankroto ar nemokumo klausimus, sudaro Europos Sąjungos tarptautinio bankroto reguliavimo sistemą. Šioje sistemoje Reglamentas 1346/2000 užima centrinę vietą. Kaip teigia mokslininkai M. Virgós ir F. Garcimartín “reglamentas sudaro šios sistemos „stuburą“ ir yra kaip pavyzdys, rengiant kitus teisės aktus, liečiančius specifinius skolininkus (pavyzdžiui, direktyvų dėl draudimo įmonių ar kredito įstaigų reorganizavimo ir likvidavimo), ar specifinius susitarimus (pavyzdžiui, direktyvos dėl susitarimų dėl finansinio užstato)⁹⁸.”

bankroto bylą. Remiantis direktyvos 8 straipsniu iškelus bankroto bylą sistemos dalyviui, iš jo dalyvavimo sistemoje kylančias arba su tuo susijusias teises ir įsipareigojimus nustato minėtą sistemą reglamentuojanti teisė. Valstybės narės įpareigotos užtikrinti, jog kai įkeitimu užtikrinamos prievolės mokėjimo ar vertybinių popierių atsiskaitymo sistemoje, sistemos dalyvio bankrotas neturi įtakoti įkeisto turto realizavimo (direktyvos 9 str. 1 d.).

⁹⁵ OJ L 168, 27.6.2002, p. 43-50 (OL 2004 m. specialusis leidimas, 10 skyrius, 3 tomas, p. 89-96). Paskutiniai pakeitimai padaryti 2009 m. gegužės 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/44/EB (OL L 146, 10.6.2009, p. 37-43). Ši direktyva *inter alia* įtvirtina valstybių narių pareigą užtikrinti, kad finansinio užtikrinimo susitarime šalių sutartas finansinio užstato realizavimo būdas nebūtų apsunkintas vien dėl to, kad finansinio užstato davėjui iškelta bankroto byla. Remiantis direktyva, jeigu įvyksta teisė realizuoti užstatą suteikiantis įvykis (pavyzdžiui, bankroto bylos iškilimas vienai iš susitarimo šalių), finansinio užstato turėtojas gali nedelsdamas vienašališkai realizuoti finansinį užstatą, jeigu tokią teisę jam suteikia finansinio užstato sutartis. Be to, pagal direktyvos 4 straipsnį, užstato turėtojas turi turėti galimybę ne tik realizuoti finansinį užstatą vienašališkai jį parduodamas, bet ir perimti finansinį užstatą savo nuosavybėn ar užskaityti jį su priešpriešinėmis prievolėmis. Valstybė negali numatyti jokių išankstinio perspėjimo terminų, kuriuos būtina išlaukti prieš realizuojant finansinį užstatą, būtinumo organizuoti varžytines ar reikalavimo realizuoti užstatą tik įtraukiant į realizavimo procesą tam tikrus numatytus asmenis ar kitų panašių apribojimų.

⁹⁶ OL L 283, 28.10.2008. p. 36-42. Ši direktyva taikoma su darbo sutartimis ar darbo santykiais susijusiems darbuotojų reikalavimams, pateiktiems nemokiam darbdaviui.

⁹⁷ OJ L 158, 23.06.1990, p. 59–64. (OL 2004 m. specialusis leidimas, 13 skyrius, 10 tomas, p. 132). Šios direktyvos 7 straipsnis numato, kad kelionių organizatorius ir (arba) kelionių pardavimo agentas, kuris yra sutarties šalis, turi pateikti pakankamas garantijas, kad įmokėti pinigai bus gražinti arba vartotojas nemokumo atveju bus repatrijuotas.

⁹⁸ Virgós; Garcimartín, išnaša 11, p. 9.

2.2. Reglamento 1346/2000 reguliuojami teisiniai santykiai ir pamatiniai principai

Teisės doktrinoje nurodoma, kad priimant Reglamentą 1346/2000 buvo siekiama šių pagrindinių tikslų:

1) užtikrinti teisinio tikrumo principo įgyvendinimą tarpvalstybinio bankroto bylose;

2) skatinti efektyvų ir veiksmingą bankroto bylų nagrinėjimą, suteikiant pirmenybę tokiems sprendimams, kurie palengvina bankroto procesų administravimą bei pagerina tarptautinių sandorių planavimą;

3) panaikinti bet kokius vietinių ir Bendrijoje esančių kreditorių teisių dalyvauti bankroto procese skirtumus⁹⁹;

4) panaikinti prielaidas palankesnės teisinės padėties ieškojimui perkeliant pagrindinių turtinių interesų vietą iš vienos valstybės narės į kitą¹⁰⁰.

Reglamento 1346/2000 konstatuojamoje dalyje pažymima, kad dėl didelių materialinės teisės skirtumų nustatyti universalų bankroto bylų procesą visoje Bendrijoje yra nepraktiška. Todėl minėti tikslai Reglamente 1346/2000 įgyvendinami pasitelkiant ne materialinių normų vienodinimo būdą, bet vienodinant tarptautinės privatinės teisės normas bankroto srityje, o būtent tarptautinės jurisdikcijos, taikytinos teisės, sprendimų pripažinimo bei paralelinių procesų koordinavimo normas¹⁰¹. Taigi, Europos Sąjungos lygiu tarptautinis bankroto procesas Reglamente 1346/2000 reguliuojamas tik siaura apimtimi.

Visų pirma, įtvirtinamos teisės normos, reguliuojančios tarptautinę bankroto bylų ir tiesiogiai šių bylų pagrindu priimamų bei glaudžiai su jomis susijusių bylų valstybių narių teismų jurisdikciją, t. y. nustatoma, kurios valstybės narės teismas turi kompetenciją iškelti pagrindinę (angl. *main insolvency proceedings*), šalutinę (angl. *secondary insolvency proceedings*) ar

⁹⁹ Virgós; Garcimartín, išnaša 11, p. 7.

¹⁰⁰ Wessels, Bob. *Cross-Border Insolvency Law in Europe: Present Status and Future Prospects*. p. 90 [Interaktyvus, žiūrėta 2010 10 30]. Prieiga per internetą: <http://www.scielo.org.za/scielo.php?pid=S1727-37812008000100003&script=sci_arttext>.

¹⁰¹ Virgós; Garcimartín, išnaša 11, p. 7.

savarankišką teritorinę (angl. *independent territorial insolvency proceedings*) bankroto bylą. Galimybė tuo pačiu metu vykti keliems bankroto procesams - pagrindinei ir šalutinėms bankroto byloms - grindžiama *modifikuoto universalumo* koncepcija¹⁰², kurioje derinami universalumo ir teritoriškumo principai. Universalumas pasireiškia įtvirtinant tik vieną universalią bankroto procedūrą (pagrindinę bankroto bylą). Šios bylos poveikis apima skolininko turta, esantį visose valstybėse narėse. Pagrindinėje byloje paskirto likvidatoriaus įgaliojimai turi teisinę galią už jį paskyrusio teismo valstybės ribų, o visi skolininko kreditoriai gali pateikti reikalavimus ir dalyvauti pagrindinėje bankroto byloje.

Universalus pagrindinės bankroto bylos poveikis yra ribojamas galimybe iškelti šalutines bankroto bylas arba savarankiškas teritorines bylas, ten kur skolininkas turi savo veiklavietę (angl. *establishment*)¹⁰³. Skirtingai nuo teritoriškumo koncepcijos, Reglamentas 1346/2000 nustato būtinybę skolininkui turėti kitoje valstybėje narėje ne vien turto, bet vietą, kuriai būdingas tam tikras pastovumas ir stabilumas¹⁰⁴. Kreditorių dalyvavimas bankroto byloje yra universalus: kiekvienas kreditorius gali reikšti savo reikalavimus ir pagrindinėje, ir kiekvienoje šalutinėje bankroto byloje.

Be tarptautinės teismų jurisdikcijos, Reglamentas 1346/2000 nustato taikytinos teisės taisyklės. Remiantis universalumo koncepcija Reglamente 1346/2000 įtvirtinama bendra taikytinos teisės taisyklė *lex concursus*, kuri reiškia, kad pagrindinės bankroto bylos iškelimo vietos valstybės teisė yra

¹⁰² Pannen, *et al*, išnaša 1, p. 16; Virgós; Garcimartín, išnaša 11, p. 17. Literatūroje kaip šios koncepcijos sinonimai vartojami: *kombinuotasis modelis* (angl. *combined model*), *koordinuotasis universalumas* (angl. *coordinated universalism*) (žr. Wessels, išnaša 14, p. 241), *ribotas universalumas* (angl. *limited universality*) (žr. Virgós, Miguel. *The 1995 European Community Convention on Insolvency Proceedings: an Insider's View*. Forum Internationale, 1998/25, p. 11).

¹⁰³ Lietuviškame Reglamento tekste sąvoka *establishment* (angl.) verčiama kaip *įmonė*. Toks vertimas nėra tikslus, kadangi Reglamente pateikiamas *įmonės* apibrėžimas visiškai nesiejamas su juridiniu asmeniu, kaip kad būtų suprantamas pagal Lietuvos teisinės tradicijas. Reglamento 2 straipsnio h) punkte *įmonė* apibrėžiama kaip veiklos vieta, kur skolininkas vykdo nuolatinę ūkinę veiklą naudodamas žmonių ir daiktinius resursus. Kitomis kalbomis (vok. *Niederlassung*, pranc. *établissement*) tai reiškia *veiklos vietą, veiklavietę*. Atsižvelgiant į tokį vertimo netikslumą šiame darbe toliau bus vartojamas ne oficialaus vertimo terminas *įmonė*, bet artimesnis atitikmuo *veiklavietė*. Tokį vertimą siūlo ir kiti autoriai (žr. Kavalnė, *et al*, išnaša 6, p. 306).

¹⁰⁴ Virgós; Garcimartín, išnaša 11, p. 17.

taikoma tiek materialioms, tiek procesinėms bankroto pasekmėms¹⁰⁵. Teritoriškumo principas sąlygoja išimtis iš *lex concursus*: tam tikroms specifinėms teisėms ir teisiniams santykiams bus taikoma kita nei *lex concursus* teisė. Šių išimčių tikslas yra dvejopas: materialinis, kadangi jos siekia apsaugoti tam tikras iki bankroto įgytas kreditorių teises, ir procesinis – kadangi jos siekia palengvinti turto administravimą ir valdymą¹⁰⁶.

Efektyvus ir veiksmingas bankroto bylų nagrinėjimas neįmanomas be supaprastinto teismų sprendimų bankroto bylose pripažinimo. Įtvirtinamas automatinis sprendimų, priimtų bankroto byloje vienoje valstybėje narėje pripažinimas kitose valstybėse narėse (Reglamento 16 str.). Tai yra universalumo koncepcijos atspindys. Pripažįstamas ne tik teismo sprendimas iškelti bankroto bylą, bet ir kiti bankroto bylą iškėlusio teismo sprendimai, pavyzdžiui, sprendimai susiję su bankroto bylos eiga ir užbaigimu, šio teismo patvirtinti kompromisiniai kreditorių ir skolininkų susitarimai ir kt. Reglamentas 1346/2000 taip pat nustato paralelių bankroto procesų koordinavimo taisykles, kai tam pačiam skolininkui iškeliamos dvi ar daugiau bankroto bylų (pagrindinė ir šalutinės bankroto bylos).

Be šių pagrindinių reguliavimo sričių, Reglamentas 1346/2000 nustato ir kitus tarptautinio bankroto bylų proceso aspektus: subjektus, turinčius teisę inicijuoti bankroto bylą, tam tikras kreditorių, trečiųjų asmenų ir likvidatoriaus teises. Šių aspektų reguliavimas toliau darbe analizuojamas tik tiek, kiek jie susiję su aukščiau minėtais klausimais.

2.3. Reglamento 1346/2000 vieta Lietuvos teisinėje sistemoje

Nuo Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą dienos, Reglamentas 1346/2000 tapo Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalimi. Lietuvos Respublikos

¹⁰⁵ Virgós/Schmit ataskaita, § 90.

¹⁰⁶ Virgós; Garcimartín, išnaša 11, p. 17.

konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“¹⁰⁷ 2 straipsnyje nurodoma, kad „Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Jeigu tai kyla iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, Europos Sąjungos teisės normos taikomos tiesiogiai, o teisės normų kolizijos atveju jos turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus“. Taigi šis Konstitucinis aktas *expressis verbis* nurodo, kad Europos Sąjungos teisė tampa vidaus teisės dalimi, o tai reiškia, kad Europos Sąjungos teisė privatiems subjektams gali tiesiogiai suteikti tam tikras teises ir nustatyti pareigas¹⁰⁸.

Remiantis Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo¹⁰⁹ (toliau - SESV) 288 straipsniu¹¹⁰, Reglamentas 1346/2000 pagal savo pobūdį yra visuotinai ir tiesiogiai taikomas, visa apimtimi privalomas Europos Sąjungos teisės aktas. Reglamento tiesioginis taikymas reiškia, kad valstybių narių valdžios institucijoms nereikia imtis papildomų priemonių, kad šie teisės aktai būtų įgyvendinti nacionalinėje teisėje. Nebūtina ir net neleidžiama valstybėms narėms reglamentų nuostatas pačioms perkelti į nacionalinę teisę¹¹¹. Vis dėlto ši taisyklė turi keletą išimčių: reglamentas gali būti įgyvendinamas nacionalinėmis priemonėmis, kai jame tai aiškiai nurodyta, taip pat, kai reglamentas numanomai reikalauja valstybės narės imtis įgyvendinimo priemonių, pavyzdžiui, kai reglamento nuostatos yra neaiškios,¹¹² arba kai būtina užtikrinti visapusišką reglamento veikimą nacionalinės teisės sistemoje¹¹³. Tačiau nacionalinės teisės pakeitimai jokių būdu negali modifikuoti reglamento reguliavimo dalyko ar papildyti jo nuostatų, ir turi atitikti reglamento tikslus bei siekius¹¹⁴. Pavyzdžiui, kai kurios Europos Sąjungos valstybės narės (pavyzdžiui, Vokietija, Prancūzija, Vengrija) priėmė

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucijos papildymo Konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio papildymo įstatymas. Valstybės žinios, 2004, Nr. 111-4123.

¹⁰⁸ Jarukaitis, Irmantas. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narystės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 537.

¹⁰⁹ Taip remiantis Lisabonos sutarties 2 str. pervardinta Europos Bendrijos steigimo sutartis.

¹¹⁰ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija // OL 2010 C83, p. 47-199.

¹¹¹ Žalimas, Dainius, *et al. Tarptautinės organizacijos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 851.

¹¹² *Europos Sąjungos teisė: su ES teisės schema*. Vilnius: Eugrimas, 2007, p. 36.

¹¹³ Moss; Fletcher; Isaacs, išnaša 12, p. 19.

¹¹⁴ *Ibid*, p. 20.

naujus nacionalinius teisės aktus arba pataisė egzistuojančią nacionalinę teisę, siekdamas sukonkretinti kai kurias Reglamento 1346/2000 nuostatas, taip pat suderinti nacionalinę teisę su Reglamento 1346/2000 nuostatomis, kad būtų įmanoma be kliūčių taikyti Reglamentą.

Lietuvos įstatymų leidėjas dar nėra priėmęs jokių nuostatų, kurios konkretintų bei įneštų daugiau aiškumo taikant Reglamentą 1346/2000. Nors LR ĮBĮ 1 straipsnyje nurodoma, kad šis įstatymas skirtas Reglamento 1346/2000 taikymui užtikrinti, tačiau tai tėra deklaratyvi nuostata, nes jokių normų konkretinančių ar įgyvendinančių Reglamento nuostatas minėtuose įstatymuose nėra. Kaip bus toliau konstatuojama šioje disertacijoje, siekiant užtikrinti Reglamento 1346/2000 tinkamą taikymą Lietuvoje, yra būtina pašalinti su Reglamento nuostatomis nesuderintas nacionalinės teisės normas, taip pat papildyti nacionalinę teisę normomis, kurios leistų aiškiau ir nuosekliau taikyti Reglamento nuostatas.

Tiesioginis reglamento taikymas taip pat reiškia, kad jis turi būti vienodai aiškinamas visose valstybėse narėse. Kadangi Europos Sąjungos institucijų leidžiami teisės aktai ir sprendimai skelbiami visomis oficialiomis ES kalbomis, Reglamentą 1346/2000 šiuo metu galima skaityti net dvidešimt trimis valstybių narių kalbomis. Atsižvelgiant į valstybių narių nacionalinės teisės skirtumus pasitaiko, jog Reglamente 1346/2000 vartojami terminai į nacionalinę kalbą išverčiami skirtingai. Jau vien lietuviškame Reglamento tekste yra daug netikslaus vertimo pavyzdžių: bankroto byla (2 str. a) p.), įmonė (2 str. h) p.), pagrindinių turtinių interesų vieta (3 str.), teisės aktai (4 str. 2 d. m) p., 13 str.), dividendai (20 str. 2 d.) ir kt. Todėl aiškinant Reglamento 1346/2000 nuostatas negalima apsiriboti tik tekstu viena kalba, būtina palyginti nuostatų vertimus įvairiomis kalbomis¹¹⁵.

Tačiau net kai tarp tekstų įvairiomis kalbomis nėra prieštaravimų, atskiros Reglamento 1346/2000 nuostatos reikšmė nebūtinai yra jos pažodinė reikšmė. Valstybių narių teisinių tradicijų bei teisinių kultūrų įvairovė gali lemti, kad tos pačios sąvokos ar nuostatos pažodinė reikšmė gali skirtis, ko pasekoje ta pati

¹¹⁵ Moss; Fletcher; Isaacs, išnaša 12, p. 25-26.

situacija gali būti išspręsta nevienodai. Todėl siekiant vienodo Europos Sąjungos teisės aktų taikymo visose valstybėse narėse, Europos Sąjungos teisės aktai turi būti aiškinami laikantis specialių aiškinimo taisyklių. Europos Teisingumo Teismas, aiškindamas 1968 m. Briuselio konvencijos nuostatas suformavo ir išvystė autonominio aiškinimo principą. Šis principas reiškia, kad Europos Sąjungos teisė turi būti aiškinama autonomiškai, neatsižvelgiant į Europos Sąjungos valstybių narių sistemas, o jos aiškinimui turi būti taikomi teleologinis, sisteminis ir lyginamasis teisės aiškinimo metodai. Šiuo principu galima nesiremti tik kai pati Europos Sąjungos norma perduoda vienos ar kitos teisės nuostatos aiškinimą nacionalinei teisei¹¹⁶.

Remiantis autonominio aiškinimo principu turėtų būti interpretuojamos ir Reglamento nuostatos. Pavyzdžiui, Reglamente 1346/2000 vartojama sąvoka *teismas* negali būti tapatinama su Lietuvos teisėje įtvirtinta *teismo* sąvoka. Reglamento 1346/2000 prasme *teismas* apibrėžiamas kaip valstybės narės teismas ar kita kompetentinga institucija, turinti įgaliojimus iškelti bankroto bylą arba priimti sprendimus tokios bylos eigoje. Tai reiškia, kad Reglamente 1346/2000 vartojama sąvoka *teismas* apima ne tik *teismo* tiesiogine prasme reikšmę, bet ir kreditorių susirinkimo bei kreditorių komiteto institutus. Be to, Reglamento 1346/2000 nuostatos turi būti aiškinamos šio teisės akto kontekste, atsižvelgiant į jo sistemą ir tikslus. Pavyzdžiui, Reglamento 1346/2000 konstatuojamoje dalyje galima rasti *pagrindinių turtinių interesų vietos* nustatymo kriterijų, nors pačiame tekste ši sąvoka nėra apibrėžta. Taip pat turi būti atsižvelgiama į Reglamento kūrimo, priėmimo, keitimo istoriją¹¹⁷.

Kadangi Reglamento 1346/2000 nuostatų aiškinimas yra sudėtingas, kilus tam tikros nuostatos aiškinimo ar galiojimo klausimui bet kurios instancijos nacionalinis teismas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnio 2 dalies pagrindu turi teisę kreiptis į Europos Teisingumo Teismą dėl

¹¹⁶ Nekrošius, Vytautas. *Europos Sąjungos civilinio proceso teisė. Pirma dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 19.

¹¹⁷ Moss; Fletcher; Isaacs, išnaša 12, p. 27.

prejudicinio sprendimo priėmimo¹¹⁸. Jeigu nuostatos aiškinimo ar galiojimo klausimas kilo nagrinėjant bylą valstybės narės teisme, kurio sprendimas pagal nacionalinę teisę negali būti toliau apskundžiamas teismine tvarka, tas teismas privalo kreiptis į Europos Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo (SESV 267 straipsnio 3 dalis). Taigi, tik galutinės instancijos teismai turi pareigą kreiptis į Europos Teisingumo Teismą, o visi kiti nacionaliniai teismai turi teisę, bet ne pareigą¹¹⁹. Remiantis Europos Teisingumo Teismo jurisprudencija, galutinės instancijos teismu pagal SESV 267 straipsnio 3 dalį (buvusią EB sutarties 234 straipsnio 3 dalį) reikėtų laikyti teismą, kurio sprendimo negalima skųsti aukštesniosios instancijos teismui¹²⁰.

Pagal LR ĮBĮ 10 straipsnio 8 dalį pirmosios instancijos teismo nutartis iškelti bankroto bylą, paskirti, laikinai pavaduoti arba atstatydinti administratorių gali būti skundžiama atskiruoju skundu Lietuvos apeliaciniam teismui. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis priimta dėl apskūstos pirmosios instancijos teismo nutarties yra galutinė ir kasacine tvarka neskundžiama. Kitais klausimais kasacija nėra ribojama (LR CPK 341 str.). Taigi, pagal SESV 267 straipsnį pareigą kreiptis į Europos Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą dėl Reglamento aiškinimo ar galiojimo turi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, taip pat Lietuvos apeliacinis teismas LR ĮBĮ 10 straipsnio 8 dalyje numatytais klausimais. Kitų instancijų teismai turi teisę, bet

¹¹⁸ Iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo pagal EB sutarties 68 straipsnį buvo ribojama nacionalinių teismų teisė kreiptis į Teisingumo Teismą dėl teisės aktų priimtų remiantis EB sutarties IV antraštine dalimi („Vizų, prieglobsčio, imigracijos ir kitos su laisvu asmenų judėjimu susijusios politikos sritys“) galiojimo ar aiškinimo. Kadangi Reglamentas buvo priimtas remiantis EB sutarties IV antraštine dalimi, pagal EB sutarties 68 straipsnį dėl jo aiškinimo į Teisingumo Teismą galėjo kreiptis ne visi, o tik galutinės instancijos teismai.

¹¹⁹ Jeigu bet kokios instancijos nacionaliniam teismui iškyla klausimas dėl ES teisės akto negaliojimo, tai jis turi pareigą, bet ne teisę kreiptis prejudicinio sprendimo (Žr. 1987 m. spalio 11 d. sprendimą byloje C-314/85 *Foto-Frost v Hauptzollamt Lübeck-Ost* [1987] ECR-4199, 1997 m. balandžio 15 d. sprendimą byloje C-27/95 *Woodspring DC v Bakers of Nailsea Ltd* [1997] ECR I-1847, 2005 m. gruodžio 6 d. sprendimą byloje C-461/03 *Gaston Schul Douane expéditeur* [2005] ECR I-10513).

¹²⁰ Aiškinant galutinės instancijos teismo sąvoką literatūroje išskiriamos dvi doktrinos: abstrakčioji ir konkrečioji. Pagal *abstrakčiąją* doktriną, galutinės instancijos teismams priskiriami tik teismai, kurie nacionalinėje teismų hierarchijoje užima aukščiausią vietą, todėl jų sprendimai iš principo negali būti skundžiami. Vadovaujantis *konkrečiąją* doktrina (kurios link krypsta Europos Teisingumo Teismo jurisprudencija), galutinės instancijos teismu pripažintinas teismas, kurio sprendimo konkrečioje byloje negalima skųsti aukštesniajam teismui. Išsamiau žr. Vėgėlė, Ignas. Nacionalinių teismų teisė ir pareiga kreiptis į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą. *Jurisprudencija*. 2007, Nr. 7 (97), p. 40-41.

ne pareigą kreiptis į Europos Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą Reglamento aiškinimo ar galiojimo klausimais.

2.4. Reglamento taikymo sritis

Prieš analizuojant konkrečius tarptautinio bankroto proceso aspektus, svarbu iširti Reglamento 1346/2000 taikymo sritį. Juk sprendamas bankroto bylos, turinčios tarptautinį elementą, iškėlimo klausimą, nacionalinis teismas visų pirma turi nustatyti, ar prašyme dėl bankroto bylos iškėlimo nurodytos aplinkybės patenka į Reglamento 1346/2000 taikymo sritį. Reglamento taikymą galima apibūdinti keliomis sritimis: taikymą teritorijoje, pagal dalyką, subjektams ir jo taikymą laiko atžvilgiu.

Reglamento 1346/2000 *teritorinio* taikymo ribos įtvirtintos konstatuojamosios dalies 14 punkte, kuris numato, kad Reglamentas 1346/2000 yra taikomas byloms, kai skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta (angl. *centre of main interests* arba sutrumpintai literatūroje vadinama *COMI*) yra Bendrijoje. Danija yra išimtis, nes šios Europos Sąjungos valstybės narės atžvilgiu Reglamentas 1346/2000 netaikomas. Kaip nurodyta Reglamento konstatuojamosios dalies 33 punkte “Europos Sąjungos ir Europos Bendrijos steigimo sutarties priede pateikto Protokolo dėl Danijos pozicijos 1 ir 2 straipsniuose nustatyta tvarka Danija nedalyvauja priimant šį reglamentą, dėl to neprivalo jo laikytis, ir šis reglamentas jai netaikomas“. Tais atvejais, kai skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta yra ne Bendrijoje, turės būti taikomos valstybės narės tarptautinės privatinės teisės normos¹²¹. Lietuvoje Reglamentas bus tiesiogiai taikomas tais atvejais, kai skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta arba veiklavietė bus Lietuvos teritorijoje.

Pagrindinių turtinių interesų vieta yra kriterijus, kuris atlieka „dvigubą funkciją“: apsprendžia Reglamento teritorinio taikymo ribas bei nustato valstybės narės tarptautinę jurisdikciją iškelti pagrindinę bankroto bylą¹²².

¹²¹ Wessels, išnaša 14, p. 255; Virgós; Garcimartín, išnaša 11, p. 22.

¹²² Virgós; Garcimartín, išnaša 11, p. 22.

Jurisdikcinė „funkcija“ išsamiai analizuojama šio darbo 2.5. skyriuje. Kalbant apie pagrindinių turtinių interesų vietą, kaip Reglamento 1346/2000 taikymo ribas apibrėžiantį kriterijų, reikia paminėti, kad ši vieta nepriklauso nuo skolininko registracijos (įsteigimo) vietos valstybės. Nors pagal prezumpciją, numatytą Reglamento 3 straipsnio 1 dalyje, juridinio asmens pagrindinių turtinių interesų vieta yra laikoma jo registruota buveinė, tačiau kai skolininko registracijos ir pagrindinių turtinių interesų vieta nesutampa, reikia remtis pagrindinių turtinių interesų vieta. Taigi, Reglamentas 1346/2000 gali būti taikomas ir skolininkų, įregistruotų ne valstybėse narėse, atžvilgiu, jeigu jų pagrindinių turtinių interesų vieta yra valstybėje narėje. Tokį Reglamento 1346/2000 taikymą patvirtina ir valstybių narių teismų praktika. Pavyzdžiui, Anglijos teismas iškėlė pagrindinę bankroto bylą JAV Delavero valstijoje registruotai bendrovei, kadangi nustatė, jog šios bendrovės pagrindinių turtinių interesų vieta yra Anglijoje¹²³. Kitoje byloje Anglijos teismas pripažino kompetenciją nagrinėti JAV Delavero valstijoje registruotos bendrovės bei jos dukterinės bendrovės, registruotos Džersio valstijoje, pagrindines bankroto bylas, kadangi šių dviejų bendrovių administravimo veiklą vykdė kita JAV bendrovės dukterinė įmonė, registruota Anglijoje, kuri buvo pripažinta šių skolininkų pagrindinių turtinių interesų buvimo vieta¹²⁴.

Reglamento 1346/2000 taikymas *pagal dalyką* reiškia jo taikymą tam tikroms kolektyvinėms bankroto procedūroms. Reglamento 1 straipsnyje nurodyta: „Šis reglamentas taikomas kolektyvinio bankroto byloms, susijusioms su skolininko daliniu ar visišku teisės į turtą netekimu bei likvidatoriaus paskyrimu“. Nors šis apibrėžimas įvardija kelis kriterijus – kolektyviškumą, bankrotą, skolininko dalinio ar visiško teisės į turtą netekimą bei likvidatoriaus paskyrimą - kuriems esant turi būti taikomas Reglamentas 1346/2000, tačiau kiekvienu konkrečiu atveju šių kriterijų teismui tikrinti

¹²³ Anglijos Aukštojo Teisingumo Teismo 2003 m. vasario 7 d. sprendimas *BRAC Rent-A-Car International Inc.* byloje [Interaktyvus, žiūrėta 2006 10 19]. Prieiga per internetą: <http://www.eir-database.com/word_doc/Judgements_1.pdf>.

¹²⁴ Leeds Aukštojo Teisingumo Teismo 2005 m. gegužės 20 d. sprendimas *Ci4NET.COM Inc/DBP Holdings Ltd.* byloje. [Interaktyvus, žiūrėta 2006 10 19]. Prieiga per internetą: <http://www.eir-database.com/result_display.asp?judeid=J041>.

nerieikės, kadangi byla automatiškai patenka į Reglamento 1346/2000 taikymo sritį, jeigu ji yra nurodyta reglamento A ir B prieduose pateikiamame bylų sąrašė¹²⁵. Reglamente 1346/2000 konkretizuojamas *bankroto bylos* apibrėžimas nurodant, kad „bankroto byla – tai 1 straipsnio 1 dalyje nurodyta kolektyvinė bankroto byla. Šios bylos nurodytos A priede”. Remiantis A priedu Lietuvoje *bankroto byloms* priskiriamos: įmonės restruktūrizavimo ir įmonės bankroto bylos bei įmonės bankroto procesas ne teismo tvarka. Taigi Reglamente 1346/2000 vartojama sąvoka *bankroto byla* apima žymiai platesnę bylų kategoriją, t. y. reglamentas taikomas ne tik bankroto byloms, kaip jos apibrėžiamos LR ĮBĮ¹²⁶, bet ir įmonės restruktūrizavimo byloms bei įmonės bankroto procesui ne teismo tvarka (t. y. tiems veiksams, kurie atliekami be teismo proceso). Reglamentas 1346/2000 išskiria ir *bylas dėl įmonės likvidavimo*, kurių apibrėžimas įtvirtintas 2 straipsnio c) punkte, bet kurios apima skolininko turto realizavimą, įskaitant tokius atvejus, kai byla yra nutraukta skolininkui sudarius kompromisinį susitarimą su kreditoriais arba panaudojus kitą nemokumą nutraukusią priemonę, arba nutraukta dėl skolininko turto nepakankamumo. Šios bylos išvardytos B priede. Lietuvoje *byloms dėl įmonės likvidavimo* priskiriamos: įmonės bankroto byla ir bei įmonės bankroto procesas ne teismo tvarka. Darytina išvada, kad Reglamentas 1346/2000 taikomas tiek LR ĮBĮ, tiek LR ĮRĮ reglamentuojamoms byloms, tiek teismo, tiek ne teismo vykdomiems bankroto procesams.

Kaip jau minėta, Reglamento 1346/2000 taikymo sritis neapima bankroto bylų, iškeltų draudimo bendrovėms, kredito įstaigoms, teikiančioms finansų ar vertybinių popierių valdymo paslaugas, kolektyvinėms investicinėms bendrovėms. Šių bylų bankroto klausimai reglamentuojami 2001 m. kovo 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/17/EB dėl draudimo įmonių reorganizavimo ir likvidavimo bei 2001 m. balandžio 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/24/EB dėl kredito įstaigų reorganizavimo ir likvidavimo.

¹²⁵ Pannen, *et al*, išnaša 1, p. 25.

¹²⁶ LR ĮBĮ 2 str. 3 d. bankroto byla apibrėžiama, kaip teismo nagrinėjama civilinė byla dėl ginčų, kylančių iš bankroto teisinių santykių.

Reglamento konstatuojamosios dalies 9 punktas apibrėžia Reglamento 1346/2000 taikymą *asmenų* atžvilgiu ir nurodo, kad Reglamentas turi būti taikomas bankroto byloms, kai skolininkas yra fizinis ar juridinis asmuo, prekybininkas ar individualus asmuo. Kadangi Reglamentas 1346/2000 nepateikia skolininko apibrėžimo, kiekviena valstybė narė savo nacionalinėje teisėje įtvirtina skolininko sampratą, pagal kurią nustatoma, ar konkrečiam subjektui gali būti keliama bankroto byla (Reglamento 4 str. 2 d. a) p.).

Lietuvoje bankroto procedūros gali būti vykdomos tik Lietuvoje įregistruotiems juridiniams asmenims, išskyrus įstatyme numatytas išimtis¹²⁷. Analogiška nuostata įtvirtinta LR ĮRĮ, kuriame numatyta, jog įstatymas taikomas visiems restruktūrizuojamiems juridiniams asmenims, įsteigtiems Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka, išskyrus šiame įstatyme ir kituose įstatymuose nurodytas išimtis¹²⁸. Fizinį asmenų bankroto institutas Lietuvos teisėje kol kas neįtvirtintas, todėl bankroto byla negalės būti keliama nei prekybininkui, nei individualiam asmeniui¹²⁹. Nors valstybėse narėse yra skirtingas subjektų, kuriems gali būti keliama bankroto byla, teisinis reguliavimas, tačiau kiekviena valstybė narė vadovaudamasi Reglamento 16 straipsnyje įtvirtinta automatinio pripažinimo taisykle privalo pripažinti kitoje valstybėje iškeltą bankroto bylą jos nacionalinėje teisėje neįtvirtintam subjektui. Pavyzdžiui, Lietuvos teismas turės pripažinti Latvijos teismo sprendimą iškelti nemokumo bylą fiziniam asmeniui, nors Lietuvoje fizinio asmens bankrotas nėra įteisintas.

Nagrinėjant Reglamento 1346/2000 taikymo *laike* ypatumus pažymėtina, kad Reglamentas taikomas bankroto byloms, iškeltoms po jo įsigaliojimo, t. y. po 2002 m. gegužės 31 d. Valstybių, kurios tapo ES narėmis po 2002 m. gegužės 31 d. atžvilgiu, Reglamentas 1346/2000 taikomas nuo atitinkamos

¹²⁷ LR ĮBĮ 1 str. 2 d. nurodyta, kad įstatymas netaikomas biudžetinėms įstaigoms, politinėms partijoms, profesinėms sąjungoms, religinėms bendruomenėms ir bendrijoms.

¹²⁸ LR ĮRĮ 1 str. 4 d. nurodyta, kad įstatymas netaikomas biudžetinėms įstaigoms, politinėms partijoms, profesinėms sąjungoms, religinėms bendruomenėms ir bendrijoms, bankams, Centrinei ir kitoms kredito unijoms, kitoms kredito įstaigoms, draudimo ir perdraudimo įmonėms, valdymo įmonėms, investicinėms kintamojo kapitalo bendrovėms, uždaro tipo investicinėms bendrovėms ir vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkams.

¹²⁹ Šiuo metu Seimui yra pateiktas Lietuvos Respublikos fizinį asmenų bankroto įstatymo projektas Nr. XIP-3052, kuriuo siekiama reguliuoti fizinio asmens bankroto procesą.

įstojimo į ES datos. Todėl Lietuvos teismai sprendami klausimą dėl bankroto bylos, turinčios tarptautinį elementą, iškelimo Reglamento 1346/2000 nuostatomis turi vadovautis nuo 2004 m. gegužės 1 d. Iki šios datos skolininko atlikti veiksmai turi būti reglamentuojami pagal teisės aktus, kurie galiojo jų atlikimo metu (Reglamento 43 str.). Štai Lietuvos apeliacinis teismas, atsisakydamas pripažinti Vokietijos 2004 m. rugsėjo 10 d. teismo sprendimą, kuriuo papildytas 2002 m. gegužės 29 d. sprendimas dėl bankroto bylos iškelimo Vokietijos įmonei, nurodė, kad Reglamentas 1346/2000 šioje byloje netaikytinas, nes Reglamentas taikomas tik po jo įsigaliojimo iškeltoms byloms¹³⁰. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas palikdamas galioti apeliacinės instancijos nutartį konstatavo, kad remiantis Reglamento 43 straipsniu jo taikymo laikas siejamas su aiškiai išreikšta teisine aplinkybe – bankroto bylos iškelimu, todėl 2002 m. gegužės 29 d. iškeltoje bankroto byloje 2004 m. rugsėjo 10 d. priimto papildomo sprendimo pripažinimas Lietuvos Respublikoje negalėjo būti nagrinėjamas taikant Reglamento 1346/2000 nuostatas¹³¹.

2.5. Tarptautinė teismų jurisdikcija

Reglamento 1346/2000 3 straipsnyje įtvirtintos tarptautinės jurisdikcijos taisyklės, pagal kurias nustatoma, kurios valstybės narės teismas yra kompetentingas iškelti bankroto bylą. Reglamente įtvirtinamos pagrindinės bankroto bylos, šalutinės bankroto bylos bei savarankiškos teritorinės bankroto bylos iškelimo taisyklės. Atkreiptinas dėmesys, kad Reglamentas 1346/2000 nustato tik tarptautinę bankroto bylų jurisdikciją, o teisingumo klausimus valstybės viduje, t. y. konkretų valstybės narės teismą, kompetentingą iškelti ir nagrinėti bankroto bylą, nustato kiekvienos valstybės narės nacionalinė teisė.

¹³⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2003 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-45/2003 (*Hensel & C. Mortensen Mantel Kostume Kleider GmbH*).

¹³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-560/2004 (*AB „Dainava“ v. Vokietijos bankrutuojanti įmonė H. Hensel & Mortensen Mäntel Kostume Kleider GmbH*).

Teisingai nustatyti teismą, turintį jurisdikciją nagrinėti bankroto bylą, svarbu dėl keleto priežasčių. Visų pirma, bankroto bylai ir jos pasekmės bus taikoma valstybės narės, kurios teritorijoje iškelta bankroto byla, teisė - *lex concursus* (išskyrus Reglamento 5-15 straipsniuose numatytas išimtis). Pagal *lex concursus* bus nustatomos bankroto bylos iškėlimo sąlygos, jos eiga, procesinės ir materialinės pasekmės. Antra, sprendimas iškelti bankroto bylą, kurį pagal savo kompetenciją priima valstybės narės teismas, bus pripažįstamas visose kitose valstybėse narėse nuo to momento, kai sprendimas įsiteisės bankroto bylą iškėlusioje valstybėje. Trečia, teismo sprendimas iškelti pagrindinę bankroto bylą be tolesnių formalumų bet kurioje kitoje valstybėje narėje turės tokias pat pasekmes kaip ir bylą iškėlusioje valstybėje tol, kol toje kitoje valstybėje narėje nebus iškelta šalutinė byla, išskyrus Reglamento 5-7 straipsniuose numatytus atvejus. Ketvirta, likvidatorius, kurį paskiria pagrindinę bylą iškėlęs teismas, turės kompetenciją vykdyti visus valstybės, kurioje iškelta byla, įstatymų jam suteiktus įgaliojimus kitoje valstybėje narėje, tol, kol ten nebus iškelta šalutinė bankroto byla.

2.5.1. Pagrindinės bankroto bylos iškėlimas

Pagrindinė bankroto byla – tai universalūs padarinius sukianti byla, kuri apima visą skolininko turtą, esantį Europos Sąjungoje (išskyrus Daniją) ir paliečia visus kreditorius, neatsižvelgiant, kurioje vietoje jie būtų. Gali būti iškelta tik viena pagrindinė bankroto byla. Pagrindinės bankroto bylos teisingumo taisyklė įtvirtinta Reglamento 1346/2000 3 straipsnio 1 dalyje. Ši taisyklė numato, kad pagrindinė bankroto byla priklauso valstybės, kurios teritorijoje yra skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta, teismų jurisdikcijai. Taigi pagrindinės bankroto bylos tarptautinę jurisdikciją nulemia vienas kriterijus – pagrindinių turtinių interesų vieta.

Pagrindinių turtinių interesų vietos nustatymo problematika

Pagrindinių turtinių interesų vieta yra autonominė sąvoka, būdinga tik Reglamentui 1346/2000¹³². Ji turi savarankišką reikšmę ir todėl turi būti aiškinama vienodai, nepriklausomai nuo valstybių narių teisės aktų, užtikrinant teisinį tikrumą ir nuspėjamumą¹³³.

Nors pagrindinių turtinių interesų vieta turi lemiamą reikšmę nustatant pagrindinės bankroto bylos tarptautinę jurisdikciją, Reglamente 1346/2000 nėra jos apibrėžimo, išskyrus trumpą nuorodą konstatuojamoje dalyje. Bendrovių ir kitų juridinių asmenų pagrindinių turtinių interesų vietos nustatymą palengvina 3 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta prezumpcija, pagal kurią, kai nėra priešingų įrodymų, laikoma, kad juridinio asmens pagrindinių turtinių interesų vieta yra jo registruota buveinė. Vis dėlto teismas negali apsiriboti tik prezumpcijos patikrinimu, t. y. ar teismo vietos valstybėje yra juridinio asmens registruota buveinė, ir nesiaiškinti, ar yra įrodymų, kurie šią prezumpciją paneigtų. Visais atvejais, teismas pirmiausia turi mėginti nustatyti, kur yra bendrovės pagrindinių turtinių interesų vieta, ir tik tuo atveju, jeigu nepavyksta identifikuoti pagrindinių turtinių interesų vietos, teismas gali pasiremti prezumpcija¹³⁴.

Kaip minėta, Reglamento 1346/2000 dėstomojoje dalyje pagrindinių turtinių interesų vietos apibrėžimo nėra, tačiau konstatuojamosios dalies 13 punkte nurodyta, kad „pagrindinių turtinių interesų vieta turėtų būti vieta, kurioje skolininkas reguliariai administruoja savo interesus ir dėl to ją gali nustatyti trečiosios šalys“. Iš šio punkto seka, kad pagrindinių turtinių interesų vietos nustatymui reikšmingos dvi aplinkybės: pirma, skolininkas tokioje

¹³² Virgós; Garcimartín, išnaša 11, p. 37.

¹³³ Balz, Manfred. The European Union Convention on Insolvency Proceedings (International Law Symposium). *American Bankruptcy Law Journal*, 1996, Vol. 70 (4), p. 504; Hoffeld, Veronique; Omes, Elisabeth. Luxembourg - Migrating Comi - Veronique Hoffeld and Elisabeth Omes of Bonn Schmitt Steichen examine recent European case law on companies' migration of Comi. *International Financial Law Review*, 2009, Vol. 167, p. 41; Europos Teisingumo Teismo 2006 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje C-341/04 *Eurofood IFSC* [2006] ECR I-3813; Europos Teisingumo Teismo 2011 m. spalio 20 d. sprendimas byloje C-396/09 *Interedil Srl (in liquidation) v. Fallimento Interedil Srl and another* [2011] ECR I-0000.

¹³⁴ Pannen, *et al*, išnaša 1, p. 94.

vietoje turi reguliariai administruoti savo turtinius interesus ir, antra, tokią vietą gali patikrinti trečiosios šalys. Kad šių aplinkybių nustatymas sukelia daug neaiškumų, patvirtina labai skirtinga valstybių narių teismų praktika. Kaip nurodo B. Wessels, 2002 - 2008 metais pagrindinių turtinių interesų vietos nustatymas buvo pagrindinis teisinių nesutarimų objektas beveik 70 procentų nacionalinių teismų iškeltų bankroto bylų¹³⁵. Pagal tai, kuriems kriterijams nacionaliniai teismai suteikia didesnę įrodomąją reikšmę, galima išskirti keletą juridinio asmens pagrindinių turtinių interesų vietos aiškinimo krypčių.

Pagrindinių turtinių interesų vietos nustatymui lemiamą reikšmę turi *vidiniai* juridinių asmenų valdymo, administravimo, kontrolės ar kiti korporatyviniai kriterijai. Šiems kriterijams pirmenybę teikia *pagrindinės buveinės funkcijų* (angl. *the head office functions*) bei *valdymo sprendimų* (angl. *mind of management*) koncepcijos¹³⁶. Vidiniai korporatyviniai kriterijai apima pagrindinių administracinių, finansinių, marketingo ar kitų strateginių sprendimų priėmimą, kontrolės vykdymą ir pan. Pavyzdžiui, *Enron Directo Sociedad Limitada* byloje Anglijos teismas paneigdamas Reglamento 1346/2000 3 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą prezumpciją, jog bendrovės Enron Directo Sociedad Limitada pagrindinių turtinių interesų vieta turėtų būti laikoma jos registruota buveinė, šios bendrovės pagrindinių turtinių interesų vieta pripažino Angliją, motyvuodamas tuo, kad pastarojoje valstybėje buvo priimami visi strateginiai sprendimai, liečiantys šios bendrovės valdymą, administravimą ir finansus¹³⁷. *AMI Underwriting Agencies Ltd.* byloje nustatant Airijoje registruotos bendrovės pagrindinių turtinių interesų vietą lemiamą reikšmę turėjo aplinkybė, kad skolininko veiklai vadovavo ir sprendimus priiminėjo anglas direktorius, reziduojantis Londone, kuris vienintelis turėjo teisę pasirašyti bendrovės vardu¹³⁸.

¹³⁵ Wessels, Bob. *Cross-Border Insolvency Law in Europe: Present Status and Future Prospects*. p. 75 [Interaktyvus, žiūrėta 2010 10 30]. Prieiga per internetą: <http://www.scielo.org.za/scielo.php?pid=S1727-37812008000100003&script=sci_arttext>.

¹³⁶ Pannen, *et al*, išnaša 1, p. 94-95.

¹³⁷ Londono Aukštojo Teisingumo Teismo 2002 m. birželio 04 d. sprendimas *Enron Directo Sociedad Limitada* byloje. [Interaktyvus, žiūrėta 2006 10 19]. Prieiga per internetą: <http://www.eirdatabase.com/result_display.asp?judeid=J009>.

¹³⁸ Cit. pagal Pannen, *et al*, išnaša 1, p. 179.

Kitų valstybių narių teismų praktikoje pagrindinių turtinių interesų vietos aiškinimas grindžiamas *išoriniais* arba *objektyviaisiais* kriterijais. Šiais kriterijais remiasi *santykių su kreditoriais* (angl. *contact with creditors*) bei *verslo vykdymo vietos* (angl. *business activity theory*) koncepcijos¹³⁹. Nustatant pagrindinių turtinių interesų vietą reikia atsižvelgti į pagrindinę verslo vykdymo vietą, nes preziumuojama, kad ji yra žinoma trečiosioms šalims¹⁴⁰. Pavyzdžiui, *BRAC Rent-A-Car International Inc.* byloje Anglijos teismas, nustatydamas pagrindinių turtinių interesų buvimo vietą ne skolininko registruotos buveinės valstybėje (JAV), bet Anglijoje, rėmėsi aplinkybėmis, jog skolininkas JAV nevykdė jokios veiklos, o visos bendrovės verslo operacijos buvo atliekamos Anglijoje. Be to, Anglijoje buvo bendrovės turtas, pastarojoje valstybėje dirbo dauguma šios bendrovės darbuotojų, o jų darbo sutartims, kaip ir sutartims su bendrovės klientais, buvo taikoma Anglijos teisė¹⁴¹. *AvCraft International Ltd.* byloje Vokietijos teismas rėmėsi objektyviais kriterijais ir nurodė, jog turi būti atsižvelgiama į Reglamento konstatuojamosios dalies 13 straipsnį, kuris nustato, kad pagrindinių turtinių interesų vieta turi būti žinoma trečiosioms šalims. Objektyviais kriterijais teismas laikė materialaus turto buvimo vietą, darbuotojų darbo funkcijų atlikimo vietą, taip pat vietą, kurioje vykdoma kasdienė bendrovės veikla¹⁴². Vokietijos teismas *HETTlage Österreich* byloje konstatavo, kad dukterinės bendrovės, kurios registruota buveinė buvo Austrijoje, pagrindinių turtinių interesų vieta laikytina patronuojančios bendrovės buveinės registracijos vieta

¹³⁹ Pannen, *et al*, išnaša 1, p. 101.

¹⁴⁰ Literatūroje bei valstybių narių teismų praktikoje trečiosios šalys dažniausiai aiškinamos kaip skolininko (potencialūs) kreditoriai. Taip siekiama kreditorių interesų apsaugos, kad skolininko nemokumo atveju bankroto byla galėtų būti keliama toje valstybėje narėje, kurioje kreditoriai turėjo pagrindą manyti skolininką veikiant. Žr. Virgós; Garcimartin, išnaša 11, p. 42; Fletcher, išnaša 83, p. 367; Anglijos teismų sprendimai *Daisytek-ISA Ltd.* ir *Ci4NET.COM Inc/DBP Holdings Ltd.* bylose.) Tokį trečiųjų šalių išaiškinimą pateikė ir Europos Teisingumo Teismas 2011 m. spalio 20 d. sprendime byloje *C-396/09 Interdil Srl (in liquidation) v. Fallimento Interdil Srl and another* [2011] ECR I-0000.

¹⁴¹ Anglijos Aukštojo Teisingumo Teismo 2003 m. vasario 7 d. sprendimas *BRAC Rent-A-Car International Inc.* Byloje. [Interaktyvus, žiūrėta 2006 10 19]. Prieiga per internetą: <http://www.eir-database.com/word_doc/Judgements_1.pdf>.

¹⁴² Cit. pagal Pannen, *et al*, išnaša 1, p. 187-188.

(Vokietija), kadangi šioje valstybėje buvo vykdomos pagrindinės pirkimo-pardavimo, marketingo, distribucijos, buhalterinės operacijos¹⁴³.

Svarbiu žingsniu *pagrindinių turtinių interesų vietos* sąvokos aiškinimo praktikoje tapo 2006 m. gegužės 2 d. Europos Teisingumo Teismo prejudicinis sprendimas *Eurofoods IFSC Limited* byloje¹⁴⁴. Vienas iš Europos Teisingumo Teismui pateiktų klausimų buvo susijęs su *pagrindinių turtinių interesų vietos* nustatymu, kai dukterinė ir patronuojanti bendrovės yra registruotos skirtingose valstybėse. Europos Teisingumo Teismas išskyrė du atvejus: 1) kai bendrovė nevykdo jokios ekonominės veiklos valstybės narės teritorijoje, kurioje yra jos registruota buveinė, ir 2) kai bendrovė vykdo veiklą valstybėje narėje, kurioje yra jos registruota buveinė.

Pirmuoju atveju Europos Teisingumo Teismas nurodė, kad prezumpcija, pagal kurią dukterinės bendrovės pagrindinė turtinių interesų vieta yra valstybėje narėje, kurioje yra jos registruota buveinė, gali būti paneigta, jei objektyvūs kriterijai ir kriterijai, kuriuos gali patikrinti trečiosios šalys, leidžia nustatyti, kad reali padėtis skiriasi nuo tos, kurią galėtų atspindėti minėtosios registruotos buveinės buvimo vieta. Toks galėtų būti bendrovės, kuri nevykdo jokios ekonominės veiklos valstybės narės teritorijoje, kurioje yra jos registruota buveinė atvejis. Antruoju atveju teismas konstatavo, jog patronuojančios bendrovės kontrolė nėra lemiamas faktorius nustatant dukterinės bendrovės pagrindinių turtinių interesų vietą.

¹⁴³ Miuncheno apygardos teismo 2004 m. gegužės 4 d. sprendimas *HETTLage Österreich* byloje. [Interaktyvus, žiūrėta 2006 10 19]. Prieiga per internetą: <http://www.eir-database.com/result_display.asp?judeid=J031>.

¹⁴⁴ Europos Teisingumo Teismo 2006 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje C-341/04 *Eurofood IFSC* [2006] ECR I-3813. Šios bylos faktinės aplinkybės: Eurofoods IFSC Limited bendrovė buvo įregistruota Airijoje. Ji buvo pagal Italijos teisę įsteigtos Parmalat SpA dukterinė įmonė, kurios pagrindinė veikla buvo Parmalat grupės bendrovių finansavimas. 2004 m. sausio 27 d. vienas iš kreditorių pateikė pareiškimą Airijos teismui dėl Eurofoods IFSC Limited privalomo likvidavimo, nes bendrovė buvo nemoki. 2004 m. vasario 10 d. buvo pateiktas pareiškimas Italijos teismui dėl pripažinimo Eurofoods IFSC Limited nemokia. 2004 m. vasario 20 d. šis teismas nusprendė, kad Eurofoods IFSC Limited pagrindinių turtinių interesų vieta yra Italijoje, todėl jis turi jurisdikciją spręsti bendrovės pripažinimo nemokia klausimą, nepaisant to, kad Airijos teismas jau buvo paskyręs šiai bendrovei laikinąjį likvidatorių, suteikdamas jam teisę saugoti šios bendrovės turtą bei administruoti jos reikalus. Atsiradus tokiai jurisdikcijų kolizijai, Airijos Aukščiausiasis Teismas kreipėsi į ETT su prašymu priimti prejudicinį sprendimą ir pateikti atsakymus į klausimus, susijusius su Reglamento straipsnių, reglamentuojančių bankroto bylos iškėlimą, skolininko pagrindinių turtinių interesų vietos nustatymą ir atsisakymą pripažinti kitoje valstybėje iškeltą bankroto bylą, taikymu.

Visgi šiame sprendime Europos Teisingumo Teismas nepasisakė, kuriems kriterijams turėtų būti suteikiama pirmenybė nustatant skolininko pagrindinių turtinių interesų vietą, nors generalinis advokatas F. J. Jacobs savo išvadoje paminėjo pagrindinės buveinės funkcijų atlikimo vietos svarbą nustatant pagrindinių turtinių interesų vietą¹⁴⁵. Todėl valstybių narių teismams šis sprendimas daugiau aiškumo neįnešė, išskyrus tai, kad kiekvienu atveju turėjo būti atsižvelgiama į kriterijų, kuriais buvo siekiama paneigti registruotos buveinės prezumpciją, objektyvumą bei žinomumą (prieinamumą) tretiesiems asmenims.

Beveik po šešerių metų nuo *Eurofoods IFSC Limited* sprendimo Europos Teisingumo Teismo priimtas sprendimas *Interedil Srl* byloje¹⁴⁶ pateikė atsakymus į kelis pagrindinius klausimus pagrindinių turtinių interesų vietos aiškinimo srityje. Pastarajame sprendime buvo konstatuota, kokiems kriterijams turi būti suteikiama pirmenybė nustatant pagrindinių turtinių interesų vietą. Remdamasis generalinės advokatės J. Kokott išvada Europos Teisingumo Teismas nurodė, kad Reglamento 3 straipsnio 1 dalies antrame sakinyje numatyta registruotos buveinės prezumpcija ir nuoroda šio Reglamento 13 konstatuojamosios dalies formuluotėje į turtinių interesų administravimo vietą išreiškia Europos Sąjungos teisės aktų leidėjo norą suteikti pirmenybę bendrovės centrinės administracijos vietai kaip jurisdikcijos nustatymo kriterijui. Be to, Europos Teisingumo Teismas rėmėsi *Eurofoods*

¹⁴⁵ Generalinio advokato F. G. Jacobs 2005 m. rugsėjo 27 d. išvada byloje C-341/04 *Eurofood IFSC*. [Interaktyvus, žiūrėta 2008 02 19]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62004C0341:LT:PDF>>.

¹⁴⁶ Europos Teisingumo Teismo 2011 m. spalio 20 d. sprendimas byloje C-396/09 *Interedil Srl (in liquidation) v. Fallimento Interedil Srl and another* [2011] ECR I-0000. Šios bylos faktinės aplinkybės: Italijos bendrovė Interedil Srl 2001 m. iš Italijos į Angliją perkėlė savo registruotą buveinę. Vėliau Interedil Srl trečiajai šaliai pardavė savo verslą ir buvo išbraukta iš Anglijos įmonių registro, tačiau Italijoje dar buvo likęs nekilnojamas turtas, galiojo dviejų viešbučių kompleksų nuomos sutartis bei sutartis su banku. Į Italijos teismą (*Tribunale di Bari*) kreipėsi Interedil kreditorius su prašymu iškelti Interedil bankroto bylą. Interedil Srl užginčijo šio teismo jurisdikciją, motyvuodama tuo, kad, perkėlus jos registruotą buveinę į Angliją, tik šios valstybės narės teismai turi jurisdikciją iškelti bankroto bylą. Interedil Srl kreipėsi į Italijos aukščiausiąjį teismą (*Corte suprema di cassazione*) su prašymu kreiptis į ETT dėl prejudicinio sprendimo, tačiau Italijos aukščiausiasis teismas nesikreipė, nusprendęs, kad Italijos teismai turi tarptautinę jurisdikciją iškelti bankroto bylą. Tuo tarpu žemesnės instancijos teismas (*Tribunale di Bari*) abejodamas dėl tokio *Corte suprema di cassazione* sprendimo, kreipėsi į ETT su prašymu priimti prejudicinį sprendimą ir pateikti atsakymus į klausimus, susijusius su pagrindinių turtinių interesų vietos nustatymu.

IFSC Limited sprendime pateiktais išaiškinimais, kad pagrindinių turtinių interesų vieta nustatoma remiantis objektyviais kriterijais, kuriuos gali patikrinti trečiosios šalys, kad būtų užtikrintas teisinis saugumas ir numatomumas, susiję su turinčio jurisdikciją iškelti pagrindinę bankroto bylą teismo nustatymu. To pasekoje Europos Teisingumo Teismas konstatavo, kad bendrovės skolininkės pagrindinių turtinių interesų vieta turi būti nustatoma teikiant pirmenybę šios bendrovės centrinės administracijos vietai, kurią galima nustatyti remiantis objektyviais ir trečiųjų šalių galimais patikrinti duomenimis. Jeigu bendrovės valdymo ir kontrolės organai yra jos registruotoje buveinėje ir šios bendrovės administravimo sprendimai priimami šioje vietoje taip, kad tai gali patikrinti trečiosios šalys, negalima paneigti Reglamento 3 straipsnio 1 dalies antrame sakinyje numatytos prezumpcijos. Be to, Europos Teisingumo Teismas nurodė, kad jeigu bendrovės centrinė administracija yra ne šios bendrovės registruotoje buveinėje, turto ir jo finansinio panaudojimo sutarčių buvimas kitoje nei šios bendrovės registruotos buveinės valstybėje narėje gali būti laikomas duomenimis, kurių pakanka tokiai prezumpcijai paneigti, tik su sąlyga, kad bendras visų reikšmingų duomenų vertinimas leistų nustatyti, jog – taip, kad galėtų patikrinti trečiosios šalys, – tikroji šios bendrovės valdymo bei kontrolės ir jos turtinių interesų administravimo vieta yra šioje kitoje valstybėje narėje.

Taigi, galima teigti, kad Reglamento spragą pagrindinių turtinių interesų vietos turinio neapibrėžtume užpildė Europos Teisingumo Teismo praktika, kuri išaiškino, jog pagrindinių turtinių interesų vietos nustatymui būtina konstatuoti bendrovės valdymo, kontrolės ir jos turtinių interesų administravimo vietą, kuri turi būti nustatoma remiantis objektyviais ir trečiųjų šalių galimais patikrinti duomenimis.

Europos Teisingumo Teismo priimtas sprendimas *Interedil Srl* byloje reikšmingas ir kitu klausimu. Jame Europos Teisingumo Teismas išaiškino, kaip teismai turėtų vertinti situaciją, kai pagrindinių turtinių interesų vieta perkeliama į kitą valstybę iki kreipimosi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo.

Kadangi bankroto byla nagrinėjama pagal *lex concursus* (Reglamento 4 str. 1 d.) šalys gali būti suinteresuotos, jog bankroto byla nagrinėtų vienos ar kitos valstybės narės teismas, nes įvairiose valstybėse gali skirtis kreditorių reikalavimų tenkinimo eiliškumas, galimybės kreditoriams įtakoti bankroto procesą ir pan¹⁴⁷. Pavyzdžiui, Prancūzijoje teismams suteikiami platūs įgaliojimai kontroliuoti bankroto ar reorganizavimo procesus, o kreditoriai atlieka labiau patariamąją funkciją; teismas turi teisę be kreditorių pritarimo tvirtinti reorganizavimo planą¹⁴⁸. Kitaip negu Prancūzijoje, Vokietijoje bankroto ir restruktūrizavimo metu yra aktyvūs tiek teismas, tiek kreditoriai, be to, kreditoriai turi plačias teises kontroliuoti restruktūrizavimo procesą, o be kreditorių pritarimo negali būti tvirtinamas įmonės restruktūrizavimo planas¹⁴⁹.

Reglamente nėra aptarta, kaip turi būti nustatoma teismo jurisdikcija, kai pagrindinių turtinių interesų vieta perkeliama iš vienos valstybės narės į kitą. Reglamente nėra atskleista, ar pagrindinių turtinių interesų vietą pagrindžiančios aplinkybės turi egzistuoti prašymo iškelti bankroto byla pateikimo momentu, ar teismo sprendimo iškelti bankroto byla priėmimo momentu. Iki 2006 m. sausio 17 d. Europos Teisingumo Teismo prejudicinio sprendimo *Susanne Staubitz - Schreiber* byloje¹⁵⁰ valstybių narių teismai skirtingai aiškino šį momentą: pavyzdžiui, *Shierson v. Vlieland - Boddy* byloje Anglijos pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad nustatant skolininko pagrindinių turtinių interesų vietą reikia vertinti aplinkybes, kurios egzistavo prašymo iškelti bankroto byla momentu. Apeliacinės instancijos teismas

¹⁴⁷ Atsižvelgiant į tai, kad įvairiose valstybėse kreditorių teisės bankroto procese labai skiriasi, Harvardo ir Čikagos universitetų mokslininkai pagal įstatymuose įtvirtintą kreditorių interesų apsaugos lygį valstybėms suteikė „kreditorių teisių“ balus, kurie svyruoja nuo 0 iki 4. Pavyzdžiui, 0 balu įvertinta Prancūzija, 1 balu – Graikija, Portugalija, Šveicarija, 2 balais – Belgija, Ispanija, Italija, Švedija, 3 balais – Austrija, Vokietija, Danija, 4 balais – Anglija, plačiau žr. La Porta, R., *et al.* *Law and Finance. Journal of Political Economy*, 1998, Vol. 106 (6), p. 1136-1137.

¹⁴⁸ Ringe, Wolf - Georg. Forum Shopping under EU Insolvency Regulation. *European Business Organization Law Review*, 2008, Vol. 9 (04), p. 600-601.

¹⁴⁹ Pavyzdžiui, Vokietijos įmonės Schefenacker AG bei Deutsche Nickel AG, prispaustos finansinių sunkumų, perkėlė pagrindinių turtinių interesų vietą iš Vokietijos į Angliją, nes Anglijos nemokumo įstatymai buvo palankesni nemokumo procedūrų šių bendrovių atžvilgiu vykdymui nei Vokietijoje. Tiek Schefenacker AG, tiek Deutsche Nickel AG pakeitė teisinės formas ir jų nemokumo procedūros buvo sėkmingai užbaigtos taikant Anglijos teisę. Išsamiau žr. Ringe, išnaša 148, p. 579-620.

¹⁵⁰ Europos Teisingumo Teismo 2006 m. sausio 17 d. sprendimas byloje C-1/04 *Susanne Staubitz-Schreiber* [2006] ECR I-0701.

panaikindamas tokį sprendimą, nurodė, jog siekiant nustatyti skolininko pagrindinių turtinių interesų vietą būtina nagrinėti sprendimo iškelti bankroto bylą priėmimo momentu buvusias aplinkybes¹⁵¹. Pastarosios nuomonės taip pat laikėsi Anglijos ir Velso Apeliacinis Teismas priimdamas sprendimą *Geveran Trading Co Ltd. v. Kjell Tore Skjevesland* byloje¹⁵².

Europos Teisingumo Teismas prejudiciniame sprendime *Susanne Staubitz - Schreiber* byloje išaiškino, kaip turi būti sprendžiamas teismo jurisdikcijos klausimas, jei skolininkas po prašymo iškelti bankroto bylą pateikimo, bet prieš pradėdant bylos nagrinėjimą perkelia savo pagrindinių turtinių interesų vietą į kitos valstybės narės teritoriją. Europos Teisingumo Teismas konstatavo, kad pagrindinių turtinių interesų vietą pagrindžiančios aplinkybės turi egzistuoti tuo momentu, kai yra pateikiamas prašymas iškelti bankroto bylą. Europos Teisingumo Teismas nurodė, kad tuo atveju, kai skolininkas po prašymo iškelti bylą pateikimo, bet prieš pradėdant bylos nagrinėjimą perkelia savo pagrindinių turtinių interesų centrą į kitos valstybės narės teritoriją, valstybės narės, kurios teritorijoje yra skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta tuo metu, kai skolininkas pateikia prašymą iškelti bankroto bylą, teismas išlaiko jurisdikciją pradėti minėtą procedūrą, jeigu skolininkas po prašymo pateikimo, bet prieš pradėdant bylos nagrinėjimą perkelia savo pagrindinių turtinių interesų centrą į kitos valstybės narės teritoriją.

Vis dėlto Europos Teisingumo Teismo *Susanne Staubitz - Schreiber* byloje pateikti išaiškinimai neatsakė į visus klausimus, kurie gali iškilti perkeliant skolininko pagrindinių turtinių interesų vietą iš vienos valstybės narės į kitą. Nebuvo aišku, kaip teismai turėtų vertinti situaciją, kai pagrindinių turtinių interesų vieta perkeliama į kitą valstybę iki kreipimosi į teismą dėl bankroto

¹⁵¹ Anglijos ir Velso Apeliacinio Teismo 2005 m. liepos 25 d. sprendimas byloje *Shierson v. Vlieland-Boddy*. [Interaktyvus, žiūrėta 2006 11 07]. Prieiga per internetą: <<http://www.bailii.org/cgi-bin/markup.cgi?doc=/ew/cases/EWCA/Civ/2005/974.html&query=Shierson+v+Vlieland-Boddy&method=all>>.

¹⁵² Anglijos ir Velso Apeliacinio Teismo 2002 m. spalio 30 d. sprendimas *Geveran Trading Co.Ltd. v. Kjell Tore Skjevesland* byloje. [Interaktyvus, žiūrėta 2006 11 07]. Prieiga per internetą: <<http://www.bailii.org/cgi-bin/markup.cgi?doc=/ew/cases/EWCA/Civ/2002/1567.html&query=Geveran+&method=all>>.

bylos iškėlimo¹⁵³. Į šį klausimą Europos Teisingumo Teismas atsakė *Interedil Srl* sprendime. Europos Teisingumo Teismas konstatavo, kad bendrovės skolininkės registruotos buveinės perkėlimo prieš pateikiant prašymą iškelti bankroto bylą atveju preziumuojama, kad šios bendrovės pagrindinių turtinių interesų vieta yra jos naujoje registruotoje buveinėje. Taigi, nauja registruota buveinė pagal Reglamento 3 straipsnio 1 dalį bus laikoma skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta. Tačiau ši prezumpcija galės būti paneigta, jeigu bus įrodyta, kad pagrindinių turtinių interesų vieta iš tikrųjų nepasikeitė dėl registruotos buveinės perregistravimo, t. y., kai remiantis objektyviais kriterijais, kuriuos gali patikrinti trečiosios šalys, nustatoma, kad pagrindinių turtinių interesų vieta yra kitoje valstybėje nei registruota buveinė. Taigi iš esmės Europos Teisingumo Teismas pripažino galimybę pagrindinių turtinių interesų vietą perkelti į kitą valstybę prieš iškeliant bankroto bylą siekiant pasinaudoti efektyvesnėmis ir veiksmingesnėmis tos kitos valstybės bankroto teisės normomis.

Atskirai reikėtų panagrinėti įmonių grupių (angl. *groups of companies*)¹⁵⁴ pagrindinių turtinių interesų vietos nustatymo problematiką. Kai kurie autoriai kaip didelę Reglamento 1346/2000 spragą nurodo tai, jog Reglamente nėra nuostatų, pagal kurias būtų galima nustatyti įmonių grupės pagrindinių turtinių interesų vietą¹⁵⁵. Teigiama, kad šis trūkumas ypač pasireiškia tais atvejais, kai įmonių, sudarančių grupę, turtas arba veikla yra taip susiję, kad atskiras tokios

¹⁵³ Atsižvelgiant į tai, kad vienas iš Reglamento tikslų yra panaikinti teisinės prielaidas palankesnės teisinės padėties ieškojimui, doktrinoje šį klausimą buvo siūloma spręsti įvairiai. Pavyzdžiui, H. C. Duursma-Kepplinger nurodė, kad kraštutiniais atvejais sprendimai gali būti nepripažįstami remiantis viešosios tvarkos išlyga, G. Moss bei C. Paulus siūlė pakeisti Reglamentą, kad jame nedviprasmiškai būtų įtvirtintas *forum shopping* draudimas. Plačiau žr. Ringe, išnaša 148, p. 579-620; Moss, Gabriel; Paulus, Christoph. The European Insolvency Regulation – The Case for Urgent Reform. *Insolvency Intelligence*, 2006, Vol. 19 (1), p. 3.

¹⁵⁴ Įmonių grupę dažniausiai sudaro patronuojančios ir dukterinės bendrovės, tačiau įmonių grupė gali apjungti ir įmones, turinčias tuos pačius savininkus bei vadovus, arba įmonių grupė gali būti kitokio pobūdžio susivienijimas, kurį sudarančios įmonės vykdo tą pačią veiklą ar yra susijusios kitu būdu (pavyzdžiui, įmonės sieja teisiniai ar finansiniai tarpusavio priklausomybės ryšiai) (žr. Sealy, Len S. *Cases and Materials in Company Law*. 6thed. London: Butterworths, 1996, p. 71; Rainey, Kate. The European Insolvency Regulation and the Treatment of Group Companies: An Analysis. *International Corporate Rescue*, 2006, Vol. 3 (6), p. 323.)

¹⁵⁵ Žr. Moss; Paulus, išnaša 153, p. 1-4.

įmonių grupės turto realizavimas žymiai sumažintų šio turto vertę¹⁵⁶. Todėl akademiniame lygmenyje yra siūlomos įvairios alternatyvos, kaip turėtų būti sprendžiama įmonių grupės pagrindinių turtinių interesų vietos nustatymo problema. Pavyzdžiui, mokslininkas R. van Galen pateikia net tris rekomendacijas 1) visai įmonių grupei taikyti vieną pagrindinių turtinių interesų vietą. Tokiu būdu bankroto procesai būtų koordinuojami vieno teismo ir vieno likvidatoriaus; 2) grupę sudarančių įmonių turtą laikyti vienu ekonominiu vienetu, neatsižvelgiant į turto buvimo vietą; 3) dukterinės bendrovės atžvilgiu suteikti likvidatoriui tuos pačius įgaliojimus, kuriuos jis turi patronuojančios bendrovės atžvilgiu¹⁵⁷. C. Paulus ir G. Moss siūlo įtvirtinti juridinių asmenų pagrindinių turtinių interesų vietos apibrėžimą, pagal kurią pagrindinių turtinių interesų vieta būtų laikoma juridinio asmens registruotos buveinės vieta, išskyrus atvejus, kai vadovavimo funkcijos yra atliekamos kitoje valstybėje narėje ir ta kita valstybė narė kreditoriams yra žinoma kaip vadovavimo įmonėms vieta¹⁵⁸.

Oponuojantys mokslininkai nesutinka su išsakoma nuomone, kad Reglamentas 1346/2000 turi nustatyti jurisdikcijos taisykles įmonių grupėms. Teigiama, kad į faktą, jog įmonė priklauso įmonių grupei, neturi būti atsižvelgiama jau vien dėl to, kad ne visos įmonių grupės turi vienodą struktūrą. Pavyzdžiui, kai kurios įmonių grupės yra labai integruotos, kai grupę sudarančių įmonių verslas yra vykdomas lyg tai būtų viena įmonė. Tokios įmonių grupės bankrotas palies be išimties visas įmones, sudarančias įmonių grupę. Ir atvirkščiai, kai kurios į grupę įeinančios įmonės gali veikti labai

¹⁵⁶ Vienas iš pavyzdžių – Nyderlandų komunikacijos bendrovės KPNQwest N.V. bankrotas. KPNQwest įmonių grupei priklausė kabelių tinklas, kuris ėjo per kelias Europos valstybes. Subankrutavus patronuojančiai KPNQwest N.V. bendrovei, daugelis dukterinių įmonių taip pat neišvengė bankroto. Kadangi atskirų (nors ir susijusių) įmonių bankrotui netaikytinos pagrindinės ir šalutinės bylos koordinavimo taisyklės, olandų bankroto administratoriai neturėjo jokių įgaliojimų tvarkyti kitose valstybėse esančio dukterinių bendrovių turto, todėl sukoordinuoti viso kabelio pardavimą pasirodė labai sudėtinga. Taigi, KPNQwest grupės turtas buvo parduotas dalimis, žymiai mažesnėmis kainomis už tą, kuri galėjo būti pasiūlyta, jeigu turtas būtų parduotas kaip vienas vienetas (žr. Van Galen, Robert. *The European Insolvency Regulation and Groups of Companies*. INSOL Europe Annual Congress, 16-18 October 2003, Cork, Ireland. [Interaktyvus, žiūrėta 2009 03 15]. Prieiga per internetą: < <http://www.iiiglobal.org/component/jdownloads/?task=finish&cid=399&catid=39> >

¹⁵⁷ Van Galen, išnaša 156.

¹⁵⁸ Moss; Paulus, išnaša 153, p. 3.

savarankiškai, taigi, priklausymas tam tikrai įmonių grupei bus tik formalus. Todėl tokios grupės įmonės bankrotas nesukels jokių pasekmių arba tik labai nežymiai įtakos kitų grupės įmonių veiklą¹⁵⁹. P. R. Wautelet teigia, kad ne visi kreditoriai gali žinoti įmonių grupės vidinę struktūrą, todėl kreditorių galimybė nustatyti pagrindinių turtinių interesų vietą ir inicijuoti bankroto bylos iškėlimą yra nevienoda. Stambūs kreditoriai, tokie kaip finansų institucijos, teikiančios finansavimą skolininkui, dažniausiai turi priėjimą prie skolininko įmonių grupės struktūros¹⁶⁰, tačiau, pavyzdžiui, eiliniam bankrutuojančios įmonės darbuotojui būtų sudėtinga gauti informaciją apie skolininko struktūrą ir pagal šią struktūrą nustatyti skolininko pagrindinių turtinių interesų vietą¹⁶¹.

Nepaisant mokslininkų debatų akademiname lygmenyje 2006 m. gegužės 2 d. Europos Teisingumo Teismas prejudiciniame sprendime *Eurofoods IFSC Limited* byloje išaiškino, kad Reglamento įtvirtintoje valstybių narių teismų jurisdikcijos nustatymo sistemoje, kuri yra pagrįsta skolininkų pagrindinių turtinių interesų vieta, kiekvienam skolininkui, kuris yra atskiras juridinis subjektas, atskirai nustatomas jurisdikciją turintis teismas. Europos Teisingumo Teismas konstatavo: „[...] kai skolininkas yra dukterinė bendrovė, kurios registruota buveinė yra kitoje valstybėje narėje nei jos patronuojančios bendrovės registruota buveinė, reglamento 3 straipsnio 1 dalies antrame sakinyje nustatyta prielaida, pagal kurią šios dukterinės bendrovės pagrindinė interesų vieta yra valstybėje narėje, kurioje yra jos registruota buveinė, gali būti paneigta, tik jei objektyvūs ir trečiųjų šalių patikrintini kriterijai leidžia nustatyti, kad reali padėtis skiriasi nuo tos, kurią turėtų atspindėti minėtos registruotos buveinės buvimo vieta. Toks galėtų būti bendrovės, kuri nevykdo jokios ekonominės veiklos valstybės narės teritorijoje, kurioje yra jos

¹⁵⁹ Blumberg, Phillip I. *The Law of Corporate Groups: Procedural Problems in the Law of Parent and Subsidiary Corporations*. Boston: Little Brown, 1983, p. 432-438.

¹⁶⁰ Tokia situacija, pavyzdžiui, buvo *Eurofoods IFSC Limited* byloje. Šioje byloje Amerikos Bankas, kuris pareikalavo iškelti pagrindinę bankroto bylą Airijoje registruotai Eurofoods IFSC Limited bendrovei, nebuvo eilinis kreditorius. Amerikos Bankas vykdė kasdienę Eurofoods IFSC Limited administracinę veiklą pagal susitarimą su jos patronuojančia bendrove Parmalat S.p.A. ir tokiu būdu turėjo priėjimą prie informacijos, kurios kiti kreditoriai neturėjo galimybių gauti.

¹⁶¹ Wautelet, Patrick R. Some Considerations on the Centre of Main Interests as Jurisdictional Test under the European Insolvency Regulation. [Interaktyvus, žiūrėta 2009 03 15]. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=997983>;

registruota buveinė, atvejais. Atvirkščiai, jei bendrovė vykdo veiklą valstybės narės, kurioje yra jos registruota buveinė, teritorijoje, vien tik aplinkybės, kad jos ekonominį pasirinkimą gali kontroliuoti ar kontroliuoja kitoje valstybėje narėje įsteigta patronuojanti bendrovė, nepakanka reglamente numatyta prielaidai paneigti⁶². Taigi, remiantis Europos Teisingumo Teismo išaiškinimu dukterinių bendrovių pagrindinių turtinių interesų vieta turi būti nustatomos nepriklausomai nuo patronuojančios bendrovės. Ši vieta gali sutapti su patronuojančios bendrovės pagrindinių turtinių interesų vieta arba nesutapti. Dukterinės bendrovės Eurofoods IFSC Limited atveju pagrindinių turtinių interesų vieta nesutapo su patronuojančios bendrovės pagrindinių turtinių interesų vieta, nes patronuojančios bendrovės vykdoma kontrolė nebuvo pakankama paneigti Eurofoods IFSC Limited registruotos buveinės prezumpciją.

Šis Europos Teisingumo Teismo sprendimas buvo reikšmingas toliau vystant teismo jurisdikcijos nustatymo įmonių grupių, kaip atskirų juridinių asmenų, atžvilgiu principą. Vėlesniame sprendime *Rastelli Davide* byloje Europos Teisingumo Teismas aiškino, ar teismo jurisdikcija nagrinėti ieškinį, kuriuo siekiama, kad kitas juridinis asmuo, kurio turtas susimaišęs su skolininko turtu, būtų įtrauktas į pagrindinę bankroto bylą, gali būti pagrįsta Reglamento 3 straipsnio 1 dalimi¹⁶². Šioje byloje Europos Teisingumo Teismas remdamasis *Eurofoods IFSC Limited* sprendimu padarė išvadą, kad galimybė teismui, pagal turinčiam jurisdikciją spręsti skolininko pagrindinę bylą, remiantis nacionaline teise įtraukti kitą juridinį asmenį į bankroto bylą vien dėl to, kad turtas yra susimaišęs, nesiaiškinant, kur yra šio asmens pagrindinių turtinių interesų vieta, būtų apeinama Reglamente įtvirtinta sistema. Todėl galėtų atsirasti skirtingų valstybių narių teismų jurisdikcijos pozityvioji kolizija, kurios ir buvo siekiama išvengti Reglamentu. Europos Teisingumo Teismas išaiškino, kad Reglamentas turi būti aiškinamas taip, jog bendrovei bankroto bylą pradėjęs valstybės narės teismas, žinodamas, kad jos pagrindinių

¹⁶² Europos Teisingumo Teismo 2011 m. gruodžio 15 d. sprendimas byloje C-396/09 *Rastelli Davide e C. Snc v Jean-Charles Hidoux* [2011] ECR I-0000.

turtinių interesų vieta yra šios valstybės teritorijoje, taikydamas savo nacionalinę teisę gali įtraukti į šią bylą kitą bendrovę, kurios registruota buveinė yra kitoje valstybėje narėje, tik su sąlyga, kad įrodyta, jog pastarosios pagrindinių turtinių interesų vieta yra pirmojoje valstybėje narėje. Be to, vien tik konstatavimo, jog šių bendrovių turtas yra susimaišęs, neužtenka įrodyti, kad kitos bendrovės, kuriai pareikštas ieškinys, pagrindinių turtinių interesų centras taip pat yra pastarojoje valstybėje. Būtina, jog bendrai įvertinus visus reikšmingus duomenis galima būtų nustatyti taip, kad tai galėtų patikrinti trečiosios šalys, jog bendrovės, kuriai pareikštas ieškinys siekiant ją įtraukti į bylą, faktinė valdymo ir kontrolės vieta yra valstybėje narėje, kur pradėta pirminė bankroto byla.

Apibendrinant galima teigti, kad Europos Teisingumo Teismo praktika suformavo tam tikras pagrindinių turtinių interesų vietos nustatymo taisykles. Visų pirma, kiekvienam skolininkui, kuris yra atskiras juridinis asmuo, turi būti atskirai nustatomas jurisdikciją turintis teismas, įvertinant kiekvienos juridinio asmens pagrindinių turtinių interesų vietą. Nustatant pagrindinių turtinių interesų vietą, vien to fakto, kad kelių juridinių asmenų turtas yra susimaišęs, nepakanka paneigti prezumpcijos, pagal kurią pagrindinių turtinių interesų vietą yra to juridinio asmens registruotos buveinės vietoje. Norint paneigti šią prezumpciją, reikia įrodyti, kad kiekvienos bendrovės atžvilgiu faktiniai valdymo ir kontrolės organai yra kitoje vietoje ir šios bendrovės administravimo sprendimai priimami šioje vietoje taip, kad tai gali objektyviai nustatyti trečiosios šalys.

2.5.2. Šalutinių ir savarankiškų teritorinių bankroto bylų iškėlimas

Šalutinės bankroto bylos yra visos bylos, iškeltos kitose valstybėse narėse po pagrindinės bylos iškėlimo. Šalutines bankroto bylas galima kelti tik valstybėje narėje, kurioje skolininkas turi savo *veiklavietę* (angl.

establishment),¹⁶³ o jos poveikis gali apimti tik tą skolininko turtą, kuris yra pastarosios valstybės teritorijoje (Reglamento 3 str. 2 d.). Pagrindinis šalutinių bankroto bylų tikslas - apsaugoti vietinių kreditorių teises, kurios bus ginamos ne pagal jiems nežinomą užsienio valstybės teisę, o remiantis nacionaliniais įstatymais¹⁶⁴. Šalutinės bylos gali būti keliamos ir kitais tikslais. Kaip nurodoma konstatuojamosios dalies 19 punkte „gali pasitaikyti atvejų, kai skolininko nekilnojamąjį turtą per daug sudėtinga administruoti kaip vienetą arba kai skirtumai tarp susisiejančių teisinių sistemų yra tokie dideli, kad gali atsirasti problemų dėl pasekmių, kylančių iš valstybės, kurioje iškelta byla, teisės kitoms valstybėms narėms, kuriose yra turtas. Dėl šios priežasties likvidatorius pagrindinėje byloje gali prašyti iškelti šalutinę bylą, jei to reikia, kad būtų galima veiksmingai administruoti nekilnojamąjį turtą“. Šalutinėmis bankroto bylomis gali būti tik Reglamento priede B išvardintos bylos, kurios baigiasi skolininko likvidavimu.

Kadangi šalutinė byla gali būti iškelta tik jeigu skolininkas kitos valstybės narės teritorijoje turi veiklavietę, svarbu išsiaiškinti, ką apima *veiklavietės* sąvoka. Ši sąvoka, kaip ir pagrindinių turtinių interesų vietos sąvoka, turi būti aiškinama autonomiškai ir negali būti tapatinama nei su nacionalinėje teisėje, nei su kituose Europos Sąjungos teisės aktuose įtvirtintomis panašiomis sąvokomis¹⁶⁵. Reglamento 1346/2000 2 straipsnio h) punkte *veiklavietė* apibrėžiama, kaip "bet kuri veiklos vieta, kur skolininkas vykdo nuolatinę ūkinę veiklą naudodamas žmonių ir daiktinius resursus“. Taigi veiklavietė pasižymi keliais požymiais: 1) tai veiklos vieta, kurioje skolininkas vykdo ekonominę veiklą; 2) veikla yra nuolatinio pobūdžio; 3) veikloje naudojami žmogiškieji ir daiktiniai ištekliai.

Pirmasis požymis suponuoja, kad skolininkas tam tikroje vietoje turi vykdyti ekonominę veiklą, todėl pasyvus skolininko buvimas nepateks į

¹⁶³ Kaip minėta disertacijos 2.2 skyriuje, kadangi oficialiame lietuviškame tekste *establishment* vertimas kaip *įmonė* nėra tikslus, šiame darbe vartojamas artimesnis *establishment* sąvokos atitikmuo lietuvių kalba *veiklavietė*.

¹⁶⁴ Virgós/Schmit ataskaita, § 32.

¹⁶⁵ Pannen, *et al*, išnaša 1, p. 61.

veiklavietės sąvoką¹⁶⁶. Antra, skolininko vykdoma veikla turi būti nuolatinio pobūdžio. Nors Reglamente 1346/2000 neįtvirtintas joks laikotarpis, kuriam praėjus galima spręsti apie veiklos nuolatinumą, tačiau šiuo atveju svarbu, kad tai nebūtų skolininko atliekami vienkartiniai veiksmai ar operacijos. Galiausiai skolininko vykdomoje veikloje turi būti naudojami žmogiškieji ir daiktiniai ištekliai. Europos Teisingumo Teismas savo sprendime *Interedil Srl* byloje pažymėjo, kad *veiklavietės* apibrėžtis susijusi su ekonomine veiklos vykdymu naudojant žmogiškuosius išteklius, rodo, kad reikia minimalios organizacijos ir tam tikro stabilumo. Todėl vien atskiro turto arba banko sąskaitų buvimas iš principo neatitinka reikalavimų, būtinų apibrėžti *veiklavietei*. Be to, Europos Teisingumo Teismas pažymėjo, kad veiklavietės buvimą, kaip ir pagrindinių turtinių interesų buvimo vietą, reikia vertinti remiantis objektyviais duomenimis, kuriuos gali patikrinti trečiosios šalys.

Talino apygardos teismo 2006 m. birželio 14 d. sprendimą Švedijos bendrovės *Rapla Invest AB* byloje galima pateikti kaip konkretų veiklavietės nustatymo pavyzdį. Šioje byloje buvo sprendžiamas klausimas, ar šalutinės bankroto bylos iškėlimui pakanka tų faktų, jog skolininkas *Rapla Invest AB*, buvo įsteigusi Taline savo filialą, kuriam priklausė nekilnojamasis turtas (žemės sklypas). Estijos apeliacinis teismas konstatavo, kad Švedijos bendrovė *Rapla Invest AB* Estijoje turi veiklavietę Reglamento 1346/2000 2 straipsnio h) punkto prasme. Teismas savo sprendimą motyvavo tuo, kad žemė skolininkas įsigijo su tikslu vykdyti ekonominę veiklą (organizuoti medžiokles) Estijoje. Be to, *Rapla Invest AB* buvo sudariusi sutartį dėl statybos darbų vykdymo jai priklausančiame žemės sklype bei pasamdžiusi projekto vadovą. Taigi, skolininko veikla Estijoje turėjo ekonominių pobūdį, į šią veiklą buvo įtraukti tiek asmenys, tiek turtas. Skolininko sudarytos sutartys su rangovais ir projekto vadovu buvo įrodymu, jog veikla ne laikino pobūdžio¹⁶⁷.

¹⁶⁶ Fletcher, išnaša 35, p. 264.

¹⁶⁷ Talino apygardos teismo 2006 m. birželio 14 d. sprendimas Švedijos bendrovės *Rapla Invest AB* byloje. [Interaktyvus, žiūrėta 2006 10 19]. Prieiga per internetą: <http://www.eir-database.com/word_doc/Judgements_145.pdf>.

Kadangi Reglamentas 1346/2000 pateikia tik bendruosius veiklavietės apibrėžimo kriterijus, kai kurios ES valstybės savo nacionaliniuose įstatymuose konkrečiai nurodo, kas yra laikoma *veiklaviete*. Pavyzdžiui, Prancūzijos teisės akte, skirtame Reglamento nuostatų įgyvendinimui, numatyta, jog filialas (pranc. *succursale*), atstovybė (pranc. *bureau de représentation*) bei agentūra (pranc. *agence*) yra laikomi veiklaviete¹⁶⁸.

Reikia atkreipti dėmesį, kad bendrovės dukterinė įmonė negali būti laikoma veiklaviete Reglamento 2 straipsnio h) punkto prasme. Laikant dukterinę bendrovę veiklaviete, kreditoriai turėtų „papildomą“ atsakovą - patronuojančią bendrovę, kuri nėra atsakinga už savarankiško juridinio asmens prievolės. Jeigu bankrutuoja dukterinė bendrovė, tai teismo, kompetentingo iškelti bankroto bylą, jurisdikcija bus nustatoma pagal Reglamento 1346/2000 3 straipsnio 1 dalį, kuri kiekvieną savarankišką bendrovę laiko atskiru juridiniu asmeniu¹⁶⁹.

Skirtingai nuo šalutinės bankroto bylos, kuri gali būti keliami lygiagrečiai pagrindinei bankroto bylai, savarankiška teritorinė bankroto byla gali būti iškelta tik prieš iškeliant pagrindinę bankroto bylą. Kaip nurodyta Reglamento 1346/2000 konstatuojamosios dalies 17 punkte, jos iškėlimas apribotas tam tikromis sąlygomis, „siekiant užtikrinti, kad dėl teritorinių bankroto bylų iškėlimo prieš iškeliant pagrindines bankroto bylas turėtų būti kreipiamasi tik būtiniaisiais atvejais“. Todėl remiantis Reglamento 1346/2000 3 straipsnio 4 dalimi savarankiška teritorinė bankroto byla gali būti iškelta esant vienai iš šių sąlygų:

1) kai iškelti pagrindinės bankroto bylos valstybėje narėje, kurioje yra skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta negalima dėl sąlygų, nustatytų pastarosios valstybės narės įstatymuose.

¹⁶⁸ Pannen, *et al*, išnaša 1, p. 613.

¹⁶⁹ Moss; Fletcher; Isaacs, išnaša 12, p. 166, Europos Teisingumo Teismo 2006 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje C-341/04 *Eurofood IFSC* [2006] ECR I-3813.

Europos Teisingumo Teismas savo sprendime *Zaza REtail BV* byloje¹⁷⁰ išaiškino, ką reiškia 3 straipsnio 4 dalies a) punkte įtvirtinta frazė „sąlygos, nustatytos <...>“. Teismas pažymėjo, kad negalėjimas iškelti pagrindinę bankroto bylą negali kilti tik dėl to, kad konkretus asmuo, pavyzdžiui, valstybės narės, kurios teritorijoje yra skolininko filialas, prokuratūros atstovas, pagal valstybės narės, kurioje yra skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta, įstatymus neturi teisės prašyti iškelti pagrindinę bylą pastarojoje valstybėje narėje. Kiti asmenys, visų pirma kreditoriai, turi teisę pateikti tokį prašymą, taigi, tokiu atveju iškelti pagrindinę bylą yra visiškai įmanoma. Todėl Europos Teisingumo Teismas konstatavo, kad 3 straipsnio 4 dalies a) punkte pateikiamą nuorodą į sąlygas, dėl kurių pagal valstybės narės, kurios teritorijoje yra skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta, įstatymus šioje valstybėje negalima iškelti pagrindinės bankroto bylos, reikia aiškinti taip, kad joje nenurodomos sąlygos, dėl kurių tam tikri asmenys nepatenka tarp asmenų, turinčių teisę prašyti iškelti tokią bylą. Negalėjimas iškelti pagrindinę bankroto bylą gali kilti dėl ypatybių, susijusių su skolininko statusu, dėl kurio jam negali būti keliami bankroto byla. Todėl 3 straipsnio 4 dalies a) punktas gali būti taikomas tokioms situacijoms, kai, pavyzdžiui, dėl ypatybių, susijusių su skolininko statusu, jam negali būti keliami bankroto byla pagrindinių turtinių interesų vietos valstybėje. Pavyzdžiui, kadangi pagal galiojantį teisinį reglamentavimą fiziniam asmeniui nebūtų teisinių galimybių iškelti pagrindinės bankroto bylos Lietuvoje, tokiam asmeniui galėtų būti keliami savarankiška teritorinė byla Švedijoje, jeigu šis asmuo turėtų veiklavietę Švedijoje.

2) kai iškelti bylą reikalauja kreditorius, kurio nuolatinė arba įprasta gyvenamoji vieta ar registruota buveinė yra toje valstybėje narėje, kurios teritorijoje yra veiklavietė, arba kurios reikalavimas susijęs su tos veiklavietės veikla.

¹⁷⁰ Europos Teisingumo Teismo 2011 m. lapkričio 17 d. sprendimas byloje C-112/10 *Zaza REtail BV* [2011] ECR I-0000.

Pavyzdžiui, Lietuvos kreditoriai gali reikalauti iškelti savarankišką teritorinę bylą Lietuvos įmonei, kurios pagrindinė turtinių interesų vieta yra užsienio valstybėje (ten vykdo gamybą bei prekybą), tačiau Lietuvoje yra šios įmonės veiklavietė (prekių sandėliai). Be to, Europos Teisingumo Teismas savo sprendime *Zaza REtail BV* byloje aiškindamas šiame punkte minimą „kreditoriaus“ sąvoką, konstatavo, kad ji neapima valstybės narės institucijos, kuriai pagal šios valstybės nacionalinę teisę pavesta ginti viešąjį interesą, tačiau kuri neveikia nei kaip kreditorė, nei kreditorių vardu ir jų naudai.

Teritorinė bankroto byla, skirtingai nei šalutinė bankroto byla, nebūtinai yra likvidavimo byla. Ji gali būti restruktūrizavimo byla ar kita byla, kurios pasekmės nėra bendrovės pabaiga. Tačiau iškėlus pagrindinę bylą, pagrindinės bylos likvidatorius gali pareikalauti, kad tokia byla būtų perkvalifikuota į likvidavimo bylą, jeigu tai atitinka kreditorių pagrindinėje byloje interesus (Reglamento 37 str.). Iki pagrindinės bylos iškėlimo Reglamente 1346/2000 numatytais atvejais iškeltos savarankiškos teritorinės bankroto bylos tampa šalutinėmis bylomis po to, kai iškeliama pagrindinė bankroto byla.

2.5.3. Pagrindinės ir šalutinės bankroto bylos kėlimo Lietuvos teisme ypatumai

Lietuvoje kaip pagrindinė bankroto byla gali būti iškelta įmonės bankroto byla arba įmonės restruktūrizavimo byla¹⁷¹. Spręsdamas klausimą dėl bankroto bylos iškėlimo, Lietuvos teismas privalo savo iniciatyva, t. y. *ex officio* patikrinti, ar byla priklauso Lietuvos teismų jurisdikcijai¹⁷². Nagrinėdamas pareiškimo dėl bankroto bylos, turinčios tarptautinį elementą, iškėlimo priėmimo klausimą, teismas turės *ex officio* išsiaiškinti, ar jis pagal Reglamentą turi tarptautinę jurisdikciją iškelti ir nagrinėti bankroto bylą.

¹⁷¹ Remiantis Reglamento A priedu Lietuvoje kaip pagrindinė byla gali būti ir įmonės bankroto procesas ne teismo tvarka, tačiau atsižvelgiant į šio darbo objektą disertacijoje analizuojamas tik teismo tvarka vykdomas bankroto procesas.

¹⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 28 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas“//Teismų praktika, 2001, Nr. 14, p. 352.

Remiantis Reglamento 1346/2000 3 straipsnio 1 dalimi, Lietuvos teismas yra kompetentingas iškelti *pagrindinę bankroto bylą*, jei skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta yra Lietuvos teritorijoje. Kaip jau buvo minėta, teismas sprendamas pareiškimo priėmimo klausimą dėl bankroto bylos iškėlimo juridiniam asmeniui, negali apsiriboti tik prezumpcijos patikrinimu, t. y. ar Lietuvoje yra juridinio asmens registruota buveinė. Teismas *ex officio* privalo mėginti išsiaiškinti, kur yra bendrovės pagrindinių turtinių interesų vieta, ir tik tuo atveju, jeigu nepavyksta nustatyti pagrindinių turtinių interesų vietos, teismas gali pasiremti prezumpcija. Taigi, nors juridinio asmens registruota buveinė bus Lietuvoje, teismas vis tiek turės nagrinėti pagrindinių turtinių interesų vietos lokalizacijos klausimą, nes gali būti taip, jog Lietuvos įmonės pagrindinių turtinių interesų vieta bus visai ne Lietuvoje (pavyzdžiui, bendrovės valdymas ir veiklos vykdymas bus sukonzentruotas kitoje valstybėje narėje). Ir atvirkščiai, jei užsienio juridinio asmens pagrindinė turtinių interesų vieta bus Lietuvoje, tai Lietuvos teismas turės kompetenciją iškelti pagrindinę bankroto bylą tokiam juridiniam asmeniui.

Tokia situacija gali būti, jeigu užsienio juridinis asmuo visą savo veiklą vykdytų Lietuvoje neįsteigęs juridinio asmens, filialo ar atstovybės, o jo formali registruota buveinė bus užsienio valstybėje. Kadangi registruotos buveinės prezumpcija bus paneigta, remiantis Reglamento 1346/2000 3 straipsnio 1 dalimi teismas privalės priimti pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo ir iškelti bankroto bylą užsienio juridiniam asmeniui. Tokia praktika, kai bankroto bylos keliamos užsienio juridiniams asmenims, yra taikoma daugelyje Europos Sąjungos valstybių narių. Pavyzdžiui, Hagos apeliacinis teismas iškėlė bankroto bylą Anglijoje registruotai bendrovei Interexx Enterprises Ltd., Briuselio komercinis teismas iškėlė bankroto bylas Graikijoje bei Anglijoje registruotoms įmonėms; panašių pavyzdžių galima rasti ir Prancūzijos bei Vokietijos teismų praktikoje Anglijoje registruotų įmonių atžvilgiu¹⁷³. Pagrindinės bankroto bylos iškėlimo galimybę užsienyje registruotai bendrovei netiesiogiai konstatavo ir Europos Teisingumo Teismas 2006 m. gegužės 2 d.

¹⁷³ Wautelet, išnaša 161.

prejudiciniame sprendime minėtoje *Eurofoods IFSC Limited* byloje. Europos Teisingumo Teismas nurodė, jog prezumpcija dėl bendrovės registruotos buveinės gali būti paneigta ir bendrovės „pašto dėžutės“, kuri nevykdo jokios ekonominės veiklos valstybės narės teritorijoje, kurioje yra jos registruota buveinė, atveju.

Pagal galiojantį teisinį reguliavimą bankroto procedūros Lietuvoje gali būti vykdomos tik Lietuvoje registruotiems juridiniams asmenims. Remiantis LR ĮBĮ pagrindinę bankroto bylą Lietuvoje galima būtų iškelti tik tuo atveju, jeigu juridinio asmens pagrindinių turtinių interesų vieta ir registracijos vieta sutaptų. Toks „registracijos“ reikalavimas nėra suderinamas su Reglamento 1346/2000 nuostata, pagal kurią teismo jurisdikcija iškelti pagrindinę bankroto bylą siejama su skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta. Siekiant suderinti Lietuvos įstatymus su Reglamento 1346/2000 nuostatomis teisės aktuose turėtų būti padaryti atitinkami pakeitimai, įtvirtinantys galimybę užsienio juridiniam asmeniui iškelti bankroto bylą, jeigu to asmens pagrindinių turtinių interesų vieta yra Lietuvoje.

Kadangi Reglamentas 1346/2000 įtvirtina tik tarptautinės jurisdikcijos taisyklės, t. y. leidžia nustatyti, kurios valstybės narės teismui yra teisinga bankroto byla, bylų priskyrimas konkrečiam valstybės narės teismui vyksta pagal nacionalinės teisės normas. LR ĮBĮ 5 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad pareiškimai teismui dėl bankroto bylos iškėlimo pateikiami vietovės, kurioje yra įmonės buveinė apygardos teismui civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka. Kadangi, kaip minėta, skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta gali nesutapti su įmonės registruota buveine, tokiu atveju, autorės nuomone, pareiškimai teismui dėl bankroto bylos iškėlimo turėtų būti pateikiami vietovės, kurioje yra įmonės pagrindinių turtinių interesų vieta, apygardos teismui. Siekiant teisinio aiškumo, LR ĮBĮ turėtų būti padaryti atitinkami papildymai dėl nacionalinio teisingumo.

Kyla klausimas, ar teismas nustatęs, jog Lietuvoje nėra skolininko pagrindinių turtinių interesų vietos, turėtų atsisakyti priimti pareiškimą dėl

bankroto bylos iškėlimo kaip neteisingą, ar visgi turėtų *ex officio* patikrinti, ar Lietuvoje nėra skolininko veiklavietės, kad būtų galima priimti pareiškimą ir iškelti savarankišką teritorinę bankroto bylą vadovaujantis Reglamento 1346/2000 3 straipsnio 2 dalimi.

Remiantis Lietuvos teismų praktika, bankroto procese teismas privalo būti aktyvus, nes įstatymu jam yra suteiktos didesnės galimybės nustatant reikšmingas bankroto bylos aplinkybes¹⁷⁴. Kaip nurodo teismai, įvertinus įmonių bankroto instituto esmę, tikslus bei paskirtį, galima spręsti, jog bankroto procese siekiama apsaugoti ne tik finansinių įsipareigojimų nevykdančios įmonės kreditorių, bet ir pačios bankrutuojančios įmonės interesus, ir tai lemia neabejotiną viešojo intereso egzistavimą šios kategorijos bylose¹⁷⁵. Tokio intereso egzistavimas taip pat patvirtina argumentus, kad nagrinėjant tokio pobūdžio bylas teismo vaidmuo turi būti aktyvus. Kadangi teismas turi būti aktyvus tiek iškėliant bankroto bylą, tiek ją nagrinėjant, priėmęs pareiškimą ir nustatęs, jog Lietuvoje nėra skolininko pagrindinių turtinių interesų vietos, teismas turėtų *ex officio* patikrinti, ar Lietuvoje nėra skolininko veiklavietės, kad būtų galima iškelti savarankišką teritorinę bankroto bylą. Tik nustatęs, kad Lietuvoje nėra nei skolininko pagrindinių turtinių interesų vietos, nei jo veiklavietės, teismas turėtų atsisakyti priimti pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, kaip neteisingą remiantis LR CPK 137 straipsnio 2 dalies 2 punktu. Jeigu tokios aplinkybės paaiškėja jau iškėlus bankroto bylą, tuomet teismas turi palikti pareiškimą nenagrinėtą vadovaujantis LR CPK 296 straipsnio 1 dalies 12 punktu (LR CPK 782 str.). Pažymėtina, kad teismas negali atsisakyti priimti pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo, kuri jam teisinga pagal Reglamento 3 straipsnį,

¹⁷⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-261/2006 (*D. Š. v. D. Š. individualios gamybos – realizavimo įmonė „Nida“*); Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-404/2006 (*BUAB „Blazma“ v. UAB „Elistra“*); Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-375/2008 (*DnB NORD bankas, AB SEB banko, Nordea Bank Finland Plc v. BAB „Ekranas“*).

¹⁷⁵ Nagrinėdami bankroto bylas teismai ne kartą pabrėžė viešojo intereso svarbą bankroto bylose. Žr. pvz.: Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. gegužės 11 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 2-261/2006 (*D. Š. v. D. Š. individualios gamybos – realizavimo įmonė „Nida“*); Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 2-404/2006 (*BUAB „Blazma“ v. UAB „Elistra“*); Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. birželio 19 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 2-375/2008 (*DnB NORD bankas, AB SEB banko, Nordea Bank Finland Plc v. BAB „Ekranas“*).

motyvuodamas tuo, jog byla labiau susijusi su kita valstybe nare, kurios teismas operatyviau ir ekonomiškiau išnagrinės bylą. Reglamentas 1346/2000 nepripažįsta *forum non conveniens* doktrinos, kadangi jame nustatytos jurisdikcijos taisyklės, kurių teismai negali atsisakyti¹⁷⁶.

Reglamentas 1346/2000 nesukonkretina teismo nutarties iškelti bankroto bylą turinio. Reikalavimai nutarties turiniui gali būti įtvirtinti valstybių narių įstatymuose. Pavyzdžiui, Vokietijos nemokumo įstatymo 102 straipsnio, kuris skirtas įgyvendinti Reglamento 1346/2000 nuostatas, 2 skyriuje nurodoma, kad nutartyje iškelti bankroto bylą (vok. *Eröffnungsbeschluss*) turi būti trumpai aptartos teismo nustatytos aplinkybės bei teisiškai pagrįsta teismo jurisdikcija pagal reglamento 3 straipsnį, t. y. nutartyje turi būti aiškiai konstatuota, jog iškeliamą pagrindinę bankroto bylą bei nurodyti argumentai, kuriais teismas grindžia savo tarptautinę jurisdikciją¹⁷⁷.

Analogišką praktiką turėtų taikyti ir Lietuvos teismai. Nutartyje dėl tarptautinės bankroto bylos iškėlimo teismas turėtų nurodyti, kokia byla – pagrindinė ar šalutinė – yra iškeliamą, bei pagrįsti savo tarptautinę jurisdikciją. Tokia nutartis užkirstų kelią kitos valstybės narės teismui priimti sprendimą dėl bankroto bylos iškėlimo tuo pačiu pagrindu. Be to, tai palengvintų bylos šalims numatyti tolimesnę bylos eigą ir jos pasekmes, kadangi priklausomai nuo bylos rūšies, bankroto procesas gali apsiriboti vienos valstybės teritorija (jei keliamą šalutinė bankroto byla) arba būti universalus pobūdžio (jei keliamą pagrindinė bankroto byla). Turint omenyje nutarties dėl tarptautinės bankroto bylos iškėlimo svarbą tiek kitų valstybių narių teismų, tiek bylos šalių atžvilgiu, būtų tikslinga Lietuvos įstatymuose įtvirtinti nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo turinio reikalavimus. LR ĮBĮ rekomenduotina įtvirtinti nuostatą, kuri nustatytų, jog nutartyje dėl bankroto bylos iškėlimo teismas turi nurodyti, kokia byla – pagrindinė, šalutinė ar savarankiška teritorinė – yra iškeliamą, bei aptarti motyvus, kuriais teismas grindžia savo tarptautinę jurisdikciją.

¹⁷⁶ Virgós; Garcimartín, išnaša 11, p. 41.

¹⁷⁷ Pannen, *et al*, išnaša 1, p. 568.

Pagal Reglamento 1346/2000 3 straipsnio 3 dalį *šalutinė bankroto byla* keliami po pagrindinės bylos iškelimo ir tokia šalutinė bankroto byla turi būti likvidavimo byla. Lietuvoje kaip šalutinė bankroto byla teismo iškelta gali būti tik įmonės bankroto byla¹⁷⁸. Šalutinėmis bankroto bylomis negali būti LĮ ĮRĮ reglamentuojamos bylos. Gavęs pareiškimą dėl šalutinės bankroto bylos iškelimo Lietuvos teismas *ex officio* turi patikrinti, ar kitoje valstybėje narėje yra priimtas sprendimas dėl pagrindinės bylos iškelimo, ir ar jis yra įsigaliojęs. Remiantis Reglamento 1346/2000 27 straipsniu teismas negali tikrinti skolininko nemokumo, kadangi skolininko *de facto* nemokumas yra nustatytas pagrindinę bankroto bylą iškėlusio teismo, kurio sprendimas pripažįstamas automatiškai. Darytina išvada, kad Lietuvos teismas priimdamas pareiškimą dėl šalutinės bankroto bylos iškelimo, negali tikrinti LR ĮBĮ 9 straipsnyje 5 dalyje nustatytų bankroto bylos iškelimo sąlygų. Nacionalinėje teisėje įtvirtinti bankroto bylos iškelimo pagrindai yra pakeičiami pagrindinės bankroto bylos iškelimo sąlyga pagal Europos teisę, kurią privaloma pripažinti¹⁷⁹.

Atkreiptinas dėmesys, kad pagal Reglamento 1346/2000 29 straipsnį, teisę kreiptis į teismą dėl šalutinės bankroto bylos iškelimo turi ne tik LR ĮBĮ 5 straipsnyje nustatyti subjektai, bet ir pagrindinėje byloje paskirtas likvidatorius. Taigi, nepaisant to, kad LR ĮBĮ nenumato likvidatoriaus (administratoriaus), kaip subjekto turinčio teisę kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškelimo, tokia likvidatoriaus (administratoriaus) teisė tiesiogiai išplauks iš Reglamento nuostatų. Vis dėlto siekiant teisinio aiškumo LR ĮBĮ reikėtų įtvirtinti pagrindinėje byloje paskirtą likvidatorių kaip subjektą turintį teisę kreiptis į teismą dėl šalutinės bankroto bylos iškelimo.

Nagrinėjant šalutinių ir savarankiškų teritorinių bankroto bylų iškelimą Lietuvos teisme svarbu aptarti skolininkų, kuriems gali būti keliamos šios bylos, ratą. Pagal Reglamento 1346/2000 28 straipsnį šalutinėms byloms turi būti taikoma valstybės, kurios teritorijoje iškelta šalutinė byla, teisė. Ši teisė

¹⁷⁸ Remiantis Reglamento B priedu Lietuvoje kaip šalutinė byla gali būti ir įmonės bankroto procesas ne teismo tvarka, tačiau atsižvelgiant į šio darbo objektą disertacijoje analizuojamas tik teismo tvarka vykdomas bankroto procesas.

¹⁷⁹ Pannen, *et al*, išnaša 1, p. 409.

taip pat nustato subjektus (skolininkus), kurių atžvilgiu gali būti keliami šalutinė bankroto byla.

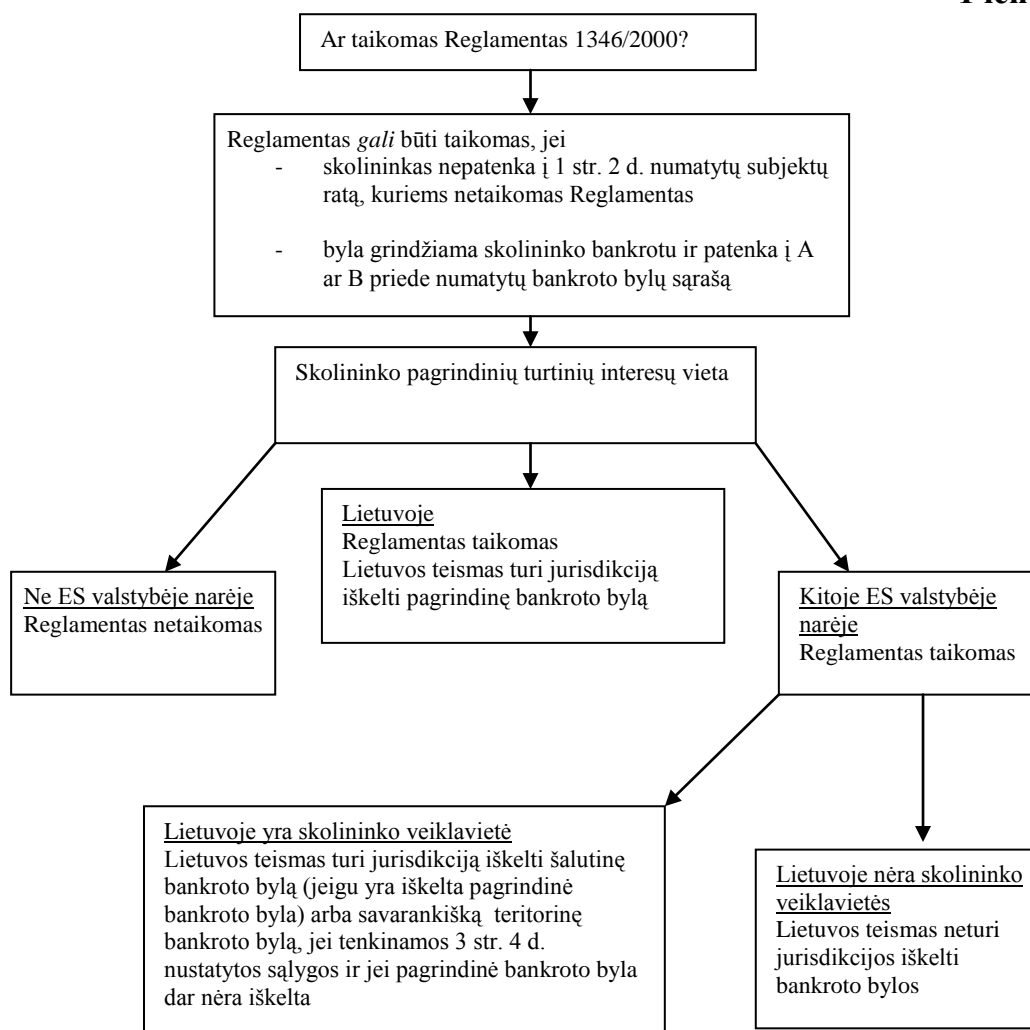
Remiantis LR ĮBĮ, Lietuvoje bankroto bylas galima iškelti tik Lietuvoje registruotiems juridiniams asmenims. Taigi, pagal dabartinį teisinį reguliavimą užsienio juridiniam asmeniui, kuris vykdo veiklą Lietuvoje per savo filialą ar atstovybę, nei šalutinė, nei savarankiška teritorinė bankroto byla negalėtų būti iškelta. Subankrutavus užsienio įmonei, turinčiai Lietuvoje filialą ar atstovybę, Lietuvos kreditoriai neturėtų galimybių kreiptis į teismą dėl šalutinės bankroto bylos iškėlimo tokiai įmonei Lietuvoje bei bylinėtis Lietuvos teismuose, o būtų priversti savo teises ginti užsienio teismuose ir susidurti su visais iš to išplaukiančiais bylinėjimosi sunkumais. Be to, likvidatorius pagrindinėje byloje neturėtų galimybės kreiptis į Lietuvos teismą dėl šalutinės bankroto bylos iškėlimo tokiai užsienio įmonei, norėdamas veiksmingiau administruoti Lietuvoje esantį filialo ar atstovybės turtą. Todėl siekiant apsaugoti Lietuvoje esančių kreditorių interesus, taip pat užtikrinti veiksmingą skolininko turto administravimą, būtų tikslinga praplėsti Lietuvos įstatymuose įtvirtintų subjektų, kurių atžvilgiu gali būti vykdomas bankroto procesas rata, ir numatyti galimybę iškelti šalutinę bankroto bylą užsienio juridiniam asmeniui, jeigu jis Lietuvoje turi veiklavietę.

Kadangi sprendžiant klausimą dėl *savarankiškos teritorinės bankroto bylos* iškėlimo, pagrindinė bankroto byla dar nebūna iškelta, teismas turi vadovautis *lex concursus* įtvirtintomis bankroto bylos iškėlimo sąlygomis. Lietuvos teismas turės remtis LR ĮBĮ įtvirtintais bankroto bylos iškėlimo pagrindais siekdamas iškelti skolininkui savarankišką teritorinę bankroto bylą. Kadangi savarankiška teritorinė byla keliami prieš pagrindinę bankroto bylą, tokia byla gali būti tiek nurodyta Reglamento A, tiek Reglamento B priede, taigi, Lietuvoje tai gali būti tiek bankroto, tiek restruktūrizavimo byla¹⁸⁰. Jeigu iškėlus teritorinę bylą skolininkui vėliau kitoje valstybėje narėje iškeliama pagrindinė bankroto byla, savarankiška teritorinė byla turi būti perkvalifikuota

¹⁸⁰ Remiantis reglamento A priedu Lietuvoje kaip savarankiška teritorinė bankroto byla gali būti ir įmonės bankroto procesas ne teismo tvarka, tačiau atsižvelgiant į šio darbo objektą disertacijoje analizuojamas tik teismo tvarka vykdomas bankroto procesas.

į šalutinę bankroto bylą (Reglamento 36 - 37 str.). Jeigu savarankiška teritorinė byla yra restruktūrizavimo byla, ši byla turi būti perkvalifikuojama į bankroto bylą. Pažymėtina, kad LR ĮRĮ nenumato pagrindų, kuriais remiantis restruktūrizavimo byla gali būti perkvalifikuojama į bankroto bylą atsiradus Reglamento 37 straipsnyje numatytais aplinkybėmis. LR ĮRĮ 28 straipsnis, nustatantis restruktūrizavimo bylos nutraukimo pagrindus, neapima Reglamente 1346/2000 numatytų aplinkybių. Todėl reikėtų papildyti LR ĮRĮ nustatant, kad restruktūrizavimo byla, kuri pagal Reglamentą 1346/2000 yra savarankiška teritorinė byla, gali būti nutraukiama, kai kitoje valstybėje narėje restruktūrizuojamai įmonei iškeliami pagrindinė bankroto byla, o įsiteisėjus teismo nutarčiai nutraukti įmonės restruktūrizavimo bylą, teismui turi būti pateikiamas pareiškimas dėl įmonės šalutinės bankroto bylos iškėlimo. Lietuvos teismų tarptautinė jurisdikcija pagal Reglamentą 1346/2000 pateikta 1 lentelėje.

1 lentelė

2.5.4. Su bankroto byla susijusių bylų teisingumas

Nors Reglamento 1346/2000 3 straipsnyje numatyta tik teismo jurisdikcija *iškelti* bankroto bylą, tačiau remiantis konstatuojamosios dalies 6 punktu bei Reglamento 25 straipsnio 1 dalimi galima daryti išvadą, kad Reglamentas pripažįsta galimybę valstybės narės, kurios teritorijoje iškelta bankroto byla, teismams priimti sprendimus, susijusius su bankroto bylos eiga ir užbaigimu bei tiesiogiai išplaukiančiais iš bankroto bylos ir glaudžiai su ja susijusiais. Reglamente 1346/2000 nėra įvardyta, kokie tai sprendimai. Doktrinoje kaip sprendimų, susijusių su bankroto bylos eiga ir užbaigimu, pavyzdžiai pateikiami sprendimai dėl likvidatoriaus paskyrimo ar pakeitimo, dėl kreditorių reikalavimų tvirtinimo, dėl taikos sutarties tvirtinimo ir pan. Sprendimų, tiesiogiai išplaukiančių iš bankroto bylos ir glaudžiai su ja susijusių, pavyzdžiais galima laikyti sprendimus dėl likvidatoriaus veiksmų ar atsakomybės, dėl skolininko valdymo organų atsakomybės, dėl kreditorių reikalavimų ginčijimo ir pan.¹⁸¹

Europos Teisingumo Teismas 2009 m. vasario 12 d. prejudiciniame sprendime *Christopher Seagon v. Deko Marty Belgium NV* byloje pripažino, kad tiesiogiai iš pirminės bylos ir glaudžiai su ja susijusiu ieškiniu galima laikyti ieškinį dėl bankrotu pagrįsto sandorio nugincijimo¹⁸². Šiame sprendime Europos Teisingumo Teismas pabrėžė, kad visų ieškinių, tiesiogiai susijusių su įmonės bankrotu, sukoncentravimas valstybės narės teismuose, turinčiuose jurisdikciją iškelti bankroto bylą, atitinka Reglamento tikslą – padidinti tarpvalstybinius padarinius sukeliančių bankroto bylų veiksmingumą ir efektyvumą. Galimybė įvairiems nacionaliniams teismams turėti jurisdikciją skirtingose valstybėse narėse pareikštų ieškinių dėl nugincijimo atžvilgiu reikštų, kad susilpninamas tokio tikslo siekimas. Remiantis Europos Teisingumo Teismo išaiškinimu, ieškiniai dėl skolininko sandorių, sudarytų su

¹⁸¹ Virgós; Garcimartín, išnaša 11, p. 60; Pannen, *et al*, išnaša 1, p. 377; Torremans, išnaša 57, p. 195.

¹⁸² Europos Teisingumo Teismo 2009 m. vasario 12 d. sprendimas byloje C-339/07 *Christopher Seagon v. Deko Marty Belgium NV* [2009] ECR I-767.

kitose valstybėse esančiais atsakovais, nugynčijimo gali būti nagrinėjami valstybės, išskėlusios skolininkui bankroto byla, teismuose.

Pažymėtina, kad Lietuvos teismų praktika sprendžiant klausimą dėl Lietuvos teismų jurisdikcijos nagrinėti bankrutuojančios įmonės ieškinius užsienyje esantiems šios įmonės skolininkams nevienoda. Štai Lietuvos apeliacinis teismas keliose nutartyse, priimtose iki Europos Teisingumo Teismo 2009 m. vasario 12 d. sprendimo *Christopher Seagon v. Deko Marty Belgium NV* byloje, konstatavo, kad Reglamento 1346/2000 taikymas neapima bylų pagal bankrutuojančios įmonės ieškinius skolininkams – kitos valstybės narės ūkio subjektams - jurisdikcijos klausimų, nes dėl tokiuose ieškiniuose pareikštų materialinių reikalavimų priimami sprendimai negali būti priskiriami tiesiogiai su bankroto bylos iškėlimu, jos eiga ar užbaigimu susijusiems sprendimams¹⁸³. Abejotina, ar Lietuvos apeliacinis teismas būtų padaręs tokią išvadą, esant minėtam Europos Teisingumo Teismo 2009 m. vasario 12 d. prejudiciniam sprendimui. Juk bankroto administratorius ieškinius reiškia siekdamas apginti bankrutuojančios įmonės ir jos kreditorių interesus, padidinti bankrutuojančios įmonės aktyvus, todėl galima teigti, kad tokio pobūdžio ieškiniai yra tiesiogiai išplaukiantys iš bankroto bylos ar glaudžiai su ja susiję.

Vėlesnė Lietuvos teismų praktika jau pripažįsta Reglamento 1346/2000 taikymą byloms pagal bankrutuojančios įmonės ieškinius užsienio skolininkams¹⁸⁴. Štai Lietuvos apeliacinis teismas nagrinėdamas atskirąjį skundą dėl Kauno apygardos teismo nutarties, kuria ieškinio dalis dėl skolos ir delspinigių priteisimo buvo palikta nenagrinėta, nurodė, kad bankrutuojančios įmonės administratoriaus galimybė reikšti ieškinį ir imtis priemonių išieškoti skolas iš įmonės skolininkų LR ĮBĮ buvo įtvirtinti ne atsitiktinai, o siekiant užtikrinti visų bankrutuojančios įmonės kreditorių interesus bei sudaryti

¹⁸³ Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-520/2006 (*BUAB „Aviakompanija Lietuva“ v. YES AIR S.R.L.*); Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-197/2008 (*BUAB „Kraitėnė“ v. Estijos įmonė „Nordnet Eesti AS“, Suomijos įmonė „Tehojakelu OY“, UAB „Termotransportas“*).

¹⁸⁴ Žr. pvz., Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. vasario 12 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 2-178/2009 (*BUAB „Briauna“ v. BITC Möbel AB ir UAB „BIRC Baltija“*), Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. gruodžio 29 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 2-1540/2009 (*BUAB „Daga“ v. SIA Lidevas*), Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. gegužės 12 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 2-1319/2011 (*BUAB „Accuratus“ v. OU Aquabaltia Group Estonia*).

teismui galimybę nustatyti priežastis, kurios galėjo sąlygoti įmonės nemokumą, kai sprendžiamas tyčinio bankroto klausimas. Lietuvos apeliacinis teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas klaidingai nurodė, jog į Reglamento reguliavimo sferą nepatenka bankrutuojančios įmonės administratoriaus reiškiami ieškiniai, todėl nepagrįstai atsisakė taikyti Reglamento nuostatas tarp šalių kilusio ginčo priskirtinumo klausimui spręsti¹⁸⁵.

Taigi bankrutuojančios įmonės administratoriaus reiškiami ieškiniai dėl sandorių nuginkijimo užsienyje esantiems skolininkams yra laikytini tiesiogiai išplaukiantys iš bankroto bylos ir glaudžiai su ja susiję, todėl jiems taikomas Reglamentas 1346/2000.

Tačiau teismams ne visada yra lengva nustatyti, ar ieškinyje pareikšti materialiniai reikalavimai patenka į iš bankroto proceso išplaukiančio ar su juo tiesiogiai susijusio ieškinio apimtį. Tokia išvada darytina iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 27 d. nutarties, kurioje teismas *inter alia* sprendė, ar reikalavimas dėl Vokietijos bankrutuojančios įmonės atliktų mokėjimų atsakovui (Lietuvos įmonei) nuginkijimo Lietuvos teismuose, kurį reiškia ne šios įmonės bankroto administratorius ar likvidatorius, o kreditorius (kuriam reikalavimo teisę sutarties pagrindu perleido bankroto administratorius), gali būti kvalifikuojamas kaip *actio Pauliana*, glaudžiai susijęs su bankroto procesu, ir patenkantis į Reglamento 3 straipsnio 1 dalį taikymo sritį¹⁸⁶. Abejonių teismui iškilo dėl to, jog byloje nustatytos aplinkybės, buvo nepanašios į aplinkybes, nustatytas Europos Teisingumo Teismo sprendimuose *Gourdain v Nadler* bei *Christopher Seagon v Deko Marty Belgium NV* bylose, o būtent *actio Pauliana* Lietuvos teisme reiškė ne įmonės bankroto administratorius ar likvidatorius, bet kreditorius. Teismas suabejojo, ar galimas teisių, nustatytų bankroto administratoriui ar likvidatoriui, analogijos privataus asmens, kuris nelaikytinas bankroto

¹⁸⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-178/2009 (*BUAB „Briauna“ v. BITC Möbel AB ir UAB „BIRC Baltija“*).

¹⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-188/2010 (*Latvijos įmonė „F-Tex SIA“ v. Lietuvos-Anglijos UAB „Jadecloud-Vilma“*).

administratoriumi ar likvidatoriumi, teisėms taikymas. Teismas pažymėjo, kad „nors ieškovas veikia savo kaip bankrutuojančios įmonės kreditoriaus interesais, tačiau jam reikalavimo dėl nugynčijimo pateikimas yra ne pareiga, kylanti iš įstatymo (pvz., bankroto teisės normos) ar teismo sprendimo, o subjektinė teisė, kurios įgyvendinimo pasirinkimas priklauso išimtinai nuo jo paties valios. Dėl to teisėjų kolegija mano, kad byloje pareikštas ieškovo reikalavimas dėl nugynčijimo galėtų būti laikomas civiline ir komercine byla Reglamento Nr. 44/2001 [dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo – *aut. past.*] 1 straipsnio 1 dalies prasme, kas leistų Lietuvos teismams pripažinti savo jurisdikciją pagal šio reglamento 2 straipsnio 1 dalį“. Vis dėlto Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šioje byloje dėl galutinio išaiškinimo nusprendė kreiptis į Europos Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą¹⁸⁷.

Lietuvos teismams taip pat yra tekę taikyti Reglamento 1346/2000 nuostatas sprendžiant Lietuvos įmonės pareikšto ieškinio dėl prievoliųjų įsipareigojimų vykdymo teisingumo klausimą. Ieškinyis buvo pareikštas atsakovui – Škotijos bendrovei – kuriai Škotijoje buvo iškelta bankroto byla (dar prieš ieškovei pareiškiant ieškinį Lietuvos teisme). Tiek pirmosios, tiek

¹⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas prašo ETT priimti sprendimą šiais klausimais:

1. Ar, atsižvelgiant į Teisingumo Teismo sprendimus *Gourdain v. Nadler* ir *Seagon*, Reglamento Nr. 1346/2000 3 straipsnio 1 dalies ir Reglamento Nr. 44/2001 1 straipsnio 2 dalies b punkto nuostatos turi būti aiškinamos taip, kad:

a) bankroto bylą nagrinėjantis nacionalinis teismas turi išimtinę jurisdikciją nagrinėti tiesiogiai iš bankroto proceso išplaukiančius ar su juo glaudžiai susijus *actio Pauliana* ieškinius, o tokios jurisdikcijos išimtis gali būti grindžiamos tik kitomis Reglamento Nr. 1346/2000 nuostatomis?;

b) įmonės, kuriai vienoje valstybėje narėje pradėtas bankroto procesas, vienintelio kreditoriaus *actio Pauliana* ieškinyis, kuris *pareikštas kitoje valstybėje narėje ir kyla iš bankroto administratoriaus jam atlygintinos sutarties pagrindu perleistos reikalavimo teisės į trečiuosius asmenis taip apribojant bankroto administratoriaus reikalavimų apimtį pirmoje valstybėje narėje bei nekelia grėsmės kitiems galimiems kreditoriams*, kvalifikuotinas civiline ir komercine byla pagal Reglamento Nr. 44/2001 1 straipsnio 1 dalį?

2. Ar ieškovo teisė į teisminę gynybą, kuri Teisingumo Teismo pripažįstama kaip bendrasis Europos Sąjungos teisės principas ir kuri garantuojama Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnio, turi būti suprantama ir aiškinama taip, kad:

a) nacionaliniai teismai, turintys jurisdikciją nagrinėti *actio Pauliana* ieškinį (priklausomai nuo jo sąsajos su bankroto procesu) arba pagal Reglamento Nr. 1346/2000 3 straipsnio 1 dalį, arba pagal Reglamento Nr. 44/2001 2 straipsnio 1 dalį, negali abu atsisakyti jurisdikcijos?;

b) vienos valstybės narės teismui, priėmus sprendimą palikti *actio Pauliana* ieškinį nenagrinėtą dėl jurisdikcijos neturėjimo, kitos valstybės narės teismas, siekdamas užtikrinti ieškovo teisę į teismą, turi teisę *ex officio* pripažinti savo paties jurisdikciją, nepaisant to, kad pagal Europos Sąjungos teisės normas dėl tarptautinės jurisdikcijos nustatymo tokio sprendimo priimti negali?

apeliacinės instancijos teismas sprenddamas dėl Lietuvos teismų jurisdikcijos nagrinėti ieškovės ieškinį rėmėsi Reglamento 39 straipsniu. Klaipėdos apygardos teismas sutikdamas su Klaipėdos miesto apylinkės teismo nutartimi nurodė: „Vadovaujantis minėto reglamento 39 str. visi atsakovo kreditoriai turi teisę raštu pateikti reikalavimus Jungtinėje Karalystėje (Škotijoje) atsakovei iškeltoje bankroto byloje. Teisėjų kolegijos nuomone, bylų išskaidymas, t. y. kai vienoje valstybėje narėje nagrinėjama bankroto byla, o kitoje sprendžiami turtiniai reikalavimai, pažeistų kitų įmonės kreditorių teises ir teisėtus interesus. Darytina išvada, kad ieškovė savo reikalavimą turėtų pareikšti bankroto bylą nagrinėjančiam teismui“¹⁸⁸. Akivaizdu, kad sprenddami tarptautinės jurisdikcijos klausimą teismai rėmėsi netinkama Reglamento 1346/2000 nuostata. Autorės nuomone, šiuo atveju Lietuvos teismai turėjo vadovautis ne Reglamento 39 straipsniu, bet Reglamento 3 straipsniu, įtvirtinančiu tarptautinės teismų jurisdikcijos taisyklės. Tam, kad pagal Reglamento 3 straipsnio 1 dalį ieškovės ieškinys būtų teisingas Škotijos teismui, iškėlusiam bankroto bylą, Lietuvos teismas turėjo nustatyti, ar ieškovės pareikštas ieškinys dėl prievolinių įsipareigojimų vykdymo yra tiesiogiai išplaukiantis iš bankroto bylos ir glaudžiai su ja susijęs. Toks netinkamas Reglamento 1346/2000 nuostatų taikymas tik patvirtina, kad Lietuvos teismams yra sudėtinga įsigilinti ir tinkamai remtis Reglamento 1346/2000 nuostatomis.

Reglamente 1346/2000 nėra specialių taisyklių, liečiančių teismų jurisdikciją taikyti laikinąsias apsaugos priemones. Tik Reglamento konstatuojamosios dalies 16 punkte nurodyta, jog teismui, turinčiam jurisdikciją iškelti pagrindines bankroto bylas, turėtų būti suteikta teisė nuo tada, kai pateikiamas reikalavimas iškelti bylą, taikyti laikinąsias arba apsaugos priemones. Galima teigti, jog teismo jurisdikcija taikyti laikinąsias apsaugos priemones tiesiogiai išplaukia iš Reglamento 3 straipsnio 1 dalyje nustatytos tarptautinės teismo jurisdikcijos iškelti pagrindinę bankroto bylą ir

¹⁸⁸ Klaipėdos apygardos teismo 2010 m. balandžio mėn. 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-826-123/2010 (AB „Klaipėdos laivų remontas“ v. „Nescofish“ Ltd).

yra universalus pobūdžio: teismas yra kompetentingas pritaikyti nacionalinėje teisėje įtvirtintas laikinas apsaugos priemonės, nesvarbu, kurioje valstybėje narėje turtas ar asmenys, kurių atžvilgiu taikomos šios priemonės bebūtų¹⁸⁹. Taigi teismas, turintis jurisdikciją iškelti pagrindinę bankroto bylą, gali taikyti nacionalinėje teisėje įtvirtintas apsaugos priemonės, kurių poveikis išsiplečia į kitas valstybes nares. Pavyzdžiui, Lietuvos teismo priimta nutartis, kuria nustatomas skolininko turto areštas, turės būti automatiškai prižiūstama visose valstybėse narėse, kuriose skolininkas turi turto (Reglamento 25 str.). Be to, valstybės narės, kurios teritorijoje turi būti taikomos laikinosios apsaugos priemonės, teismas taip pat turi kompetenciją nuspręsti taikyti nacionalinėje teisėje numatytas apsaugos priemonės, kurios apsiriboja pastarojo teismo valstybės teritorija. Kadangi laikinųjų apsaugos priemonių paskirtis užtikrinti efektyvų pagrindinės bankroto bylos nagrinėjimą, tai remiantis Reglamento 16 ir 25 straipsniais, pagrindinę bankroto bylą iškėlęs teismas gali nuspręsti dėl tokio teismo priimtų laikinųjų apsaugos priemonių panaikinimo, pakeitimo ar pratęsimo¹⁹⁰. Atitinkamai šalutines bankroto bylas iškėlę teismai, turės kompetenciją priimti nutartis dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, kurios galios tik tokią bylą iškėlusio teismo teritorijoje.

2.5.5. Jurisdikcijų kolizijos sprendimas

Kadangi tarpvalstybinio bankroto pasekmės apima daugiau nei vieną valstybę narę, gali atsirasti jurisdikcijų kolizija. Doktrinoje skiriamas pozityvus jurisdikcijų konfliktas, kai dviejų ar daugiau valstybių teismai skolininko pagrindinių turtinių interesų buvimo vietą laiko savo valstybėje ir pretenduoja iškelti pagrindinę bankroto bylą, bei negatyvus konfliktas – kai valstybės, kurioje yra skolininko registruota buveinė, teismas pagrindinių turtinių interesų

¹⁸⁹ Virgós/Schmit ataskaita, § 78.

¹⁹⁰ Ibid.

buvimo vieta laiko kitą valstybę, o pastaroji valstybė tai neigia (t. y. kai abi valstybės atsisako savo jurisdikcijos iškelti pagrindinę bankroto bylą)¹⁹¹.

Teisės doktrinoje teigiama, jog negatyvaus konflikto tikimybė yra mažai tikėtina, nes jeigu vienos valstybės teismas atsisako kelti pagrindinę bankroto bylą, kitos valstybės teismas negali apriboti savo kompetencijos argumentuodamas tuo, kad jo nuomone, pirmosios valstybės teismas turėjo jurisdikciją iškelti ir nagrinėti bylą. Kitos valstybės teismas privalo iškelti pagrindinę bankroto bylą¹⁹². Tokios nuostatos įtvirtinamos ir valstybių narių įstatymuose, siekiant išvengti negatyvaus jurisdikcijų konflikto. Pavyzdžiui, Vokietijos nemokumo įstatymo 102 straipsnio, kuris skirtas įgyvendinti Reglamento 1346/2000 nuostatas, 3 (2) skyriuje nurodoma, kad Vokietijos teismas negali atsisakyti iškelti pagrindinę bankroto bylą motyvuodamas tuo, kad tokią jurisdikciją turi kitos valstybės narės teismas¹⁹³.

Kaip nacionaliniai teismai turėtų spręsti negatyvų jurisdikcijų konfliktą, paaiškės Europos Teisingumo Teismui priėmus prejudicinį sprendimą pagal minėtą 2010 m. gegužės 4 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo prašymą¹⁹⁴, kuriame *inter alia* Europos Teisingumo Teismo prašoma išaiškinti dėl galimumo abiejų valstybių nacionaliniams teismams, kurie gali būti kompetentingi pagal atitinkamą reglamentą, atsisakyti savo jurisdikcijos ir taip palikti ieškinį nenagrinėtą nė viename teisme, bei dėl būtinybės valstybės narės teismui *ex officio* pripažinti savo paties jurisdikciją (nepaisant to, kad pagal Europos Sąjungos teisės normas dėl tarptautinės jurisdikcijos nustatymo tokio sprendimo priimti negali), kai kitos valstybės narės teismas atsisako savo jurisdikcijos.

Pozityvus jurisdikcijų konfliktas ne kartą buvo sprendžiamas valstybių narių teismų praktikoje. Štai *ISA/Daisytek* byloje pagrindinės bankroto bylos

¹⁹¹ Virgós; Garcimartín, išnaša 11, p. 51.

¹⁹² Ibid, p. 53.

¹⁹³ Göpfert, Burkard Dr. *International Jurisdiction in European Insolvencies*, p. 13. [Interaktyvus, žiūrėta 2010 10 02]. Prieiga per internetą: <<http://www.iiiglobal.org/component/jdownloads/?task=finish&cid=973&catid=137>>.

¹⁹⁴ Byla C-213/10: 2010 m. gegužės 4 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (Lietuvos Respublika) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą byloje *F-Tex SIA prieš Lietuvos-Anglijos UAB „Jadecloud-Vilma*. (OJ 2010/c 195/12). Dėl konkrečių Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuluotų klausimų žr. 187 išnašą.

buvo iškeltos trijose valstybėse: patronuojančios bendrovės registracijos valstybėje – Anglijoje, dviejų dukterinių bendrovių registracijos valstybėje – Vokietijoje, ir trečiosios dukterinės bendrovės registracijos valstybėje – Prancūzijoje. Vėliau Vokietijos bei Prancūzijos teismai pripažino Anglijos teismo kompetenciją iškelti pagrindinę bankroto bylą, todėl šiose valstybėse pradėti teismo procesai buvo sustabdyti ir iškeltos šalutinės bankroto bylos¹⁹⁵. *Eurofood/Parmalat* byloje Airijos ir Italijos teismai beveik tuo pat metu Airijoje registruotai Italijos įmonės Parmalat SpA dukterinei bendrovei Eurofoods IFSC Limited iškėlė bankroto bylas¹⁹⁶. Airijos Aukščiausiasis Teismas kreipėsi į Europos Teisingumo Teismą, ko pasekoje bendrovės Eurofoods IFSC Limited pagrindinių turtinių interesų vieta buvo pripažinta Airijoje, o ne Italijoje¹⁹⁷.

Pozityvaus jurisdikcijų konflikto problema turėtų būti sprendžiama remiantis Reglamento 1346/2000 konstatuojamosios dalies 22 punktu bei Reglamento 16 straipsniu. Konstatuojamosios dalies 22 punkte numatyta, kad kiekvienas ginčas, kuriame kelių valstybių narių teismai pareiškia turintys kompetenciją iškelti pagrindinę bankroto bylą, turi būti sprendžiamas vadovaujantis tarpusavio pasitikėjimo principu. Pirmojo teismo sprendimas iškelti bylą turėtų būti pripažįstamas kitose valstybėse narėse, nesuteikiant joms teisės tikrinti teismo sprendimo. Reglamento 16 straipsnyje įtvirtinta „pirmumo taisyklė“, pagal kurią sprendimas iškelti bankroto bylą turi būti pripažįstamas visose kitose valstybėse narėse nuo to momento, kai sprendimas įsiteisėja bankroto bylą iškėlusioje valstybėje. Taigi, jeigu Lietuvos teismui iškėlus pagrindinę bankroto bylą paaiškėtų, kad kitos valstybės narės teismas jau anksčiau yra priėmęs sprendimą dėl pagrindinės bankroto bylos iškėlimo tam pačiam skolininkui, tokiu atveju Lietuvos teismas turėtų bankroto bylą nutraukti remiantis LR CPK 293 straipsnio 3 punktu.

¹⁹⁵ Anglijos, Vokietijos ir Prancūzijos teismų sprendimų santraukas galima rasti: Pannen, *et al*, išnaša 1, p. 146-148.

¹⁹⁶ Airijos ir Italijos teismų sprendimų santraukas galim rasti: Pannen, *et al*, išnaša 1, p. 141-143.

¹⁹⁷ Plačiau apie ETT prejudicinį sprendimą žr. disertacijos 2.5.1. poskyrį.

Pagal Reglamento 1346/2000 konstatuojamosios dalies 22 punktą, taip pat remiantis Europos Teisingumo Teismo išaiškinimais *Eurofoods IFSC Limited* byloje, kitų valstybių narių teismai valstybės narės teismo sprendimą iškelti pagrindinę bankroto bylą turi pripažinti netikrindami teismo sprendimo teisėtumo bei bylą iškėlusio teismo kompetencijos. Tai reiškia, kad valstybės narės teismo, kuris pirmas iškėlė pagrindinę bankroto bylą, sprendimas automatiškai turės būti pripažįstamas kitose valstybės. Tačiau sprendimas iškelti bankroto bylą turi atitikti ir Reglamento 3 straipsnio 1 dalyje nurodytas sąlygas. Jeigu suinteresuotas asmuo mano, jog pagrindinę bylą iškėles teismas neturėjo jurisdikcijos (įskaitant ir ginčą dėl pagrindinių turtinių interesų nustatymo vietos), toks asmuo gali skusti teismo sprendimą iškelti pagrindinę bylą naudodamasi teisinės gynybos priemonėmis, įtvirtintomis pagrindinę bylą iškėlusio teismo nacionalinėje teisėje¹⁹⁸. Darytina išvada, kad kiekvienas suinteresuotas asmuo galės apskusti Lietuvos teismo priimtą nutartį iškelti bankroto bylą, jeigu manys, jog Lietuvos teismas netinkamai įvertino jurisdikcijos turėjimą pagal Reglamento 3 straipsnį.

Reikia pažymėti, kad tokios apskundimo teisės įgyvendinimas Lietuvoje iki 2011 m. gruodžio 22 d. priimtų LR ĮBĮ pakeitimų¹⁹⁹ būtų buvęs problematiškas. Teisinis reguliavimas bei susiklosčiusi teismų praktika suteikė dalyvaujančių byloje asmenų statusą tik kreditoriams, palaikantiems bankroto bylos iškėlimą, ir nesuteikė šio statuso kreditoriams, kurie nepritarė bylos iškėlimui. Todėl problemų galėjo kilti, jeigu apskusti teismo nutartį netinkamos jurisdikcijos pagrindu būtų siekę užsienyje esantys skolininko kreditoriai, norėdami, kad pagrindinė bankroto byla būtų iškelta jų valstybėje. Galimybės įstoti trečiuoju asmeniu be savarankiškų reikalavimų atsakovo pusėje, siekiant prieštarauti, kad būtų iškelta bankroto byla, toks kreditorius neturėjo. LR ĮBĮ 9 straipsnio pakeitimai įtvirtino kreditorių, kurie nuo pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimo dienos laikomi turinčiais teisinį suinteresuotumą, teisę

¹⁹⁸ Virgós/Schmit ataskaita, § 202; Fletcher, išnaša 83, p. 429.

¹⁹⁹ LR Įmonių bankroto įstatymo 1, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 18, 21, 23, 26, 33, 35, 36, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo, Įstatymo papildymo 11(1) straipsniu ir trečiuoju(1) skirsniu įstatymas. Valstybės žinios, 2012, Nr. 4-112. Šis įstatymas, išskyrus šio įstatymo 3 dalį ir šio įstatymo 21 straipsnį, įsigalioja 2012 m. kovo 1 d.

kreiptis į teismą su prašymu įtraukti juos į bylą trečiųjų asmenų, nepareiškiančių savarankiškų reikalavimų, teisėmis. Tokiu būdu buvo užtikrintas ir užsienio kreditorių, prieštaraujančių dėl bankroto bylos iškėlimo netinkamos jurisdikcijos pagrindu, dalyvavimas bankroto bylos iškėlimo stadijoje, o taip pat vėlesnė galimybė apskusti teismo nutartį iškelti bankroto bylą jurisdikcijos neturėjimo pagal Reglamento 1346/2000 3 straipsnio 1 dalį pagrindu.

2.6. Taikytinos teisės taisyklės

Kaip jau buvo minėta Reglamentas 1346/2000 remiasi modifikuoto (riboto) universalumo koncepcija. Ši koncepcija pasireiškia ne tik Reglamento 1346/2000 nuostatose dėl jurisdikcijos, bet ir nuostatose dėl taikytinos teisės. Reglamento konstatuojamosios dalies 23 punkte numatyta: „šiam reglamente numatytiems klausimams turėtų būti nustatytos vieningos kolizinės taisyklės savo taikymo srityje pakeisiančios nacionalines tarptautinės privatinės teisės taisykles. Jeigu nenustatyta kitaip, turėtų būti taikoma valstybės narė, kurioje iškelta byla, teisė (*lex concursus*). Ši kolizinė taisyklė turėtų galioti pagrindinėms ir vietinėms byloms; *lex concursus* sąlygoja bankroto bylų procesines ir materialines pasekmes asmenims ir susijusiems teisiniams santykiams. Ji reglamentuoja visas bankroto bylų iškėlimo, eigos ir užbaigimo sąlygas“. Kartu konstatuojamoje dalyje nurodoma, kad siekiant apsaugoti teisėtus lūkesčius ir tikrumą dėl kitose valstybėse narėse sudarytų sandorių, nei ta valstybė narė, kurioje iškelta byla, reikėtų priimti tam tikras bendrosios taisyklės išimtis.

Taigi Reglamente 1346/2000 unifikuojamos taikytinos teisės taisyklės, nustatant bendrą bankroto byloms taikytinos teisės taisyklę (*lex concursus*) ir šios taisyklės išimtis. Pasak I. F. Fletcher, toks taikytinos teisės taisyklių unifikuojimo būdas, yra pragmatiškas, kadangi pripažįstamos tam tikros ribos, kurias suverenios valstybės šioje Europos integracijos stadijoje turi peržengti

siekdamos apsaugoti kreditorių teisėtus lūkesčius santykiuose su kitoje valstybėje narėje esančiu skolininku ir prisidėti prie veiksmingesnio tarpvalstybinių bankroto bylų nagrinėjimo. Antra, toks būdas yra pritaikytas atskiriems atvejams, kai vieningų taisyklių taikymas prieštarautų valstybių narių įstatymuose įtvirtintoms nuostatoms, reguliuojančius tam tikrus specifinius atvejus, ir tokia situacija neužtikrintų šalių teisėtų lūkesčių ir tikrumo. Tam reikalingos išimties iš bendros taisyklės, kurios įtvirtintos Reglamente²⁰⁰.

2.6.1. *Lex concursus* - pagrindinė taikytinos teisės taisyklė

Reglamento 1346/2000 4 straipsnyje įtvirtinama universalaus pobūdžio taikytinos teisės taisyklė, kuri nustato, kad bankroto byloms ir jų pasekmėms (išskyrus Reglamento 5 - 15 straipsniuose numatytus atvejus) yra taikoma valstybės narės, kurios teritorijoje iškelta bankroto byla, teisė (*lex concursus*). Ši taisyklė taikoma tiek pagrindinei, tiek šalutinėms bankroto byloms.

Nors Reglamente 1346/2000 aiškiai nenurodyta²⁰¹, tačiau daugumos užsienio autorių nuomone, nuoroda į taikytiną teisę apima tik valstybės narės materialinės teisės normas, o ne tarptautinės privatinės teisės normas²⁰². Tokia nuoroda leidžia išvengti gražinimo instituto (*renvoi*), kuris dažniausiai vertinamas neigiamai, kaip verčiantis blaškytis nuo vienos valstybės teisės sistemos prie kitos²⁰³. Anot graikų teisės teoretiko G. V. Bazinas, Reglamento 4 straipsnyje įtvirtintas tradicinis tarptautinės privatinės teisės principas, kad *lex concursus* yra *lex fori concursus*, tačiau praplečia šio principo *rationae materiae*: ne tik bankroto įstatymai, bet ir kita valstybės narės, kurios

²⁰⁰ Fletcher, Ian F. The European Union Convention on Insolvency Proceedings: Choice-of-Law-Provisions. *Texas International Law Journal*, 1998, Vol. 33 (1), p. 124.

²⁰¹ Pavyzdžiui, kituose reglamentuose, kuriuose unifikuojamos kolizines normas, aiškiai nurodoma, kad *renvoi* netaikomas (Romos I reglamento 20 str., Romos II reglamento 25 str.).

²⁰² Virgós/Schmit ataskaita, § 87; Moss; Fletcher; Isaacs, išnaša 12, p. 45-47; Virgós; Garcimartín, išnaša 11, p. 71.

²⁰³ Mikelénas, išnaša 42, p. 121.

teritorijoje iškelta bankroto byla, materialinė teisė turės universalaus taikymo pobūdį²⁰⁴.

Reglamento 4 straipsnio 2 dalyje konkretizuojama, kad pagal *lex concursus* yra nustatomos bankroto bylos iškėlimo sąlygos, jos eiga, pasekmės. Tai apima tokius klausimus kaip bankroto bylos iškėlimo pagrindai, kreipimosi į teismą turinys, forma, procesinės bankroto bylos nagrinėjimo taisyklės, bankroto bylos užbaigimo pagrindai ir pan. Siekiant aiškumo pateikiamas nebaigtinis sąrašas klausimų, kurie sprendžiami pagal *lex concursus*: skolininkai, kuriems gali būti iškelta bankroto byla; skolininko turto teisinis režimas; skolininko ir likvidatoriaus teisės bei įgaliojimai, įskaitymo tvarka, bankroto bylų pasekmės sutartims, kuriose skolininkas yra viena iš šalių, bankroto bylų pasekmės individualių kreditorių iškeltoms byloms, išskyrus neišspręstas bylas; reikalavimai, kurie turi būti nukreipti į skolininko turta, ir reikalavimų, atsiradusių iškėlus bankroto bylą, vertinimas; taisyklės, reglamentuojančios kreditorių reikalavimų pateikimą, patikrinimą bei pripažinimą; kreditorių teisės po bankroto bylos nutraukimo; taisyklės, reglamentuojančios atvejus dėl visiems kreditoriams nepalankių sandorių užginčijimo ir kiti klausimai. Taigi *lex concursus* taisyklė taikoma ne tik bankroto bylos nagrinėjimo procesiniams klausimams, bet taip pat ir materialiniams klausimams, kurie neatsiejamai susiję su bankroto byla.

Remiantis užsienio autorių pozicija, 4 straipsnio 2 dalies a) - m) punktuose išvardintus klausimus galima suskirstyti į keletą grupių: 1) skolininkas, jo turto masė ir likvidatorius; 2) materialinė bankroto teisė; 3) bankroto proceso teisė; 4) dalyvavimas bankroto procese; 5) skolininko sudarytų sandorių negaliojimas²⁰⁵. Toliau analizuojamos kiekvieną grupę sudarančios Reglamento nuostatos.

²⁰⁴ Bazinas, George.V. *EU Regulation on Insolvency Proceedings: the first year and the outlook from Greece*. [Interaktyvus, žiūrėta 2007 07 31]. Prieiga per internetą: http://www.iiiiglobal.org/country/european_union/EU_Regulation_Greece_Bazinas.pdf >.

²⁰⁵ Cit. pagal Kavalnė, *et al*, išnaša 6, p. 357.

Skolininkas, jo turto masė ir likvidatorius

Subjektai, kurių atžvilgiu gali būti vykdomas bankroto procesas nustatomi pagal *lex concursus* teisę (Reglamento 4 str. 2 d. a) p.). Valstybių narių įstatymai šiuo klausimu labai skirtingi. Vienose valstybėse skolininkais gali būti tiek juridiniai asmenys, tiek fiziniai asmenys (pavyzdžiui, Austrijoje, Čekijoje, Suomijoje, Švedijoje), kitose valstybėse – tik juridiniai asmenys (Lietuvoje), trečiose valstybėse leidžiama bankrutuoti fiziniams asmenims, tik jeigu jie verčiasi komercine veikla (Belgija, Graikija, Italija). Daugumoje valstybių narių bankroto bylos negali būti keliamos tam tikriems viešiesiems juridiniams asmenims – valstybinėms ir savivaldos institucijoms (Lenkijoje, Slovakijoje, Estijoje), valstybiniams universitetams (Čekijoje, Lenkijoje), viešojo administravimo įstaigoms (Ispanijoje), biudžetinėms įstaigoms (Lietuvoje, Slovakijoje). Kaip jau minėta, Lietuvoje subjektais, kurių atžvilgiu gali būti iškelta bankroto byla gali būti tik Lietuvoje registruoti juridiniai asmenys, išskyrus tam tikrus juridinius asmenis, nurodytus LR ĮBĮ ir LR ĮRĮ.

Pagal *lex concursus* nustatoma nuosavybė, kuri sudaro skolininko turto dalį, ir tvarka, kaip turi būti traktuojamas turtas, kurį skolininkas įgijo arba kuris jam perduotas po to, kai buvo iškelta bankroto byla (Reglamento 4 str. 2 d. b) p.). Kitaip tariant *lex concursus* nurodo, koks turtas patenka į bankrutuojančio skolininko turto masę²⁰⁶. Pavyzdžiui, jeigu bankroto byla yra iškeliama Lietuvoje registruotai individualiai įmonei (neribotos civilinės atsakomybės juridiniam asmeniui), į šios įmonės turto masę pateks visas įmonės turimas turtas, taip pat ir asmenine ar bendrąją jungtine nuosavybe esantis skolininko turtas. Jeigu prievolėms įvykdyti neužteks įmonės turto, už jos prievolės atsakys savininkas savo turtu²⁰⁷. Visgi reikia atkreipti dėmesį į tai, kad kai skirtingose valstybėse narėse lygiagrečiai iškeliamos pagrindinė, ir šalutinė bankroto bylos, kiekvienoje byloje gali būti skirtingai traktuojama to

²⁰⁶ Kavalnė, *et al*, išnaša 6, p. 358.

²⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-308/2004 (AB „Ūkio bankas“ v. A.L.).

paties bankrutuojančio skolininko turto masė. Taip yra dėl to, kad kiekvieną bylą reglamentuoja skirtinga *lex fori concursus*.

Remiantis Reglamento 1346/2000 4 straipsnio 2 dalies c) punktu pagal *lex concursus* nustatomos skolininko ir likvidatoriaus teisės bei įgaliojimai. Po bankroto bylos iškėlimo atlikti veiksmai, kuriuos įvykdė skolininkas, paprastai neturi teisinės galios. Remiantis LR ĮBĮ 10 straipsnio 7 dalies 2 punktu įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą įmonės valdymo organai netenka savo įgaliojimų, o įmonės administratorius, išpėjęs raštu prieš 15 dienų, nutraukia darbo arba civilines sutartis su įmonės valdybos nariais ir vadovu. Taigi valdymo organai negali įgyti teisių ir prisiimti pareigų įmonės vardu iš karto po nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo. Nuo šio momento įmonės valdymą perima teismo paskirtas administratorius. Panašios nuostatos įtvirtintos ir kitų Europos Sąjungos šalių, pavyzdžiui, Belgijos, Suomijos, Vengrijos, Italijos, Nyderlandų teisėje.

Materialinė bankroto teisė

Bankroto bylą iškėlusio teismo valstybės teisė nustato įskaitymo tvarką (Reglamento 4 str. 2 d. d) p.). Valstybių narių nacionaliniai įstatymai skirtingai reglamentuoja įskaitymo tvarką. Pavyzdžiui, pagal Anglijos teisę skolininko bankroto atveju yra privaloma atlikti įskaitymą, jeigu tenkinamos atitinkamos priešpriešinių reikalavimų sąlygos²⁰⁸, pagal Čekijos įstatymus įskaitymas yra leidžiamas net ir po bankroto bylos iškėlimo, jeigu įgydamas reikalavimo teisę kreditorius nežinojo apie gresiantį bankrotą, o bankroto administratorius kreditoriaus reikalavimą pripažino²⁰⁹. Belgijos teisė įskaitymą iškėlus bankroto bylą leidžia tik išimtiniais atvejais, kai priešpriešiniai reikalavimai kilę iš tos pačios sutarties ar to pačio teisinio santykio²¹⁰. Vis dėlto daugumoje kontinentinės teisės sistemos valstybių, iškėlus bankroto bylą įskaitymai

²⁰⁸ Fletcher, išnaša 35, p. 273.

²⁰⁹ Schweigelová, Dana; Dančišin, Martin. *Memorandum on New Czech Insolvency Law*. [Interaktyvus, žiūrėta 2007 11 08]. Prieiga per internetą: < http://www.glatzova.com/en/_data/publikace/21_new_czech_insolvency_law_0613_en.pdf >.

²¹⁰ Bosly, Thierry, *et al. Belgium*. p. 88. In Beltrán; Sebastián, išnaša 25.

draudžiami arba atliekamai tik esant ypatingomis sąlygomis, siekiant nepažeisti *pari passu* principo²¹¹.

Pagal LR ĮBĮ 10 straipsnio 7 dalies 3 punktą įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą draudžiama vykdyti visas finansines prievoles, neįvykdytas iki bankroto bylos iškėlimo, įskaitant palūkanų, netesybų, mokesčių ir kitų privalomųjų įmokų mokėjimą, išieškoti skolas iš šios įmonės teismo ar ne ginčo tvarka. Ši įstatyminė nuostata Lietuvos teismų praktikoje aiškinama kaip draudžianti prievolių įskaitymą vienai prievolės šaliai iškėlus bankroto bylą, nes reikalavimų įskaitymas yra vienas iš prievolių įvykdymo būdų²¹². Kaip pažymėjo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, priešingas aiškinimas reikštų, jog vieni kreditoriai atsidurtų geresnėje pozicijoje negu tie kreditoriai, kurie neturi priešpriešinių įsipareigojimų, būtų pažeistas LR ĮBĮ nustatytas kreditorių reikalavimų patenkinimo eiliškumas²¹³. Reikia atkreipti dėmesį, kad 2011 m. gruodžio 22 d. priimti LR ĮBĮ pakeitimai suteikė teisę įskaityti priešpriešinius vienaarūšius reikalavimus pagal mokesčių įstatymuose nustatytas mokesčio permokos (skirtumo) įskaitymo nuostatas.

Remiantis Reglamento 1346/2000 4 straipsnio 2 dalies e) punktu bankroto bylos iškėlimo padariniai galiojančioms sutartims, kurių šalimi yra skolininkas, reglamentuojami *lex fori concursus*, o ne *lex contractus*. Vadovaujantis LR ĮBĮ 10 straipsnio 7 dalies 4 punktu bei 17 straipsniu, administratorius gali vykdyti įmonės sutartis, sudarytas iki nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos. Jei per 30 dienų nuo teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos administratorius pranešė suinteresuotiems asmenims, kad įmonės sudarytų sutarčių, kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė, nevykdys, šios sutartys (tarp jų nuomos, panaudos), išskyrus darbo sutartis ir sutartis, iš kurių kyla bankrutuojančios įmonės reikalavimo teisės, laikomos pasibaigusiomis.

²¹¹ Fletcher, išnaša 35, p. 273.

²¹² Įskaitymas iki teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo gali būti uždraustas teismo nutartimi LR ĮBĮ 9 str. 2 d. 5 p. normos pagrindu pritaikius laikinąsias apsaugos priemones, galiosiančias iki nutarties iškelti bankroto bylą ar atsisakyti ją kelti įsiteisėjimo. Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 30 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-328/2008 (BUAB „Omé“ v. D. J.).

²¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-484/2004 (LAB „Argovegas“ v. Klaipėdos apskrities VMI); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio mėn. 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-591/2009 (BUAB „Asotros veterinarija“).

Atkreiptinas dėmesys, kad Reglamento 1346/2000 7 straipsnio 1 dalyje, bei 8 ir 10 straipsniuose įvardytos šiame straipsnio išimtys, taikomos sutartimis, kuriose numatyta sąlyga dėl nuosavybės teisės išlaikymo, sutartims dėl nekilnojamojo turto bei darbo sutartims.

Bankroto proceso teisė

Bankroto bylą iškėlusio teismo valstybės teisė nustato bankroto bylos padarinius individualių kreditorių pradėtiems procesams²¹⁴, išskyrus neišnagrinėtas bylas (Reglamento 4 str. 2 d. f) p.). Ši nuostata reiškia, kad *lex concursus* nustato, ar kreditoriai gali, o jeigu gali, tai kokia apimti, siekti individualaus išieškojimo ar atskiro reikalavimų patenkinimo²¹⁵. Jeigu, pavyzdžiui, Lietuvos įmonei iškeliama bankroto byla Lietuvos teisme, o šios įmonės turto atžvilgiu užsienio valstybėje yra vykdomas priverstinis išieškojimas, tai bankroto bylos iškėlimo padariniai užsienio valstybėje bus nustatomi remiantis LR ĮBĮ 10 straipsnio 4 dalies 4 punktu bei LR CPK 626 straipsnio 3 dalimi, t. y. tokios vykdomosios bylos turės būti perduodamos bankroto bylą iškėlusiam teismui.

Dažniausiai valstybių narių teisė draudžia individualų reikalavimų patenkinimą po to, kai skolininkui iškeliama bankroto byla. Šiuo klausimu svarbus Europos Teisingumo Teismo 2005 m. kovo 17 d. sprendimas byloje *EB Komisija v. AMI Semiconductor Belgium BVB ir kt.*²¹⁶ Europos Teisingumo Teismas konstatavo, kad *lex concursus* dažniausiai įtvirtina specialias bankroto procedūros taisykles, nesuteikiančias kreditoriui teisės teisme reikalauti, kad asmuo, kuriam iškelta bankroto byla, atskirai patenkintų jo reikalavimus. Teismas pripažino, kad Komisijos ieškinys dėl sumokėto avanso grąžinimo bankrutuojančioms Austrijos ir Vokietijos įmonėms yra

²¹⁴ Lietuviškame Reglamento tekste frazė *proceedings brought by individual creditors* išversta kaip *kreditorių iškeltoms byloms*. Toks vertimas yra netikslus, todėl autorė vartoja tikslesnę reikšmę atspindinį vertimą *kreditorių pradėtiems procesams*.

²¹⁵ Virgós/Schmit ataskaita, § 142.

²¹⁶ Europos Teisingumo Teismo 2005 m. kovo 17 d. sprendimas byloje *C-294/02 Commission of the European Communities v. AMI Semiconductor Belgium BVBA and Others* [2005] ECR I-2175.

nepriimtinas tiek, kiek jis pareikštas bankrutuojančioms įmonėms. Šiame sprendime Europos Teisingumo Teismas taip pat pažymėjo, kad Reglamento 1346/2000 tikslas yra užtikrinti bankroto bylų veiksmingumą bei gerą koordinavimą Europos Sąjungos ir taip pat lygų turimo turto padalijimą visiems kreditoriams. Jeigu Bendrijos institucijos galėtų siekti atskiro savo reikalavimų patenkinimo Bendrijų teismuose nagrinėjamosiose bylose, nors nacionaliniuose teismuose iškelti tokios bylos būtų neįmanoma, kitų kreditorių atžvilgiu jos gautų nepagrįstos naudos.

Dalyvavimas bankroto procese

Lex concursus nustato reikalavimus, kurie turi būti nukreipti į skolininko turta, ir reikalavimų, atsiradusių iškelus bankroto bylą, vertinimą (Reglamento 4 str. 2 d. g) p.). Iškelus bankroto bylą, reikalavimai bankrutuojančiai įmonei gali atsirasti, pavyzdžiui, jeigu bankrutuojanti įmonė neįvykdo savo įsipareigojimų, atsiradusių ūkinės komercinės veiklos, kurie leidžiama verstis po bankroto bylos iškėlimo, vykdymo metu. Taip pat tokie reikalavimai apima administravimo, likvidavimo išlaidas. Remiantis Lietuvos teismų praktika, ūkinės komercinės veiklos vykdymo metu atsiradę reikalavimai dėl neįvykdytų prievolių ir įsipareigojimų tenkinami LR ĮBĮ 35 straipsnyje nustatyta kreditorių reikalavimų tenkinimo eile ir tvarka²¹⁷. Administravimo išlaidos atlyginamos pirmiausiai, t. y. anksčiau už kreditorių reikalavimų tenkinimą (LR ĮBĮ 36 str. 1 d.).

Remiantis Reglamento 4 straipsnio 2 dalies h) punktu *lex concursus* nustato taisyklės, reglamentuojančias reikalavimų pateikimą, patikrinimą ir pripažinimą. Šios taisyklės apima kreditorių reikalavimų pareiškimo procedūrą, įskaitant pareiškimo terminus, tvirtinimo, apskundimo procedūras, reikalavimų tikslinimą ir pan.

²¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-529/2006 (*Lietuvos Respublikos finansų ministerija v. LAB „Oruva“ ir kt.*).

Valstybių narių teisinis reguliavimas šioje srityje labai skiriasi, ypač terminai, per kuriuos kreditoriai turi pateikti savo reikalavimus. Pavyzdžiui, Lenkijoje toks terminas svyruoja nuo vieno iki trijų mėnesių nuo sprendimo iškelti bankroto bylą paskelbimo. Ispanijos teisėje nustatytas vieno mėnesio laikotarpis, kuris skaičiuojamas nuo oficialaus sprendimo iškelti bankroto bylą paskelbimo. Vokietijoje kreditorių reikalavimų pateikimo terminas skaičiuojamas nuo nutarties pradėti nemokumo procesą išsiuntimo kreditoriams ir apima laikotarpį nuo trijų savaitių iki trijų mėnesių. Anglijoje apskritai joks terminas nėra nustatomas tol, kol likvidatorius nenustato, kad yra turtas, iš kurio gali būti tenkinami reikalavimai²¹⁸. Atsižvelgiant į tokį skirtingą nacionalinį reglamentavimą galima būtų pritarti INSOL Europe ekspertų grupės siūlymui skubiai harmonizuoti taisykles, reglamentuojančias reikalavimų pateikimą, patikrinimą ir pripažinimą, kad būtų įtvirtintos vieningos taisyklės, galiojančios visoms Europos Sąjungos valstybėms narėms²¹⁹. Tokiu būdu būtų užtikrintas vienodas kreditorių teisių įgyvendinimas ir panaikintas egzistuojantis teisinis netikrumas.

Reglamento 4 straipsnio 2 dalies i) punkte įtvirtinama nuostata, kad *lex concursus* nustato taisykles, reguliuojančias realizuoto turto pajamų paskirstymą, reikalavimų eiliškumą ir teises tų kreditorių, kuriems po bankroto bylos iškėlimo pavyko pasiekti dalinio jų reikalavimų patenkinimo remiantis daiktine teise arba įskaičius tarpusavio reikalavimus. Įvairių valstybių įstatymai labai skirtingai reglamentuoja kreditorių, turinčių reikalavimo teisę į bankrutuojančią įmonę, kategorijas.

Lietuvoje, remiantis LR ĮBĮ 35 straipsniu, įkeitimu ir (arba) hipoteka užtikrinti kreditorių reikalavimai tenkinami be eilės. Toks privilegijuotų kreditorių statusas įkeitimu, hipoteka ar finansiniu užstatu užtikrintiems kreditorių reikalavimams suteikiamas daugelyje Europos Sąjungos šalių,

²¹⁸ INSOL Europe. *Harmonisation of Insolvency Law at EU level*, 24 April 2010, p. 15. [Interaktyvus, žiūrėta 2010 11 25]. Prieiga per internetą: < <http://www.insol-europe.org/eu-research/harmonisation-of-insolvency-law-at-eu-level/> >.

²¹⁹ Ibid.

pavyzdžiui, Austrijoje, Estijoje, Latvijoje, Suomijoje ir kt²²⁰. Remiantis LR ĮBĮ pirmąja eile yra tenkinami darbuotojų reikalavimai, susiję su darbo santykiais; reikalavimai atlyginti žalą dėl suluošinimo ar kitokio kūno sužalojimo, susirgimo profesine liga arba dėl mirties nuo nelaimingo atsitikimo darbe; fizinių ir juridinių asmenų reikalavimai apmokėti už perdirbti supirktą žemės ūkio produkciją. Antrąja eile tenkinami reikalavimai dėl mokesčių ir kitų įmokų į biudžetą ir dėl privalomojo valstybinio socialinio draudimo bei privalomojo sveikatos draudimo įmokų; dėl paskolų, suteiktų iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų, ir paskolų, gautų su valstybės ar garantijų institucijos, už kurios įsipareigojimų vykdymą garantuoja valstybė, garantija, dėl paramos, suteiktos iš Europos Sąjungos lėšų. Trečiąja eile tenkinami visi likusieji kreditorių reikalavimai.

Visgi kitose Europos Sąjungos šalyse kreditorių reikalavimų tenkinimo eiliškumo seka labai skiriasi. Pavyzdžiui, Prancūzijos bankroto teisė pasižymi tuo, jog užtikrina pakankamai aukštą darbuotojų apsaugą įmonės bankroto atveju. Remiantis Prancūzijos įstatymais, pirmiausia tenkinami reikalavimai, susiję su darbo užmokesčiu ir kitais mokėjimais darbuotojams, po to – teismo išlaidos, reikalavimai, atsiradę pradėjus bankroto procesą (kartu su reikalavimais dėl mokesčių ir socialinio draudimo įmokų), įkeitimu, hipoteka ar finansiniu užstatu užtikrinti reikalavimai bei visi kiti reikalavimai (atsiradę prieš iškeliant bankroto bylą). Nyderlanduose pirmiausia bus apmokamos įmonės bankroto administravimo išlaidos, vėliau tenkinami reikalavimai, susiję su mokesčiais, socialinio draudimo įmokomis, po jų – darbuotojų reikalavimai, susiję su darbo užmokesčiu bei pensijomis. Remiantis Lenkijos teise, kreditorių reikalavimų tenkinimo eiliškumas skirstomas į keturias klases: pirmoje eilėje apmokamos įmonės bankroto administravimo išlaidos, reikalavimai susiję su pensijomis, darbuotojų nedarbingumu, reikalavimai atlyginti žalą dėl suluošinimo arba dėl mirties, kiti reikalavimai, susiję su darbo santykiais, išlaidos, susijusios su administratoriaus veikla, reikalavimai, kylantys iš sutarčių, sudarytų prieš iškeliant bankroto bylą, kurių vykdymo

²²⁰ Wood, išnaša 37, p. 237-249.

pareikalauja administratorius, išlaidos, kurias patiria skolininkas, jeigu tam yra teismo pritarimas. Antrąją eilę tenkinami reikalavimai, susiję su mokesčiais, socialinio draudimo įmokomis bei kitais mokėjimais. Trečiąją eilę tenkinami kiti reikalavimai, nepatenkantys į ketvirtąją eilę, kartu su palūkanomis (delspinigiais) už metus iki bankroto bylos išskėlimo, taip pat šalių iš anksto nustatyti nuostoliai bei vykdymo išlaidos. Ketvirtąją eilę tenkinami kiti reikalavimai su palūkanomis (delspinigiais), teismo ir administracinės baudos²²¹.

Turint omenyje tokį skirtingą kreditorių eiliškumo reguliavimą, taikant skirtingų valstybių teisę gali skirtis tų pačių kreditorių grupių dalyvavimo bankroto procese bei reikalavimų patenkinimo galimybės. Tai gali skatinti kreditorius ieškoti palankesnės teisinės padėties savo reikalavimų patenkinimui. Todėl siekiant pašalinti minėtas kliūtis, reikėtų visiškai sutikti su INSOL Europe ekspertų grupės siūlymais nustatyti visoms Europos Sąjungos šalims vieningas taisykles, reglamentuojančias kreditorių reikalavimų patenkinimo eiliškumą.

Remiantis Reglamento 1346/2000 4 straipsnio 2 dalies j) punktu *lex concursus* nustato taisykles, reglamentuojančias bankroto bylų nutraukimo, ypač pasiekus kompromisinį susitarimą su kreditoriais, sąlygas ir padarinius. Lietuvoje iškeltos bankroto bylos nutraukimo pagrindai įtvirtinami LR ĮBĮ 27 straipsnyje. Bankroto byla nutraukiama šiais atvejais: 1) kai visi kreditoriai atsisako savo reikalavimų ir teismas priima nutartį priimti atsisakymus; 2) bankrutuojanti įmonė atsiskaito su visais kreditoriais (kreditoriumi) ir administratorius teismui pateikia tai įrodančius dokumentus; 3) pasirašoma taikos sutartis ir teismas ją patvirtina. Nutraukus bankroto bylą, visi mokesčiai ir privalomosios įmokos, taip pat palūkanos ir netesybos skaičiuojami nuo teismo nutarties nutraukti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos ir atnaujinamas ribojamos kolektyvinės sutarties galiojimas.

²²¹ Leonard, Bruce (ed.), *et al. Restructuring and Insolvency 2009*. Law Business Research Ltd: London, 2008, p. 516, 530, 534.

Bankroto bylą iškėlusio teismo valstybės teisė nustato kreditorių teises po bankroto bylos nutraukimo (Reglamento 4 str. 2 d. k) p.). Šios teisės apima ir galimybę iš skolininko reikalauti patenkinimo likusios reikalavimo dalies, kuri nebuvo patenkinta bankroto byloje. Europos Sąjungos šalyse šis klausimas reguliuojamas skirtingai. Pavyzdžiui, Lietuvoje sprendimu dėl įmonės pabaigos užbaigus bankroto bylą ir išregistravus įmonę, išnyksta pats skolininkas, todėl kartu baigiasi ir jo prievolės (LR CK 6.128 str. 3 d.). Vokietijoje užbaigiant bankroto bylą įmonė nėra išregistruojama, o kreditoriai turi neribotą teisę reikalauti iš įmonės toliau vykdyti neįvykdytas prievoles įprasto vykdymo proceso tvarka²²².

Lex concursus nustato šalį, kuri turi padengti bankroto bylos sąnaudas ir išlaidas (Reglamento 4 str. 2 d. l) p.). Bankroto procedūrų vykdymo metu atsiradusios išlaidos dažniausiai atlyginamos iš skolininko turto. Toks išlaidų atlyginimo būdas nustatytas Lietuvos teisėje (LR ĮBĮ 36 str. 1 d.), taip pat daugelyje Europos Sąjungos valstybių narių – Jungtinėje Karalystėje, Vokietijoje, Ispanijoje, Lenkijoje, Vengrijoje, Suomijoje, Rumunijoje ir kt.²²³.

Skolininko sudarytų sandorių negaliojimas

Reglamento 1346/2000 4 straipsnio 2 dalies m) punktas įtvirtina bendrą nuostatą, kad *lex concursus* nustato taisykles, susijusias su atvejais, kai visiems kreditoriams nepalankūs sandoriai²²⁴ yra niekiniai, ginčytini arba negalima užtikrinti jų vykdymo. Kitaip tariant ši teisė nustato sandorių negaliojimo pagrindus, subjektus, turinčius teisę ginčyti sandorius, sandorių negaliojimo teisinius padarinius ir kt. Taigi *lex concursus* pakeičia teisę, kuri turėtų būti taikoma sandoriui pagal bendrąsias privatinės teisės normas. Pavyzdžiui, tarp

²²² Cit. pagal Kavalnė, *et al*, išnaša 6, p. 362.

²²³ Clifford Chance, *European Insolvency Procedures - 2010 Edition*. [Interaktyvus, žiūrėta 2010 11 25]. Prieiga per internetą: < http://www.cliffordchance.com/content/dam/cliffordchance/PDFs/CC_Euro_Insolvency_Pro_Oct10.pdf>.

²²⁴ Lietuviškame Reglamento tekste *legal acts* (angl.) išversti kaip *teisės aktai* (ši sąvoka taip pat vartojama Reglamento 13 str.). Palyginus Reglamento tekstus kitomis kalbomis, taip atsižvelgus į straipsnių turinį, tampa aišku, kad toks vertimas visiškai neatitinka tikrosios sąvokos prasmės, nes artimiausias *legal acts* atitikmuo pagal savo turinį lietuvių kalba yra *sandoriai*. Todėl šiame darbe analizuojant minėtus Reglamento straipsnius vartojama sąvoka *sandoriai*, o ne *teisės aktai*.

Lietuvos ir Lenkijos įmonių yra sudaryta sutartis, kurią reguliuoja 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma I) (toliau tekste – Romos I reglamentas)²²⁵. Lietuvos įmonei iškeliama bankroto byla, kurioje yra ginčijamas tarp Lietuvos ir Lenkijos įmonių yra sudarytos sutarties galiojimas. Lietuvos teismas, sprenddamas sutarties galiojimo klausimą, remdamasis Reglamento 1346/2000 4 straipsnio 2 dalies m) punktu, turės taikyti *lex concursus* (t. y. Lietuvos teisę), nors, pavyzdžiui, pagal Romos I reglamentą būtų taikoma Lenkijos teisė. Jeigu sandorio ginčijimo klausimas iškyla šalutinėje bankroto byloje, šios taisyklės taikomos tik tuo atveju, jeigu sandoris susijęs su toje teritorijoje esančių turtu²²⁶. Šio straipsnio galiojimą riboja Reglamento 1346/2000 13 straipsnis, numatantis išimtį iš šios taisyklės.

2.6.2. *Lex concursus* išimtys

Reglamento 5 - 15 straipsniuose įtvirtintos išimtys iš bendrosios *lex concursus* taisyklės. Šios išimtys yra arba kolizinės taisyklės, arba materialaus pobūdžio taisyklės²²⁷. Reglamento 8 - 15 straipsniuose įtvirtintos kolizinės normos, kurios nukreipia į kitą nei *lex concursus* teisę. Taisyklės, nurodytos 5 - 7 straipsniuose, yra materialaus pobūdžio. Jos nedaro nuorodos į taikytiną teisę, bet tik nustato, kada *lex concursus* neturi įtakos (nedaro poveikio) tam tikro teisinio santykio reguliavimui.

Išimtys, susijusios su daiktinėmis teisėmis ir nuosavybės teisės į turtą išlaikymu

Taikytinos teisės išimtį, susijusią su daiktinėmis teisėmis, lemia pačių daiktinių teisių specifika, kadangi jos dažniausiai būna susijusios su prievolinių

²²⁵ OL L 177, 04.07.2008, p. 6–16.

²²⁶ Virgós/Schmit ataskaita, § 91.

²²⁷ Berends, André J. The EU Insolvency Regulation: Some Capita Selecta. *Netherlands International Law Review*, 2010, LVII, p. 425.

įsipareigojimų įvykdymo užtikrinimu, kurio būdai pateikiami nacionalinėje valstybių narių teisėje. Prievolių įvykdymo užtikrinimo institutas suteikia kreditoriui papildomų garantijų, kad jo reikalavimas bus patenkintas pirmiau už kitus kreditorius, taip pat ir skolininko bankroto atveju.

Atsižvelgiant į kreditorių teisėtų lūkesčių apsaugos principą, Reglamento 1346/2000 5 straipsnio 1 dalyje nustatyta taisyklė, kad bankroto bylos iškėlimas nedaro poveikio kreditorių ar trečiųjų šalių daiktinėms teisėms į skolininkui priklausantį ir bylos iškėlimo metu kitos valstybės narės teritorijoje esantį materialųjį ar nematerialųjį, kilnojamąjį ar nekilnojamąjį turtą, įskaitant konkretų turtą, ir visą neapibrėžtą turtą²²⁸, kuris kartais keičiasi. Daiktinės teisės į turtą, esantį trečiosios šalies teritorijoje (t. y. ne valstybėje narėje) nepatenka į Reglamento 5 straipsnio taikymo sritį²²⁹.

Teisės doktrinoje nurodoma, kad bankroto bylos iškėlimas (angl. *openings of insolvency proceedings*) neturėtų būti suprantamas tik kaip bankroto bylos iškėlimo momentas, t. y. teismo sprendimo iškelti bankroto bylą įsiteisėjimas su visomis iš to išplaukiančiomis pasekmėmis. Pastaroji formuluotė turėtų apimti ir visus kitus su daiktinėmis teisėmis susijusius veiksmus, atliekamus po bankroto bylos iškėlimo (pavyzdžiui, įkeisto turto išpirkimą)²³⁰. Su tokiu aiškinimu galima sutikti, nes jis atspindi daiktinės teisės turėtojo teisėtų lūkesčių apsaugos principą.

Šis straipsnis nepateikia daiktinių teisių apibrėžimo, tačiau 5 straipsnio 2 dalyje nurodo eilę pavyzdžių, kuriuos valstybių narių nacionaliniai įstatymai

²²⁸ Formuluotė dėl neapibrėžto turto Reglamente įtvirtinta siekiant, kad į šio straipsnio taikymo ribas patektų Anglijos bei Airijos teisėje įtvirtinta speciali turto įkeitimo rūšis, angliškai vadinama *floating charge*. Tai toks skolininko turto įkeitimas, kai įkeičiamas turtas nėra konkretizuojamas, o skolininkas šiuo turtu gali laisvai disponuoti. Dažniausiai tokio įkeitimo objektu yra turtas, kuris kinta (pavyzdžiui, prekių atsargos). Atsiradus tam tikroms sąlygoms (pavyzdžiui, sutarties, kurios įvykdymo užtikrinimui buvo įkeistas turtas, pažeidimui) įkeistas turtas fiksuojamas (angl. *fixed charge*) ir gali būti realizuojamas. Žr. Helliar-Symons, Kate (ed.), *et al. Restructuring and Insolvency Handbook 2005/06*. Practical Law Company Ltd.: London, 2005 p. 137.

²²⁹ Doktrinoje teigiama, kad tokiu atveju *lex concursus* neturi būti automatiškai taikoma, o pagrindinę bankroto bylą iškęšęs teismas turi pritaikyti nacionalinėje teisėje įtvirtintas kolizines normas. Tokia pozicija grindžiama daiktinių teisių specifika ir šių teisių turėtojo teisėtų lūkesčių apsauga. Žr. Bogdan, Michael. *Applicable Law: the Basic Rule and its Exceptions*. Summary of Michael Bogdan's presentation, Trier 18 September 2006. [Interaktyvus, žiūrėta 2007 07 31]. Prieiga per internetą: <http://www.era.int/web/en/resources/5_2341_3062_file_en.4451.pdf>; Fletcher, išnaša 35, p. 265.

²³⁰ Smart, Philip. Rights In Rem, Article 5 and the EC Insolvency Regulation: an English Perspective. *International Insolvency Review*, 2006, Vol. 15, p. 24.

dažniausiai įvardija kaip *in rem* teisės: teisė perduoti turtą arba sudaryti sąlygas ir užtikrinti, kad jis būtų perduotas, bei teisė naudoti iš šio perduoto turto gautas pajamas; išimtinę reikalavimo patenkinimo teisę, ypač kai su reikalavimu susijusi teisė yra areštuota, arba reikalavimo teisė užtikrinta garantija; teisę reikalauti, kad bet kuris asmuo, valdantis ar naudojantis turtą priešingai šalies, turinčios teisę jį naudoti, norams, jį gražintų ir (arba) atliktų restituciją; daiktinę teisę gauti naudos iš naudojamo turto.

Kvalifikuojant pačią daiktinę teisę, t. y. nustatant, ar tai yra daiktinė teisė, reikia vadovautis daikto, su kuriuo ta teisė yra susijusi, buvimo vieta - *lex rei sitae*²³¹. Neatsižvelgiant į *lex rei sitae* taisykles, daiktine teise Reglamento 5 straipsnio prasme visais atvejais laikoma valstybiniame registre įrašyta ir trečiosios šalies atžvilgiu vykdytina teisė, pagal kurią galima įgyti daiktinę teisę. Pažymėtina, kad pačios daiktinės teisės turi atsirasti iki bankroto bylos iškėlimo. Daiktinės teisės, kurios atsirastų po bankroto bylos iškėlimo, nepateks į Reglamento 5 straipsnio reguliavimo sritį ir joms bus taikoma *lex concursus*²³².

Kadangi Reglamento 5 straipsnio apsauga taikoma tik daiktinėms teisėms į turtą, esantį kitoje nei iškelta pagrindinė bankroto byla valstybėje narėje, yra labai svarbu nustatyti tokio turto buvimo vietą. Sunkumų neturėtų iškilti nustatant, pavyzdžiui, nekilnojamojo turto vietą, tačiau Reglamento 5 straipsnio taikymo problematika gali pasireikšti nustatant nematerialaus turto (pavyzdžiui, reikalavimo teisės) buvimo vietą. Reglamento 2 straipsnio g) punktas nurodo tam tikras gaires nustatant atitinkamo turto vietą. Pavyzdžiui, reikalavimo teisės atveju valstybe, kurios teritorijoje yra turtas, reikia laikyti valstybę narę, kurios teritorijoje yra reikalavimus tenkinti privalančios trečiosios šalies pagrindinių turtinių interesų vieta. Šia nuostata reikėtų vadovautis nustatant ir reikalavimo teisę į banko sąskaitoje esančias lėšas. Tačiau problemų gali kilti nustatant banko buvimo vietą: neaišku, ar tai turėtų būti pagrindinio banko, ar jo filialo, kuriame yra banko sąskaita, pagrindinių turtinių interesų vieta. Reikėtų sutikti mokslininko M. Virgós nuomone, kad

²³¹ Virgós/Schmit ataskaita, §100.

²³² Smart, išnaša 230, p. 24.

atsižvelgiant į specifinę bankų organizacinę struktūrą, kiekvieną banko filialą reikėtų laikyti atskiru skolininku, todėl nustatant reikalavimo teisę į banko sąskaitoje esančias lėšas, turi būti atsižvelgiama į banko filialo vietą²³³.

Reglamento 5 straipnyje nėra aiškiai apibrėžta sąvokos *nedaro poveikio* (angl. *shall not affect*) reikšmė. Kaip matyti iš straipsnio formuluotės, jame nurodoma, kad bankroto bylos iškėlimas tam tikrais atvejais nedaro poveikio kreditorių ar trečiųjų šalių daiktinėms teisėms. Taigi, daiktinėms teisėms, susijusioms su kitoje valstybėje narėje esančiu turtu, suteikiamas tam tikras „imunitetas“ nuo pagrindinės bylos. Literatūroje išsakoma nuomonė, kad aiškinant formuluotės *nedaro poveikio* (angl. *shall not affect*) reikšmę, reikėtų vadovautis Reglamento 1346/2000 konstatuojamosios dalies nuostatomis²³⁴. Reglamento konstatuojamosios dalies 25 punkte konstatuojama, kad daiktinės teisės atsiradimo pagrindas, jos galiojimas ir apimtis paprastai turėtų būti nustatomi pagal *lex rei sitae* ir nepriklausyti nuo bankroto bylą iškėlusio teismo teisės (*lex concursus*), o asmeniui, turinčiam daiktinę teisę, reikėtų užtikrinti galimybę ginti savo teisę atskirai. Tai suponuoja, kad tokios teisės toliau egzistuoja ir jas galima įgyvendinti taip, lyg skolininkui nebūtų iškelta bankroto byla.

Pavyzdžiui, jeigu skolininkas Lietuvoje neturėtų veiklavietės ir todėl nebūtų galima jam iškelti šalutinės bankroto bylos, tuomet, remiantis Reglamento 5 straipsnio išimtimi, įkeistas turtas nepatektų į pagrindinės bylos likvidatoriaus kompetenciją. Tokiu atveju kreditorius, kurio naudai įkeistas turtas, galėtų savo teises įgyvendinti nepriklausomai nuo pagrindinės bankroto bylos ir LR CPK nustatyta tvarka kreiptis į hipotekos teisėją dėl priverstinio skolos išieškojimo iš Lietuvoje esančio įkeisto turto arba teisės administruoti įkeistą turtą suteikimo. Jeigu pardavus įkeistą daiktą varžytynėse paaiškėtų, kad gaunama mažesnė suma, nei priklauso kreditoriui, kreditorius turėtų kreiptis į pagrindinę bankroto bylą iškėlusį teismą, kad likę reikalavimai būtų tenkinami kartu su kitų kreditorių reikalavimais pagal *lex concursus*. Net ir tuo atveju, jeigu

²³³ Virgós; Garcimartín, išnaša 11, p. 168.

²³⁴ Omar, išnaša 15, p. 111; Smart, išnaša 230, p. 23-24.

Lietuvoje skolininkas turėtų kitą turtą, kreditorius negalėtų likusios skolos dalies patenkinti iš tokio turto, kadangi Reglamento 1346/2000 20 straipsnio 1 dalis, draudžia individualų išieškojimą po pagrindinės bylos iškelimo. Todėl turėtų būti nukrypstama ir nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimo pagal kurį kreditoriui pasinaudojus LR CK 4.193 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teise reikalauti išieškoti likusią skolos dalį iš kito skolininko turto bendra įstatymų nustatyta tvarka, antstolis turi tęsti hipotekos teisėjo nutarties priverstinio vykdymo veiksmus ir likusią neįvykdytą skolinio įsipareigojimo dalį išieškoti iš skolininko kito turto²³⁵.

Jeigu skolininkui Lietuvoje būtų galima iškelti šalutinę bankroto bylą, tuomet iškelus šalutinę bankroto bylą, Lietuvoje esantis skolininko turtas būtų realizuojamas ne pagal LR CPK nuostatas, bet taikant LR ĮBĮ bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. sausio 16 d. nutarimu Nr. 60 patvirtintą „Bankrutuojančios ar bankrutavusios įmonės turto pardavimo iš varžytynių tvarkos aprašą“²³⁶. Turto likutis (jeigu toks būtų) turėtų būti perduodamas likvidatoriui į pagrindinę bankroto bylą.

Reglamento 1346/2000 7 straipsnyje įtvirtintos taisyklės dėl pardavėjo nuosavybės teisės išlaikymo į perduodamą daiktą, kai turto pirkėjui ar pardavėjui iškeliami bankroto byla, yra specialiosios normos Reglamento 5 straipsnio atžvilgiu. Šio straipsnio tikslas – sudaryti galimybę pirkimo - pardavimo sutarties, įvirtinančios nuosavybės teisės į daiktą išlaikymo nuostata, šalims iš anksto numatyti tokios teisės pasekmes bet kurios iš sutarties šalių bankroto atveju²³⁷. Reglamento 7 straipsnis, kaip ir 5 straipsnis, neįvirtina kolizinių normų, o tik numato sąlygas, kurioms esant *lex concursus* netaikoma.

Pagrindinis kriterijus, kuris apsprendžia, ar *lex concursus* yra netaikoma nuosavybės teisės į daiktą išlaikymui - daikto buvimo vieta tuo momentu, kai iškeliami bankroto byla. Jeigu turtas yra kitoje valstybėje narėje nei iškelta

²³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio mėn. 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-364/2010 (AB „Swedbank“ v. R. K., D. K.).

²³⁶ Valstybės žinios. 2008, Nr. 13-441.

²³⁷ Fletcher, išnaša 200, p. 133.

bankroto byla, tuomet išlaikymo teisei nėra taikoma *lex concursus*. Tai patvirtinto ir Europos Teisingumo Teismas prejudiciniame sprendime *German Graphics* byloje, kuriame konstatavo, kad Reglamento 7 straipsnio 1 dalyje numatyta išimtis netaikoma pardavėjo ieškiniui, pareikštam bankrutuojančiam pirkėjui remiantis nuosavybės teisės išlaikymo išlyga, jeigu turtas, kuriam taikoma ši išlyga, bankroto bylos iškėlimo pirkėjui momentu yra valstybėje narėje, kurioje iškelta ši byla²³⁸.

Pagal Reglamento 1346/2000 7 straipsnio 1 dalį pardavėjas gali remtis nuosavybės teisės išlaikymu, jeigu tokią teisę įtvirtina daikto buvimo vietos valstybės teisė – *lex rei sitae*. LR CK 6.411 straipsnis nurodo, kad sutartyse dėl daiktų pirkimo - pardavimo išsimokėtinai (kreditu) pardavėjui išlieka nuosavybės teisė į parduodamus daiktus tol, kol pirkėjas nesumoka visos sutartyje numatytos kainos, jeigu sutartyje nenumatyta kitaip. Remiantis Reglamento 7 straipsnio 1 dalimi, jeigu pirkėjui, Lenkijos bendrovei, iškeliama bankroto byla ir ši bendrovė nėra atsiskaičiusi su pardavėju, Lietuvos bendrove, o prekės, nors ir perduotos pirkėjui, bet yra Lietuvoje, pardavėjo nuosavybės teisės į prekes išlaikymas ir visos su tuo susijusios teisės bus nustatomos pagal Lietuvos įstatymus.

Šiuo klausimu yra reikšminga Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 28 d. nutartis, kurioje teismas pasisakė dėl pardavėjo teisės pirkėjo bankroto atveju išsireikalauti daiktus į kuriuos pardavėjas išlaikė nuosavybės teisę. Šioje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad pardavėjui tenka pasirinkimo teisė: ar išsireikalauti visus daiktus ir bankrutuojančiam pirkėjui gražinti jo sumokėtą kainos dalį, ar reikalauti gražinti tik tą daliųjų daiktų dalį, už kurią pirkėjas nesumokėjo, ar pareikšti pirkėjo nesumokėtos kainos dalies dydžio finansinį reikalavimą bankroto procedūrose²³⁹. Taigi aukščiau aptartu pavyzdžiu, Lietuvos bendrovė turės teisę reikalauti gražinti daiktus į kuriuos išlaikė nuosavybės teises iki pilno pirkėjo atsiskaitymo, arba

²³⁸ Europos Teisingumo Teismo 2009 m. rugsėjo 10 d. sprendimas byloje C-292/08 *German Graphics v. Holland Binding* [2009] ECR I-8421.

²³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-475/2009 (*UAB „Metos“ v. BUAB „Modus Vitae“ ir kt.*).

pareikšti nesumokėtos kainos dalies dydžio reikalavimus Lenkijos bendrovės bankroto byloje ir ginti savo teises kartu su kitais kreditoriais.

Reglamento 1346/2000 7 straipsnio 2 dalyje siekiama apriboti pardavėjo, bankrutuojančios įmonės, likvidatoriaus teises susigrąžinti parduotas prekes, jeigu bylos iškėlimo metu prekės, perduotos pirkėjui, yra už bankroto bylą iškėlusio teismo valstybės ribų²⁴⁰. Tokiu atveju, pardavėjas neturi teisės anuliuoti ar nutraukti pirkimo - pardavimo sutarties, kai jam iškeliamas bankroto byla, o pirkėjas turi teisę į šį turtą įgyti nuosavybės teisę (pagal sutarties sąlygas, pavyzdžiui, kai visiškai atsiskaitys už prekes). Kadangi šis straipsnis įtvirtina vienodą materialinę normą, jis turi viršenybę prieš bet kurią nacionalinę įstatymą, nustatantį skirtingą taisyklę²⁴¹. Jeigu pardavėjas ginčija pirkimo - pardavimo sutartį kitais pagrindais (pavyzdžiui, remiantis šalies neveiksnumu, sutarties pažeidimu ar pan.), teismas turės vadovautis *lex concursus* (Reglamento 7 str. 3 d.).

Išimtys, susijusios su įskaitymu

Pagal bendrą *lex concursus* taisyklę nustatomos sąlygos, kuriomis remiantis galima atlikti įskaitymą (Reglamento 4 str. 2 d. d) p.). Jeigu *lex concursus* neleidžia įskaitymo, remiantis išimtimi, numatyta Reglamento 6 straipsnyje, kreditoriui turėtų būti suteikta teisė į tokį įskaitymą, jeigu tai leidžia teisė, taikytina nemokaus skolininko reikalavimui. Taigi, įskaitymas gali būti atliktas, jeigu tokią galimybę numato nemokaus skolininko reikalavimui taikytina teisė, t. y. teisė, taikytina nemokaus skolininko, kuris yra kitos šalies kreditorius, reikalavimui. Kaip teisingai nurodo R. Norkus, pats Reglamentas 1346/2000 įskaitymo galimybės bankroto procese nesukuria²⁴². Taigi vadovaujantis Reglamento 4 straipsnio 2 dalies d) punku, neatsižvelgiant į tai, jog Lietuvos teisė draudžia įskaitymą skolininko bankroto atveju (išskyrus įskaitymus pagal mokesčių įstatymuose nustatytas mokesčio permokos

²⁴⁰ Moss; Fletcher; Isaacs, išnaša 12, p. 186.

²⁴¹ Wessels, išnaša 14, p. 386.

²⁴² Kavalnė, *et al*, išnaša 6, p. 368.

(skirtumo) įskaitymo nuostatas), Lietuvos teismas, iškėlęs bankroto bylą įmonei, turės pripažinti įmonės ir jos kreditoriaus atliktą įskaitymą, jeigu šalys pasirinko, kad įmonės reikalavimui bus taikoma teisė, leidžianti įskaitymą (pavyzdžiui, Čekijos teisė).

Lietuvos teismams yra tekę taikyti Reglamento 1346/2000 6 straipsnį. Lietuvos teismai nagrinėjo kreditoriaus prašymą įskaityti jo ir bankrutuojančios įmonės priešpriešinius vienas prieš kitą reikalavimus atsakovo bankroto byloje²⁴³. Lietuvos apeliacinis teismas 2007 m. sausio 4 d. nutartyje konstatavo, kad pagal Reglamento 6 straipsnio 1 dalį „bankrutuojančios įmonės ir kreditoriaus tarpusavio reikalavimų įskaitymas yra leidžiamas, jeigu tai numato ir leidžia nacionalinė teisė. CK 6 knygos normos, reglamentuojančios prievolių įskaitymą, nenumato tarpusavio prievolių įskaitymo, kai viena iš prievolės šalių yra bankrutuojanti įmonė, o specialusis ĮBĮ, reglamentuojantis įmonių bankroto procedūras, draudžia tokį prievolių įskaitymą“. Nors Lietuvos apeliacinis teismas nutartyje teisingai išaiškino dėl Reglamento 6 straipsnio 1 dalies taikymo, tačiau, autorės nuomone, šioje byloje neturėjo būti nagrinėjamas Reglamento taikymo 1346/2000 Lietuvoje klausimas, kadangi bankroto byloje nebuvo tarptautinio elemento, o Reglamentas nėra taikomas bankroto byloms, kurios yra grynai nacionalinio pobūdžio. Darytina išvada, kad minėtose bylose teismai nesigilino į Reglamento 1346/2000 taikymo sritį, o rėmėsi tik kreditoriaus pateiktais argumentais.

Kadangi įskaitymas yra prievolių teisės institutas, teisė, taikytina skolininko reikalavimui, nustatoma pagal tarptautinės privatinės teisės normas (įskaitant Roma I reglamentą). Atkreiptinas dėmesys, kad Reglamentas 1346/2000 nenurodo, jog teisė, taikytina nemokaus skolininko reikalavimui turi būti būtina valstybės narės teisė. Kyla klausimas, ar gali būti taikoma trečiosios valstybės teisė nemokaus skolininko reikalavimui pagal Reglamento 6 straipsnį? Teisės doktrinoje yra įvairių nuomonių. Kaip nurodo graikų mokslininkas G. V. Bazinas teigia, kad „nėra pagrįstų argumentų, kodėl turėtų

²⁴³ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-5-1/2007 (A. M. v. bankrutuojanti individuali įmonė V. ir S. M. prekybos centras).

būti netaikoma trečiosios valstybės teisė, jeigu ją teisėtai pasirinko šalys²⁴⁴. Tačiau kiti mokslininkai teigia, kad jeigu tokia teisė yra trečiosios valstybės teisė, tuomet ji negali būti taikoma automatiškai, o bankroto bylos iškelimo vietos valstybės teismas turi pritaikyti nacionalinėje teisėje įtvirtintas kolizines normas²⁴⁵. Vis tik atsižvelgiant į Europos Sąjungos vidumi apribotą Reglamento taikymo sritį, galima būtų pritarti pastarajai nuomonei, kad Reglamento 6 straipsnyje nurodyta nemokaus skolininko reikalavimui taikoma teisė turėtų būti valstybės narės teisė.

Išimty, susijusios su sutartimis

Pagal bendrą taisyklę *lex concursus* nustato bankroto bylų pasekmes esamoms sutartims, kurių šalimi yra skolininkas (4 str. 2 d. e) p.). Tačiau Reglamente 1346/2000 išskirtos dvi specifinės sutarčių rūšys, kurioms *lex concursus* netaikoma.

Visų pirma, tai sutartys, susijusios su nekilnojamuoju turtu. Kadangi šios sutartys vien dėl jų objekto yra specifinės, joms turi būti taikomas bendrasis kolizinis *lex rei sitae* principas. Reglamento 8 straipsnyje įtvirtinta taikytinos teisės taisyklė, kuri nustato, kad bankroto bylų pasekmes sutartims, suteikiančioms teisę įgyti ar naudoti nekilnojamąjį turtą, reglamentuoja tik tos valstybės narės, kurios teritorijoje yra nekilnojamasis turtas, įstatymai. Pavyzdžiui, jeigu bankroto byla iškeliamą užsienio bendrovei, kuri Lietuvoje nuomoja jai priklausantį nekilnojamąjį turtą, tai bankroto bylos pasekmės nuomos sutartims bus nustatomos pagal Lietuvos teisę. Todėl nuomos sutartis nebus pasibaigusi ir toliau galios, jeigu administratorius nepraneš apie jos nutraukimą (LR ĮBĮ 10 str. 7 d. 4 p.).

Reglamento 1346/2000 8 straipsnis nereguliuoja bankroto pasekmių sutartims, susijusioms su nekilnojamuoju turtu, jeigu turtas yra ne valstybėje narėje. Tokioms sutartims taikytina teisė turėtų būti nustatoma pagal bankroto

²⁴⁴ Bazinas, išnaša 204.

²⁴⁵ Pannen, *et al*, išnaša 1, p. 257.

bylos iškėlimo vietos valstybės nacionalinėje teisėje įtvirtintas kolizines normas²⁴⁶. Atkreiptinas dėmesys, kad jeigu nekilnojamasis turtas turi būti registruojamas, skolininko teisėms į nekilnojamąjį turtą (taip pat laivą ar orlaivį), taikoma valstybės narės, kurioje tvarkomas registras, teisė (Reglamento 11 str.).

Antra, kadangi įmonės bankroto atveju darbuotojų interesų apsaugai turi būti skiriamas ypatingas dėmesys, Reglamento 1346/2000 10 straipsnis įtvirtina kitą išimtį iš bendrosios *lex concursus* taisyklės ir numato, kad bankroto bylų pasekmes darbo sutartims ir darbo santykiams reglamentuoja darbo sutartims taikytina valstybės narės teisė. Taigi, *lex concursus* keičia *lex contractus laboris*. Darbo sutartims taikytina teisė nustatoma pagal tarptautinės privatinės teisės normas (įskaitant Romos I reglamentą). Tuo atveju, jeigu pagal tarptautinės privatinės teisės normas nustatytas darbo sutarčiai taikytina teisė tai bus ne valstybės narės, o trečiosios valstybės teisė, tokioms darbo sutartims taikoma teisė bus nustatoma pagal *lex concursus*, įskaitant jos kolizines normas.

Atkreiptinas dėmesys, kad tik tie klausimai, kurie tiesiogiai susiję su bankroto bylos pasekmėmis darbo sutartims ir darbo santykiams, patenka į Reglamento 10 straipsnyje numatytą išimtį. Tai, pavyzdžiui, automatinio sutarčių pasibaigimo vienos iš šalių bankroto atveju, administratoriaus galimybės vienašališkai nutraukti darbo sutartį iškėlus bankroto bylą ir panašūs klausimai. Kiti klausimai, pavyzdžiui, darbuotojų reikalavimų tenkinimo eilės, jų dydžių nustatymas, darbuotojų reikalavimų pateikimas, priėmimas, reguliuojami *lex concursus*²⁴⁷. Jeigu pagrindinė bankroto byla iškeliama darbdaviui, pavyzdžiui, Latvijos bendrovei, o jos darbuotojas dirba Lietuvoje ir darbo sutarčiai taikoma Lietuvos teisė, tuomet bankroto bylos iškėlimo pasekmes darbo sutarčiai nustatys Lietuvos teisė. Pagal LR ĮBĮ 19 straipsnį Latvijos įmonės administratorius turės raštu įspėti darbuotoją apie būsimą darbo sutarties nutraukimą ir po penkiolikos darbo dienų nuo tokio įspėjimo

²⁴⁶ Fletcher, išnaša 35, p. 277.

²⁴⁷ Moss; Fletcher; Isaacs, išnaša 12, p. 61-62.

nutraukti su juo darbo sutartį. Nutraukus darbo sutartį, atleistam darbuotojui turės būti išmokama jo dviejų mėnesių vidutinio darbo užmokesčio dydžio išėtinė išmoka. Tačiau atsiskaitymas su darbuotoju, t. y. jo reikalavimų patenkinimas bus nustatomas jau ne pagal Lietuvos, o pagal Latvijos teisę.

Kitos išimtys

Mokėjimų sistemos ir finansų rinkos

Mokėjimų ar atsiskaitymo sistemose vykdomus sandorius reguliuoja specialios taisyklės, užtikrinančios šių sandorių sklandų sudarymą bei saugumą. Todėl būtina nustatyti, kad mokėjimų sistemos ar finansų rinkos šalių teisėms ir pareigoms, taikoma tik tai sistemai ar rinkai taikytina valstybės narės teisė²⁴⁸. Tokia taikytinos teisės taisyklė taip pat užtikrina, kad sandorių mokėjimo ir atsiskaitymo mechanizmai, numatyti valstybių narių mokėjimo ir įskaitymo sistemose arba reguliuojamose finansinėse rinkose, nepasikeis verslo partneriui tapus nemokiu (Reglamento konstatuojamosios dalies 27 str.).

Šių tikslų įgyvendinimui Reglamento 9 straipsnyje numatyta dar viena išimtis iš bendrosios *lex concursus* taisyklės, liečianti mokėjimų ar finansų rinkas, kuri nustato, kad bankroto bylos pasekmes mokėjimų ar atsiskaitymų sistemos šalių ar finansų rinkos šalių teisėms ar pareigoms reglamentuoja tik tai sistemai ar rinkai taikytina valstybės narės teisė.

Reglamente 1346/2000 nėra apibrėžtos *mokėjimų sistemos* ir *finansų rinkos* sąvokos. Tam tikra nuoroda yra numatyta konstatuojamoje dalyje, kuri nustato, jog speciali mokėjimo sistemų ir finansinių rinkų apsauga turi būti taikoma, pavyzdžiui, aktyvų ir įsipareigojimų pozicijų uždarymo ir jų tarpusavio kompensavimo susitarimams, naudojamiems minėtose sistemose, ir vertybinių popierių pardavimui bei garantijoms, numatytoms tokiems sandoriams, kuriuos reglamentuoja. kuriuos reglamentuoja 1998 m. gegužės 19 d. Europos

²⁴⁸ Virgós/Schmit ataskaita, §120.

Parlamento ir Tarybos direktyva 98/26/EB dėl atsiskaitymų baigtinumo mokėjimų ir vertybinių popierių atsiskaitymų sistemose²⁴⁹.

Taigi, darytina išvada, kad sąvoką *mokėjimų sistema* galima aiškinti taip, kaip ji yra apibrėžiama minėtoje direktyvoje. *Finansų rinkos* apibrėžimo Reglamentas 1346/2000 nepateikia. Tai galima įvardinti kaip vieną iš Reglamento trūkumų, galintį sąlygoti skirtingą 9 straipsnio taikymą.

Reikia paminėti, kad mokėjimų ir vertybinių popierių sistemų atveju Reglamentas turi būti taikomas kartu su 1998 m. gegužės 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/26/EB dėl atsiskaitymų baigtinumo mokėjimų ir vertybinių popierių atsiskaitymų sistemose. Tiek direktyva, tiek Reglamentas 1346/2000 papildo vienas kitą, kad būtų užtikrinta efektyvi mokėjimų sistemų ir finansų rinkų apsauga, kuriam nors dalyviui tapus nemokiam. Tuo atveju, kai abu aktai numato vienodas taisykles, pirmenybė turėtų būti teikiama direktyvoms nuostatoms, kadangi joje numatytos specialios normos²⁵⁰. Lietuvoje minėta direktyva yra perkelta LR Atsiskaitymų baigtinumo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemose įstatymu²⁵¹.

Bendrijos patentai ir prekių ženklai

Reglamento 12 straipsnyje nustatyta vieninga taisyklė dėl Bendrijos patentų ir prekių ženklų. Kai iškeliama pagrindinė ir šalutinė bankroto bylos, kiekvienoje byloje gali būti skirtingai nustatyta, kokia nuosavybė sudaro bankrutuojančio skolininko turto masę. Taip yra dėl to, kad kiekvieną bylą reglamentuoja skirtinga *lex concursus*. Dėl šios priežasties Reglamento 12 straipsnyje įtvirtinta vieninga taisyklė, kuri nustato, kad Bendrijos patentas, prekės ženklas ar bet kuri panaši teisė negali būti įtraukiama į turtą, naudojamą

²⁴⁹ Šios direktyvos paskutiniai pakeitimai padaryti 2009 m. gegužės 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/44/EB (OL L 146, 10.6.2009, p. 37-43).

²⁵⁰ Pannen, *et al*, išnaša 1, p. 273.

²⁵¹ Valstybės žinios, 2003, Nr. 61-2754.

skoloms išmokėti šalutinėse bankroto bylose, bet visada turi būti priskiriama turtui, naudojamam skoloms išmokėti pagrindinėje byloje.

Sandorių ginčijimas

Bendroji *lex concursus* taisyklė turi nemažai išimčių. Daugumai šių išimčių (pavyzdžiui, liečiančių daiktines teises, įskaitymą, nuosavybės teisės į turtą išlaikymą) būdinga tai, jog nepaisant Reglamente nurodytų išimčių, *lex concursus* bus taikoma tokių kreditoriams nepalankių sandorių nuginkijimui (Reglamento 4 str. 2 d. m) p.).

Tačiau Reglamento 1346/2000 13 straipsnis leidžia išvengti *lex concursus* taikymo, jeigu asmuo, gavęs naudos iš tokio sandorio (pavyzdžiui, asmuo už žemesnę nei rinkos kainą nusipirkęs įmonės turtą prieš pat bankroto bylos iškėlimą) pateiks įrodymus, kad toks sandoris yra reguliuojamas kitos valstybės narės, nei iškelta bankroto byla, teisės, ir ta teisė nenumato galimybės sandorį užginčyti. Reglamento 13 straipsnyje įtvirtina išimtis liečia tik iki bankroto bylos iškėlimo sudarytus sandorius.

Šios nuostatos įtvirtinimo Reglamente tikslas - apsaugoti teisėtus lūkesčius tos šalies, kuri sudarydama sandorį su skolininku, pagrįstai tikėjosi, kad atsiradus atitinkamoms aplinkybėms, sandoris negalės būti užginčytas remiantis sandoriui taikytinos valstybės narės teisė²⁵². Visgi autorė pritaria doktrinoje išsakomai nuomonei, kad šis Reglamento straipsnis nepagrįstai sumažina galimybes susigrąžinti nesažiningai perleistą turtą, o tuo pačiu padidinti skolininko mokumą. Kiekvienu atveju sudarant sandorį, šalys, siekdamos apsaugoti savo teisėtus lūkesčius, gali įvertinti, kokias pasekmes jų sandoriui sukels kiekvienos iš sandorio šalių bankrotas. Jeigu bankroto bylos iškėlimo (būsimam) skolininkui atveju pagal *lex concursus* toks sandoris galės būti nuginkytas, tai šalis sudaranti sandorį su (būsimoju) skolininku negali pagrįstai tikėtis, kad toks sandoris galios tik todėl, kad jam taikoma teisė nenumato galimybės sandorį užginčyti. Be to, šalys gali laisvai pasirinkti

²⁵² Moss; Fletcher; Isaacs, išnaša 12, p. 49.

sandoriui taikytiną teisę ir tokiu būdu išvengti kreditoriams nepalankių sandorių nugincijimo pagal *lex concursus*. Darytina išvada, kad Reglamento 13 straipsnis turėtų būti apskritai būti panaikintas.

Perkančiųjų trečiųjų šalių apsauga

Nors bankroto bylos iškėlimas sąlygoja atitinkamus bankrutuojančios įmonės turto disponavimo apribojimus²⁵³, skolininkas gali nepaisyti šių apribojimų ir parduoti ar kitu būdu perleisti bankrutuojančios įmonės turtą, kuriam yra privaloma registracija. Jeigu bankrutuojanti įmonė ir registruotas turtas yra skirtingose valstybėse, gali praėti tam tikras laiko tarpas, kol valstybės, kurioje registruotas turtas, kompetentingos institucijos sužinos ir pakeis įrašus, nurodančius skolininko bankroto faktą ar nustatytus turto disponavimo apribojimus. Per šį laikotarpį įmonės turtas gali būti parduotas ar kitaip perleistas trečiajai šaliai. Jeigu toks sandoris būtų ginčijamas remiantis *lex concursus*, nukentėtų sąžiningų trečiųjų šalių interesai, kadangi tokie asmenys sudarydami sandorį su skolininku remtūsi turto registre esančiais duomenimis. Todėl siekiant apsaugoti sąžiningų trečiųjų šalių interesus Reglamento 1346/2000 14 straipsnyje įtvirtinta taisyklė, nustatanti, kad sandorio dėl nekilnojamojo turto, arba valstybiniame registre registruoto laivo ar orlaivio, arba registruotų vertybinių popierių, sudaryto po bankroto bylos iškėlimo galiojimas nustatomas pagal tos valstybės, kurios teritorijoje yra nekilnojamas turtas arba kurios žinioje yra tvarkomas registras teisę. Kadangi šis straipsnis nenurodo, jog nekilnojamas turtas ar registras būtinai turi būti valstybės narės teritorijoje, darytina išvada, kad tokie sandoriai gali būti ginčijamai remiantis bet kurios trečiosios valstybės teise.

²⁵³ Pagal LR ĮBĮ 10 str. 7 d. nuo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos teisė valdyti, naudoti bankrutuojančios įmonės turtą (lėšas) ir juo disponuoti suteikiama tik administratoriui, kreditorių prašymu teismas gali nustatyti įmonės ūkinės komercinės veiklos ir disponavimo įmonės turtu, kurį be teismo leidimo draudžiama parduoti, išnuomoti, įkeisti, juo laiduoti, garantuoti kitų subjektų prievolių įvykdymą ar kitaip jį perleisti (perduoti) ir t.t.

Bankroto bylų pasekmės dar neišnagrinėtoms byloms

Reglamento 15 straipsnis taikomas tada, kai byla dėl turto ar dėl iš skolininko atimtos teisės yra nagrinėjimo stadijoje. Jeigu teismo procesas kitoje valstybėje narėje prasidėjo prieš iškeliant skolininkui bankroto bylą ir dar nėra pasibaigęs, tokiu atveju bankroto bylų pasekmės byloms dėl turto ar dėl iš skolininko atimtos teisės (tiksliau tokių bylų sustabdymo, perdavimo ar kitas procedūras) reglamentuos tos valstybės narės, kurioje dar nėra išspręsta byla įstatymai.

Įvairių Europos Sąjungos šalių įstatymai skirtingai reglamentuoja nagrinėjamų bylų eigą, kai vienai iš proceso šalių iškeliamą bankroto bylą. Pavyzdžiui, Vengrijos įstatymai numato, kad tokios bylos neperduodamos bankroto bylą iškėlusiam teismui, o jų nagrinėjimas vyksta toliau²⁵⁴. Kitose valstybėse bylos, kuriose skolininkui pareikšti turtiniai reikalavimai, sustabdomos, kai skolininkui iškeliamą bankroto bylą, ir toliau tęsiamos tik esant tam tikroms sąlygoms. Pavyzdžiui, Lenkijoje tokios bylos toliau tęsiamos administratoriaus iniciatyva, tačiau tik tuo atveju, jeigu kitos šalies reikalavimai nebuvo įtraukti į kreditorių reikalavimų sąrašą bankroto byloje²⁵⁵. Trečiose valstybėse anksčiau iškeltos bylos perduodamos bankroto bylą nagrinėjančiam teismui (taikomas *vis attractiva concursus* principas).

Lietuvoje *vis attractiva concursus* principas taikomas ribotai: bylos gali būti perduodamos bankroto bylą nagrinėjančiam teismui tik tais atvejais, kai iki nutarties skirti nagrinėti bylą, kurioje atsakovui pareikšti turtiniai reikalavimai, teismo posėdyje paaiškėja, kad jam iškelta bankroto byla (LR ĮBĮ 15 str. 2 d., LR CPK 166 str. 2 d.)²⁵⁶. Taigi, remiantis Reglamento 15 straipsniu, jei skolininkui iškeliamą bankroto bylą Lietuvos teisme, LR ĮBĮ 15 straipsnio 2 dalis, įpareigojanti teismus perduoti civilines bylas bankroto bylą

²⁵⁴ Wopera, Źsuzsa; Nagy, Adrienn. *Hungary*. p. 293. In Beltrán; Sebastián, išnaša 25.

²⁵⁵ Olechowski, Marcin. *Poland*. p. 406. In Beltrán; Sebastián, išnaša 25.

²⁵⁶ Ribotas *vis attractiva concursus* principas taikomas nuo 2011 m. spalio 1 d., įsigaliojus LR CPK bei LR ĮBĮ pakeitimams. Pagal iki 2011 m. spalio 1 d. galiojusias LR CPK ir LR ĮBĮ redakcijas visos kituose teismuose nagrinėjamos bylos, kuriose įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai, turėjo būti perduodamos bankroto bylą nagrinėjančiam teismui.

iškėlusiam teismui, bus taikoma byla, kurios šalimi yra skolininkas, nagrinėjančiam valstybės narės teismui, tik tuo atveju, jeigu pastarosios valstybės teisė įtvirtins tokį patį principą. Tačiau reikia pažymėti, kad jeigu kitoje valstybėje byla jau buvo išnagrinėta ir priimto sprendimo pagrindu skolininko atžvilgiu atliekami priverstinio vykdymo veiksmai, tai bankroto bylos pasekmės tokiems priverstiniams veiksams nustatys *lex concursus* (4 str. 2 d. f) p.).

Skirtingai, nei pavyzdžiui, Briuselio I reglamente, Reglamente 1346/2000 nėra *expressis verbis* konstatuota, kad Reglamentas netaikomas arbitražo procesams. Todėl nėra aišku, ar Reglamento 15 straipsnyje minima sąvoka *neišspręstos bylos* apima ir arbitražu nagrinėjamas bylas? Autorė sutinka su doktrinoje išsakoma nuomone, jog ši sąvoka turėtų būti aiškinama kaip bet koks procesas, kuriuo nustatomas reikalavimo galiojimas, turinys ar dydis, o jo taikymas taip pat turi apimti ir arbitražo procesus, kadangi arbitražas laikomas alternatyva teisminiam procesui²⁵⁷. Tokį aiškinimą palaiko ir Europos Sąjungos valstybių narių teismai. Anglijos teismai byloje *Syska (Elektrim SA) v Vivendi Universal SA* konstatavo, kad Reglamento 15 straipsnis turi būti taikomas ir kitose Europos Sąjungos valstybėse arbitraže nagrinėjamos (dar neišspręstoms) byloms, o bankroto bylų įtaka vykstančiam arbitražo procesui turėtų būti nustatoma ne pagal *lex concursus*, bet pagal arbitražo vietos valstybės teisę²⁵⁸. Čekijos teismai taip pat pripažino Reglamento 15 straipsnio taikymą vykstančiam arbitražo procesui²⁵⁹.

Lietuvos teismų praktika pripažįsta, kad bankroto bylą nagrinėjančiam teismui turi būti perduodamos ir arbitražuose nagrinėjamos bylos, kuriose skolininkei pareikšti turtiniai reikalavimai²⁶⁰. Remiantis Reglamento 15 straipsniu, jei analogiško įpareigojimo nenumatys arbitražo, kuriame

²⁵⁷ Virgós; Garcimartín, išnaša 11, p. 38.

²⁵⁸ Anglijos ir Velso Apeliacinio Teismo 2009 m. liepos 9 d. sprendimas byloje *Syska (Elektrim SA) v Vivendi Universal SA*. [Interaktyvus, žiūrėta 2010 10 29]. Prieiga per internetą: <<http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2009/677.html>>.

²⁵⁹ Belohlavek, Alexander J. Impact of Insolvency of a Party on Pending Arbitration Proceedings in Czech Republic, England and Switzerland and Other Countries. *Yearbook of International Arbitration*, 2010, Vol. 1, p. 156-159.

²⁶⁰ Plačiau apie bankroto bylos įtaką arbitražo procesui žr. disertacijos 3.2.5. poskyrį.

nagrinėjamas ginčas, vietos teisė (su sąlyga, kad arbitražas vyksta valstybėje narėje, o ne trečiojoje valstybėje), tokių ginčų nagrinėjimas toliau bus tęsiamas arbitraže, o į bankroto bylą turės būti perduodamas arbitražo sprendimas, patvirtinantis kreditoriaus reikalavimo teisę skolininko atžvilgiu.

2.7. Sprendimų pripažinimas ir vykdymas

Universalumo koncepcija grindžiamos pagrindinės bankroto bylos poveikis kitose valstybėse narėse pasireiškia ir per automatinį sprendimų pripažinimą (angl. *automatic recognition*), kai bankroto bylose priimti užsienio teismų sprendimai pripažįstami nedelsiant, be jokių papildomų procedūrų. Tokiu būdu įgyvendinamas pasitikėjimas kitos Europos Sąjungos valstybės narės teismų sistema ir užtikrinamas efektyvus ir veiksmingas tarpvalstybinis bankroto bylų nagrinėjimas. Kaip nurodoma konstatuojamosios dalies 22 punkte, „teismo sprendimai dėl šiuo reglamentu reglamentuojamų bankroto bylų iškelimo, eigos ir užbaigimo bei teismo sprendimai, tiesiogiai susiję bankroto bylomis, būtų pripažįstami nedelsiant. Dėl to automatiškas pripažinimas turėtų reikšti, kad pagal valstybės narės, kurioje buvo iškelta byla, teisę bylos nagrinėjimo pasekmės turės tokią pat teisinę galią visose kitose valstybėse narėse. Valstybių narių teismų priimti sprendimai turėtų būti pagrįsti tarpusavio pasitikėjimo principu. Todėl nepripažinimo pagrindų turi būti tik tiek, kiek yra minimaliai reikalinga <...>“.

Automatinis sprendimų pripažinimas yra vienas svarbiausių Reglamento 1346/2000 principų. Toks automatinis pripažinimas reiškia, kad nereikia imtis jokių papildomų procedūrų (pavyzdžiui, oficialiai jį paskelbti ar priimti kitą teismo sprendimą) siekiant, kad priimtas sprendimas įsigaliotų kitoje valstybėje narėje²⁶¹. Kitaip tariant, vienoje valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas kitose valstybėse galioja *ex lege*, ir tokiu sprendimu galima tiesiogiai remtis santykiuose su trečiaisiais asmenimis. Kaip pažymi I. F.

²⁶¹ Wessels, išnaša 14, p. 421; Moss; Fletcher; Isaacs, išnaša 12, p. 194; Virgós/Schmit ataskaita, § 152.

Fletcher, tarp sprendimo įsigaliojimo priėmimo vietos valstybėje ir pripažinimo kitoje valstybėje narėje nepraeina joks laiko tarpas²⁶².

Kadangi Reglamentas pripažįsta automatinį sprendimų pripažinimą, bankroto bylose priimti Europos Sąjungos valstybių teismų sprendimai, nereikalaujantys priverstinio vykdymo, Lietuvoje yra savaime įpareigojantys. Jeigu Lietuvos apeliaciniam teismui paduodamas prašymas dėl tokio sprendimo pripažinimo, Lietuvos apeliacinis teismas turi atsisakyti priimti tokį pareiškėjo prašymą kaip nenagrinėtiną teisme (LR CPK 137 str. 2 d. 1 p.). Nors Lietuvos teismų praktika bankroto bylose priimtų Europos Sąjungos valstybių teismų sprendimų pripažinimo bei vykdymo klausimais dar tik formuojasi, tačiau galima pastebėti, kad keliais atvejais Lietuvos apeliacinis teismas nepagrįstai priėmė prašymą dėl Europos Sąjungos valstybėje narėje priimto teismo sprendimo bankroto byloje pripažinimo, todėl bylos šiose dalyse buvo nutrauktos²⁶³.

Automatinis sprendimų pripažinimo principas atsispindi Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymo (toliau – Teisės aktų įgyvendinimo įstatymas) 4 straipsnio 5 dalyje, kurioje nurodoma, kad prašymą dėl leidimo vykdyti sprendimą nagrinėja vienas Lietuvos apeliacinio teismo teisėjas²⁶⁴. Taigi kilus Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimo pripažinimo Lietuvoje klausimui, Lietuvos apeliacinis teismas esant pirminei stadijai iš karto sprendžia dėl leidimo vykdyti, o ne pripažinti sprendimą, kadangi laikomasi nuostatos, kad sprendimas pripažįstamas automatiškai. Sprendimo nepripažinimo pagrindų buvimas tikrinamas tik tada, jeigu vėliau pateikiamas skundas²⁶⁵.

Automatinis sprendimų pripažinimas susijęs su kitu, taip pat valstybių narių pasitikėjimo idėją įtvirtinančiu principu, draudžiančiu pripažįstančiosios

²⁶² Fletcher, išnaša 83, p. 421.

²⁶³ Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-175/2011 (*pareiškėja A.K.*), Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-249/2011 (*pareiškėjas G. J.*).

²⁶⁴ Valstybės žinios, 2008, Nr. 137-5366.

²⁶⁵ Nekrošius, išnaša 116, 2009, p. 143.

valstybės teismui tikrinti sprendimo teisėtumą²⁶⁶. Reglamentas 1346/2000 skirtingai nei, pavyzdžiui, Briuselio I reglamentas (36 str., 45 str. 2 d.), neturi aiškios nuostatos, įtvirtinančios draudimą tikrinti sprendimo teisėtumą. Apie draudimą tikrinti sprendimo teisėtumą galima spręsti iš Reglamento 1346/2000 antrojo skyriaus nuostatų, kurios nustato baigtinį sąrašą pagrindų, kuriais remiantis galima atsisakyti pripažinti ir vykdyti teismo sprendimą, ir kurie draudžia teismui atsisakyti pripažinti ir vykdyti sprendimą kokiu nors kitu, nei Reglamente numatytu, pagrindu. Be to, draudimą tikrinti sprendimo teisėtumą aiškiai konstatavo Europos Teisingumo Teismas *Eurofoods IFSC* byloje.

Draudimas tikrinti sprendimo teisėtumą turėtų būti suprantamas dviem prasmėmis. Teismas, kurio prašoma pripažinti ir vykdyti teismo sprendimą negali 1) peržiūrėti sprendimo iš esmės (pranc. *révision au found*) ir 2) negali tikrinti sprendimą priėmusio teismo jurisdikcijos, t. y. ar teisingai buvo pritaikytos teisingumo taisyklės²⁶⁷. Europos Teisingumo Teismas sprendime *Eurofoods IFSC Limited* byloje išaiškino, jog tarpusavio pasitikėjimo principas nustato, kad kitų valstybių narių teismai pripažįsta sprendimą iškelti pagrindinę bankroto bylą, neturėdami teisės tikrinti pirmojo teismo įvertinimo dėl savo jurisdikcijos. Pripažįstančiosios valstybės narės teismo kompetencija apsiriboja tik patikrinimu, ar sprendimas yra priimtas tos valstybės narės, kuri tvirtina turinti jurisdikciją pagal Reglamento 3 straipsnį. Teismas negali tikrinti sprendimą priėmusio teismo jurisdikcijos, t. y. ar teisingai buvo pritaikytos teisingumo taisyklės, nes bet koks jurisdikcijos ginčijimas turi būti atliekamas pagal tokį sprendimą priėmusio teismo teisėje įtvirtintas normas²⁶⁸.

Analizuojant Reglamento 1346/2000 trečiojo skyriaus nuostatas, galima išskirti kelias teismų sprendimų rūšis:

Pirmąją grupę sprendimų sudaro sprendimai dėl bankroto bylų iškėlimo, kurie gali būti skirstomi į sprendimus dėl pagrindinės bankroto bylos iškėlimo bei sprendimus dėl šalutinių ir savarankiškų teritorinių bankroto bylų iškėlimo.

²⁶⁶ Pannen, *et al*, išnaša 1, p. 387.

²⁶⁷ Fletcher, išnaša 83, p. 429.

²⁶⁸ Apie sprendimo iškelti bankroto bylą apskundimą netinkamos jurisdikcijos pagrindu žr. disertacijos 2.5.5. poskyrį.

Į antrąją grupę galima išskirti sprendimus, įvardintus Reglamento 25 straipsnyje, t. y. sprendimus, susijusius su bankroto bylos eiga ir užbaigimu, teismo patvirtintus kompromisinius kreditorių ir skolininkų susitarimus, sprendimus, kylančius tiesiogiai iš bankroto bylos ir glaudžiai su ja susijusius, bei sprendimus, susijusius su apsaugos priemonių taikymu.

Reikia atkreipti dėmesį, kad kadangi Reglamento 2 straipsnio d) dalyje *teismas* apibrėžiamas ne tik kaip valstybės narės teismas, bet ir kaip kitas kompetentingas organas, turintis įgaliojimus iškelti bankroto bylą arba priimti sprendimus tokios bylos eigoje, todėl *sprendimai* Reglamento 1346/2000 prasme apima ne tik teismo, bet ir, pavyzdžiui, kreditorių susirinkimų ar kitų pagal valstybių narių nacionalinius įstatymus kompetentingų organų priimtus sprendimus.

Sprendimo dėl bankroto bylos iškėlimo pripažinimas

Reglamento 1346/2000 16 straipsnis 1 dalis nurodo, kad sprendimas dėl bankroto bylos iškėlimo (tiek pagrindinės, tiek šalutinės) yra pripažįstamas kitose valstybėse narėse nuo to momento, kai toks sprendimas įsiteisėja bankroto bylą iškėlusioje valstybėje. Atsižvelgiant į Europos Teisingumo Teismo išaiškinimą *Eurofood IFSC* byloje *sprendimai dėl bankroto bylos iškėlimo* reiškia ne tik sprendimus, kurie pagal valstybių narių nacionalinius įstatymus apibrėžiami kaip sprendimai iškelti bankroto bylą, bet ir sprendimus dėl Reglamento priede A nurodytų bylų iškėlimo (kai sprendimas apima skolininko teisės valdyti, naudotis ir disponuoti turtu atėmimą) bei priede C nurodyto likvidatoriaus paskyrimo.

Sprendimo įsiteisėjimo momentas nustatomas pagal bylą iškėlusio teismo valstybės nacionalinę teisę. Kaip nurodė generalinis advokatas F. G. Jacobs *Eurofood IFSC* byloje pateiktoje išvadoje „Reglamento <...> 16 straipsnio 1 dalyje reikalaujama sprendimą pripažinti nuo to momento, kai jis „įsiteisėja bankroto bylą iškėlusioje valstybėje“. Taigi momentą, nuo kurio įsiteisėja

sprendimas, nustato nacionalinę teisę. Tai atitinka ir 4 straipsnį, kuriame nustatyta, kad apskritai valstybės, kurios teritorijoje iškelta bankroto byla, teisė yra teisė, taikoma „bankroto byloms ir jų pasekmėms“, įskaitant tokios bylos iškėlimo sąlygas, jos eigą ir užbaigimą <...>²⁶⁹.

Taigi sprendimas turi būti įsiteisėjęs pagal nacionalinę teisę, tačiau nebūtinai turi būti galutinis. Tokia išvada seka iš Reglamento 2 straipsnio f) punkto, kuris numato, kad *bylos iškėlimo laikas* – tai laikas, kai įsiteisėja teismo sprendimas iškelti bylą, nesvarbu, ar tai būtų galutinis sprendimas, ar ne.

Lietuvos įstatymuose nustatomas skirtingas nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo įsiteisėjimo momentas, priklausomai nuo to, ar nutartis priimta rašytinio, ar žodinio proceso tvarka. Rašytinio proceso tvarka priimta teismo nutartis dėl bankroto bylos iškėlimo pagal LR ĮBĮ 10 straipsnio 13 dalį įsiteisėja per dešimt dienų nuo jos priėmimo dienos, jeigu ji nebuvo apskūsta. Jeigu nutartis apskūsta ir ji nėra panaikinta, tuomet nutartis įsiteisėja apeliacine tvarka išnagrinėjus bylą, o apeliacinės instancijos teismo nutartis (naujas sprendimas) įsiteisėja nuo jų priėmimo dienos (LR CPK 279 straipsnio 1 dalis bei LR CPK 301 straipsnio 1 dalis). LR ĮBĮ neįtvirtina specialių normų, liečiančių žodinio proceso tvarka priimtos nutarties įsiteisėjimą, todėl reikia vadovautis bendrosiomis LR CPK normomis. LR CPK 335 straipsnis nustato, kad atskirieji skundai paduodami per septynias dienas nuo nutarties priėmimo dienos. Taigi, nutartis dėl bankroto bylos iškėlimo priimta žodinio proceso tvarka įsiteisės per septynias dienas nuo nutarties priėmimo dienos, jeigu ji nebus apskūsta.

Doktrinoje pabrėžiama, kad turi būti pripažįstami net ir tokie sprendimai iškelti bankroto bylą, kurie pagal valstybės, kurioje juos siekiama pripažinti, teisę apskritai negali būti priimami²⁷⁰. Pavyzdžiui, Anglijoje iškeliama pagrindinė bankroto byla fiziniam asmeniui. Nors Lietuvoje nėra įteisintas

²⁶⁹ Generalinio advokato F. G. Jacobs 2005 m. rugsėjo 27 d. išvada byloje C-341/04 *Eurofood IFSC*. [Interaktyvus, žiūrėta 2008 02 19]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62004C0341:LT:PDF>>.

²⁷⁰ Virgós/Schmit ataskaita, § 148.

fizinių asmenų bankrotas, tačiau Lietuvoje toks Anglijos teismo sprendimas turės būti pripažįstamas. Tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos teismų praktika. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo trijų teisėjų kolegija nutartyje dėl Lietuvos apeliacinio teismo nutarties, kuria buvo leista vykdyti Anglijos teismo sprendimą dėl fizinio asmens A. K. bankroto, peržiūrėjimo pažymėjo, kad „Reglamentas yra vientisas teisės aktas, kurio normos turi būti vertinamos sistemiškai. Reglamento 16 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta norma, reiškianti, kad automatinio sprendimų iškelti bankroto bylą pripažinimo principas taikomas neatsižvelgiant į tai, ar tokiam skolininkui pagal pripažįstančios valstybės teisę būtų buvę įmanoma pradėti bankroto procedūras. Todėl, sistemiškai aiškinant Reglamento normas, galima padaryti išvadą, kad viešosios tvarkos išimtis neapima atvejų, kai pripažįstančioje valstybėje bankroto byla tam tikram asmeniui negali būti iškelta. <...> todėl aptariama teisinė situacija negali būti laikoma pažeidžiančia Lietuvos Respublikos viešąją tvarką bei sprendimo nepripažinimo pagrindu²⁷¹.

Atvirkštinė situacija taip pat įmanoma: kadangi Lietuvoje fiziniam asmeniui nėra teisinių galimybių iškelti pagrindinę bankroto bylą, Anglijos teismas turės jurisdikciją iškelti savarankišką teritorinę bylą, remiantis Reglamento 3 straipsnio 4 dalies a) punktu²⁷², o Lietuvos teismai tokį sprendimą privalės pripažinti.

Pagrindinės bankroto bylos pripažinimas apima ir tokioje byloje paskirto likvidatoriaus pripažinimą. Remiantis Reglamento 1346/2000 18 straipsniu likvidatorius pagrindinėje byloje gali vykdyti visus valstybės, kurioje iškelta byla, įstatymų jam suteiktus įgaliojimus kitoje valstybėje narėje. Pavyzdžiui, apžiūrėti skolininko turtą, perkelti jį iš vienos valstybės narės į valstybę, kurioje iškelta pagrindinė byla, taikyti turto apsaugą ir kt. Likvidatoriaus įgaliojimai, kuriuos jam suteikia *lex concursus*, pripažįstami automatiškai visose valstybėse narėse. Tačiau likvidatorius savo įgaliojimus turi įgyvendinti

²⁷¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. rugsėjo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-233/2011 (AB „Swedbank“ v. A.K.)

²⁷² Reglamento 3 straipsnio 4 dalies a) punktas numato, kad teritorinę bylą galima iškelti prieš iškeltą pagrindinę bankroto bylą, jeigu pagrindinės bylos negalima iškelti dėl sąlygų, numatytų tos valstybės narės, kurioje yra skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta, įstatymuose.

jų neviršydamas ir jo veiksmai turi būti teisėti pagal tos šalies, kurioje jis veikia, teisę, ypač jei tai susiję su skolininko turto realizavimu. Pavyzdžiui, jei pagal *lex concursus* neparduotas turtas gali būti perduotas kreditoriams, tačiau tokios galimybės nenumato valstybės, kurioje likvidatorius veikia, teisė, toks turtas negalės būti perduotas kreditoriams, o turės būti realizuotas pagal tos valstybės įstatymus.

Likvidatorius, siekdamas naudotis savo įgaliojimais kitoje valstybėje narėje, turi pateikti jo paskyrimą liudijančio sprendimo ar kitos pažymos patvirtintą kopiją, taip pat gali būti pareikalauta, kad pažyma būtų išversta į valstybės narės, kurios teritorijoje likvidatorius ketina veikti, valstybinę kalbą arba vieną iš kalbų (Reglamento 19 str.). Kiek tai liečia pagal Lietuvos įstatymus paskirtą administratorių, tokį paskyrimą patvirtinantis sprendimas yra teismo nutartis iškelti bankroto bylą, kadangi šia nutartimi yra skiriamas ir bankrutuojančios įmonės administratorius (LR ĮBĮ 10 str. 4 d. 1 p.), arba teismo nutartis, kuria keičiamas administratorius (jeigu administratorius keičiamas jau bankroto bylos eigoje). Reglamente nenurodyta, ar likvidatorius turi pateikti kokius nors savo įgaliojimų apimtį įrodymus. Literatūroje bei kai kurių valstybių narių teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad kilus abejonių dėl likvidatoriaus kompetencijos, teismas, kuris paskyrė likvidatorių, turėtų išduoti įgaliojimų apimtį patvirtinančius įrodymus²⁷³. Tokia rekomendacija galėtų vadovautis ir Lietuvos teismas, iškėlęs skolininkui pagrindinę bankroto bylą. Kadangi administratoriaus įgaliojimai bankroto procese labai platūs, nebūtų tikslinga (net ir neįmanoma) visus įgaliojimus išvardinti teismo nutartyje, kuria skiriamas administratorius. Todėl, administratoriaus prašymu, teismas galėtų priimti nutartį, kurioje būtų nurodyti administratoriaus įgaliojimai ir jų apimtis konkrečiu atveju (pavyzdžiui, administratoriaus teisė perimti užsienyje esančio turto valdymą, organizuoti jo apsaugą ir pan.).

²⁷³ Virgós/Schmit ataskaita, §170. Tokios pozicijos laikėsi, pavyzdžiui, Anglijos teismas *MG Rover* byloje. Anglijos Aukštasis Teismas išdavė aštuonis papildomus įsakymus (angl. *supplemental orders*), kuriuose buvo aprašoma pagrindinės bylos iškėlimo esmė, taip pat administratorių kompetencija ir įgaliojimai, įskaitant teisę išmokėti ES registruotų dukterinių bendrovių darbuotojams išmokas, kurias jie būtų gavę esant iškeltoms šalutinėms byloms, su sąlyga, kad tokie išmokėjimai padės pasiekti administravimo tikslus (Anglijos teismo sprendimo santrauką galima rasti: Pannen, *et al*, išnaša 1, p. 148-149).

Kitų sprendimų pripažinimas

Automatinio pripažinimo principas taikomas ir kitiems sprendimams, nurodytiems Reglamento 1346/2000 25 straipsnio 1 dalyje, t. y. sprendimams, susijusiems su bankroto bylos eiga ir užbaigimu, teismo patvirtintiems kompromisiniams kreditorių ir skolininkų susitarimams, sprendimams, kylantiems iš bankroto bylos ir glaudžiais su ja susijusiems, sprendimams dėl laikinųjų apsaugos priemonių. Kadangi šie sprendimai vienaip ar kitaip susiję su pagrindine bankroto byla, logiška, kad jie gali būti pripažįstami tik tuo atveju, jeigu pripažįstamas sprendimas dėl pagrindinės bylos iškėlimo.

Doktrinoje nurodoma, jog teismo sprendimo iškelti pagrindinę bylą pripažinimas yra laikomas išankstine sąlyga pripažinti kitus teismo sprendimus, susijusius su ta pačia bankroto byla pagal Reglamento 25 straipsnio 1 dalį²⁷⁴. Taigi, jeigu kitos valstybės sprendimas dėl bankroto bylos iškėlimo nėra pripažįstamas, visi kiti susiję sprendimai taip pat nebus pripažįstami. Reglamento konstatuojamosios dalies 16 punkte pabrėžiama, kad laikinosios apsaugos priemonės iki bankroto bylos pradžios ir jai prasidėjus labai svarbios bankroto bylą veiksmingumui užtikrinti ir šiuo tikslu Reglamente 1346/2000 turėtų būti numatytos įvairios galimybės. Todėl automatinio pripažinimo taisyklė taip pat taikoma nutartims dėl laikinųjų apsaugos priemonių, priimtoms tiek iki nutarties dėl pagrindinės bankroto bylos iškėlimo įsiteisėjimo, tiek įsiteisėjus nutarčiai dėl pagrindinės bankroto bylos iškėlimo. Visi kiti aukščiau neišvardinti teismo sprendimai pripažįstami remiantis 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (Brukselis I)²⁷⁵ (toliau tekste – Brukselio I reglamentas) .

²⁷⁴ Consalvi, Ettore. The Regime For Circulation of Judgements Under the EC Regulation on Insolvency Proceedings. *International Insolvency Review*, 2006, Vol. 15, p. 154.

²⁷⁵ OJ L 16.1.2001, p. 1-23 (OL, 2004 m. specialusis leidimas, 19 skyrius, 4 tomas, p. 42-64).

Sprendimų pripažinimo teisiniai padariniai

Teismo sprendimas iškelti pagrindinę bankroto bylą sukelia universalius padarinius kitose valstybėse narėse. Remiantis Reglamento 1346/2000 17 straipsnio 1 dalimi teismo sprendimas iškelti pagrindinę bylą be tolesnių formalumų kitoje valstybėje narėje turės tokias pat pasekmes kaip ir bylą iškėlusioje valstybėje tol, kol kitoje valstybėje narėje neiškeliama šalutinė byla. Pasekmės apima, pavyzdžiui, valdymo organų įgaliojimų sustabdymą, draudimą vykdyti bet kokias finansines operacijas, išieškoti individualiai skolas iš skolininko ir pan. Virgós/Schmit ataskaitoje tai vadinama „išplėtimo modeliu“ (angl. *extension model*), kas reiškia, kad pagrindinę bankroto bylą iškėlusioje valstybėje pradėtos procedūros išplečiamos į kitas valstybes nares su visais procesiniais ir materialiniais teisiniais padariniais²⁷⁶.

Europos Teisingumo Teismo jurisprudencijoje buvo nagrinėjamas pagrindinės bankroto bylos padarinių pripažinimo klausimas, nesant šalutinės bankroto bylos. Sprendime, priimtame *MG Probud* byloje, Europos Teisingumo Teismas konstatavo, kad pagal Reglamento 1346/2000 16 ir 17 straipsnius, Lenkijoje priimtas sprendimas iškelti bankroto bylą Lenkijos įmonei Probud MG turi būti automatiškai pripažįstamas visose kitose valstybėse narėse be tolesnių formalumų ir turėti visus pagal Lenkijos teisę numatytus padarinius. Kadangi pagal Lenkijos teisę po bankroto bylos iškėlimo skolininkui negalima imtis jokių vykdymo veiksmų dėl bankrutuojančio skolininko turto, todėl Vokietijos teismas, į kurį buvo kreiptasi, privalėjo pripažinti jurisdikciją turinčio Lenkijos teismo priimtą sprendimą dėl bankroto bylos iškėlimo, įskaitant ir visus kitus su šia byla susijusius sprendimus, bei negalėjo pats priimti nutarties areštuoti Vokietijoje esančio MG Probud turto²⁷⁷.

Pagrindinės bankroto bylos automatinio pripažinimo padariniai ir poveikis baigiasi, kai skolininkui iškeliama šalutinė bankroto byla. Šalutinių bankroto

²⁷⁶ Virgós/Schmit ataskaita, §153.

²⁷⁷ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. sausio 21 d. sprendimas byloje C-444/07 *MG Probud Gdynia sp z o o* [2010] ECR I-417.

bylų iškėlimas sustabdo sprendimo dėl pagrindinės bylos iškėlimo veikimą toje teritorijoje, kurioje iškelta šalutinė byla. Sprendimo dėl šalutinės bankroto bylos iškėlimo pripažinimas reiškia šalutinės bylos iškėlimo bei jos sukeliamų teisinių padarinių toje teritorijoje esančiam turtui pripažinimą, kurių negali ginčyti kitos valstybės narės²⁷⁸. Taigi šalutinė bankroto byla riboja pagrindinės bankroto bylos universalų poveikį, kadangi turtas, esantis šalutinėje bankroto byloje nebepateks į pagrindinėje byloje esančio skolininko turto masę.

Atkreiptinas dėmesys, kad šalutinės bankroto bylos pripažinimas apima ir tokioje byloje paskirto likvidatoriaus pripažinimą. Tokia išvada išplaukia iš Reglamento 18 straipsnio 2 dalies, kuri numato, kad likvidatorius, paskirtas šalutinėse ar teritorinėse bylose turi įgaliojimus, kuriuos gali įgyvendinti kitose valstybėse narėse: pavyzdžiui, reikalauti gražinti be likvidatoriaus sutikimo išvežtą turtą, reikalauti iškelti bet kokią bylą dėl sprendimo, neatitinkančio kreditorių interesų, panaikinimo ir kt.

Kadangi teismo sprendimas iškelti bankroto bylą sukelia labai svarbius teisinius padarinius, valstybės narės teismas, gavęs prašymą iškelti bankroto bylą, turėtų patikrinti, ar kitoje valstybėje narėje tam pačiam skolininkui dar nėra iškelta pagrindinė ar šalutinė bankroto byla. Tai padaryti būtų sudėtinga, nes tektų surinkti informaciją iš kitų valstybių narių, kurių nacionalinės taisyklės dėl viešo sprendimų iškelti bankroto bylą paskelbimo labai skiriasi. Nesurinkus minėtos informacijos kyla rizika, kad to paties skolininko atžvilgiu gali būti iškeltos kelios pagrindinės bankroto bylos skirtingose valstybėse narėse. Dviejų ar daugiau pagrindinių bankroto bylų iškėlimas to paties skolininko atžvilgiu gali sukelti nemažai problemų. Kaip pavyzdį galima pateikti *ISA/Daisytek* bylą. Šioje byloje pagrindinė bankroto byla Vokietijoje registruotos bendrovės atžvilgiu buvo iškelta ir Anglijoje, ir Vokietijoje. Vėliau Vokietijos teismo iškelta pagrindinė bankroto byla buvo perkvalifikuota į šalutinę bankroto bylą, tačiau iškilo dilema dėl Vokietijos administratoriaus pagrindinėje byloje atliktų veiksmų galiojimo. Visgi Vokietijos teismas nusprendė, kad vėliau iškelta pagrindinėje bankroto byloje paskirto

²⁷⁸ Wessels, išnaša 14, p. 430.

administratoriaus atlikti veiksmai negalioja, kadangi vėlesnė pagrindinė bankroto byla buvo iškelta jau žinant apie pirmiau iškeltą pagrindinę bankroto bylą. Jei vėlesnė pagrindinė bankroto byla būtų iškelta nežinant apie pirmąją pagrindinę bankroto bylą, tada vėlesnėje pagrindinėje bankroto byloje atlikti veiksmai galiotų.

Atsižvelgiant į prieinamos informacijos apie sprendimų dėl bankroto bylos iškėlimo trūkumą, doktrinoje vis plačiau diskutuojama dėl būtinybės įsteigti Europos Sąjungos centrinį bankroto bylų registrą²⁷⁹. Autorės nuomone toks Europos Sąjungos centrinis bankroto bylų registras, kuriame būtų viešai publikuojami Europos Sąjungos valstybių narių nacionalinių teismų sprendimai iškelti bankroto bylą, yra būtinas, nes leistų suinteresuotoms šalims lengvai nustatyti, ar kurioje nors valstybėje narėje jau yra pradėtas bankroto procesas ir taip išvengti kelių bankroto bylų iškėlimo skirtingose valstybėse narėse.

Sprendimų vykdymas

Teritorinio suvereniteto principas draudžia valstybei tiesiogiai atlikti kokius nors veiksmus kitos valstybės teritorijoje, todėl sprendimai negali būti automatiškai vykdomi kitoje valstybėje narėje. Kaip nurodoma Reglamento 1346/2000 25 straipsnio 1 dalyje, vykdymo reikalaujantys sprendimai vykdomi pagal *exequatur* procedūrą²⁸⁰, įtvirtintą 1968 m. Briuselio konvencijoje dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (kurį 2002 m. pakeitė Briuselio I reglamentas). Sprendimų leidimo vykdyti procedūra įtvirtinta Briuselio I reglamento 38 - 52 straipsniuose. Lietuvoje šie straipsniai konkretizuoti Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatyme (toliau – Teisės aktų įgyvendinimo įstatymas).

²⁷⁹ INSOL Europe. *Harmonisation of Insolvency Law at EU level*, 24 April 2010, p. 24. [Interaktyvus, žiūrėta 2010 11 25]. Prieiga per internetą: < <http://www.insol-europe.org/eu-research/harmonisation-of-insolvency-law-at-eu-level/> >.

²⁸⁰ *Exequatur* procedūra reiškia, kad teismo sprendimas gali būti vykdomas kitoje valstybėje narėje po to, kai šis sprendimas suinteresuotosios šalies prašymu joje buvo paskelbtas vykdytinu.

Siekdamas Lietuvoje įvykdyti kitos Europos Sąjungos valstybės narės teismo priimtą sprendimą, pareiškėjas turi su prašymu kreiptis į Lietuvos apeliacinį teismą. V. Nekrošius išskiria du leidimo vykdyti sprendimą procesinius etapus pagal Briuselio I reglamentą²⁸¹.

Pirmasis leidimo vykdyti sprendimą procesinis etapas prasideda po to, kai teismas priima pareiškėjo prašymą dėl teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti. Remiantis Teisės aktų įgyvendinimo įstatymo 4 straipsniu, Lietuvos apeliacinis teismas, patikrinęs prašymo turinio, formos ir priedų atitikimą Europos Sąjungos reglamentuose, šiame įstatyme bei LR CPK nustatytai tvarkai, priima nutartį leisti vykdyti teismo sprendimą. Šioje nutartyje turi būti pažymima, kad Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimą leidžiama vykdyti netikrinant, ar egzistuoja reglamente nurodyti pagrindai atsisakyti pripažinti sprendimą.

Suinteresuotas asmuo, gali pateikti prašymą peržiūrėti nutartį, jeigu turi pagrįstų argumentų dėl sprendimo nepripažinimo pagrindų, nurodytų Reglamente 1346/2000. Taigi prašymu peržiūrėti teismo nutartį pripažinti ir leisti vykdyti sprendimą prasideda antrasis leidimo vykdyti sprendimą procesinis etapas. Toks prašymas pateikiamas Lietuvos apeliaciam teismui, tačiau jį nagrinėja trijų teisėjų kolegijai nedalyvaujant teisėjui, kuris priėmė skundžiamą nutartį (Teisės aktų gyvendinimo įstatymo 4 str. 6 d.). Prašymui nagrinėti *mutatis mutandis* taikomos atskirųjų skundų nagrinėjimo taisyklės, įtvirtintos LR CPK. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis priimta dėl prašymo peržiūrėti nutartį dėl leidimo vykdyti Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimą dar gali būti skundžiama kasacine tvarka Lietuvos Aukščiausiajam Teismui (Teisės aktų gyvendinimo įstatymo 4 str. 6 d.).

Atsisakymas pripažinti ir leisti vykdyti sprendimus

Reglamento 1346/2000 konstatuojamosios dalies 22 punkte remiantis tarpusavio pasitikėjimo principu daroma išvada, kad sprendimo

²⁸¹ Nekrošius, išnaša 116, p. 149-155.

„nepripažinimo pagrindų turi būti tik tiek, kiek yra minimaliai reikalinga“. Todėl Reglamente 1346/2000 įtvirtinti tik du pagrindai, kuriais remiantis valstybės narės teismas gali atsisakyti pripažinti bei leisti vykdyti kitos Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimą.

Viešoji tvarka (pranc. *ordre public*) Reglamento 1346/2000 26 straipsnyje įvardijama kaip vienas iš pagrindų, kuriuo remiantis valstybė narė gali atsisakyti pripažinti kitoje valstybėje narėje priimtą sprendimą iškelti bankroto bylą arba atsisakyti jį vykdyti (sprendimams, kylantiems iš bankroto bylos ir glaudžiais su ja susijusiems bei sprendimams dėl laikinųjų apsaugos priemonių šis pagrindas netaikomas). Straipsnyje nurodoma, kad valstybė narė gali atsisakyti pripažinti kitoje valstybėje narėje iškeltą bankroto bylą arba vykdyti tokioje byloje priimtą teismo sprendimą, jei tokio pripažinimo ar vykdymo pasekmės akivaizdžiai prieštarautų tos valstybės viešajai tvarkai, ypač jos pagrindiniams principams, arba asmens konstitucinėms teisėms ir laisvėms. Taigi Reglamentas 1346/2000 įtvirtina ne bet kokį prieštaravimą, bet *akivaizdų* prieštaravimą viešajai tvarkai. Tuo norima pabrėžti, kad viešosios tvarkos išlyga turi būti taikoma tik išskirtiniais atvejais. Europos Teisingumo Teismas 2000 m. kovo 28 d. sprendime byloje *Dieter Krombach v. André Bamberski* pažymėjo, kad išlyga dėl viešosios tvarkos galėtų būti remiamasi tik tuo atveju, kai priimto teismo sprendimo pripažinimas arba vykdymas būtų toks nesuderinamas su valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, teisine sistema, kad tai keltų pavojų pagrindiniam principui. Pavojus turi kilti dėl teisės nuostatos, kuri valstybės, kurios prašoma pripažinti arba vykdyti, teisinėje sistemoje laikoma esmine, arba teisės, šioje sistemoje pripažintos pagrindine, akivaizdaus pažeidimo²⁸². Panašios pozicijos Europos Teisingumo Teismas laikėsi ir 2000 m. gegužės 11 d. sprendime *Renault SA v. Maxicar SpA and Orazio Formento* byloje²⁸³.

²⁸² Europos Teisingumo Teismo 2000 m. kovo 28 d. sprendimas byloje C-7/98 *Dieter Krombach v. André Bamberski* [2000] ECR I-1935.

²⁸³ Europos Teisingumo Teismo 2000 m. gegužės 11 d. sprendimas byloje C-38/98 *Renault SA v. Maxicar SpA and Orazio Formento* [2000] ECR I-2973. Šioje byloje kilo klausimas dėl Prancūzijos teismo sprendimo, kuris, pasak Italijos teismo, pažeidžia Bendrijos teisę ir tokiu būdu prieštarauja Italijos viešajai tvarkai 1968 m. Briuselio konvencijos 27 str. 1 d. prasme. ETT rėmėsi sprendimu

Kas yra *viešoji tvarka* paliekama spręsti Europos Sąjungos valstybių narių nacionalinei teisei, tačiau Reglamento 26 straipsnyje nustatomos tam tikros šios sąvokos aiškinimo ribos, t. y. viešoji tvarka turi būti grindžiama pagrindiniais principais arba asmens konstitucinėmis teisėmis ir laisvėmis. Šios ribos remiasi Europos Teisingumo Teismo pateiktais *viešosios tvarkos* išaiškinimais bylose, susijusiose su 1968 m. Briuselio konvencijos taikymu²⁸⁴. Kaip nurodoma teisės doktrinoje, viešosios tvarkos išlyga saugojami pamatiniai kiekvienos valstybės narės teisės principai, tiek procesinės, tiek materialinės prigimties²⁸⁵.

Procesinis viešosios tvarkos išlygos aspektas lemia, kad saugomos skolininko ir kreditorių teisės į teisingą procesą (angl. *due process*). Jeigu priimant teismo sprendimą nebuvo laikytasi teisės į teisingą teismo procesą principo, pavyzdžiui, nebuvo užtikrintos procesinės garantijos, įtvirtintos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnyje, sprendimas buvo priimtas atsakovui nedalyvaujant, tai toks šio principo pažeidimas sudaro pagrindą atsisakyti ir pripažinti sprendimą, kaip nesuderinamą su valstybės, kurioje prašoma pripažinti ir vykdyti teismo sprendimą viešąją tvarka. Europos Teisingumo Teismas prejudiciniame sprendime *Eurofoods IFSC Limited* byloje, remdamasis išaiškinimais *Dieter Krombach v. André Bamberski* byloje, konstatavo, kad Reglamento 26 straipsnis turi būti aiškinamas taip, jog valstybė narė gali atsisakyti pripažinti kitoje valstybėje narėje iškeltą bankroto bylą, jei sprendimas ją iškelti buvo priimtas akivaizdžiai pažeidžiant susijusio su ta byla asmens pagrindinę teisę būti išklausytam.

Materialinis viešosios tvarkos išlygos aspektas apima du elementus: diskriminacijos draudimo principą bei privačios nuosavybės apsaugą²⁸⁶. Pavyzdžiui, užsienio teismo sprendimas iškelti skolininkui bankroto bylą nekonstatavus nemokumo pagrindo pažeistų asmens nuosavybės disponavimo

Dieter Krombach v. André Bamberski byloje ir konstatavo, kad kadangi pažeidimas nėra akivaizdus, jis negali būti laikomas viešosios tvarkos pažeidimu pagal 1968 m. Briuselio konvencijos 27 str. 1 d.

²⁸⁴ Consalvi, išnaša 274, p. 157.

²⁸⁵ Virgós/Schmit ataskaita, § 206; Virgós; Garcimartín, išnaša 11, p. 215.

²⁸⁶ Virgós; Garcimartín, išnaša 11, p. 217.

teisę bei ūkinės veiklos laisvę, todėl tokį sprendimą galima būtų atsisakyti pripažinti remiantis viešosios tvarkos išlyga.

Reglamento 1346/2000 25 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad valstybė nėra įpareigota pripažinti ir vykdyti teismo sprendimų, jeigu dėl jų gali būti *apribota asmens laisvė ar pašto korespondencijos slaptumas*. Toks atskiras šio pagrindo pripažinimas grindžiamas tuo, jog asmens laisvė ir pašto korespondencijos slaptumas apima pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės, kurias kiekvienos valstybės narės teisė reglamentuoja specifiskai. Todėl kiekvienai valstybei narei paliekama laisvė apsispręsti dėl kitoje valstybėje narėje priimtų sprendimų, liečiančių pagrindines žmogaus teisės ir laisvės, pripažinimo ir vykdymo. Svarbu pastebėti, kad šiuo pagrindu atsisakyti pripažinti galima tik sprendimus, susijusius su bankroto bylos eiga ir užbaigimu, kylančius iš bankroto bylos ir glaudžiais su ja susijusiems bei sprendimus dėl apsaugos priemonių taikymo. Šis pagrindas netaikomas sprendimams dėl bankroto bylos iškėlimo.

Reikia pažymėti, kad kadangi Reglamentas remiasi automatinio pripažinimo principu, jame nėra numatyta speciali procedūra, kurios metu būtų galima patikrinti, ar nėra pagrindų atsisakyti pripažinti sprendimą. Reglamento 1346/2000 aiškinimo šaltiniuose pripažįstama, kad nustatyti, ar sprendimas neprieštarauja viešajai tvarkai, galima atsitiktinai, kai teismas sprendžia kitus klausimus ir juos sprendžiant yra remiamasi kitoje valstybėje narėje priimtu sprendimu iškelti bankroto bylą²⁸⁷. Be to, remiantis Lietuvos apeliacinio teismo praktika²⁸⁸, galimybė nustatyti, ar nėra pagrindų atsisakyti pripažinti kitos Europos Sąjungos valstybės narės teismo priimtą sprendimą, atsiranda Teisės aktų įgyvendinimo įstatymo nustatyta tvarka suinteresuotam asmeniui paprašius teismo peržiūrėti Lietuvos apeliacinio teismo vieno teisėjo priimtą nutartį dėl leidimo vykdyti Europos Sąjungos valstybės narės teismo sprendimą Lietuvoje.

²⁸⁷ Virgós/Schmit ataskaita, § 152.

²⁸⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. rugsėjo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-233/2011 (*AB „Swedbank“ v. A.K.*).

3. TARPTAUTINIO BANKROTO PROCESO ASPEKTŲ, KURIEMS NETAIKOMAS REGLAMENTAS 1346/2000, TEISINIS REGULIAVIMAS ATSKIRŲ EUROPOS SAJUNGOS VALSTYBIŲ NARIŲ IR LIETUVOS TEISĖJE

2000 m. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų, kaip Europos Sąjungos teisės akto, taikymas yra ribojamas Europos Sąjungos vidumi. Tačiau skolininkas, kurio pagrindinių turtinių interesų vieta Europos Sąjungoje, gali turėti turto trečiojoje valstybėje, arba atvirkščiai, skolininko, nors ir įsteigto valstybėje narėje, pagrindinių turtinių interesų gali būti už Europos Sąjungos ribų. Kita vertus, bankroto procesai, neišvardyti Reglamento 1346/2000 prieduose, nepatenka į Reglamento taikymo sritį. Todėl tais atvejais, kai Reglamentas 1346/2000 negali būti taikomas, tarptautiniai civilinio proceso bei taikytinos teisės klausimai bankroto procese turi būti nustatomi pagal tarptautinių sutarčių nuostatas, o jeigu tokių nėra – pagal valstybės narės nacionalinėje teisėje įtvirtintas tarptautinės privatinės teisės normas. Kaip jau minėta šios disertacijos 1.2. skyriuje, galiojančių tarptautinių sutarčių, kurios reguliuotų tarptautinio bankroto proceso aspektus tėra kelios, todėl tarptautinio bankroto klausimai daugiausia reguliuojami vienašaliais valstybių veiksmais, įtvirtinant atitinkamas nuostatas nacionalinėje teisėje.

3.1. Tarptautinio bankroto proceso aspektų reguliavimo ypatumai Vokietijos, Didžiosios Britanijos, Ispanijos ir Belgijos teisėje

Reglamento 1346/2000 priėmimas 2000 m. gegužės 29 d. paskatino nemažai Europos Sąjungos valstybių narių peržvelgti nacionalines tarptautinės privatinės teisės normas reguliuojančias su tarptautinio pobūdžio bankrotu susijusius santykius. Kai kuriose Europos Sąjungos valstybėse šios reformos užbaigtos per kelis metus (pavyzdžiui, Austrijoje, Ispanijoje, Belgijoje), kitose valstybėse, pavyzdžiui, Nyderlanduose, bankroto įstatymo pakeitimo projektas

vis dar tebesvarstomas, nors pakeitimai pradėti rengti dar 2003 metais²⁸⁹.

Dažniausiai su tarptautiniu bankrotu susijusių santykių teisinis reguliavimas tobulinamas vienu ar kitu aspektu perimant Reglamente 1346/2000 įtvirtintas idėjas. Virgós/Schmit ataskaitoje nurodoma: „Kadangi Konvencijos (dabar – Reglamento – *aut. past.*) reguliavimas yra tik dalinis (Bendrijos viduje), jis turi būti papildytas valstybės narės, kurioje iškelta bankroto byla, tarptautinės privatinės teisės normomis. Valstybės narės, inkorporuodamos Konvencijos nuostatas į savo teisę, turi įvertinti, ar galiojantys teisės aktai leidžia tinkamai perkelti Konvencijos nuostatas, ar tam reikia priimti naujus teisės aktus. Pastaruoju atveju valstybėms narėms nedraudžiama pasiremti visais ar keliais Konvencijoje įtvirtintais sprendiniais nustatant nacionalinėje teisėje vienašalį reguliavimą, taikomą bankroto byloms, išeinančioms už Bendrijos ribų“²⁹⁰. Visgi turint omenyje, kad Reglamento 1346/2000 kaip privalomo Europos Sąjungos teisės akto nuostatos buvo modeliuojamos santykiams tarp Europos Sąjungos valstybių narių, jų taikymas už Europos Sąjungos ribų gali sąlygoti kitokius rezultatus. Kaip nurodo A. J. Berends, Reglamento 1346/2000 projektą rengusios ekspertų grupės narys, „reglamentas pritaikytas santykiams tarp valstybių, kurias sieja tam tikra bendra kultūra ir abipusis pasitikėjimas. Bendrijos viduje pasitikėjimas remiasi abipusiškumu principu, todėl tarp valstybių įmanomas automatinis sprendimų pripažinimas, nurodytas reglamento 16 straipsnyje. Santykiai su kitomis valstybėmis (ne Europos Sąjungos narėmis) skiriasi, todėl abipusiškumas negali būti taikomas automatiškai“²⁹¹. Pabrėžiama, kad kai ketinama pritaikyti tiesiogiai taikomo akto, tokio kaip Reglamentas 1346/2000 nuostatas, kitose situacijoje, turi būti atliekamas išsamus tyrimas²⁹².

Ieškant optimaliausio su tarptautinio pobūdžio bankrotu susijusių santykių reguliavimo remiamasi ne tik Reglamento 1346/2000 nuostatomis, bet ir kitais

²⁸⁹ Nauta, Marie-Louise; Bulten, Frederiek. Introduction to Spanish Cross-Border Insolvency Law – An Adequate Connection with the Existing International Insolvency Legislation. *International Insolvency Review*, 2009, Vol. 18, p. 66-67.

²⁹⁰ Virgós/Schmit ataskaita, § 45.

²⁹¹ Cit. pagal: Nauta; Bulten, išnaša 289, p. 66.

²⁹² Veder, išnaša 17, p. 244-245.

tarptautiniais dokumentais. Svarbiausias iš jų – 1997 m. UNCITRAL pavyzdinis tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymas²⁹³. Doktrinoje išreiškiama nuomonė, kad atsižvelgiant į tai, jog pagrindiniai Europos Sąjungos prekybos partneriai yra jau perkėlę, arba svarsto galimybę perkelti UNCITRAL pavyzdinį tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymą savo vidaus teisėje, šio įstatymo perkėlimas į Europos Sąjungos valstybių narių nacionalinę teisę būtų laikomas net tik „draugiškumo gestu“, bet taip pat užtikrintų „vienodos teisės“ taikymą ne Europos Sąjungos valstybių įmonių-skolininkų atžvilgiu²⁹⁴.

Kadangi UNCITRAL pavyzdiniu tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymu siekiama kiek įmanoma platesnio tarptautinio bankroto teisinių santykių harmonizavimo, rekomenduojama valstybėms galimai mažiau keisti įstatymo nuostatas, perkeliant jas į nacionalinę teisę. Todėl ši pavyzdinį įstatymą, kaip vientisą teisės aktą, yra perkėlusios tik penkios Europos Sąjungos valstybės narės (Jungtinė Karalystė, Graikija, Lenkija, Rumunija, Slovėnija). Kitos valstybės, atsižvelgdamos į pavyzdiniame įstatyme siūlomą pažangų kai kurių tarptautinio bankroto klausimų (pavyzdžiui tarptautinio bendradarbiavimo ir keitimosi informacija) teisinį reguliavimą, perkelia į nacionalinius teisės aktus atskiras UNCITRAL pavyzdinio tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymo nuostatas.

Atsižvelgiant į tai, kaip Europos Sąjungos valstybės narės bankroto teisinių santykių srityje yra reformavusios tarptautinės privatinės teisės normas, Europos Sąjungos valstybes nares galima suskirstyti į kelias grupes:

1) valstybės, kurios nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtina taisykles didžiąją dalimi atspindinčias Reglamento 1346/2000 nuostatas (Vokietija);

2) valstybės, kurios įtraukia UNCITRAL pavyzdinį tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymą į savo nacionalinius teisės aktus (Jungtinė Karalystė, Graikija, Lenkija, Rumunija, Slovėnija);

²⁹³ Plačiau apie 1997 m. UNCITRAL pavyzdinis tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymą žr. disertacijos 1.2. skyriuje.

²⁹⁴ Westbrook, Jay Lawrence. Multinational Enterprises in General Default: Chapter 15, the ALI Principles, and the EU Insolvency Regulation. *American Bankruptcy Law Journal*, 2002, Vol. 76 (1), p. 39-40.

3) valstybės, kurios taiko mišrius būdus, t. y. nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinamos tiek savitos taisyklės, tiek remiamasi tarptautiniais dokumentais reglamentuojant tam tikrus klausimus (Belgija, Ispanija, Austrija).

1) *Nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinamos taisyklės didžiąją dalimi atspindinčios Reglamento 1346/2000 nuostatas*

Vokietijos nemokumo įstatymas (vok. *Insolvenzordnung*), kurio vienuoliktoje dalyje įtvirtintos nuostatos liečiančios, tarptautinius nemokumo procesus, įsigaliojo 2003 m. kovo 20 d.²⁹⁵ Jis parengtas remiantis Reglamente 1346/2000 įtvirtintais principais. Be to, lyginant su Reglamentu Nemokumo įstatymo taikymo sritis apima taip pat ir finansų institucijų bankroto klausimus.

Pagrindinis principas, įtvirtintas Vokietijos nemokumo įstatyme - nemokumo bylai (vok. *Insolvenzverfahren*)²⁹⁶ ir jos pasekmėms yra taikoma *lex concursus*. Vokietijoje iškeltos nemokumo bylos padariniai apima visą skolininko turta, nesvarbu, kur jis bebūtų, o likvidatorius turi įgaliojimus veikti ir už šios valstybės ribų. Panašiai kaip Reglamente 1346/2000, *lex concursus* taikymas yra ribojamas išimtimis. Nustatomos alternatyvios *lex concursus* taisyklės, pavyzdžiui, sutartims dėl kilnojamųjų daiktų²⁹⁷, darbo sutartims,²⁹⁸ ginčytiniams sandoriams²⁹⁹. Išimtis iš *lex concursus* taisyklės nustatomos ne tik kolizinėmis normomis, bet ir materialinės teisės taisyklėmis: pavyzdžiui, įskaitymui netaikoma *lex concursus*, jeigu įskaitymas yra leidžiamas pagal skolininko reikalavimui taikomą teisę (Nemokumo įstatymo 338 str.). Be to, Vokietijos nemokumo įstatyme universalumo principas yra ribojamas ne tik išimtimis iš universalios taikytinos teisės taisyklės, bet ir nustatant galimybę iškelti šalutines bankroto bylas užsienio valstybėse, kurių poveikis apima tik toje valstybėse esantį skolininko turta.

²⁹⁵ Vokietijos nemokumo įstatymą galima rasti adresu: <<http://www.gesetze-im-internet.de/inso/>>.

²⁹⁶ Kaip vokiškos sąvokos *Insolvenzverfahren* atitikmuo lietuvių kalba šioje dalyje bus vartojamos sąvokos *nemokumo byla* ir *nemokumo procesas*.

²⁹⁷ Taikytina teisė nustatoma pagal principą *lex rei sitae* (336 str.).

²⁹⁸ Taikoma valstybės, kurioje atliekamas darbas, teisė (337 str.).

²⁹⁹ Sandoriai gali būti nuginčyti remiantis *lex concursus*, nebent šalis, pasipelnusi iš tokio sandorio, įrodo, kad sandoriui taikoma kitos valstybės teisė (339 str.).

Tarptautinė Vokietijos teismo jurisdikcija iškelti skolininkui pagrindinę nemokumo bylą nustatoma pagal analogiją taikant jurisdikcijos taisyklės nacionalinėms byloms (Nemokumo įstatymo 3 str. 1 d.)³⁰⁰. Pagal šį straipsnį teismas turi jurisdikciją iškelti nemokumo bylą skolininkui, jeigu toje vietovėje yra skolininko nepriklausomos ekonominės veiklos centras. Tuo atveju, kai Vokietijos teismas neturi jurisdikcijos iškelti nemokumo bylos pagal Nemokumo įstatymo 3 straipsnio 1 dalį, kreditorius arba užsienio administratorius pagrindinėje bankroto byloje gali prašyti teismo iškelti teritorinę nemokumo bylą (vok. *Partikularverfahren*) dėl Vokietijoje esančio turto, su sąlyga, kad skolininkas Vokietijoje turi veiklavietę³⁰¹ ar kitokio turto³⁰². Ši nuostata, kitaip negu Reglamentas 1346/2000, neįtvirtina galimybės pačiam skolininkui kreiptis į teismą su prašymu iškelti teritorinę nemokumo bylą. Kreditoriaus prašymas dėl tokios teritorinės bylos iškėlimo gali būti tenkinamas tik tuo atveju, kai jis nurodo ypatingą suinteresuotumą (vok. *besonderes Interesse*), t. y. kad užsienyje iškeltoje bankroto byloje jo reikalavimai gali būti patenkinti mažesne apimtimi nei ta, kuria jie būtų patenkinti Vokietijoje vykstančioje bankroto byloje. Jeigu užsienyje skolininkui iškelta bankroto byla pripažįstama Vokietijoje, teritorinė nemokumo byla keliama netikrinant užsienio bankroto bylos iškėlimo pagrindo (negalėjimo atsiskaityti fakto ar skolininko nemokumo).

Panašiai kaip Reglamente 1346/2000 Nemokumo įstatyme įtvirtinama administratoriaus pareiga bendradarbiauti su užsienio likvidatoriumi pagrindinėje bankroto byloje, taip pat sudaryti galimybę užsienio likvidatoriui pateikti pasiūlymus dėl Vokietijoje esančio turto panaudojimo. Užsienio administratoriui turi būti pateiktas nemokumo planas (vok. *Insolvenzplan*), kuris taip pat turi teisę pateikti savo pasiūlymus dėl nemokumo plano. Užsienio

³⁰⁰ Veder, išnaša 17, p. 121.

³⁰¹ Doktrinoje nurodoma, kad *veiklavietės* apibrėžimas turi būti aiškinamas remiantis Reglamento 2 straipsnio h) dalimi (žr. Wessels, Bob. Current Development Towards International Insolvencies in Europe. *International Insolvency Review*, 2004, Vol. 13, p. 49).

³⁰² Skirtingai nei Reglamentas 1346/2000, Vokietijos nemokumo įstatymas leidžia iškelti teritorinę bylą net ir tuo atveju, jei skolininkas Vokietijoje turi tik turto. Tačiau pažymima, kad turtas neturi būti mažavertis (žr. Veder, išnaša 17, p. 126).

administratoriui suteikiama teisė dalyvauti kreditorių susirinkimuose (Nemokumo įstatymo 357 str.).

Kiek tai liečia užsienio teismų sprendimų bankroto bylose pripažinimą, Nemokumo įstatymo 343 straipsnio 1 dalis nustato, kad sprendimas dėl užsienyje iškeltos bankroto bylos pripažįstamas Vokietijoje, išskyrus du atvejus: jeigu 1) teismas, kuris iškėlė bankroto bylą, pagal Vokietijos įstatymus nebūtų turėjęs kompetencijos iškelti tokios bylos arba 2) pripažinimas prieštarautų fundamentaliems Vokietijos teisės principams, o ypač pagrindinėms teisėms. Ta pat taisyklė taikoma ir laikinosioms apsaugos priemonėms bei sprendimams priimtiems dėl nemokumo proceso eigos ar pabaigos.

Vokietijos nemokumo įstatyme įtvirtintos nuostatos dėl sprendimų viešo paskelbimo (Nemokumo įstatymo 345 str.) atspindi Reglamento 21 bei 23 straipsnius. Taip pat ir nuostatos dėl užsienio likvidatoriaus įgaliojimų apimties (užsienio likvidatorius turi pateikti jo paskyrimo dokumento patvirtintą kopiją, o Vokietijos teismas gali pareikalauti jos vertimo) remiasi Reglamento 1346/2000 19 straipsniu.

Vokietijos nemokumo įstatymo 350 straipsnyje, kuris atkartoja Reglamento 1346/2000 24 straipsnio 1 dalį, nurodyta, kad tuo atveju, kai prievolė įvykdoma Vokietijoje skolininko, kuriam užsienio valstybėje iškelta bankroto byla, naudai, nors turėjo būti įvykdyta užsienio likvidatoriaus naudai, tokią prievolę įvykdęs asmuo laikomas atleistu nuo įsipareigojimų vykdymo, jei jis nežinojo, kad skolininkui užsienio valstybėje iškelta bankroto byla. Laikoma, kad asmuo nežinojo apie bankroto bylos iškėlimą kitoje užsienio valstybėje, jei prievolė buvo įvykdyta prieš sprendimo viešą paskelbimą sutinkamai su Nemokumo įstatymo 345 straipsniu. Skirtingai nei Reglamento 1346/2000 24 straipsnio 2 dalis, Vokietijos nemokumo įstatymas neįtvirtina prezumpcijos pagal kurią yra laikoma, kad asmuo žinojo apie nemokumo bylos iškėlimą, jei prievolė buvo įvykdyta po viešo sprendimo paskelbimo.

Apžvelgus Vokietijos nemokumo įstatymo vienuoliktos dalies pagrindines

nuostatas, skirtas reglamentuoti tarptautinio bankroto klausimus, galima teigti, kad jos didžiaja dalimi atspindi Reglamento 1346/2000 nuostatas. Natūralu, kad įstatymų leidėjas negalėjo pažodžiui perkelti Reglamento 1346/2000 nuostatų į nacionalinę teisę, jau vien dėl pačio Reglamento 1346/2000 kaip įpareigojančio ir visuotinai taikomos teisės akto pobūdžio. Įstatymų leidėjas tam tikrais aspektais modifikavo Reglamento nuostatas ir pritaikė jas reguliuoti tarptautinio bankroto klausimams santykiuose su trečiosiomis valstybėmis. Visgi pagrindiniu tokio teisinio reguliavimo, kuris remiasi Reglamento 1346/2000 nuostatomis, pranašumu reikėtų laikyti tai, jog Vokietijos teismams nereikia vadovautis skirtingais principais sprendžiant tokius pačius ar panašius klausimus, iškilusius nemokumo byloje su tarptautinių elementu. Pagrindiniai tarptautinio civilinio proceso ir taikytinos teisės principai, tiek nemokumo byloje, kurios liečia Europos Sąjungos valstybes nares, tiek byloje, kurios liečia trečiąsias valstybes, yra vienodi (arba su nežymiais nukrypimais).

2) *Į nacionalinę teisę perkeliama UNCITRAL pavyzdinio tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymo nuostatos*

Didžiojoje Britanijoje 2006 m. Tarptautinio nemokumo taisyklės (angl. *The Cross-Border Insolvency Regulations 2006*) (toliau tekste – Taisyklės) įsigaliojo 2006 m. balandžio 4 d.³⁰³ Jos neapima Šiaurės Airijos teritorijos, kuri atskirai perkėlė UNCITRAL pavyzdinio tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymo (toliau tekste - UNCITRAL pavyzdinis įstatymas) nuostatas į savo teisę³⁰⁴. Šios Taisyklės su nedidelėmis išimtimis atkartoja UNCITRAL pavyzdinio įstatymo nuostatas. Įstatymų leidėjo ketinimas buvo kiek įmanoma tiksliau perkelti UNCITRAL pavyzdinio įstatymo nuostatas į nacionalinę teisę, todėl pakeitimai padaryti tik siekiant jas priderinti prie nacionalinių procedūrų neiškreipiant UNCITRAL pavyzdinio įstatymo esmės. Pavyzdžiui, Taisyklėse

³⁰³ 2006 m. Tarptautinio nemokumo taisyklės galima rasti adresu: <<http://www.legislation.gov.uk/uksi/2006/1030/contents/made>>.

³⁰⁴ Jungtinėje Karalystėje egzistuoja trys atskiros teisinės sistemos: Anglijos (įskaitant Velse), Škotijos ir Šiaurės Airijos. Atsižvelgiant į šio darbo apimtį, analizuojamos tik Didžiojoje Britanijoje (Anglijoje, Velse ir Škotijoje) galiojančios taisyklės.

yra nuorodos į Reglamentą 1346/2000, nacionalinius teisės aktus, atsižvelgiama į teismų sistemą, įtvirtinamos Didžiosios Britanijos įstatymus atitinkančios teisinės apsaugos priemonės užsienyje priimto sprendimo pripažinimo atveju. Nežymus nukrypimas nuo UNCITRAL pavyzdinio įstatymo teksto aptinkamas ir nuostatose dėl kreditorių informavimo³⁰⁵.

Taisyklės, panašiai kaip ir Reglamentas 1346/2000, netaikomos tam tikroms ūkio subjektų kategorijoms, pavyzdžiui, kredito institucijoms, draudimo kompanijoms. Pagal Taisyklių 1 straipsnį jos taikomos tokiais atvejais, kai a) į Didžiosios Britanijos teismą kreipiasi užsienio teismas ar užsienio administratorius dėl užsienyje vykstančios nemokumo bylos (angl. *insolvency proceedings*); b) kai kreipiamasi į užsienio valstybės teismą dėl pagalbos, susijusios su Didžiojoje Britanijoje vykstančia nemokumo byla; c) kai Didžiojoje Britanijoje ir užsienio valstybėje vyksta paralelinės nemokumo bylos dėl to pačio skolininko; d) kai užsienio kreditoriai ar kiti suinteresuoti asmenys yra suinteresuoti dalyvauti arba iškelti nemokumo bylą Didžiojoje Britanijoje.

Užsienio nemokumo bylos skirstomos į pagrindinę (angl. *foreign main insolvency proceeding*) ir nepagrindinę (angl. *foreign non-main insolvency proceeding*) bylas (Taisyklių 2 str.). Užsienio pagrindinė nemokumo byla apibrėžiama kaip procesas, kuris vyksta skolininko pagrindinių turtinių interesų buvimo vietoje. Nepagrindinė nemokumo byla vyksta skolininko veiklavietėje (angl. *establishment*). Kaip nurodoma doktrinoje, tiek pagrindinių turtinių interesų vieta, tiek veiklavietė turi būti aiškinamos remiantis analogiškais sąvokomis įtvirtintomis Reglamente³⁰⁶.

Remiantis Taisyklių 9 ir 11 straipsniais užsienio atstovas (angl. *foreign representative*), paskirtas tiek pagrindinėje, tiek nepagrindinėje byloje, turi teisę kreiptis į Didžiosios Britanijos teismą su prašymu iškelti skolininkui nemokumo bylą pagal Didžiosios Britanijos teisę. Užsienio atstovas įgyja teisę dalyvauti tokioje nemokumo byloje. Taip pat užsienio atstovas gali tiesiogiai

³⁰⁵ Baird, Ken; Sharp, Anne; Lamb, Charlotte. England & Wales. In Leonard, išnaša 221, p. 137.

³⁰⁶ Ho, Look Chan. England. In Ho, Look Chan (ed.). *Cross-Border Insolvency: A Commentary on the UNCITRAL Model Law*, London: Globe Business Publishing, 2006, p. 70.

kreiptis į Didžiosios Britanijos teismą su prašymu pripažinti užsienyje iškelta nemokumo byla ar pritaikyti laikinas apsaugos priemones, siekiant apsaugoti skolininko turtą. Užsienio atstovas turi pateikti užsienio teismo išduotą pažymą (sprendimą), patvirtinančia nemokumo bylos iškėlimą ir atstovo paskyrimą. Nereikalaujama jokių kitų formalumų (Taisyklių 15 str.). Nuo to momento, kai pripažįstamas užsienio byloje priimtas sprendimas, užsienio atstovas įgyja teisę dalyvauti skolininko nemokumo byloje, vykstančioje pagal Didžiosios Britanijos teisę, taip pat reikšti prašymus dėl sandorių, liečiančių visus kreditorius, pripažinimo negaliojančiais, dalyvauti Didžiojoje Britanijoje vykstančiuose procesuose, kuriuose dalyvauja skolininkas (Taisyklių 12, 23, 24 str.).

Pripažinimo pasekmės skiriasi priklausomai nuo to, ar užsienyje iškelta pagrindinė, ar nepagrindinė nemokumo byla. Kai pripažįstama pagrindinė nemokumo byla, atsiranda sekančios pasekmės: draudžiama vykdyti bet kuriuos individualaus pobūdžio veiksmus dėl skolininko turto, taip pat įgyvendinti bet kokias teises skolininko atžvilgiu, perleisti, apsunkinti ar kitaip disponuoti skolininko turtu (Taisyklių 20 str.). Tačiau reikia pažymėti, kad šios pasekmės yra ekvivalentiškos pasekmėms, kurias sukeltų Didžiosios Britanijos įmonės bankrotas ar likvidavimas, t. y. jos neliečia, pavyzdžiui, įkeitimu užtikrintų teisių, *in rem* teisių, įskaitymo teisės, kadangi pagal nacionalinius įstatymus tokios teisės galėtų būti įgyvendinamos Didžiosios Britanijos įmonės bankroto ar likvidavimo metu³⁰⁷.

Nepagrindinės nemokumo bylos atveju tokiu pasekmių neatsiranda. Teismas, gavęs kreditoriaus prašymą, turi diskrecijos teisę nuspręsti, kad skolininko turtui taikomos pasekmės, kurios atsiranda pagrindinėje nemokumo byloje priimto sprendimo pripažinimo atveju, t. y. nurodytos Taisyklių 20 straipsnyje. Arba teismas pagal kreditoriaus prašymą gali imtis kitų priemonių: surinkti informaciją apie skolininko turtą, veiklą, įsipareigojimus, pavesti užsienio atstovui ar kitam teismo paskirtam asmeniui administruoti ar realizuoti Didžiojoje Britanijoje esantį turtą ir pan. (Taisyklių 21 str.). Teismas,

³⁰⁷ Ho, Look Chan. England. In Ho, išnaša 306, p. 82.

taikydamas vieną ar kitą priemonę, turi įsitikinti, kad kreditorių interesai (ypač tų, kurių teisės užtikrintos įkeitimu, ar kurie išlaiko nuosavybės teises į daiktą) yra atitinkamai apsaugoti.

Svarbios nuostatos, perkeltos iš UNCITRAL pavyzdinio įstatymo, liečia bendradarbiavimą tarp teismų bei administratorių. Pagal Taisyklių 25 straipsnį, teismai gali tiesiogiai ar per Didžiosios Britanijos bankroto administratorių (angl. *insolvency officeholder*) bendradarbiauti su užsienio teismais ir atstovais. Skirtingai negu UNCITRAL pavyzdinis įstatymas, Taisyklės nenustato pareigos, bet įtvirtina teismų teisę bendradarbiauti³⁰⁸. Vietiniai bankroto administratoriai yra įpareigojami bendradarbiauti su užsienio teismais ar atstovais, tačiau tik tiek, kiek šis bendradarbiavimas atitinka jų funkcijas, kurias nustato Didžiosios Britanijos teisės aktai. Bendradarbiavimo formos apima: asmens, vykdančio teismo nurodymus, paskyrimą; informacijos perdavimą teismo nuomone tinkamomis priemonėmis; skolininko turto ir veiklos administravimo koordinavimą ir priežiūrą; susitarimų dėl bylų koordinavimo tvirtinimą ir įgyvendinimą; konkuruojančių bylų, liečiančių tą patį skolininką, koordinavimą (Taisyklių 27 str.).

Taisyklės įtvirtina įvairias nuostatas dėl kreditorių interesų apsaugos, kurios perkeltos iš UNCITRAL pavyzdinio įstatymo. Pavyzdžiui, Taisyklių 13 straipsnis nustato, kad užsienio kreditoriai turi tokias pačias teises iškelti bankroto bylą bei dalyvauti bankroto procese pagal Didžiosios Britanijos teisę kaip ir vietiniai kreditoriai. Jeigu pagal Didžiosios Britanijos teisę reikalaujama pateikti pranešimus kreditoriams, tai tokia pačia tvarka turi būti pranešama ir užsienio kreditoriams. Be to, kreditorius, kurio reikalavimai dalinai buvo patenkinti užsienio valstybėje vykstančioje bankroto byloje, negali gauti likusios reikalavimo dalies Didžiojoje Britanijoje vykstančioje bankroto byloje tol, kol nėra proporcingai patenkinti tos pačios eilės kreditorių reikalavimai ta apimtimi, kuria buvo patenkinti kreditoriaus reikalavimai užsienio procese (taip vadinama *hotchpot* taisyklė). Ši taisyklė netaikoma teisėms, užtikrintoms įkeitimu bei *in rem* teisėms (32 str.).

³⁰⁸ Ho, Look Chan. England. In Ho, išnaša 306, p. 90.

Apžvelgus Didžiojoje Britanijoje galiojančias Taisykles, kurios beveik pažodžiui atkartoja UNCITRAL pavyzdinio tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymo nuostatas, galima teigti, kad įstatymų leidėjas nenukrypo nuo pagrindinio tikslo, kuriuo siekiama UNCITRAL pavyzdiniu įstatymu - užtikrinti tarptautinio bankroto reguliavimo vientisumą ir teisinį tikrumą. Palyginus Taisyklėse įtvirtintą tarptautinio bankroto proceso aspektų reguliavimą su Vokietijos nemokumo įstatymo nuostatomis, akivaizdu, kad teisinis reguliavimas yra skirtingas. Tokį nevienodą teisinį reguliavimą lemia tai, kad Reglamentas 1346/2000 ir UNCITRAL pavyzdinis įstatymas yra du skirtingi tarptautiniai dokumentai, kurie skiriasi tiek savo tikslais, tiek reguliavimo dalyku, tiek ir pačiu turiniu. Taisyklėse nėra nuostatų, nustatančių tarptautinę teismų jurisdikciją, taikytiną teisę, skiriasi užsienio teismų sprendimų pripažinimo procedūra bei pasekmės. Taisyklės, kaip ir UNCITRAL pavyzdinis tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymas, apsiriboja atitinkamomis procedūrinio pobūdžio nuostatomis, kurios skirtos palengvinti teismų bendradarbiavimą, užsienio administratorių dalyvavimą vietinėse nemokumo bylose, užsienio teismų sprendimų pripažinimą bei paralelinių nemokumo bylų koordinavimą.

3) Nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinamos tiek savitos taisyklės, tiek remiamasi tarptautiniais dokumentais reglamentuojant tam tikrus klausimus

Ispanija

Ispanijos bankroto įstatymas 22/2003 (ispan. *Ley Concursal*)³⁰⁹ (toliau tekste – Įstatymas), kuris įsigaliojo 2004 m. rugsėjo 1 d., pakeitė 85 metus galiojusius teisės aktus, reguliuojančius bankroto teisinius santykius³¹⁰. Nuostatos, skirtos tarptautinio bankroto aspektams, išdėstytos Įstatymo

³⁰⁹ Ispanijos bankroto įstatymą galima rasti adresu: <http://noticias.juridicas.com/base_datos/Privado/122-2003.html>. Anglišką Ispanijos bankroto įstatymo devintos dalies vertimą žr. Nauta; Bulten, išnaša 289, p. 77-84.

³¹⁰ Nauta; Bulten, išnaša 289, p. 60.

devintoje dalyje. Šios nuostatos remiasi Reglamento 1346/2000 bei UNCITRAL pavyzdinio tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymo taisyklėmis. Svarbu atkreipti dėmesį, kad Įstatyme įtvirtintas abipusiškumo principas: jeigu užsienio valstybėje nesilaikoma abipusiškumo principo arba nevyksta bendradarbiavimas su užsienio institucijomis, Įstatymo nuostatos dėl užsienio sprendimų pripažinimo bei paralelių procesų koordinavimo netaikomos užsienyje iškeltos bylos atžvilgiu (Įstatymo 199 str.).

Bendra taikytinos teisės taisyklė atspindi universalumo principą: Ispanijos teisė reguliuoja bylos iškėlimą ir jos pasekmes, taip pat bylos eigą ir pabaigą, kai byla iškelta Ispanijoje. Ši bendra *lex concursus* taisyklė turi eilę išimčių, įtvirtintų Įstatymo 201 - 209 straipsniuose, kurios beveik identiškos Reglamento 1346/2000 5 - 15 straipsniuose nustatyta išimtims. Pavyzdžiui, Įstatymo 205 straipsnyje nurodyta, kreditoriui turi būti leidžiama atlikti įskaitymą, jeigu tai leidžia teisė, taikytina priešpriešiniam skolininko reikalavimui. Įstatymo 207 straipsnis nurodo, kad darbo santykiams taikoma tos valstybės teisė, kuri taikoma darbo sutarčiai. Be to, Įstatymas labai panašiai kaip ir Reglamentas 1346/2000 reguliuoja kreditorių informavimo, užsienio sprendimų paskelbimo tvarką. Užsienio kreditoriams leidžiama pateikti reikalavimus Ispanijoje tiek pagrindinėje byloje, tiek teritorinėje byloje, neišskiriant užsienio mokesčių bei socialinio draudimo institucijų.

Bankroto bylos skirstomos į pagrindinę bankroto bylą ir teritorines bankroto bylas (Įstatymo 220 str.). Pagrindinė bankroto byla yra keliamas skolininko pagrindinių turtinių interesų vietoje. Teritorinė bankroto byla keliamas skolininko veiklavietėje arba bet kurioje kitoje vietoje, su kuria sieja panašus ryšys, kaip pavyzdžiui, turto, naudojamo ekonominėje veikloje, buvimo vietoje. Pagrindinės bylos pripažinimas neužkerta kelio kelti teritorines bylas Ispanijoje³¹¹.

Įstatyme įtvirtintos nuostatos dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo remiasi UNCITRAL pavyzdinio tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymo

³¹¹ Wessels, išnaša 301, p. 50.

straipsniais³¹². Užsienio teismo sprendimas iškelti bankroto bylą pripažįstamas Ispanijoje taikant *exequatur* procedūrą (Įstatymo 220 str.). Be to, sprendimas turi atitikti sekančius kriterijus: a) sprendimas turi būti priimtas dėl kolektyvinių bankroto procedūrų, kurios susijusios su skolininko nemokumu, ko pasekoje skolininko turtas yra kontroliuojamas teismo ar kitos institucijos siekiant skolininko restruktūrizavimo ar likvidavimo; b) šis sprendimas yra galutinis pagal sprendimą priėmusio teismo valstybės teisę; c) užsienio teismo ar kitos kompetentingos institucijos jurisdikcija iškelti bankroto bylą atitinka Ispanijos teisės nuostatas (jos yra analogiškos Reglamento 3 straipsnyje įtvirtintoms taisyklėms); d) sprendimas nepažeidė skolininko teisės būti išklausytam principo; e) sprendimas neprieštarauja Ispanijos viešajai tvarkai (jos apibrėžimas atitinka Reglamento 1346/2000 26 straipsnyje įtvirtintą viešosios tvarkos sąvoką). Kitų sprendimų, kurios priima bankroto bylą iškėles užsienio teismas, pripažinimui *exequatur* procedūra netaikoma. Jeigu užsienio valstybės teismas priima sprendimą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo skolininkui prieš iškeliant bankroto bylą, toks sprendimas Ispanijoje pripažįstamas taikant *exequatur* procedūrą. Laikinosios apsaugos priemonės turi atitikti Ispanijos teisėje nustatytas priemones.

Įstatymo 227 straipsnyje įtvirtinama likvidatorių bendradarbiavimo pareiga. Tačiau ši pareiga Ispanijos likvidatoriui privaloma tik tuo atveju, jeigu remiantis abipusiškumo principu ją turi ir užsienio šalies likvidatorius. Bendradarbiavimo pareiga apima a) keitimąsi informacija, kuri gali būti naudinga kitoje byloje, laikantis duomenų apsaugos ir slaptumo principų; b) skolininko turto ir veiklos administravimo koordinavimą; c) susitarimų, liečiančių bylų koordinavimą, tvirtinimą ir įgyvendinimą. Šios bendradarbiavimo pareigos analogiškos UNCITRAL pavyzdinio tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymo 27 straipsnyje įtvirtintoms pareigoms.

Kas liečia užsienio likvidatoriaus įgaliojimus, Įstatymas įtvirtina likvidatoriaus teisę pareikšti kreditorių reikalavimus Ispanijoje iškeltaje bankroto byloje, kurie jau yra pateikti užsienio byloje, be to, jis turi teisę tokių

³¹² Nauta; Bulten, išnaša 289, p. 73.

kreditorių vardu dalyvauti Ispanijoje vykstančiame bankroto procese, taip pat reikalauti, kad bet koks teritorinių bylų turto likutis būtų perleistas į pagrindinę bylą. Šiuos nuostatos atspindi Reglamento 1346/2000 taisyklės.

Apibendrinant galima teigti, kad Ispanijos įstatymų leidėjas pasirinko gana pragmatišką su tarptautiniu bankrotu susijusių klausimų reguliavimo būdą. Įstatyme įtvirtintos privatinės teisės normos kiek įmanoma labiau remiasi Reglamento 1346/2000 nuostatomis, tuo tarpu sprendimų pripažinimo principas priimtas iš UNCITRAL pavyzdinio tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymo, tiek kiek jis atitinka Reglamentą 1346/2000³¹³. Toks mišrus modelis, viena vertus, leidžia teismams per daug nenukrypti nuo Reglamento 1346/2000 „dvasios“ taikant Įstatymo normas santykiuose su trečiosiomis valstybėmis, antra vertus, įneša aiškumo santykiuose su trečiosiomis valstybėmis, kurios yra perkėlusios UNCITRAL pavyzdinio tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymo nuostatas į savo teisę.

Belgija

Belgijos įstatymai, įtvirtinantys tarptautinės privatinės teisės normas, buvo pakeisti priėmus Tarptautinės privatinės teisės kodeksą (pranc. *Le Code de droit international privé*) (toliau tekste – Kodeksas), kuris įsigaliojo 2004 m. spalio 1 d.³¹⁴ Nuostatos, susijusios su tarptautinio bankroto procesu, įtvirtintos Kodekso vienuoliktame skyriuje (116 - 121 str.). Didele apimtimi šios nuostatos remiasi Reglamentu 1346/2000 ir kiek mažiau UNCITRAL pavyzdiniu tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymu³¹⁵.

Kodeksas iki jo įsigaliojimo Belgijos įstatymuose įtvirtintus universalumo ir vienybės principus bankroto procese pakeitė „ribotu universalumu“, t. y. įtvirtino paralelinės bankroto bylos, kuri gali būti nagrinėjama kartu su

³¹³ Wessels, išnaša 301, p. 53.

³¹⁴ Belgijos tarptautinės privatinės teisės kodeksą galima rasti adresu: <http://www.revuedunotariat.be/Divers/Loi.16.07.04.code.dip.htm>.

³¹⁵ Dirix; Sagaert, išnaša 78, p. 58.

pagrindine galimybe³¹⁶. Pagrindinė bankroto byla apima visą skolininko turta, kad ir kur jis bebūtų. Šalutinė bankroto byla – tik tą turta, kuris yra teritorinė byla iškelusio teismo valstybėje (Kodekso 117 str.). Tiek jurisdikcijos taisyklės, tiek bankroto bylos pasekmės reguliuojančios taisyklės priklauso nuo to, kokia byla – pagrindinė, ar teritorinė - yra iškelta.

Remiantis Kodekso 118 straipsniu, Belgijos teismai turi jurisdikciją iškelti pagrindinę bankroto byla, jeigu skolininkas (fizinis asmuo) turi Belgijoje gyvenamąją vietą arba skolininko (juridinio asmens) pagrindinė verslo vieta arba registruota buveinė yra Belgijoje. Sąvoka *pagrindinė verslo vieta* turi būti aiškinama remiantis iki Kodekso įsigaliojimo išvystyta Belgijos teismų praktika: nustatant skolininko pagrindinę verslo vietą turi būti atsižvelgiama į valdymo organų vietą, verslo ir veiklos vykdymo vietą, galiausiai - registruotą buveinę³¹⁷. Toks apibrėžimas artimas Reglamente 1346/2000 vartojamai sąvokai, bet nėra identiškas, todėl Belgijos teismai turi kompetenciją aiškinti šią sąvoką autonomiškai. Be to, skirtingai nei Reglamente 1346/2000, Kodekse įtvirtinama alternatyva: pagrindinė verslo vieta arba registruota buveinė. Tai leidžia Belgijos teismams išsaugoti savo jurisdikciją iškelti pagrindinę bankroto byla tarptautinės bendrovės dukterinei įmonei, registruotai Belgijoje, net jeigu šios bendrovės pagrindinė verslo vieta būtų kitoje valstybėje.

Kodekso 118 straipsnis nustato, kad Belgijos teismai teisingi iškelti teritorinę byla, jeigu skolininkas turi Belgijoje veiklavietę (pranc. *établissement*). Taigi, neužtenka vien tik skolininko turto buvimo Belgijoje fakto; reikalaujama, kad egzistuotų veiklavietė. Tokios nuostatos atitinka Reglamento 1346/2000 3 straipsnio 2 dalį. Be to, skirtingai nei Reglamente 1346/2000, Kodekse nedaromas skirtumas tarp bankroto bylos, iškeltos prieš pagrindinę bankroto byla ir po pagrindinės bankroto bylos. Tai reiškia, kad kreditorius gali pareikalauti iškelti teritorinę byla net jeigu skolininkas turi gyvenamąją vietą, pagrindinę verslo vietą ar registruotą buveinę Belgijoje.

³¹⁶ Dirix; Sagaert, išnaša 78, p. 58.

³¹⁷ Ibid, p. 63.

Kitaip tariant, kreditorius gali pasirinkti teritorinį procesą vietoj universalaus³¹⁸. Kai pagrindinė bankroto byla iškeliamą trečiojoje valstybėje, teritorinė byla gali būti arba likvidavimo arba restruktūrizavimo byla. Skirtingai nei Reglamente 1346/2000, teritorinės bylos neužbaigiamos likvidavimu.

Kodekso 119 straipsnis įtvirtina *lex concursus*, kaip bendrą taikytinos teisės taisyklę, ir šios taisyklės išimtis dėl daiktinių teisių, įskaitymo, nuosavybės teisės išlaikymo, kai šios teisės yra dėl turto, esančio už Belgijos ribų. Šios nuostatos beveik identišką Reglamente 1346/2000 įtvirtintoms taikytinos teisės taisyklėms.

Nuostatose dėl užsienio sprendimų pripažinimo ir vykdymo *exequatur* procedūra taikoma tik sprendimų vykdymui, bet ne sprendimų dėl bankroto bylos iškėlimo, eigos ir pabaigos, pripažinimui. Kodekso 121 straipsnis nustato, kad sprendimai, kuriuos siekiama pripažinti ir vykdyti Belgijoje, turi atitikti šias sąlygas: a) jei sprendimas priimtas pagrindinėje bankroto byloje, sprendimas turi būti priimtas teismo tos valstybės, kurioje skolininkas turėjo savo gyvenamąją vietą arba pagrindinę verslo vietą arba registruotą buveinę, tuo laiku, kai buvo paduotas pareiškimas dėl bylos iškėlimo; b) jeigu sprendimas priimtas teritorinėje byloje, sprendimas turi būti priimtas teismo tos valstybės, kurioje skolininkas turėjo kitą nei pagrindinę verslo vietą. Tokiu atveju sprendimų pripažinimas ir vykdymas gali būti susijęs tik su turtu, esančiu teritorijoje, kurioje buvo iškelta teritorinė byla. Užsienio teismo sprendimo galiojimas ribojamas nuostata, analogiška UNCITRAL pavyzdinio tarptautinių nemokumo procedūrų įstatyme įtvirtintai nuostatai: užsienio teismo sprendimas neturi teisinės galios Belgijoje, jeigu jis pažeidžia teises, saugomas Kodekso 119 straipsnio (pavyzdžiui, *in rem* teises, teises, užtikrintas įkeitimu).

Nuo užsienio teismo sprendimo pripažinimo momento užsienio administratorius Belgijoje gali įgyvendinti visas jam užsienio teismo sprendimu suteiktas teises. Pavyzdžiui, administratorius gali reikalauti iškelti

³¹⁸ Dirix; Sagaert, išnaša 78, p. 65.

teritorinę bankroto bylą arba pritaikyti laikinąsias apsaugos priemones Belgijoje (Kodekso 121 str.).

Kodekso 120 straipsnis įtvirtina pagrindinės ir teritorinių bylų administratorių pareigą bendradarbiauti ir keistis informacija, susijusia su tuo pačiu skolininku. Skirtingai negu įtvirtinta UNCITRAL pavyzdiniame tarptautinių nemokumo procedūrų įstatyme, bendradarbiavimo prievolė teismams nenustatoma, ji liečia tik administratorius. Administratorių bendradarbiavimas ir keitimasis informacija vyksta tik abipusiškumo pagrindu: t. y. bendradarbiavimo pareiga Belgijos administratoriui galioja tik tuo atveju, jeigu įstatymai tos valstybės, kurioje iškelta byla, įtvirtina analogišką pareigą užsienio administratoriui bendradarbiauti ir keistis informacija dėl to pačio proceso. Belgijos įstatymų leidėjas nurodė, kad abipusiškumo principas šiuo atveju turi būti taikomas lanksčiai: pakanka, jei užsienio valstybės įstatymai įtvirtina bet kokios formos bendradarbiavimą³¹⁹. Be to, administratorius turi imtis tik tų veiksmų, kurie yra būtini, atsižvelgiant į turto vertę ir bendradarbiavimo išlaidas. Jeigu administratorius gali patenkinti visų reikalavimus iš teritorinio proceso, jis privalo perteklių, gautą patenkinus visus kreditorių reikalavimus perleisti pagrindinės bylos administratoriui. Tačiau ir ši prievolė yra vykdoma tik remiantis abipusiškumo principu.

Taigi, palyginus Belgijos Tarptautinės privatinės teisės kodeksą su Ispanijos bankroto įstatymu galima teigti, kad abiejų teisės aktų normos, reglamentuojančios tarptautinio bankroto klausimus, Reglamentu 1346/2000 bei UNCITRAL pavyzdiniu tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymu remiasi panašiose srityse. Skirtingai nuo Ispanijos bankroto įstatymo, Kodekse nesiekama pažodžiui atkartoti Reglamento 1346/2000 nuostatų dėl teismų jurisdikcijos ir taikytinos teisės. Paliekama vietos nacionalinių teismų interpretacijai. UNCITRAL pavyzdinio tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymo įtaka dar mažesnė, nes juo remiamasi tik keliuose Kodekso straipsniuose dėl sprendimų pripažinimo ir administratorių bendradarbiavimo. Tačiau abiejų valstybių įstatymų leidėjai pripažįsta abipusiškumo principo

³¹⁹ Dirix; Sagaert, išnaša 78, p. 68.

taikymo būtinybę nuostatose dėl administratorių bendradarbiavimo paraleliniuose bankroto procesuose.

Apibendrinant disertacijos 3.1. skyriuje nagrinėtų valstybių tarptautinio bankroto teisinių santykių reguliavimą galima konstatuoti, kad reformuoti valstybių teisės aktai remiasi tiek Reglamente 1346/2000, tiek UNCITRAL pavyzdiniame tarptautinių nemokumo procedūrų įstatyme įtvirtintais principais. Tokiu būdu pripažįstama šių teisės šaltinių autoritetinga ir svarbi įtaką nacionalinėje įstatymų leidyboje. Atsižvelgus į aukščiau minėtų valstybių patirtį galima teigti, kad tobulinant su tarptautiniu bankrotu susijusių teisinių santykių reguliavimo mechanizmą Lietuvoje galima būtų remtis minėtuose šaltiniuose įtvirtintomis pažangiomis idėjomis, jas pritaikant prie Lietuvos teisės tradicijų ir teisinės sistemos. Ypač svarstyтина galimybė Lietuvos įstatymuose įtvirtinti Lietuvos teismo kompetenciją iškelti bei nagrinėti šalutinę bankroto bylą užsienio juridiniam asmeniui, jeigu tokiam asmeniui jau yra iškelta pagrindinė bankroto byla užsienio valstybėje. Toks teisinis reglamentavimas užtikrintų vietinių kreditorių interesų apsaugą ir galimybę siekti jų reikalavimų patenkinimo pirmiausia Lietuvoje³²⁰.

3.2. Tarptautinio civilinio proceso ir taikytinos teisės klausimų teisinis reguliavimas Lietuvos teisėje

Lietuvos teisės aktuose nėra specialių nuostatų, taikomų bankrotų bylų su tarptautiniu elementu reguliavimui. Kaip teisingai pastebi R. Norkus, Lietuva „sudaro tam tikrą „baltą dėmę“ tarptautinės bankroto teisės žemėlapyje“³²¹. Todėl gali kilti klausimas, kuo turi vadovautis teismai, sprendami bankroto byloje iškilusius tarptautinio civilinio proceso ar taikytinos teisės klausimus?

³²⁰ Konkretūs pasiūlymai Lietuvos įstatymų leidėjui pateikiami šios disertacijos 3.2 skyriuje.

³²¹ Kavalnė, *et al.*, išnaša 6, p. 298.

3.2.1. Nacionalinių ir tarptautinių teisės normų taikymas bankroto bylose su tarptautiniu elementu

Atsakant į aukščiau iškeltą klausimą, visų pirma reikia turėti omenyje, kad bankroto bylos patenka į civilinių bylų kategoriją (LR ĮBĮ 2 str. 3 d.). LR ĮBĮ 10 straipsnio 1 dalis nustato, kad bankroto bylos iškeliamos ir nagrinėjamos LR CPK nustatyta ginčo teisenos tvarka, išskyrus LR ĮBĮ nustatytas išimtis. Taigi procesiniai tarptautinio bylinėjimosi klausimai turėtų būti sprendžiami vadovaujantis LR CPK septintojoje dalyje įtvirtintomis teisės normomis ir sistemiškai taikant LR ĮBĮ. Bankroto bylose iškilę klausimai, susiję su civiliniais teisiniais santykiais, sprendžiami taikant bendrąsias civilinės teisės normas tiek, kiek tai neprieštarauja specialiosioms LR ĮBĮ nuostatomis (LR ĮBĮ 1 str. 3 d.). Taikytinos materialiosios teisės klausimai, kylantys nagrinėjant bankroto bylas su tarptautiniu elementu, turėtų būti nustatomi vadovaujantis LR CK pirmosios knygos pirmosios dalies antruoju skyriumi, atsižvelgiant bankroto instituto paskirtį ir LR ĮBĮ normas.

Jeigu yra sudaryta tarptautinė sutartis, reguliuojanti procesinius tarptautinio bylinėjimosi ir (ar) užsienio teisės taikymo klausimus, pirmenybė turi būti teikiama tarptautinės sutarties nuostatomis (LR CPK 1 str. 3 d., LR CPK 780 str., LR CK 1.13 str.). Nors Lietuva nėra sudariusi specifinių tarptautinių sutarčių, skirtų tarptautinio bankroto teisiniams santykiams reguliuoti, tačiau bendrus tarptautinio teisingumo, taikytinos teisės, teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo klausimus reguliuoja visa eilė Lietuvos sudarytų tarptautinių sutarčių dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose: su Baltarusija³²², Rusija³²³, Ukraina³²⁴, Moldova³²⁵, Turkija³²⁶, Uzbekistanu³²⁷, Kazachstanu³²⁸, Kinija³²⁹, Azerbaidžanu³³⁰ ir Armėnija³³¹.

³²² Valstybės žinios, 1994, Nr. 43-779.

³²³ Valstybės žinios, 1994, Nr. 13-296.

³²⁴ Valstybės žinios, 1994, Nr. 91-1767.

³²⁵ Valstybės žinios, 1995, Nr. 19-440.

³²⁶ Valstybės žinios, 1996, Nr. 18-464.

³²⁷ Valstybės žinios, 1997, Nr. 101-2552.

Šios dvišalės sutartys taikomos ir bankroto teisiniams santykiams. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas nagrinėdamas pareiškėjo Ukrainos įmonės prašymą pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Ukrainos Krymo Autonominės Respublikos ūkio teismo sprendimą, kuriuo skolininkas buvo pripažintas bankrutavusiu, rėmėsi Lietuvos Respublikos ir Ukrainos Respublikos sutartimi „Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose“ ir nurodė, kad teismo sprendimas turi būti pripažįstamas taikant šioje sutartyje nurodytas sąlygas³²⁸.

Vis dėlto reikia atkreipti dėmesį, kad nors bankroto byla ir turės tarptautinį elementą, tačiau ne visais atvejais teismui gali tekti spręsti tarptautinės privatinės teisės klausimus. Taip yra todėl, kad bankroto bylos nagrinėjimas pasižymi tam tikra specifika: teismas bankroto byloje sprendžia įvairius klausimus, susijusius su bankrutuojančiai (bankrutavusiai) įmonei sukeliama teisiniais padariniais bei tolesniu įmonės teisiniu likimu. Tokie klausimai apima kreditorių finansinių reikalavimų tvirtinimą, administravimo išlaidų tvirtinimą, administratoriaus reikalavimų bankrutuojančios (bankrutavusios) įmonės skolininkams nagrinėjimą, įmonės tyčinį bankrotą, bankroto administratoriaus pakeitimo ir naujo administratoriaus paskyrimą, įmonės likvidavimą, pripažinimą, kad įmonės veikla pasibaigė ir pan.³²⁹ Taigi kiekvienos bankroto bylos nagrinėjimas susideda iš daugelio klausimų sprendimo, kurie galėtų sudaryti savarankiškų civilinių bylų nagrinėjimo objektą, jei nebūtų iškelta bankroto byla. Todėl sprendžiant vienus klausimus gali iškilti tarptautinio civilinio proceso ar taikytinos teisės klausimai, o sprendžiant kitus – ne, nors pati bankroto byla ir turės tarptautinį elementą. Pavyzdžiui, jei tarptautinį elementą bankroto byloje sąlygos užsienio

³²⁸ Valstybės žinios, 1998, Nr. 51-1399.

³²⁹ Valstybės žinios, 2001, Nr. 75-2642.

³³⁰ Valstybės žinios, 2002, Nr. 75-3210.

³³¹ Valstybės žinios, 2005, Nr. 7-189.

³³² Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-27/2008 (pareiškėjas Ukrainos įmonė AAB „Kerčrybprom“).

³³³ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-854/2009 (A. U. v. M. M., M. P., G. B.).

kreditoriai, tai teismui nagrinėjant ginčus dėl Lietuvos kreditorių reikalavimų pagrįstumo tarptautinės privatinės teisės klausimų spręsti neprireiks.

3.2.2. Teismo jurisdikcija bankroto bylose su tarptautiniu elementu

Teismas *ex officio* privalo patikrinti, ar byla priklauso Lietuvos teismų jurisdikcijai³³⁴. Jeigu Lietuva ir užsienio valstybė, su kuria yra susijęs ginčas, yra sudariusios tarptautinę sutartį, bylos teisingumas turi būti nustatomas pagal tarptautinės sutarties normas (LR CPK 780 str.). Visgi reikia pastebėti, kad Lietuvos teismai ne visada taiko šią tarptautinio teisingumo taisyklių prioriteto nacionalinių taisyklių atžvilgiu normą. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas apeliacine tvarka nagrinėdamas ieškinio dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu teisingumo klausimą, nesivadovavo tarptautinės sutarties, įtvirtinančios sutartinio teisingumo galimybę, nuostatomis, o taikė LR ĮBĮ normas, reglamentuojančias administratoriaus ieškinių dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais teisingumą (LR ĮBĮ 14 str. 3 d.)³³⁵.

Kai nėra tarptautinės sutarties arba ji nenumato jurisdikcijos taisyklių, civilinės bylos teisingumas nustatomas pagal nacionalinėje teisėje nustatytas bendrąsias teisingumo taisykles³³⁶. Bendrosios tarptautinio teisingumo taisyklės įtvirtintos LR CPK septintosios dalies LIX skyriuje. Jame numatyti įvairūs civilinių bylų, turinčių tarptautinį elementą, teisingumo nustatymo kriterijai.

Pažymėtina, kad teismas, sprendamas, ar byla su tarptautiniu elementu yra teisinga Lietuvos teismams, turi atsižvelgti ne tik į bendrąsias teisingumo taisykles, numatytas vidaus teisėje, bet ir į kitus veiksnius. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad jurisdikcijos taisyklės turi būti

³³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 28 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas“//Teismų praktika, 2001, Nr. 14, p. 352.

³³⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1441/2011 (LUAB „Versoria“ v. RAB „Rondo“).

³³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 28 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas“//Teismų praktika, 2001, Nr. 14, p. 352..

taikomos atsižvelgiant į tarptautinį bylos pobūdį ir bylų su tarptautiniu elementu specifiką. Civilinės bylos tarptautinis elementas lemia, kad byla priklauso Lietuvos teismų jurisdikcijai, jeigu yra tam tikras šalių ginčo (reikalavimo) ryšys su Lietuva. Teismas, sprenddamas dėl tarptautinės jurisdikcijos (išskyrus Europos Sąjungos) turi atsižvelgti į šalių, įrodymų buvimo vietą, juridinių faktų, sudarančių reikalavimo pagrindą, įvykimo ar atsiradimo vietą, kitas aplinkybes, iš kurių nustatoma, ar byla turi ryšį su teismo vietos valstybe. Jeigu asmuo, kuriam reiškiamas reikalavimas, ir dauguma įrodymų, susijusių su reikalavimu yra užsienio valstybėje, su kuria Lietuva nesudariusi dvišalės teisinės pagalbos sutarties, tokią bylą būtų labai sudėtinga išnagrinėti Lietuvos teisme. Be to, teismas, sprenddamas, ar byla, turinti tarptautinį elementą, priklauso Lietuvos teismų kompetencijai, turi apsvarstyti tai, ar priimtas byloje sprendimas būtų pripažįstamas ir vykdomas užsienio valstybėje. Jeigu byla būtų išnagrinėta Lietuvos teismo ir jo priimtą sprendimą tektų pripažinti ir vykdyti užsienio valstybėje, su kuria nėra sudarytos dvišalės teisinės pagalbos sutarties, Lietuvos teismo sprendimas gali likti neįvykdytas. Dėl nurodytų priežasčių teismas, išsiaiškinęs, kad byloje pareikštas reikalavimas pagal LR CPK normas nepriskirtas išimtinai Lietuvos teismų jurisdikcijai ir kad toks reikalavimas priklauso ir atitinkamos užsienio valstybės teismo jurisdikcijai, gali atsisakyti priimti pareiškimą bei pasiūlyti ieškovui (pareiškėjui) kreiptis į užsienio valstybės, su kuria labiau susijęs pareikštas reikalavimas ir kurioje reikės vykdyti būsimą teismo sprendimą, teismą³³⁷. Šiais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimais teismai turėtų vadovautis nagrinėjant jurisdikcijos klausimus ir su bankrotu susijusiose bylose.

Kaip jau minėta bankroto bylos nagrinėjimas susideda iš įvairių klausimų sprendimo, kurie galėtų būti prilyginami daugelio savarankiškų civilinių bylų

³³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-562/2009 (*N.P., suinteresuotas asmuo Kauno miesto savivaldybės administracijos Civilinės metrikacijos biuras*); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 28 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas“//Teismų praktika, 2001, Nr. 14, p. 353.

nagrinėjimui. Taigi Lietuvos teismo jurisdikciją gali tekti nustatyti ne tik sprendžiant dėl bankroto bylos iškelimo, bet ir nagrinėjant bankroto byloje kitus klausimus. Todėl Lietuvos teismo jurisdikciją reikėtų analizuoti keliais aspektais:

- 1) teismo jurisdikciją iškelti bankroto bylą;
- 2) teismo jurisdikciją nagrinėti ginčus, kuriuose bankrutuojančiai įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai;
- 3) teismo jurisdikciją nagrinėti ieškinius dėl bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimo;
- 4) teismo jurisdikciją nagrinėti ieškinius bankrutuojančios įmonės skolininkams;
- 5) teismo jurisdikciją taikyti laikinąsias apsaugos priemones.

Teismo jurisdikcija iškelti bankroto bylą

Nors LR CPK septintojoje dalyje atskirai nereglamentuojama teismo jurisdikcija spręsti bylas, kai atsakovas yra juridinis asmuo, tačiau pagal analogiją taikant LR CPK 787 straipsnį galima teigti, kad byla yra teisinga Lietuvos teismams, jeigu atsakovas Lietuvoje turi nuolatinę buveinę. Taigi, Lietuvos teismas bus kompetentingas iškelti bankroto bylą, jei juridinis asmuo Lietuvoje turės savo nuolatinę buveinę.

Kita vertus, pagal LR ĮBĮ bankroto procedūros gali būti vykdomos tik Lietuvoje registruotiems juridiniams asmenims (LR ĮBĮ 1 str. 2 d.). Tai reiškia, kad nei juridinio asmens filialui, nei atstovybei ar kitokiam padaliniu negali būti keliama bankroto byla, kadangi jie nėra juridiniai asmenys (LR CK 2.53 str. 2 d., LR CK 2.56 str. 3 d.). Pagal LR ĮBĮ 5 straipsnio 3 dalį, pareiškimai teismui *dėl bankroto bylos iškelimo* pateikiami vietovės, kurioje yra įmonės buveinė, apygardos teismui raštu LR CPK nustatyta tvarka. Remiantis LR ĮBĮ 10 straipsnio 2 dalimi, bankroto bylą iškelia ir nagrinėja vietovės, kurioje yra įmonės buveinė, apygardos teismas.

Taigi, Lietuvos teismas turi jurisdikciją iškelti ir nagrinėti bankroto bylą, jeigu skolininko (kuriuo gali būti tik Lietuvoje registruotas juridinis asmuo) buveinė yra Lietuvoje. Todėl Lietuvos teismams būtų teisinga Lietuvoje registruotos įmonės bankroto byla net ir tuo atveju, jeigu ši įmonė Lietuvoje nevykdytų jokios realios ūkinės veiklos. Atvirkštinė situacija gali atsirasti užsienio juridiniam asmeniui visą veiklą vystant per Lietuvoje įsteigtą filialą. Lietuvos teismai neturės jurisdikcijos iškelti bankroto bylos tokiam užsienio juridiniam asmeniui.

Visgi svarstyтина, ar siekiant užtikrinti vietinių kreditorių interesų apsaugą Lietuvos įstatymuose nebūtų tikslinga įtvirtinti galimybę Lietuvos teismui iškelti bei nagrinėti šalutinę bankroto bylą užsienio juridiniam asmeniui, jeigu tokiam asmeniui jau yra iškelta pagrindinė bankroto byla užsienio valstybėje. Tokia galimybė numatyta ir disertacijos 3.1 skyriuje nagrinėtuose Vokietijos, Belgijos, Ispanijos įstatymuose. Šalutinė bankroto byla Lietuvoje galėtų būti keliama, jeigu skolininko turtas būtų Lietuvoje, ir turėtų apsiriboti tik Lietuvoje esančiu skolininko turtu. Autorės nuomone, aiškinant „turto“ sampratą galima būtų remtis Vokietijos nemokumo įstatymu, pagal kurį turto sąvoka apima ne tik veiklavietę (pagal Reglamente 1346/2000 įtvirtintą reikšmę), bet ir kaip bet koki kitą reikšmingą turtą (pavyzdžiui, nekilnojamąjį turtą). Svarbu, kad iš tokio turto galėtų būti tenkinami kreditorių reikalavimai, taip pat atlyginamos būsimos teismo ir administravimo išlaidos. Toks teisinis reglamentavimas sudarytų galimybę iškelti šalutinę bankroto bylą užsienio juridiniams asmenims, kurie Lietuvoje turi filialą, atstovybę ar kitoki reikšmingą turtą. Tokiu atveju kreditoriai, kurių materialiniai teisiniai reikalavimai iki bankroto bylos iškėlimo skolininkui atsirado Lietuvoje, turėtų galimybę siekti jų patenkinimo pirmiausia Lietuvoje.

Galimybę Lietuvoje iškelti šalutinę bankroto bylą tikslinga būtų numatyti tik tuo atveju, jeigu kitoje valstybėje pagal tos valstybės įstatymus užsienio juridiniam asmeniui jau būtų iškelta pagrindinė bankroto byla. Tokiu atveju, pripažinus užsienio valstybės teismo sprendimą iškelti bankroto bylą, šalutinės

bankroto bylos iškėlimo pagrindai turėtų būti nebesvarstomi, nes jie jau būtų konstatuoti užsienio teismo, iškėlusio pagrindinę bankroto bylą. Taigi, būtų „peršokama“ Lietuvos įstatymuose įtvirtinta bankroto bylos iškėlimo stadija, o priėmus pareiškimą šalutinė bankroto byla būtų nagrinėjama iš esmės pagal Lietuvos teisę.

Atsižvelgiant į Reglamento 1346/2000, taip pat ir į UNCITRAL pavyzdinio tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymo nuostatas, galimybė pateikti pareiškimą dėl šalutinės bankroto bylos iškėlimo turėtų būti suteikta ne tik LR ĮBĮ 5 straipsnyje numatytiems subjektams, bet ir administratoriui pagrindinėje bankroto byloje, siekiant efektyvesnio Lietuvoje esančio skolininko turto administravimo. Teritorinėje bankroto byloje paskirtam administratoriui turėtų būti nustatyta pareiga bendradarbiauti su užsienio administratoriumi pagrindinėje bankroto byloje. Bendradarbiavimo tarp administratorių nuostatos ir keitimosi informacija nuostatos galėtų remtis UNCITRAL pavyzdiniame tarptautinių nemokumo procedūrų įstatyme įtvirtintomis taisyklėmis. Reglamento 1346/2000 nuostatų, liečiančių administratorių bendradarbiavimą, perkėlimas nebūtų itin tinkamas vienašalio reglamentavimo atveju, kadangi suteiktų itin plačius įgaliojimus administratoriui pagrindinėje bankroto byloje „kištis“ į teritorinę bankroto bylą. Be to, atsižvelgiant į Ispanijos ir Belgijos patirtį, Lietuvos administratoriui galėtų būti nustatyta pareigą bendradarbiauti su užsienio administratoriumi remiantis abipusiškumo pagrindu, t. y. kai tokia pareiga užsienio teisėje būtų nustatyta ir užsienio administratoriui.

LR ĮBĮ įtvirtinus galimybę iškelti šalutinę bankroto bylą užsienio juridiniam asmeniui, turėtų būti padaryta ir daugiau teisės aktų pakeitimų, įskaitant galimybę užbaigti šalutinę bankroto bylą realizavus turtą ir patenkinus kreditorių reikalavimus.

Teismo jurisdikcija nagrinėti ginčus, kuriuose bankrutuojančiai įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai

Lietuvos teismas, iškėlęs skolininkui bankroto bylą, tampa teisingas ir kitiems ginčams, kurie atsiranda bankroto proceso eigoje, kaip pavyzdžiui, ginčams dėl kreditorių finansinių reikalavimų tvirtinimo, kreditorių susirinkimo ar kreditorių komiteto nutarimų pripažinimo negaliojančiais ir pan. Ši teismo kompetencija nesikeičia bankroto byloje, turinčioje tarptautinį elementą. Tačiau atskirai reikėtų paanalizuoti teismo jurisdikciją nagrinėti ginčus, kuriuose kiti kreditoriai iki bankroto bylos iškėlimo įmonei yra pareiškę turtinius reikalavimus.

Remiantis LR ĮBĮ 10 straipsnio 4 dalies 4 punktu, priėmęs nutartį iškelti bankroto bylą, teismas arba teisėjas privalo pranešti kitiems teismams, nagrinėjantiems bylas, kuriose šiai įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai, tarp jų ir susiję su darbo santykiais, apie bankroto bylos iškėlimą ir proceso įstatymo nustatytais atvejais³³⁸ perimti šių bylų nagrinėjimą. Pagal LR ĮBĮ 15 straipsnio 2 dalį visos *civilinės bylos, kuriose įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai*, proceso įstatymo nustatytais atvejais perduodamos bankroto bylą iškėlusiam teismui. Tai reiškia bylų akumuliacijos principą (lot. *vis attractiva concursus*), kai vienoje bankroto byloje sujungiamas daugelio civilinių bylų nagrinėjimas³³⁹.

Autorės nuomonė nacionalinės teisės nuostatos dėl bylų perdavimo neturėtų būti taikomos užsienyje nagrinėjamoms byloms, kuriose bankrutuojančiai Lietuvos įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai. Valstybių suvereniteto principas lemia, kad nacionalinė teisė *ipso per se* nepasižymi eksteritorialumu, o jos teisinio reglamentavimo galimybės neišeina už jos sienų. Doktrinoje laikomasi pozicijos, kad nacionalinės teisės normos kitoje valstybėje gali būti taikomos tik jei atitinkama valstybė (jos teismai) pripažįsta kitos draugiškos

³³⁸ Remiantis LR CPK 163 str. 5 p., 166 str. 2 d. civilinė byla perduodama bankroto bylą nagrinėjančiam teismui tais atvejais, kai iki nutarties skirti nagrinėti bylą, kurioje atsakovui pareikšti turtiniai reikalavimai, teismo posėdyje paaiškėja, kad jam iškelta bankroto byla.

³³⁹ Kavalnė, *et al*, išnaša 6, p. 55.

valstybės teisę ir ją taiko³⁴⁰. Dažniausiai kitos valstybės teisė taikoma remiantis abipusiškumo principu.

Taigi galima teigti, kad LR ĮBĮ 15 straipsnio 2 dalis galėtų būti taikoma užsienio valstybėje abipusiškumo pagrindu, jei Lietuvos teismai atitinkamai atsisakytų savo jurisdikcijos nagrinėti ginčus, kai užsienio skolininkui toje valstybėje iškeliama bankroto byla. Lietuvos teismų praktikos analizė leidžia daryti išvadą, kad Lietuvos teismai nelinke atsisakyti savo jurisdikcijos nagrinėti su užsienio bankrutuojančia įmone susijusių turtinių ginčų civilinėse bylose, nepaisant to, kad užsienio įmonei iškelta bankroto byla užsienio valstybės teisme. Vienoje iš nutarčių Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad užsienio valstybėje pradėtų bankroto procedūrų taikymas įmonei pats savaime nenutraukia pradėtų nagrinėti su bankrutuojančia įmone susijusių turtinių ginčų civilinėse bylose Lietuvoje, nebent užsienio valstybių bankroto procedūrų eksteritorialumas ir su tuo susijusios teisinės pasekmės Lietuvos teritorijoje būtų numatytos dvišaliu ar daugiašaliu pagrindu sudarytuose tarptautinės teisės aktuose, prie kurių būtų prisijungusi Lietuva bankroto procedūrų pradėjimo įmonei užsienio valstybėje momentu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, jog ta aplinkybė, kad skolininkui – užsienio juridiniam asmeniui – užsienio valstybė pradėjo taikyti bankroto procedūras, dar nereiškia, kad iki bankroto procedūrų pradėjimo kitos valstybės kreditorius negali pasinaudoti savo valstybės jurisdikcija inicijuodamas savo pažeistų subjektinių teisių gynybą. Tokioje situacijoje kreditorius, turėdamas alternatyvaus teisingumo galimybes kreiptis tiek į savo buveinės (nacionalinės) valstybės teismą, tiek į atsakovo – užsienio juridinio asmens – valstybės teismą, gali laisvai pasirinkti, kurios valstybės teismais naudotis pareiškiant ieškinį iki bankroto bylos iškėlimo skolininkui, arba po bankroto bylos iškėlimo pareikšti kreditorinį reikalavimą užsienio teismo nagrinėjamoje bankroto byloje³⁴¹.

³⁴⁰ Mikelėnas, išnaša 42, p. 14.

³⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-560/2004 (AB „Dainava“ v. Vokietijos bankrutuojanti įmonė H. Hensel & Mortensen Mäntel Kostüme Kleider GmbH).

Remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimu bei taikant abipusiškumo principą galima teigti, jog tuo atveju, kai užsienyje nagrinėjamos bylos eigoje skolininkui iškeliama bankroto byla Lietuvos teisme, užsienio teismo jurisdikcija išlieka, ir užsienio teismas toliau gali nagrinėti bylą neperduodamas jos bankroto bylą iškėlusiam Lietuvos teismui.

Atskirai reikėtų panagrinėti Lietuvoje iškeltos bankroto bylos įtaką užsienio arbitražuose nagrinėjamoms byloms. Lietuvos teismų praktikoje nedviprasmiškai nurodoma, kad arbitražuose negali būti nagrinėjamos nei bylos dėl bankroto bylos iškėlimo, nei bylos, kuriose bankrutuojančiai įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai, nei administratoriaus ieškiniai dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais ar kiti administratoriaus reikalavimai bankrutuojančios ir bankrutavusios įmonės skolininkams³⁴². Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2008 m. lapkričio 10 d. nutartyje konstatavo: „Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio numatyta, kad ginčai, susiję su bankrotu, negali būti perduoti nagrinėti arbitražui. Ši bendrosios taisyklės išimtis yra imperatyvi nuostata. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 15 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad visos bylos, kuriose įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai, perduodamos bankroto bylą iškėlusiam teismui. Ši įstatymo nuostata nedaro išimties ir arbitražuose nagrinėjamoms byloms. Šitaip yra užtikrinamas visų bankrutuojančios įmonės kreditorių teisių ir teisėtų interesų gynimas, nes visi jie privalo dalyvauti, vykdant visas bankroto procedūras: iškeliant bankroto bylą, kreditoriams pareiškiant reikalavimus ir juos tvirtinant, tenkinant kreditorių reikalavimus ir kt. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. sausio 10 d. nutartis *civilinėje byloje Nr. 3K-3-20/2005*). Įmonių bankroto įstatymo 14 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta taisyklė, kad

³⁴² Žr. Lietuvos apeliacinio teismo 2004 m. spalio 4 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 2A– 259/2004 (*BUAB „Švilda v. UAB „NCC“*); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. sausio 10 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-20/2005 (*UAB „NCC“ v. BUAB „Švilda“*). Šiuo metu Seimui yra pateiktas LR KAĮ pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIP-1985, kuriame siūloma nustatyti, kad bankroto bylos iškėlimas atsakovui nedaro įtakos arbitražo procesui, arbitražinio susitarimo galiojimui ir taikymui, ginčo arbitruotinumui ir arbitražo teismo kompetencijai spręsti ginčą, išskyrus, jei 1) reikalavimams nagrinėti arbitražinio susitarimo nustatyta tvarka dar nesudarytas arbitražo teismas arba 2) jeigu to prašo visos arbitražinio susitarimo šalys, kurioms nėra iškelta bankroto byla.

administratoriaus ieškiniai dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais ir kiti administratoriaus reikalavimai bankrutuojančios ir bankrutavusios įmonės skolininkams nagrinėjami bankroto byla nagrinėjančiame teisme. Nurodytas teisinis reguliavimas suponuoja, kad ne tik ieškiniai bankrutuojančiai įmonei, bet ir jos ieškiniai skolininkams yra priskiriami teismų jurisdikcijai, o tai ginčą daro nearbitruotiną³⁴³.

Tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija leidžia daryti išvadą, kad neturi būti daromas skirtumas tarp nacionalinio ir užsienio arbitražo. Jeigu skolininko ir kreditoriaus ginčas neperduodamas Lietuvos teismui, o toliau nagrinėjamas užsienio arbitraže ir dėl jo priimamas kreditoriui palankus arbitražo sprendimas, tai kreditorius bus suinteresuotas tokį sprendimą Lietuvoje įvykdyti. Tikėtina, kad užsienio arbitražo sprendimas, kuriuo išspręstas ginčas dėl reikalavimo, kurio nagrinėjimas pagal Lietuvos teisėje nustatytą imperatyvą yra išimtinė bankroto byla iškelusio teismo kompetencija, Lietuvoje nebus pripažįstamas ir bus atsisakoma leisti jį vykdyti kaip prieštaraujantį Lietuvos Respublikos viešajai tvarkai³⁴⁴.

Teismo jurisdikcija nagrinėti ieškinius dėl bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimo bei ieškinius bankrutuojančios įmonės skolininkams

Kaip jau buvo minėta, jeigu yra galiojanti Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis, kurioje išspręsti teisingumo klausimai, turi būti taikomos tarptautinės sutarties nuostatos (LR CPK 780 str.). Kai nėra tarptautinės sutarties arba ji nenumato jurisdikcijos taisyklių, civilinės bylos, turinčios tarptautinį elementą, teisingumas nustatomas pagal vidaus teisėje nustatytas bendrąsias teisingumo taisykles. Kyla klausimas, ar pagal vidaus teisę nustatant teismo jurisdikciją nagrinėti ieškinius dėl bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimo bei ieškinius bankrutuojančios įmonės skolininkams reikėtų

³⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-562/2008 (*Britų Virginijos salų įmonė Westintorg Corp. v. Baltarusijos Respublikos valstybinės gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“*).

³⁴⁴ Plačiau apie arbitražų sprendimų pripažinimą žr. disertacijos 3.2.5. poskyrį.

vadovautis LR CPK septintosios dalies LIX skyriaus nuostatomis (LR CPK 780-792 str.), ar specialiosiomis LR ĮBĮ normomis, nustatančiomis tokių ieškinių nacionalines teisingumo taisykles. Remiantis LR ĮBĮ 14 straipsnio 3 dalimi administratoriaus³⁴⁵ *ieškiniai dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais* ir kiti administratoriaus *reikalavimai bankrutuojančios ir bankrutavusios įmonės skolininkams* pateikiami pagal bendras rūšinio teisingumo taisykles – teismui (apylinkės ar apygardos) pagal bankrutuojančios įmonės buveinės vietą.

Lietuvos teismų praktika šiuo klausimu yra nenuosekli. Keliose bylose teismas, siekdamas išspręsti ieškinių dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais teisingumo klausimą, rėmėsi tarptautinio teisingumo taisyklėmis, įtvirtintomis LR CPK³⁴⁶. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas pasisakydamas, ar Lietuvos teismui yra teisingas ieškinys dėl sandorio, sudaryto tarp bankrutuojančios Lietuvos įmonės ir užsienio bendrovės pripažinimo negaliojančiu rėmėsi LR CPK 787 straipsnio 1 dalies 3 punktu, kuris numato, kad bylos yra priskirtinos Lietuvos teismų jurisdikcijai, jeigu ginčo dalykas yra Lietuvoje esantis daiktas, Lietuvoje esantis palikimas arba prievolė, kuri atsirado arba turi būti įvykdyta Lietuvoje³⁴⁷.

Kitoje byloje LR ĮBĮ 14 straipsnio 3 dalis nebuvo taikoma administratoriaus pareikštam ieškiniui dėl sutarties, sudarytos tarp bankrutuojančios Lietuvos įmonės ir JAV bendrovių, pripažinimo negaliojančia. Šioje byloje Lietuvos apeliacinis teismas rėmėsi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato aprobuota teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga, kurioje konstatuojama, kad

³⁴⁵ Atkreiptinas dėmesys, kad nors LR ĮBĮ įtvirtinta tik administratoriaus teisė ir pareigą ginčyti skolininko iki bankroto bylos iškėlimo sudarytus sandorius, tačiau Lietuvos teismų praktikoje tokia teisė pripažįstama ir kreditoriams (Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. vasario 21 d. nutartį civilinėje byloje Nr.3K-3-201/2001 (*AB Turto bankas v. BAB „Rimeda“, AB Lietuvos taupomasis bankas*); Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. rugsėjo 18 d. sprendimą civilinėje byloje Nr. 2A-329/2006 (*BUAB „Nordfarma“ kreditorius UAB „Armila“ v. UAB „Limedika“*). Todėl užsienio kreditoriai, gindami savo interesus, turi teisę kreiptis į teismą ginčydami skolininko sudarytus sandorius.

³⁴⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-322/2005 (*BUAB „Baltic Building Fund“ v. Tradeimpex Ventures Ltd. ir Baltic Building and Development Ltd*); Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-113/2006 (*AB „Turto bankas“ v. BAB „Dirbtinis pluoštas“, Balkan Investment Bank AD*).

³⁴⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-113/2006 (*AB „Turto bankas“ v. BAB „Dirbtinis pluoštas“, Balkan Investment Bank AD*).

sprenddamas, ar byla su tarptautiniu (užsienio) elementu yra teisinga Lietuvos teismams, teismas turi atsižvelgti ne tik į bendrąsias teisingumo taisykles, bet ir į kitus veiksnius, tame tarpe, teismas turi apsvarstyti klausimą, ar priimtas byloje sprendimas būtų pripažintas ir vykdomas užsienio valstybėje. Jeigu priimtą teismo sprendimą reikėtų pripažinti ir vykdyti užsienio valstybėje, o su ta valstybe Lietuva nėra sudariusi dvišalės sutarties dėl teisinės pagalbos, teismo sprendimas gali likti neįvykdytas. Lietuvos apeliacinis teismas nurodė, kad Lietuva ir JAV nėra pasirašiusios tarptautinės dvišalės sutarties dėl teisinės pagalbos civilinėse bylose, todėl Lietuvos teismo sprendimas gali likti neįvykdytas. Kadangi atsakovų buvimo vieta JAV, turi būti atsižvelgiama į tarptautinio teisingumo taisykles: teismas turi išsiaiškinti, ar byla nėra teisinga atsakovo gyvenamosios (buveinės) vietos valstybės teismui. Jeigu ji yra teisinga ir tos valstybės teismui, teismas, vadovaudamasis CPK 137 straipsnio 2 dalies 2 punktu, gali atsisakyti priimti pareiškimą ir pasiūlyti ieškovui kreiptis į užsienio valstybės, kurioje reikės vykdyti teismo sprendimą, teismą, išskyrus atvejus, kai pagal CPK normas byla priklauso išimtinai Lietuvos Respublikos teismų jurisdikcijai. Teismo nuomone, byla pagal Lietuvos įmonės ieškinį teisinga atsakovų – JAV bendrovių - buveinės vietos valstybės teismui ir yra pagrindas atsisakyti priimti ieškinį (LR CPK 137 str. 2 d. 2 p.)³⁴⁸.

Vėlesnėje nutartyje Lietuvos apeliacinis teismas, konstatuodamas, kad specialios teisės normos turi prioritetą prieš bendrąsias taisykles (lot. *lex speciali derogat generali*), nustatydamas bylos su tarptautiniu elementu teisingumą, rėmėsi LR ĮBĮ normomis³⁴⁹.

Visgi autorė linkusi pritarti ankstesnei Lietuvos teismų pozicijai. Autorės nuomone, jurisdikcijos klausimas tiek dėl administratoriaus ginčijamų sandorių, tiek dėl kitų administratoriaus reikalavimų bankrutuojančios ir bankrutavusios įmonės skolininkams, kai byloje yra tarptautinis elementas,

³⁴⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-322/2005 (BUAB „Baltic Building Fund“ v. Tradeimpex Ventures Ltd. ir Baltic Building and Development Ltd).

³⁴⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1441/2011 (LUAB „Versoria“ v. RAB „Rondo“).

turėtų būti sprendžiamas pagal teisės normas, reglamentuojančias tarptautinį civilinį procesą (LR CPK 780–792 str.). LR ĮBĮ įtvirtintos teisės normos reglamentuoja nacionalinį bylų teisingumą, o LR CPK septintosios dalies LIX skyriaus nuostatos - teisingumą ir normų taikymą tarptautiniame civiliniame procese. Todėl, autorės nuomone, LR ĮBĮ įtvirtintos specialios teisės normos LR CPK nuostatų atžvilgiu turėtų būti taikomos nustatant nacionalinį, bet ne tarptautinį teismų teisingumą.

Be to, sprenddami teisingumo klausimus tiek dėl administratoriaus ginčijamų sandorių, tiek dėl kitų administratoriaus reikalavimų bankrutuojančios ir bankrutavusios įmonės skolininkams teismai turėtų atsižvelgti į tarptautinį bylos pobūdį ir tokių bylų specifiką. Ieškiniai dėl bankrutuojančios įmonės sudarytų sandorių pripažinimo negaliojančiais, taip pat dėl skolų išieškojimo iš bankrutuojančios įmonės skolininkų reiškiami turint tikslą atgauti skolas, susigražinti nesąžiningai, be teisinio pagrindo perleistą turtą. Tokiu būdu siekiama padidinti skolininko mokumą bei kreditorių galimybes didesne apimti patenkinti savo finansinius reikalavimus. Pripažinus sandorį negaliojančiu, ypatingai svarbu, kad restitucija būtų realiai įvykdyta, t. y. turtas gražintas skolininkui. Skolos priteisimo atveju taip pat svarbu faktiškai atgauti skolą. Todėl gavus minėtu pagrindu ieškinių Lietuvos teismui būtina įvertinti, ar priimtas sprendimas būtų pripažįstamas ir vykdomas užsienio valstybėje. Jeigu byla būtų išnagrinėta Lietuvos teismo ir jo priimtą sprendimą tektų pripažinti ir vykdyti užsienio valstybėje, su kuria nėra sudarytos dvišalės teisinės pagalbos sutarties, Lietuvos teismo sprendimas galėtų likti neįvykdytas.

Kita vertus, tokių ieškinių nagrinėjimas užsienio teismuose gali atitolinti teismo sprendimo dėl įmonės pabaigos priėmimą (LR ĮBĮ 32 str. 4 d.). Nors Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad bylų, kuriose pareikšti administratoriaus ieškiniai bankrutuojančios įmonės skolininkams, nagrinėjimas nėra kliūtis teismui įvykdyti LR ĮBĮ 30 straipsnio reikalavimus ir

pripažinti įmonę bankrutavusia³⁵⁰, tačiau Lietuvoje vykstančios bankroto procedūros galėtų būti visiškai užbaigtos tik tuomet, kai būtų pripažintas ar (ir) įvykdytas užsienio teismo sprendimas.

Teismo jurisdikcija taikyti laikinasias apsaugos priemones

Lietuvos teismo jurisdikciją *taikyti laikinasias apsaugos priemones* bankroto procese reikia nagrinėti keliais aspektais. Visų pirma, pagal LR ĮBĮ 9 straipsnio 2 dalies 5 punktą, teismas, gavęs pareiškimą iškelti bankroto bylą, teismo arba suinteresuoto asmens iniciatyva gali taikyti laikinasias apsaugos priemones LR CPK nustatyta tvarka, galiosiančias iki nutarties iškelti bankroto bylą ar atsisakyti ją kelti įsiteisėjimo. Pažymėtina, kad teismų praktika pripažįsta galimybę taikyti laikinasias apsaugos priemones ir iki kreditoriui kreipiantis su pareiškimo dėl bankroto bylos iškelimo, tokiu atveju netaikant LR CPK 147 straipsnio 3 dalies nuostatų dėl termino per kurį pritaikius laikinasias apsaugos priemones turi būti pareikštas ieškinys³⁵¹.

Laikinosios apsaugos priemonės yra reglamentuojamos LR CPK 144 - 152 straipsniuose. LR CPK 145 straipsnio 1 dalyje nustatytos laikinosios apsaugos priemonės gali būti taikomos ir bankroto procese. Dažniausiai bankroto procese taikomos daiktinio pobūdžio laikinosios apsaugos priemonės: atsakovo nekilnojamojo turto areštas ir kilnojamųjų daiktų, piniginių lėšų ar turtinių teisių, priklausančių atsakovui ir esančių pas atsakovą arba trečiuosius asmenis, areštas (LR CPK 145 str. 1 d. 1 p. ir 3 p.). Svarbu paminėti, kad Lietuvos teismai turi kompetenciją taikyti laikinasias apsaugos priemones tik jeigu areštuojamas daiktas yra Lietuvos teritorijoje, nes pritaikius daiktinio pobūdžio laikinąją apsaugos priemonę pasikeičia daikto teisinis statusas, o šis siejamas su daikto buvimo vietos valstybe (*lex rei sitae*)³⁵². Taigi, jei

³⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“//Teismų praktika, 2002, Nr. 16, p. 302.

³⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“//Teismų praktika, 2002, Nr. 16, p. 294.

³⁵² Mikelėnas, išnaša 42, p. 179; Laužikas, Egidijus; Mikelėnas, Valentinas; Nekrošius, Vytautas. *Civilinio proceso teisė. II tomas*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 559.

laikinosios apsaugos priemonės susijusios su turto, esančio užsienio valstybėje, areštu, Lietuvos teismas tokių priemonių taikyti negali. Tokiu atveju teismas turi išaiškinti suinteresuotam asmeniui jo teisę kreiptis į atitinkamos užsienio valstybės teismą su prašymu taikyti laikinašias apsaugos priemones arba prašyti suteikti teisinę pagalbą teismo pavedimo forma dvišalėje tarptautinės teisinės pagalbos sutartyje nustatyta tvarka³⁵³.

Antra, galima situacija, kai Lietuvos teismas gauna prašymą pritaikyti laikinašias apsaugos priemones, kai užsienio valstybėje nagrinėjama bankroto byla, nepriklausanti Lietuvos teismų jurisdikcijai. Remiantis LR CPK 781 straipsnio 2 dalimi net ir tais atvejais, kai byla iš esmės nagrinėja užsienio valstybės teismas, Lietuvos teismas yra kompetentingas nagrinėti jam teisingą prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių pritaikymo. Kadangi laikinųjų apsaugos priemonių pritaikymas šiuo atveju yra Lietuvos Respublikos teismų jurisdikcijoje, todėl jis turi būti sprendžiamas pagal bendrąsias LR CPK nuostatas.

Taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad tuo atveju, kai laikinųjų apsaugos priemonių klausimai yra reglamentuojami tarptautinėje sutartyje, taikomos ne LR CPK, bet tarptautinės sutarties nuostatos. Tokiu atveju laikoma, kad LR CPK normų, reglamentuojančių laikinųjų apsaugos priemonių institutą, atžvilgiu tarptautinė sutartis įtvirtina specialiąsias taisykles. Kodekso normos sprendžiant procesinius klausimus taikomos tik tiek, kiek kitaip nenustato tarptautinė sutartis. Tokio išaiškinimo laikosi Lietuvos teismų praktika³⁵⁴.

3.2.3. Taikytina teisė bankroto bylose su tarptautiniu elementu

Bankroto byloje, turinčioje tarptautinį elementą, aktualūs tampa ne tik tarptautinės jurisdikcijos, bet ir taikytinos teisės klausimai. Kadangi bankroto bylos nagrinėjimas vyksta teismo tvarka, natūraliai kyla klausimas, ar bankroto

³⁵³ Mikelėnas, išnaša 42, p. 159; Laužikas; Mikelėnas; Nekrošius, išnaša 352, p. 559.

³⁵⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. balandžio mėn. 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-521/2009 (*Tromso Mekaniske AS v. Zimnyaya Zolotitsa*); Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gruodžio mėn. 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-877/2010 (*UAB „NORDWEG“ v. Nescofish Ltd*).

byla ir visi joje iškilę klausimai turi būti sprendžiami taikant Lietuvos teisę – t. y. teismo, nagrinėjančio bankroto bylą, teisę - *lex concursus*? Daugumoje Europos Sąjungos valstybių narių, įskaitant Austriją, Čekiją, Ispaniją, Vokietiją, Belgiją, Nyderlandus, Suomiją, *lex concursus* numatyta kaip pagrindinė taikytinos teisės bankroto byloje taisyklė. Kaip buvo minėta disertacijos 2.6. skyriuje, *lex concursus* taisyklė su tam tikromis išimtimis taip pat įtvirtinta ir Reglamente 1346/2000.

Lietuvos teisės aktuose nėra *expressis verbis* nurodyta, kad bankroto bylai, turinčiai tarptautinį elementą, taikoma *lex concursus*. Atsižvelgiant į bendrą *lex fori* principą ir turint omenyje, kad Lietuvoje bankroto bylos vyksta LR CPK nustatyta tvarka su atitinkamais LR ĮBĮ nustatytais ypatumais, galima teigti, kad bankroto bylų iškėlimui ir nagrinėjimui bei kitiems procesiniams teisiniams santykiams taikoma *lex concursus*. Tokios taisyklės taikymą patvirtino ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija 2003 m. pateikdama atsakymus į Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos pateiktą klausimyną dėl taikytinos teisės bankroto procese. Į klausimą, kuriame buvo prašoma atsakyti, ar bankroto teisėje pripažįstama bendra *lex concursus* kolizinė taisyklė, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija atsakė teigiamai. Be to, ji nurodė, kad *lex concursus* taikoma visoms bankroto proceso pasekmėms, tiek materialinėms, tiek procesinėms, taip pat bankroto bylos iškėlimui, eigai ir pabaigai³⁵⁵. Šį teiginį reikėtų analizuoti detaliau.

Bankroto bylos iškėlimas yra svarbus teisinis veiksmas, kuris sukelia LR ĮBĮ numatytas teises pasekmes³⁵⁶. Remiantis LR ĮBĮ 10 straipsnio 7 dalimi, įsiteisėjus teismo nutarčiams iškelti bankroto bylą, skolininkas praranda galimybę disponuoti savo turtu bei savarankiškai dalyvauti ūkinėje

³⁵⁵ Hague Conference on Private International Law. *Responses to questionnaire in relation to the law applicable to insolvency proceedings*, p. 38 [Interaktyvus, žiūrėta 2009 05 21]. Prieiga per internetą: <http://www.hcch.net/upload/wop/insolv_rep.pdf>.

³⁵⁶ Lietuvos autoriai visas bankroto bylos iškėlimo teises pasekmes pagal jų pobūdį siūlo skirstyti į dvi grupes: materialines teises pasekmes ir procesines teises pasekmes. *Materialinės teises pasekmės* – tokios pasekmės, kurios modifikuoja įmonės, kuriai iškelta bankroto byla, taip pat kitų teisiųjų santykių subjektų elgesio ribas materialinės teisės veikimo srityje, nustato šiems teisiųjų santykių dalyviams naujas pareigas arba suteikia jiems naujų teisiųjų. *Procesinės teises pasekmės* – tokios pasekmės, kurios įtakoja proceso teisiųjų santykių dalyvių teisiųjų ir pareigų pasikeitimą. Plačiau žr. Kavalnė, Salvija; Norkus, Rimvydas. *Bankroto teisė: antroji knyga*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 116-147.

komercinėje veikloje bei kituose teisiniuose santykiuose, draudžiama vykdyti visas finansines prievoles, neįvykdytas iki bankroto bylos iškėlimo, įskaitant palūkanų, netesybų, mokesčių ir kitų privalomųjų įmokų mokėjimą, draudžiamas kreditoriaus ir skolininko tarpusavio reikalavimų įskaitymas³⁵⁷, draudžiama išieškoti skolas iš šios įmonės teismo ar ne ginčo tvarka, nutraukiamas netesybų ir palūkanų už visas įmonės prievoles, tarp jų už išmokų, susijusių su darbo santykiais, pavėluotą mokėjimą, skaičiavimas ir kt. Be to, numatomi specialūs sutarčių pasibaigimo pagrindai, ribojamos įmonės galimybės verstis ūkine komercine veikla (LR ĮBĮ 10 str. 7 d. 4 ir 5 p.). Taigi, šiais padariniais siekiama užtikrinti, jog po bankroto bylos iškėlimo nedidėtų dėl bankroto patiriami kreditorių nuostoliai, būtų sukauptas kuo didesnis turtas kreditorių reikalavimams patenkinti, o reikalavimai tenkinami laikantis kreditorių lygiateisiškumo principo. Atsižvelgiant į viešojo intereso egzistavimą bankroto bylose³⁵⁸, galima teigti, kad materialinėms bankroto bylos iškėlimo pasekmėms turėtų būti taikoma *lex concursus* (Lietuvos teisė). Be to, *lex concursus* numatytos materialinės bankroto bylos iškėlimo pasekmės turėtų būti taikomos universaliai, t. y. ir užsienio valstybėse esančių kreditorių ar skolininko turto atžvilgiu. Pavyzdžiui, užsienio kreditoriui atlikus vienašalį vienarūšių priešpriešinių reikalavimų įskaitymą, toks įskaitymas turėtų būti laikomas niekiniu ir negaliojanti. Priešingu atveju, pripažinus užsienio kreditoriaus įskaitymą leidžiamu būtų pažeidžiamas viešasis interesas – maksimalia apimti patenkinti bankrutuojančios įmonės kreditorių reikalavimus.

Bankroto bylos iškėlimas taip pat sukelia ir tam tikras procesines teises pasekmes. Pavyzdžiui, pagal LR ĮBĮ visos civilinės bylos, kuriose įmonei

³⁵⁷ Nors LR ĮBĮ tiesiogiai neįtvirtina tokio draudimo, tačiau įskaitymo draudimas aiškiai konstatuotas Lietuvos teismų praktikoje. Žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. kovo 13 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-7-95/2001 (*Lietuvos bankas v. LAB "Tauro bankas", AB "Vilniaus vingis", M. P., D. K., J. Š. ir tretieji asmenys UAB "Vetfarmas", AB "Girelės paukštynas", B. L.*); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. rugsėjo 27 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-484/2004 (*Klaipėdos apskrities VMI v. LAB „Argovegas“*); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 24 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-529/2006 (*Lietuvos Respublikos finansų ministerija v. LAB „Oruva“ ir kt.*); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 19 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-179/2010 (*BUAB "Ekomanija" v. UAB "LIT-INVEST"*) ir kt.

³⁵⁸ Teismai ne kartą pabrėžė viešojo intereso egzistavimą bankroto bylose. Žr., pvz., Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. kovo 1 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 2-141/2007 (*UAB „Jūsų žavesiui“ v. UAB „Kompanjola“*); Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gegužės 10 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 2-316/2007 (*UAB „Corporate Property Holding“ v. UAB „Medicinos sistema“*) ir kt.

pareikšti turtiniai reikalavimai, tarp jų ir su darbo santykiais susiję reikalavimai, LR CPK nustatytais atvejais perduodamos bankroto byla iškelusiam teismui, taip pat šiam teismui perduodamos vykdomosios bylos. Kaip jau buvo minėta šio skyriaus 3.2.2. poskyryje, valstybių suvereniteto principas lemia, kad šios procesinės teisinės pasekmės turėtų apimti tik Lietuvoje nagrinėjamas bylas, nebent užsienio valstybės teismai pripažintų šias nuostatas ir jas savanoriškai taikytų.

Kaip minėta, bankroto bylų specifika pasižymi tuo, kad joje sprendžiami įvairūs klausimai, kurie gali būti prilyginami atskirų civilinių bylų nagrinėjimui. Todėl teismams gali iškilti klausimas pagal kurios valstybės teisę turėtų būti nustatoma tam tikram teisiniui santykiui taikytina teisė. Kadangi Lietuvos bankroto teisė nenumato jokių specialių taikytinos teisės taisyklių, teismai, siekdami nustatyti taikytiną teisę, turėtų vadovautis bendrosiomis kolizinėmis taisyklėmis, įtvirtintomis LR CK pirmosios knygos pirmosios dalies antrame skyriuje. Vis dėlto teismams nereikėtų pamiršti, kad bankroto bylos siejamos su viešojo intereso gynimu. Todėl taikydami užsienio teisę teismai kiekvienu atveju turėtų įvertinti, ar užsienio teisės normų taikymas nepažeis viešojo intereso, o tuo pačiu ir viešosios tvarkos. Nustačius prieštaravimą viešajai tvarkai, turėtų būti taikoma Lietuvos teisė (LR CK 1.11 str. 1 d.).

Bendrųjų kolizinių normų taikymą bankroto bylose nagrinėjamiems klausimams patvirtinta Lietuvos teismų praktikos pavyzdys: bankroto administratorius užginčijo kreditoriaus – užsienio bendrovės – pateikto kreditorinio reikalavimo pagrįstumą. Teismui teko spręsti, ar užsienio kreditorius buvo teisėtai įtrauktas į bankrutuojančios bendrovės kreditorių sąrašą, taip pat, ar likvidavus užsienio kreditorių, jo teisių ir pareigų perėmėju teisėtai tapo vienintelis bendrovės akcininkas. Lietuvos apeliacinis teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas siekdamas įvertinti, ar pareiškėjo kreditorinis reikalavimas yra pagrįstas, t. y. ar likviduojant užsienio juridinį asmenį jo turimas kreditorinis reikalavimas perduotas pareiškėjui teisėtai,

nepagrįstai netaikė užsienio, t. y. Škotijos, kurioje buvo įsteigtas ir likviduotas juridinis asmuo, teisės (LR CK 1.19 str. 1 d., 1.20 str. 1 d.). Pirmosios instancijos teismas turėjo taikyti Škotijos teisę, pagal kurią, be kita ko, turėjo nustatyti, ar pareiškėjas, kuriam perleistos visos užsienio juridinio asmens akcijos, buvo vienintelis šios užsienio bendrovės akcininkas, ir ar pareiškėjas iš užsienio juridinio asmens teisėtai perėmė materialines teises³⁵⁹.

Taikytinos teisės klausimas gali iškilti ne tik nagrinėjamam bankroto bylą teismui, bet ir kitiems bankroto proceso dalyviams, pavyzdžiui, administratoriui. Viena iš svarbiausių procedūrų bankroto procese yra bankrutuojančios ar bankrutavusios įmonės turto realizavimas. Pagal LR ĮBĮ 31 straipsnio 2 punktą administratorius šiame įstatyme nustatyta tvarka organizuoja turto pardavimą, jį parduoda ar perduoda kreditoriams. Įmonės turto pardavimo tvarka įtvirtinta LR ĮBĮ 33 straipsnyje. Jame *inter alia* numatyta, kad nekilnojamasis ir įkeistas turtas parduodamas iš varžytynių Vyriausybės nustatyta tvarka. Jeigu įmonė turi nekilnojamojo ar (ir) įkeisto turto užsienyje, kyla klausimas, ar LR ĮBĮ 33 straipsnyje numatyta pardavimo tvarka gali būti taikoma tokiam turtui? Atsakymas į šį klausimą turėtų būti neigiamas. Kadangi pardavimo metu įvyksta turto nuosavybės teisės perėjimas, tai būtina taikyti imperatyvias LR CK 1.48 straipsnio 1 dalyje numatytas kolizines taisykles, kurios nurodo, kad nuosavybės teisė ir kitos daiktinės teisės į nekilnojamąjį ir kilnojamąjį daiktą nustatomos pagal valstybės, kurioje buvo tas daiktas jo teisinės padėties pasikeitimo metu, teisę. Todėl užsienyje esantis skolininko nekilnojamasis ar (ir) įkeistas turtas turės būti realizuojamas pagal tos valstybės, kurioje tas turtas yra, įstatymus. Lėšos, gautos pardavus nekilnojamąjį turtą, ar lėšų likutis (jei toks būtų), likęs realizavus įkeistą turtą ir patenkinus įkaito turėtojo reikalavimus, naudojamas kreditorių reikalavimams tenkinti LR ĮBĮ nustatyta tvarka. LR CK 1.48 straipsnis taikomas tik tuo atveju, jeigu Lietuvos ir valstybės, kurioje yra nekilnojamasis ir (ar) įkeistas

³⁵⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2–940/2008 (BUAB „Pakrijas“).

daiktas, tarptautinė sutartis (jei tokia yra) nenustato kitokių nuosavybės teisiniams santykiams taikytinos teisės taisyklių.

LR CK įtvirtintos kolizinės taisyklės turėtų būti taikomos nustatant ir vertybinių popierių pardavimo tvarkai taikytiną teisę. Bankrutuojančiai ar bankrutavusiai įmonei priklausančios užsienio bendrovių akcijos, obligacijos ar kiti vertybiniai popieriai turėtų būti parduodami laikantis valstybės, kurioje vertybiniai popieriai išleisti (išduoti) teisę (LR CK 1.56 str.). LR ĮBĮ 33 straipsnio 1 dalies 4 punkto nuostatos, liečiančios vertybinių popierių pardavimą, gali būti taikomos tik Lietuvoje išleistų vertybinių popierių atžvilgiu.

Apibendrinant aukščiau išdėstyta galima konstatuoti, kad siekiant teisinio tikrumo ir apibrėžtumo Lietuvos įstatymuose būtų tikslinga įtvirtinti taikytinos teisės taisyklę, nustatančią *lex concursus* taikymą bankroto bylos iškėlimui, bankroto bylos iškėlimo pasekmėms, bankroto bylos nagrinėjimui ir jos užbaigimui. Įtvirtinant tokią taisyklę, galima būtų konkretizuoti sritis, kurioms turi būti taikoma *lex concursus*, kaip tai padaryta Reglamento 1346/2000 4 straipsnio 2 dalyje. Taip pat pasiremiant Reglamente 1346/2000 bei kitų Europos Sąjungos šalių teisės aktuose įtvirtintais pavyzdžiais galima būtų numatyti *lex concursus* taikymo išimtis specifiniams materialiniams teisiniams santykiams, kurie glaudžiai susiję su kita valstybe (pavyzdžiui, daiktinėms teisėms, nekilnojamojo turto sutartims, ir pan.).

Kadangi Lietuvoje vykstančiose bankroto procedūrose dažnai dalyvauja užsienio kreditoriai, būtina panagrinėti jų teisinę padėtį bankroto procese. Vietinių ir užsienių kreditorių nediskriminavimo principas įeina į vieno esminių bankroto teisės principų - kreditorių lygiateisiškumo principo - turinį. Tai pripažįstama ir tarptautiniu lygmeniu. Pavyzdžiui, šis principas įtvirtintas įvairiuose Reglamento 1346/2000 straipsniuose (20 str. 1 d., 32 str. 1 d., 39 str.), UNCITRAL pavyzdinio tarptautinių nemokumo procedūrų įstatymo 13 straipsnyje. Šis principas reiškia, kad užsienio kreditoriams turi būti užtikrinamos tokios pat teisės pradėti bankroto procesą ir jame dalyvauti kaip

ir vietiniams kreditoriams. Kitaip tariant, užsienio kreditoriai turi turėti tas pačias galimybes kaip ir vietiniai kreditoriai, siekti, kad jų reikalavimas būtų patenkintas, įrodinėti reikalavimų pagrįstumą, ginčyti kitų kreditorių reikalavimus, pagal įstatymų suteikiamas teises dalyvauti kreditorių susirinkimuose. Tai taip pat reiškia, kad užsienio kreditoriams turi būti užtikrinama ta pati reikalavimų tenkinimo eilė, kokią turi ir vietiniai kreditoriai. Vien dėl to, kad kreditoriai yra užsienio šalies, jų reikalavimai negali būti tenkinami žemesne eile, nei ta kuria būtų tenkinami vietinių kreditorių reikalavimai.

Autorė sutinka su literatūroje išsakoma nuomone, kad užsienio kreditoriai bankroto procese turi tokias pačias teises ir pareigas, kaip ir Lietuvos kreditoriai³⁶⁰. Užsienio kreditoriai savo teises gali įgyvendinti LR ĮBĮ nustatyta tvarka kreipdamiesi į teismą dėl bankroto bylos įmonei iškelimo, pareikšdami kreditorinius reikalavimus, dalyvaudami kreditorių susirinkimuose ir gindami savo reikalavimus, ginčydami kreditorių susirinkimo priimtus sprendimus ir pan. Tokiu būdu yra užtikrinamas kreditorių lygiateisiškumo principo įgyvendinimas bankroto procese, sudarant sąlygas visiems kreditoriams, nepriklausomai nuo jų buveinės, registracijos vietos, gyvenamosios vietos ar pilietybės, siekti, kad jų reikalavimai būtų patenkinti lygiomis galimybėmis su vietiniais kreditoriais.

Kad užsienio kreditoriams įstatymai nenumato jokių išimčių, o jų teisės ir pareigos tokios pat kaip Lietuvos kreditorių, patvirtina keli teismų praktikos pavyzdžiai: Lietuvos apeliacinis teismas sprenddamas, ar kreditorių susirinkime nebuvo pažeistos užsienio kreditoriaus teisės, kadangi kreditoriui nebuvo užtikrinta galimybė kreditorių susirinkime gauti informaciją rusų kalba, nurodė, kad LR ĮBĮ normos nenustato pareigos įmonės administratoriui, kreditorių susirinkimui (komitetui) teikti kreditoriui vertėjo paslaugas, todėl kreditoriaus atstovas, būdamas apdairus ir rūpestingas, nesuprasdamas kalbos,

³⁶⁰ Kavalnė, *et al*, išnaša 6, p. 302.

turėjo galimybę pats imtis priemonių, kad suprastų ir kreditorių susirinkimo eigą bei jame svarstomus klausimus³⁶¹.

Kitoje byloje ginčas kilo dėl to, kokia valiuta (litais ar JAV doleriais) užsienio kreditorius turi pareikšti savo finansinius reikalavimus. Lietuvos apeliacinis teismas konstatavo, kad nors LR ĮBĮ nenumato, kokia valiuta kreditoriai turi pareikšti savo finansinius reikalavimus, tačiau, patvirtinus finansinius reikalavimus skirtingomis užsienio valiutomis, gali būti sunku įgyvendinti kai kurias LR ĮBĮ nuostatas, reglamentuojančias kreditoriaus (kreditorių) teises, pavyzdžiui, teisę sušaukti kreditorių susirinkimą ir kitas nuostatas, kurių vykdymas priklauso nuo kreditorių patvirtintų finansinių reikalavimų vertinės išraiškos. Todėl siekiant užtikrinti kreditorių lygiateisiškumo principą, visi kreditorių finansiniai reikalavimai bankroto byloje turėtų būti tvirtinami litais³⁶².

Vis dėlto atskirais atvejais reikėtų atsižvelgti į tą aplinkybę, kad užsienio kreditorių buveinė ar gyvenamoji vieta yra ne Lietuvoje. Ši aplinkybė ypač svarbi siekiant tinkamai informuoti užsienio kreditorius apie šaukiamus kreditorių surinkimus. Tik tinkamas kreditorių informavimas apie šaukiamą kreditorių susirinkimą sudaro sąlygas užsienio kreditoriams tinkamai įgyvendinti kreditorių teises: dalyvauti ir balsuoti kreditorių susirinkimuose, ginti savo reikalavimus, ginčyti kreditorių susirinkimo nutarimus teisme (LR ĮBĮ 21 str.). Kaip yra išaiškinęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, tinkamas kreditorių informavimas apima pranešimo būdo parinkimą ir šio pranešimo įteikimą/išsiuntimą nustatytais terminais. Kreditorių teisėtus interesus atitinka jų teisių, susijusių su dalyvavimu ir balsavimu kreditorių susirinkime, realų įgyvendinimą užtikrinantis informavimas³⁶³. Darytina išvada, kad administratorius apie įvyksiančius kreditorių susirinkimus užsienio kreditorius turėtų informuoti prieš realų ir protingą terminą, laikydamasis kreditorių

³⁶¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1414/2009 (*VSDFFV Tauragės skyrius, OOO „Vafelite“, AB „Turto bankas“ v. BUAB Baltoji snaigė*“).

³⁶² Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje 2-566/2009 (*dėl „Oderbalt“ OU finansinio reikalavimo tvirtinimo BUAB „Gazagroservisas“ bankroto byloje*).

³⁶³ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-413/2009 (*UAB „Eurazijos logistika“ ir A. B.*)

susirinkimo šaukimo tvarkos reikalavimų. Matydamas, kad pranešimas, nors ir išsiųstas remiantis kreditorių susirinkimo šaukimo tvarkos reikalavimais, neužtikrins kreditoriaus teisių dalyvauti ir balsuoti kreditorių susirinkime, administratorius užsienio kreditoriams turėtų pranešti papildomu informavimu apie kreditorių susirinkimą būdu (pavyzdžiui, išsiųsti pranešimą elektroniniu paštu, faksu). Užsienio kreditoriai, kurių teisės dalyvauti ir balsuoti kreditorių susirinkime buvo pažeistos dėl netinkamo informavimo, turės teisę kreiptis į teismą dėl tokio kreditorių susirinkimo nutarimų pripažinimo negaliojančiais.

3.2.4. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas

Kadangi užsienio teismų sprendimų, priimtų bankroto bylose, pripažinimo ir vykdymo klausimai Lietuvos teisės aktuose atskirai nėra aptarti, reikėtų vadovautis bendrosiomis nuostatomis, kurios įtvirtina užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir jų vykdymo tvarką.

Užsienio teismų, išskyrus Europos Sąjungos valstybių narių teismus, sprendimų pripažinimo ir jų vykdymo tvarka reglamentuojama LR CPK LX skyriaus ketvirtajame ir penktajame skirsniuose. Remiantis LR CPK 810 straipsnio 1 ir 5 dalimis, užsienio teismų sprendimai yra pripažįstami tarptautinių sutarčių pagrindu ir pagal šiose sutartyse nustatytas sąlygas. Kai Lietuva su užsienio valstybe yra sudariusi tarptautinę sutartį dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose, užsienio teismo sprendimo bankroto byloje pripažinimo ir vykdymo klausimai turi būti sprendžiami pagal toje tarptautinėje sutartyje nustatytas sąlygas. Lietuvos teismams yra ne kartą tekę taikyti dvišales tarptautines sutartis dėl teisinės pagalbos nagrinėjant užsienio valstybės teismo sprendimo iškelti bankroto bylą pripažinimo ir vykdymo klausimus³⁶⁴.

³⁶⁴ Žr. pvz. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. sausio 28 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 2T-27/2008 (*Ukrainos įmonė AAB „Kerčrybprom“*); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 12 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-7-118/2007 (*Baltarusijos Respublikos valstybinės gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“*).

Užsienio valstybės teismo sprendimas *pripažįstamas*, jeigu nėra nustatoma tarptautinėse dvišalėse sutartyse dėl teisinės pagalbos numatytų sprendimų nepripažinimo pagrindų. Kadangi visi šie pagrindai yra susiję su viešosios tvarkos užtikrinimu, teismas jų nebuvimą turėtų tikrinti *ex officio*, o ne tik tuo atveju, kai jais remiasi šalis, reikalaujanti nepripažinti sprendimo³⁶⁵. Daugumoje dvišalių tarptautinių sutarčių, kurių šalimi yra Lietuvos Respublika, numatyta, kad užsienio teismo sprendimas gali būti nepripažįstamas, jeigu:

1) padavęs prašymą asmuo arba atsakovas nedalyvavo procese dėl to, kad jam arba jo įgaliotiniui nebuvo laiku ir nustatyta forma įteiktas šaukimas į teismą, t. y. buvo pažeistas vienas pagrindinių sąžiningo teismo proceso principų – tinkamo pranešimo principas;

2) dėl to paties teisinio ginčo tarp tų pačių šalių jau anksčiau yra priimtas Lietuvos Respublikos teismo sprendimas ir šis sprendimas yra įsiteisėjęs;

3) dėl to paties teisinio ginčo tarp tų pačių šalių yra prasidėjęs teismo procesas Lietuvos Respublikos teisme;

4) pagal tarptautinę sutartį, o joje nenumatytais atvejais – pagal Lietuvos Respublikos įstatymus, byla priklausė išimtinai Lietuvos Respublikos teismų kompetencijai.

Pripažinti užsienio teismo sprendimą gali būti atsisakoma ne tik remiantis konkrečiais tarptautinėje sutartyje įtvirtintais nepripažinimo pagrindais, bet ir bendra norma, kad teismas gali atsisakyti suteikti teisinę pagalbą, jeigu prašymo dėl teisinės pagalbos suteikimo vykdymas pažeistų teismo vietos valstybės viešąją tvarką. Sąvoka *teisinė pagalba* apima ir užsienio valstybės teismų sprendimų pripažinimą. Taigi, kiekvienu atveju teismas turi patikrinti, ar užsienio valstybės teismo sprendimo pripažinimas neprieštaraus viešajai tvarkai³⁶⁶.

³⁶⁵ Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga, aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000 m. gruodžio mėn. 21 d. nutarimu Nr. 28//Teismų praktika, 2001, Nr. 14, p. 406.

³⁶⁶ Ibid.

Atskirose tarptautinėse sutartyse gali būti nustatytos skirtingos pripažinimo sąlygos sprendimams, atsižvelgus į tai, ar jie yra reikalaujantys vykdymo ar nereikalaujantys. Pavyzdžiui, pagal Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutarties dėl teisinės pagalbos 53 straipsnį, teisingumo įstaigų priimti ir įsiteisėję sprendimai, pagal savo pobūdį nereikalaujantys vykdymo, pripažįstami esant tokioms sąlygoms:

1) jeigu susitariančiosios šalies, kuriai pateikiamas prašymas, teisingumo įstaigos anksčiau nepriėmė šioje byloje įsiteisėjusio sprendimo;

2) jeigu pagal šią sutartį, o sutartyje nenumatytais atvejais - pagal susitariančiosios šalies, kurios teritorijoje sprendimas turi būti pripažintas, byla nepriklauso išimtinai šios susitariančiosios šalies įstaigų kompetencijai.

Minėtos tarptautinės sutarties 59 straipsnyje nurodytos sąlygos, kurioms esant teismas gali atsisakyti pripažinti arba leisti vykdyti teismo sprendimą, pagal savo pobūdį reikalaujanti vykdymo.

Kai nėra dvišalės tarptautinės sutarties dėl teisinės pagalbos, užsienio teismo sprendimas pripažįstamas patikrinant, ar nėra LR CPK 810 straipsnio 1 dalies įtvirtintų nepripažinimo pagrindų. Remiantis LR CPK 810 straipsnio 1 dalimi, užsienio teismo sprendimą gali būti atsisakyta pripažinti, jeigu:

1) sprendimas nėra įsiteisėjęs pagal tos valstybės, kurioje jis yra priimtas įstatymus;

2) pagal Lietuvos Respublikos teisę ar tarptautinės sutarties nuostatas byla priskirtina išimtinai Lietuvos Respublikos ar trečiosios valstybės teismų kompetencijai;

3) šaliai, kuri nedalyvavo nagrinėjant bylą, nebuvo tinkamai pranešta apie civilinės bylos iškėlimą bei proceso metu nebuvo sudarytos procesinės gynybos galimybės, o tais atvejais, kai ji nebuvo veiksmi – tinkamo atstovavimo galimybės;

4) užsienio teismo sprendimas, kurio pripažinimo yra prašoma, nėra suderinamas su Lietuvos Respublikos teismo sprendimu, priimtu byloje tarp tų pačių šalių;

5) sprendimas prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintai viešajai tvarkai;

6) užsienio valstybės teismas, priimdamas sprendimą, išsprendė klausimus dėl Lietuvos Respublikos piliečio veiksnio ar teisumo, atstovavimo pagal įstatymą, šeiminių turtinių ar paveldėjimo teisinių santykių ir tai prieštarauja Lietuvos Respublikos tarptautinei privatinei teisei, išskyrus atvejus, kai Lietuvos teismai byloje būtų priėmę tokį patį sprendimą.

Lietuvos teismams yra tekę spręsti klausimus dėl užsienio teismų sprendimų bankroto bylose pripažinimo, taikant LR CPK 810 straipsnį. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas, nenustatęs LR CPK 810 straipsnyje nurodytų nepripažinimo pagrindų, pripažino Vokietijos teismo sprendimą iškelti bankroto bylą H. Hensel & C. Mortensen Mantel Kostume Kleider GmbH³⁶⁷.

Lietuvos teismų praktikoje griežtai laikomasi nuostatos, kad pripažįstant teismo sprendimą, nėra tikrinamas tokio sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas (LR CPK 810 str. 4 d.), o tik patikrinama, ar nėra teismo sprendimo nepripažinimo pagrindų. Lietuvos Aukščiausiasis teismas yra nurodęs, kad užsienio teismo sprendimo pripažinimo procedūra – tai patikrinimas, ar nėra sprendimo nepripažinimo pagrindų, sprendžiant šį klausimą, negali būti iš naujo nustatinėjami bylos faktai bei tikrinama, ar užsienio valstybės teismo sprendimas yra teisėtas ir pagrįstas³⁶⁸. Taigi, prašymą dėl užsienio valstybės sprendimo pripažinimo nagrinėjantis teismas neturi tikrinti, ar teisingai užsienio valstybės teismas pritaikė materialinius ir procesinius įstatymus, jo kompetencijos ribos – patikrinimas, ar nėra tarptautinėje sutartyje ar kitame teisės akte nustatytų pagrindų sprendimo nepripažinti ir neleisti jo vykdyti³⁶⁹.

³⁶⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2003 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-45/2003 (*Hensel & C. Mortensen Mantel Kostume Kleider GmbH*). Pažymėtina, kad ši nutartis priimta, kai Lietuvoje dar negaliojo Reglamentas 1346/2000.

³⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-98/2001 (*DFDS Dan Transprt A/S v. UAB „Rolagama“*); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-375/2009 (*RAB „Torgovyy dom Konstantinovskogo metalurgičeskogo zavoda“ vs. UAB „Dezira“*).

³⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-375/2009 (*RAB „Torgovyy dom Konstantinovskogo metalurgičeskogo zavoda“ vs. UAB „Dezira“*).

Asmuo, siekiantis pripažinti užsienio valstybės teismo sprendimą bankroto byloje, turi kreiptis į Lietuvos apeliacinį teismą. Prie pareiškimo dėl užsienio teismo sprendimo pripažinimo pareiškėjas turi pateikti prašomą pripažinti užsienio teismo sprendimą bei šio sprendimo vertimą į lietuvių kalbą, patvirtinimą, kad sprendimas yra įsiteisėjęs, taip pat įrodymus, kad šaliai, kuri nedalyvavo nagrinėjant bylą, buvo tinkamai pranešta apie civilinės bylos nagrinėjimo vietą ir laiką (LR CPK 811 str.).

Remiantis LR CPK 812 straipsniu, pareiškimus dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo nagrinėja vienas Lietuvos apeliacinio teismo teisėjas, tačiau Lietuvos apeliacinio teismo pirmininkas arba Civilinių bylų skyriaus pirmininkas, atsižvelgdamas į bylos sudėtingumą, turi teisę prašymui nagrinėti sudaryti trijų teisėjų kolegiją. Pareiškimą dėl užsienio teismo sprendimo pripažinimo nagrinėjantis teismas gali pripažinti tik dalį užsienio teismo sprendimo. Be to, pats pareiškėjas turi teisę prašyti dalies užsienio teismo sprendimo pripažinimo. Teismo nutartis dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo įsiteisėja nuo jos priėmimo dienos. Teismo nutartis per vieną mėnesį nuo jos priėmimo dienos gali būti skundžiama kasaciniu skundu Lietuvos Aukščiausiajam Teismui.

Teismas, nagrinėjantis pareiškimą dėl užsienio teismo pripažinimo, turi teisę sustabdyti bylos nagrinėjimą, jeigu šis teismo sprendimas yra apskundžiamas įprastinėmis atitinkamos valstybės teismų sprendimų kontrolės formomis arba jeigu terminas šiam skundai paduoti dar nėra pasibaigęs (LR CPK 812 str. 4 d.). Be to, byla dėl užsienio teismo sprendimo pripažinimo gali būti stabdoma ir bendrais LR CPK 163 straipsnyje numatytais pagrindais. Tokią išvadą leidžia daryti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika. Pavyzdžiui, nutartyje, kuria buvo sprendžiamas Lietuvos apeliacinio teismo nutarties pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvoje Gruzijos teismo sprendimą peržiūrėjimo klausimas, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas *inter alia* pasisakė dėl LR CPK 163 straipsnio 1 dalies 3 punkte įtvirtinto civilinės bylos sustabdymo pagrindo (kai negalima nagrinėti tos bylos tol, kol bus išspręsta

kita byla, nagrinėjama civiline, baudžiamąja ar administracine tvarka) taikymo užsienio teismų sprendimų pripažinimo procese³⁷⁰. Teismas konstatavo, kad minėtas civilinės bylos sustabdymo pagrindas turi būti taikomas sistemiškai su LR CPK 810 straipsnio 1 dalies 4 punkte įtvirtintu atsisakymo pripažinti užsienio teismo sprendimą pagrindu. Byla dėl užsienio teismo sprendimo pripažinimo CPK 163 straipsnio 1 dalies 3 punkto pagrindu turėtų būti stabdoma tada, kai tarp užsienyje išnagrinėtos bylos ir Lietuvos Respublikos teisme nagrinėjamos bylos yra toks ryšys, dėl kurio užsienio teismo sprendimas galėtų tapti nesuderinamas su būsimu Lietuvos Respublikos teismo sprendimu.

LR CPK 812 straipsnio 6 dalyje nurodoma, kad kartu su pareiškimu pripažinti užsienio teismo sprendimą gali būti sprendžiamas klausimas dėl leidimo šį sprendimą vykdyti. Užsienio teismų sprendimai vykdomi remiantis LR CPK 813 straipsniu. Tam, kad būtų galima vykdyti užsienio teismo sprendimą, reikalingos dvi sąlygos: 1) sprendimas turi būti vykdytinas valstybėje, kurios teismai jį priėmė; 2) jis yra pripažintas LR CPK nustatyta tvarka.

Tačiau net ir pripažintas, ne visais atvejais užsienio teismo sprendimas bus vykdytinas. Tokia situacija gali atsirasti, kai pripažintas užsienio teismo sprendimas pagal savo pobūdį yra nevykdytinas, t. y. nereikalauja vykdymo.

Lietuvos teismų praktika prie nevykdytinų užsienio teismų sprendimų priskiria užsienio teismo sprendimus iškelti skolininkui bankroto bylą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nagrinėdamas kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo nutarties peržiūrėjimo pagal pareiškėjo Baltarusijos valstybinės įmonės prašymą pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvoje Baltarusijos teismo priimtą nutartį dėl konkursinės teisenos pradėjimo, konstatavo, kad Baltarusijos teismo sprendimas, kuriuo nemokiai įmonei pradėta konkursinė teisena pagal savo pobūdį priskirtinas prie nereikalaujančių vykdymo sprendimų kategorijos (juo teismas atlieka tam tikrus procesinius veiksmus –

³⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio mėn. 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-191/2011 (*pareiškėjas IDS Borjomi Beverages Co. N.V. v. BUAB „Accuratus“*).

pradedą konkursinę teiseną, skiria teismo posėdį, paskiria valdytoją, kurį įpareigoja atlikti tam tikrus veiksmus, ir pan.). Pagal tokį teismo sprendimą negalės būti išduotas vykdomasis raštas, kuris galėtų būti pateiktas vykdyti antstoliui LR CPK nustatyta tvarka, todėl negali būti leidžiama vykdyti užsienio teismo sprendimą, kuris nereikalauja vykdymo³⁷¹. Tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuota praktika vėliau rėmėsi Lietuvos apeliacinis teismas, pripažindamas Ukrainos Krymo Autonominės Respublikos ūkio teismo sprendimą dėl bankroto bylos iškelimo Ukrainos įmonei ir atsisakydamas leisti jį vykdyti³⁷².

Šiose bylose Lietuvos teismai iš esmės apsiribojo tik užsienio teismo sprendimo iškelti bankroto bylą pripažinimu, nesprendami kitų klausimų, kurie susiję su tokio teismo sprendimo sukeliama pasekmėmis Lietuvoje³⁷³. Taigi, galima teigti, kad užsienio teismo sprendimo iškelti bankroto bylą pasekmės, kurios dažniausiai yra skirtos išsaugoti skolininko turto masę, siekiant proporcingo paskirstymo kreditoriams, „neišsiplečia“ į Lietuvą. Todėl suinteresuotas asmuo, siekdamas, kad būtų apsaugotas Lietuvoje esantis

³⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-118/2007 (*pareiškėjas Baltarusijos Respublikos valstybinės gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“*).

³⁷² Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-27/2008 (*pareiškėjas - Ukrainos įmonė AAB „Kerčrybprom“*).

³⁷³ Pavyzdžiui, civilinėje byloje Nr. 2T-27/2008 pareiškėjas prašė pripažinti Ukrainos Krymo autonominės respublikos ūkio teismo sprendimą, kuriuo: nutarta skolininką AAB „Kerčrybprom“ pripažinti bankrutavusia; pradėti 12 mėnesių trukmės skolininko likvidacinę procedūrą remiantis atitinkamais Ukrainos įstatymo „Dėl skolininko mokumo atnaujinimo arba jo pripažinimo bankrutavusiu“ reikalavimais; nustatyti galutinį likvidacinės procedūros terminą 2005 m. lapkričio 9 d.; likvidatoriumi pripažinti arbitražo valdytoją Ščerbiną A. V.; pristabdyti skolininko turto valdytojo Ščerbino O.V. įgaliojimus; pristabdyti gamybinę bankroto veiklą siekiant užbaigti technologinį produkcijos gamybos ciklą ir pagal galimybes jos pardavimą; visų piniginių bankroto įsipareigojimų įvykdymo ir įsipareigojimų sumokėti visus mokesčius ir rinkliavas (privalomieji mokėjimai) terminas laikomas prasidėjusiu; pristabdyti netesybų (baudų, delspinigių) ir kitokių ekonominių sankcijų priskaitymus pagal visus bankroto išskolinimus; nuimti visus apribojimus dėl informacijos konfidencialumo ir komercinių paslapčių dėl finansinės bankroto būklės; sandėrių sudarymas, susijusių su bankroto turto perleidimu arba jo turto perdavimo tretiesiems asmenims leidžiama tvarka, numatyta Ukrainos įstatyme „Dėl skolininko mokumo atnaujinimo arba jo pripažinimo bankrutavusiu“; atšaukti areštus, uždėtus bankrutuojančiu pripažinto skolininko aktyvams (lėšos, materialinės ir nematerialinės vertybės) ir visus kitus apribojimus ir apsunkinimus, susijusius su bankroto aktyvais. Naujų areštų arba kitokių apribojimų uždėjimas dėl skolininkų aktyvų neleidžiamas; reikalavimai dėl bankroto įsipareigojimų, kurie atsirado vykdam bankroto procedūrą gali būti pateikiami tik likvidacinės procedūros ribose; bankroto įsipareigojimų vykdymas atliekamas tokiu atveju ir tokia tvarka, kuri numatyta Ukrainos įstatyme „Dėl skolininko mokumo atnaujinimo arba jo pripažinimo bankrutavusiu“; pristabdyti AAB „Kerčrybprom“ valdymo organų įgaliojimus dėl bankroto vykdymo ir jo turto tvarkymo; įpareigoti likvidatorių oficialiame spaudoje leidinyje bankroto sąskaita penkių dienų laikotarpyje publikuoti žinias dėl skolininko – AAB „Kerčrybprom“ bankroto pripažinimo; įpareigoti likvidatorių atlikti su bankroto procedūromis susijusius veiksmus.

skolininko turtas (pavyzdžiui, nebūtų perleistas ar kitaip iššvaistytas) turėtų kartu su prašymu dėl užsienio teismo sprendimo iškelti bankroto bylą pripažinimo, pateikti prašymą taikyti laikinąsias apsaugos priemones Lietuvoje esančio skolininko turto atžvilgiu.

Galimybę kartu su prašymu dėl užsienio sprendimo pripažinimo pateikti ir prašymą taikyti laikinąsias apsaugos priemones, pripažįsta ir Lietuvos teismų praktika. Lietuvos apeliacinis teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad LR CPK 144 straipsnio 3 dalis, kuri leidžia taikyti laikinąsias apsaugos priemones tiek nepareiškus ieškinio, tiek ir bet kurioje civilinio proceso stadijoje, taip pat reiškia, kad laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimas gali būti sprendžiamas įsiteisėjusių užsienio valstybės teismų sprendimų pripažinimo bei leidimo vykdyti Lietuvos Respublikoje procese bei tokių sprendimų faktinio vykdymo procese³⁷⁴.

Lietuvos teismams tenka spręsti ne tik užsienio teismų sprendimų iškelti bankroto bylą pripažinimo klausimus, bet ir sprendimų, kuriais išsprendžiami turtiniai ginčai bei priteisiamos tam tikros piniginės sumos iš Lietuvos subjektų, pripažinimo bei vykdymo Lietuvoje klausimus. Jeigu Lietuvos įmonei iškeliama bankroto byla, kyla klausimas, kaip bus sprendžiamas tokio užsienio teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo klausimas?

Remiantis LR ĮBĮ 9 straipsnio 3 dalimi, iškėlus bankroto bylą, išieškojimas ir turto realizavimas sustabdomas, o pagal LR ĮBĮ 10 straipsnio 7 dalies 3 punktą, draudžiama vykdyti visas neįvykdytas finansines prievoles ir išieškoti skolas. Taigi, kreditorių reikalavimai negali būti vykdomi įprastinio išieškojimo būdu, o turi būti tenkinami pagal LR ĮBĮ nustatytą kreditorių reikalavimų tenkinimo eilę ir tvarką. Iš to seka, kad Lietuvoje pripažinto ir leisto vykdyti užsienio teismo sprendimo pagrindu bendra tvarka bus draudžiama išieškoti skolas iš bankrutuojančios įmonės. Darytina išvada, kad užsienio teismo sprendimas dėl skolos priteisimo iš bankrutuojančios Lietuvos

³⁷⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. balandžio mėn. 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-77/2009 (*UAB „Progresyvio investicijos“ v. A.A.*); Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio mėn. 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-268/2010 (*Rusijos Federacijos ribotos atsakomybė bendrovė „F. E. Trans“ v. UAB „Railtrans Lt*).

įmonės nenustačius tarptautinėje sutartyje ar LR CPK įtvirtintų nepripažinimo pagrindų turėtų būti pripažįstamas ir leidžiama jį vykdyti, tačiau kreditoriaus reikalavimai užsienio teismo sprendimo pagrindu negalėtų būti vykdomi įprastinio išieškojimo per antstolį būdu (LR ĮBĮ 10 str. 4 d. 4 p., LR CPK 626 str.1 d. 3 p.), o turėtų būti tenkinami LR ĮBĮ nustatyta tvarka ir sąlygomis.

Lietuvos teismų praktikoje galima aptikti ir kitokių aiškinimą. Pavyzdžiui, byloje, kurioje buvo prašoma pripažinti ir leisti vykdyti Baltarusijos Respublikos Minsko miesto ūkinio teismo sprendimą dėl skolos ir susijusių sumų priteisimo iš bankrutuojančios Lietuvos įmonės, Lietuvos apeliacinis teismas pripažino užsienio teismo sprendimą, tačiau atsisakė leisti jį vykdyti. Lietuvos apeliacinis teismas nurodė, kad pareiškėjas turi kreiptis į bankrutuojančios įmonės administratorių ir pateikti jam Lietuvos apeliacinio teismo nutartį, kuria pripažįstamas užsienio teismo sprendimas, bei pastarąjį sprendimą. Atitinkamai bankroto bylą nagrinėjančiam Vilniaus apygardos teismui patvirtinus pareiškėjo kreditorinį reikalavimą, pastarasis bus tenkinamas LR ĮBĮ numatyta tvarka³⁷⁵. Autorės nuomone, Lietuvos apeliacinis teismas nepagrįstai atsisakė leisti vykdyti Baltarusijos teismo sprendimą. Visų pirma, buvo būtina konstatuoti nors vieną atsisakymo pripažinti ir leisti vykdyti teismo sprendimą pagrindą, nurodytą Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartyje „Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose“. Antra, nors pripažintas užsienio teismo sprendimas negalėtų būti vykdomas bendra tvarka (LR ĮBĮ 10 str. 4 d. 4 p., LR CPK 626 str. 1 d. 3 p.), tačiau pripažinto ir leisto vykdyti užsienio teismo sprendimo apimtimi kreditoriaus finansinis reikalavimas galėtų būti patvirtintas bankroto byloje ir toliau tenkinamas LR ĮBĮ nustatyta tvarka ir sąlygomis.

Autorės nuomone, sprendžiant pripažinimo klausimą neturėtų būti daromas skirtumas dėl to, kada priimtas užsienio teismo sprendimas: *iki* ar *po* Lietuvos teismo nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo įsiteisėjimo. Kaip jau minėta šio

³⁷⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. sausio mėn. 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-118/2011 (*RAB „Averstrans“ v. BUAB „BigLTrans“*).

skyriaus 3.2.2. poskyryje, LR ĮBĮ 15 straipsnio 2 dalis, numatanti, kad visos civilinės bylos, kuriose įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai, turi būti perduodamos bankroto bylą iškėlusiam teismui, neapima bylų, kurios nagrinėjamos užsienio teismuose. Taigi, minėta nuostata negali būti aiškinama kaip Lietuvos Respublikos teismų išimtinė kompetencija, kurios pažeidimas daugelyje tarptautinių sutarčių bei LR CPK 810 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtintas kaip vienas iš pagrindų nepripažinti užsienio teismo sprendimo. Todėl tokioje byloje priimtas užsienio teismo sprendimas (nesant kitų nepripažinimo pagrindų) turėtų būti pripažįstamas ir leidžiama jį vykdyti.

3.2.5. Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimas ir vykdymas

Atskirai reikėtų panagrinėti užsienio arbitražų sprendimų, priimtų su bankrotu susijusiose bylose, pripažinimo ir vykdymo Lietuvoje klausimus. Visgi reikia pažymėti, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika teisės taikymo ir aiškinimo arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo srityje nėra gausi, bet galima išskirti kelias bendras tendencijas.

Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo tvarką ir sąlygas Lietuvoje nustato nuo 1995 m. vasario 2 d. įsigaliojusi 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo³⁷⁶ (toliau – Niujorko konvencija) (LR CPK 810 str. 5 p.). Pagal Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo³⁷⁷ (toliau – LR KAI) 39 straipsnio 1 dalį arbitražinio teismo sprendimas priimtas bet kurioje valstybėje, vienoje iš Niujorko konvencijos dalyvių, Lietuvos Respublikoje yra pripažįstamas ir vykdomas pagal LR KAI 39 ir 40 straipsnius bei Niujorko konvencijos nuostatas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pabrėždamas Niujorko konvencijos nuostatų tinkamo taikymo svarbą, pažymėjo, kad Lietuva, ratifikuodama Niujorko konvenciją, įsipareigojo pripažinti užsienio arbitražų sprendimus, o tapdama šios konvencijos dalyve, Lietuva taip pat įsipareigojo tinkamai taikyti Niujorko

³⁷⁶ Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208.

³⁷⁷ Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961.

konvencijos V straipsnyje nustatytus užsienio arbitražu nepripažinimo pagrindus. Užsienio arbitražo nepripažinimas Niujorko konvencijoje neįtvirtintu pagrindu arba netinkamas šios konvencijos aiškinimas ir taikymas reikštu Lietuvos tarptautiniu įsipareigojimų pažeidimą³⁷⁸.

Užsienio arbitražo sprendimas pripažįstamas, jeigu nėra nustatoma Niujorko konvencijos V straipsnio 1 ir 2 dalyje numatytų nepripažinimo pagrindų. Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalyje nustatyti sprendimo nepripažinimo pagrindai, kuriuos turi nurodyti ir įrodyti atsakovas:

a) arbitražinio susitarimo šalių (šalies) neveiknumas arba arbitražinio susitarimo negaliojimas;

b) šaliai, prieš kurią priimtas sprendimas, nebuvo reikiamai pranešta apie arbitro paskyrimą ar apie arbitražo nagrinėjimą, arba dėl kitų priežasčių ši šalis negalėjo pateikti savo pasiaiškinimų;

c) sprendimas buvo priimtas dėl ginčo, kurio nenumato arbitražinis susitarimas;

d) arbitražo institucijos sudėtis ar arbitražo procesas neatitiko šalių susitarimo arba, nesant tokio susitarimo, neatitiko tos šalies, kurioje vyko arbitražas, įstatymų;

e) sprendimas šalims dar nebuvo galutinis arba jo vykdymą panaikino ar sustabdė kompetentinga valdžios institucija.

Pagrindai, kuriuos turi patikrinti teismas *ex officio*, net jei atsakovas jais ir nesiremia, įtvirtinti Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalyje. Sprendimas nepripažįstamas a) kai ginčo objektas pagal šios šalies įstatymus negali būti arbitražo nagrinėjimo dalykas ir b) to sprendimo pripažinimas ir vykdymas prieštarauja šios šalies viešajai tvarkai³⁷⁹.

³⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-179/2006 (*Duke Investment Limited v. Kaliningrado sritis ir Kaliningrado srities regioninis vystymo fondas*).

³⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra ne kartą išaiškinęs sąvokos *viešoji tvarka* reikšmę arbitražo doktrinoje. Atsižvelgiant į 1958 m. Niujorko konvencijos tarptautinį pobūdį ir tikslus, konvencijoje vartojama sąvoka *viešoji tvarka* turi būti aiškinama siauriau nei nacionalinė viešoji tvarka ir apimti tarptautinėje praktikoje priimtus imperatyvius standartus. Tokiais viešosios tvarkos pažeidimais gali būti pripažįstami atvejai, kai nustatoma, jog užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas ir vykdymas prieštarautų Konstitucijoje įtvirtintiems pagrindiniams teisės principams ir moralės normoms, pripažintiems tarptautiniu lygiu, arbitražo sprendimas įpareigoja šalį pažeisti imperatyvias teisės normas ar nevykdyti teismo sprendimo, arbitražo sprendimas išgautas prievarta, apgaule ar grasinimu,

Kaip jau buvo nurodyta disertacijos 3.2.2. poskyryje, pagal LR KAI 11 straipsnį, LR ĮBĮ 15 straipsnio 2 dalį, 14 straipsnio 3 dalį ir Lietuvos teismų išaiškinimus³⁸⁰ arbitražuose negali būti nagrinėjamos nei bylos dėl bankroto bylos iškėlimo, nei bylos, kuriose bankrutuojančiai įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai, nei administratoriaus ieškiniai dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais ar kiti administratoriaus reikalavimai bankrutuojančios ir bankrutavusios įmonės skolininkams. Tokios bylos yra priskiriamos išimtinėi teismų jurisdikcijai, o tai ginčą daro nearbitruotiną³⁸¹. Užsienio arbitražo sprendimas, kuriuo išspręstas ginčas dėl reikalavimo, kurio nagrinėjimas pagal LR ĮBĮ nustatytą imperatyvą buvo išimtinė bankroto byla iškėlusio Lietuvos teismo kompetencija, Lietuvoje nebūtų pripažįstamas ir būtų atsisakoma leisti jį vykdyti kaip prieštaraujantį Lietuvos Respublikos viešajai tvarkai.

Tokią poziciją netiesiogiai patvirtina ir teismų praktika. Vienoje iš bylų Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėjo, ar Lietuvoje gali būti pripažįstami ir leidžiama vykdyti tokius užsienio teismo sprendimus, kuriais pažeistos ginčų arbitruotinumai taisyklės (t. y. ginčai pagal šalių susitarimą dėl arbitražinės išlygos turėjo būti sprendžiami tarptautiniame arbitraže, tačiau buvo išnagrinėti užsienio teisme, kadangi įmonei buvo iškelta bankroto byla). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas netenkindamas atsakovo kasacinio skundo atsižvelgė į Lietuvoje esantį teisinį reguliavimą, pagal kurį ieškiniai bankrutuojančiai

pažeisti sąžiningo proceso principai ir pan. (Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 7 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-7-179/2006 (*Duke Investment Limited v. Kaliningrado sritis ir Kaliningrado srities regioninis vystymo fondas*), 2006 m. liepos 19 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-434/2006 (*AS „Super FM v. UAB „Laisvoji Banga“*), 2004 m. lapkričio 17 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-612/2004 (*A.V. II v. K.C. firma*)).

³⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-562/2008 (*Britų Virginijos salų įmonė Westintorg Corp. v. Baltarusijos Respublikos valstybinės gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“*); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. sausio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-20/2005 (*UAB „NCC“ v. BUAB „Švilda“*).

³⁸¹ Šiuo metu Seimui yra pateiktas LR KAI pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIP-1985, kuriame siūlomas kitoks bankroto įtakos arbitražinio nagrinėjimo procesui reglamentavimas. Projektas numato, jog bankroto bylos iškėlimas ar kitoks bankroto procesas arbitražinio susitarimo šaliai nedaro įtakos arbitražo procesui, arbitražinio susitarimo galiojimui ir taikymui, ginčo arbitruotinumui ir arbitražo teismo kompetencijai spręsti ginčą. Šiai taisyklei projektas nustato dvi išimtis, t. y. jeigu arbitražinio susitarimo šaliai – atsakovui teisme iškeliama bankroto byla, jam pareikšti ar reiškiami turtiniai reikalavimai nagrinėjami ne pagal arbitražinį susitarimą, o Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka, jeigu: 1) reikalavimams nagrinėti arbitražinio susitarimo nustatyta tvarka dar nesudarytas arbitražo teismas arba 2) jeigu to prašo visos arbitražinio susitarimo šalys, kurioms nėra iškelta bankroto byla.

įmonei bei įmonės ieškiniai skolininkams yra priskiriami teismų jurisdikcijai, ir konstatavo, jog užsienio teismo sprendimais taikytos ginčų nearbitruotinumо taisyklės neprieštarauja Lietuvos viešajai tvarkai, nes tai yra pateisinama kreditorių teisių apsaugos tikslais³⁸².

Reikia atkreipti dėmesį, kad arbitražо proceso, pradėto iki bankroto bylos iškėlimo, įtaka bankroto procesui įvairiose užsienio valstybėse reglamentuojama nevienodai. Pavyzdžiui, Prancūzijos teisėje arbitražо procesas iškėlus skolininkui bankroto bylą yra leidžiamas, tačiau jis turi apsiriboti tik ieškovo reikalavimo teisės skolininko atžvilgiu konstatavimu. Vėliau toks arbitražо sprendimas gali būti įrodinėjamas pagrindžiant ieškovo reikalavimą bankroto byloje. Arbitražо sprendimas, kuriuo skolininkas tiesiogiai įpareigojamas sumokėti išsiskolinimą ieškovui (kreditoriui), panaikinamas kaip prieštaraujantis viešajai tvarkai³⁸³. Remiantis Lenkijos įstatymais prasidėjus skolininko bankroto procesui arbitražinis susitarimas pripažįstamas negaliojančiu. Pagal Vokietijos teisę arbitražinis susitarimas, sudarytas iki prasidedant vienos iš šalių bankroto procesui lieka galioti, o ginčai, pradėti iki bankroto bylos atsakovui iškėlimo, toliau gali būti nagrinėjami arbitraže³⁸⁴.

Visgi reikia pažymėti, kad jei kreditorius kreiptųsi dėl užsienio arbitražо sprendimo, priimto iki bankroto bylos skolininkui iškėlimo, pripažinimo ir leidimo jį vykdyti, o po pareiškimo dėl pripažinimo ir leidimo vykdyti skolininkui būtų iškelta bankroto byla Lietuvos teisme, tai pagal Lietuvos teisę nebūtų pagrindo atsisakyti pripažinti tokį sprendimą kaip prieštaraujantį Lietuvos viešajai tvarkai LR ĮBĮ 15 straipsnio pagrindu. Kaip konstatavo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, prašymo pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražо sprendimą nagrinėjimas nėra tapati sąvoka turtinių ginčų nagrinėjimui ar bylą, kuriose skolininkui pareikšti turtiniai reikalavimai,

³⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-562/2008 (*Britų Virginijos salų įmonė Westintorg Corp. v. Baltarusijos Respublikos valstybinės gamybos ir prekybos unitarinės įmonės „Belaja Rus“*).

³⁸³ Belohlavek, išnaša 259, p. 152.

³⁸⁴ Wagner, Philip K. When International Insolvency Law Meets International Arbitration. *Dispute Resolution International*, 2009, Vol. 3 (1), p. 58.

nagrinėjimui, nes turtinis ginčas tarp kreditoriaus ir skolininko jau buvo išnagrinėtas užsienio arbitražo sprendimu iki bankroto bylos iškėlimo ir užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas ir leidimas vykdyti nereiškia paties turtinio ginčo nagrinėjimo, o yra tik procedūra, kurios metu patikrinama, ar nėra užsienio arbitražo sprendimo nepripažinimo pagrindų³⁸⁵. Taigi galima teigti, kad tokiu atveju užsienio arbitražo sprendimas būtų pripažįstamas, nenustačius Niujorko konvencijoje įtvirtintų kitų nepripažinimo pagrindų.

Pripažinto užsienio arbitražo sprendimu, analogiškai kaip ir pripažinto užsienio teismo sprendimu, pagrindu bendra tvarka (t. y. įprastinio išieškojimo per antstolį būdu) negalima būtų išieškoti skolų, o kreditoriaus reikalavimai turėtų būti tenkinami pagal LR ĮBĮ nustatytą kreditorių reikalavimų tenkinimo eilę ir tvarką. Tai ne kartą buvo konstatuota ir teismų praktikoje. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas, pripažindamas ir leisdamas vykdyti Rusijos arbitražo teismo sprendimą dėl skolos priteisimo iš bankrutuojančios Lietuvos įmonės, konstatavo, kad iškėlus skolininkui bankroto bylą, jo kreditorių finansinių reikalavimų patvirtinimo ir tokių reikalavimų (ar jų dalies) patenkinimo klausimai sprendžiami LR ĮBĮ nustatyta tvarka ir sąlygomis. Todėl pareiškėjas turi teisę kreiptis į bankroto bylą nagrinėjantį teismą su prašymu įtraukti jį į bankrutavusios įmonės kreditorių sąrašą ir patvirtinti jo kreditorinį reikalavimą pripažinto ir leisto vykdyti užsienio teismo sprendimo pagrindu³⁸⁶.

³⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-132/2007 (*pareiškėjas Baltarusijos Respublikos valstybinės gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“*).

³⁸⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. gruodžio mėn. 07 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-203/2009 (*pareiškėjas V.B.Į.*). Taip pat žr. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario mėn. 18 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 2T-3/2010 (*pareiškėjas AS „ Akciju komercbanka „ Baltikums“*), Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. liepos mėn. 18 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 2T-225/2011 (*pareiškėjas Baltarusijos Respublikos geležinkelio transporto ekspedijavimo unitarinės įmonės „Belintertrans – transportno – logističeskij centr“*).

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Tarptautinės teismų jurisdikcijos, taikytinos teisės ir sprendimų pripažinimo klausimų sureguliuavimas Reglamente 1346/2000 neabejotinai palengvina bankroto bylą, turinčių tarptautinį elementą, nagrinėjimą tarp Europos Sąjungos valstybių narių, o tarptautinį bankroto procesą daro efektyvesnį ir skaidresnį. Tačiau beveik dešimties metų Reglamento 1346/2000 taikymo Europos Sąjungos valstybėse narėse praktika be neabejotinų privalumų leidžia identifikuoti ir tam tikrus šio Reglamento trūkumus, kurie mažina Reglamento efektyvumą:

1.1. Reglamente 1346/2000 įtvirtintos jurisdikcijos taisyklės turėtų nedviprasmiškai leisti nustatyti teismą, turintį tarptautinę jurisdikciją iškelti bei nagrinėti pagrindinę bankroto bylą, tačiau Reglamentas 1346/2000 nepateikia pagrindinių turtinių interesų vietos kaip pagrindinės bankroto bylos tarptautinę jurisdikciją lemiančios sąvokos apibrėžimo. Nors ilgą laiką pagrindinių turtinių interesų vietos sąvokos neapibrėžtumas sudarė prielaidas valstybių narių ginčams dėl tarptautinės jurisdikcijos bankroto bylose, tačiau galima teigti, kad 2011 m. spalio 20 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Interedil Srl* byloje įnešė pakankamai aiškumo pagrindinių turtinių interesų vietos nustatymo srityje. Šiame Europos Teisingumo Teismo sprendime pateiktos pagrindinių turtinių interesų vietos nustatymo gairės turėtų sumažinti skirtingo Reglamento 1346/2000 nuostatų, susijusių pagrindinių turtinių interesų vietos nustatymu, taikymo galimybę valstybėse narėse, tačiau siekiant teisinio aiškumo Europos Teisingumo Teismo išaiškinimus atspindinį pagrindinių turtinių interesų vietos sąvokos apibrėžimą būtų tikslinga įtvirtinti pačiame Reglamente 1346/2000.

1.2. Reglamente 1346/2000 įtvirtinta taikytinos teisės taisyklių sistema nustatanti bendrą taikytinos teisės taisyklę *lex concursus* ir šios taisyklės išimtis ypač svarbiems teisiniams santykiams, leidžia užtikrinti tiek kreditorių, tiek sandorių šalių teisėtus lūkesčius ir tikrumą. Vis tik kai kurios Reglamente

1346/2000 įtvirtintos *lex concursus* taisyklės išimtys nėra pakankamai aiškios arba jų tikslingumas kelia abejonių. Reglamento 1346/2000 13 straipsnyje numatyta išimtis, leidžianti netaikyti *lex concursus* sandorio nugalinėjimui, turėtų būti panaikinta, kaip suteikianti galimybę sandorio šalims piktnaudžiauti pasirenkant sandoriui taikytiną teisę ir tokiu būdu išvengti kreditoriams nepalankių sandorių nugalinėjimo. Kadangi Reglamente 1346/2000 *expressis verbis* nėra konstatuota, kad jis netaikomas arbitražo procesams, būtų tikslinga nustatyti bankroto bylų įtaką vykstantiems arbitražo procesams. Atsižvelgiant į 15 straipsnyje įtvirtintą *lex concursus* taikymo išimtį, bankroto bylos iškelimo pasekmės vykstančiam arbitražo procesui turėtų būti nustatomos pagal arbitražo vietos valstybės teisę. Be to, Reglamente 1346/2000 nėra aiškiai sureguliuoti atvejai, kai taikytinos teisės taisyklė nukreipia į trečiosios valstybės teisę. Kadangi Reglamento taikymas apribotas Europos Sąjungos vidumi, tikslinga Reglamente numatyti galimybę nukreipti tik valstybės narės teisę.

1.3. Siekiant eliminuoti kelių bankroto procesų skirtingose valstybėse galimybę, valstybės narės teismas, gavęs prašymą iškelti pagrindinę bankroto bylą, turėtų patikrinti, ar kitoje valstybėje narėje tam pačiam skolininkui dar nėra iškelta pagrindinė bankroto byla. Tačiau šią teismo pareigą apsunkina tai, kad Reglamente 1346/2000 nėra nuostatų, kurios reglamentuotų nacionalinių teismų sprendimų iškelti bankroto bylą viešą paskelbimą Europos Sąjungos lygmenyje. Todėl Reglamente būtų tikslinga numatyti valstybių narių teismų pareigą viešai skelbti sprendimus iškelti bankroto bylą Europos Sąjungos lygmenyje, kas leistų kitiems teismams lengvai nustatyti, ar kurioje nors valstybėje narėje jau yra pradėtas bankroto procesas.

2. Reglamento taikymą 1346/2000 Lietuvoje apsunkina tai, kad nacionalinė teisė nėra peržiūreta Reglamento 1346/2000 nuostatų konkretinimo tikslais. Siekiant teisinio reguliavimo aiškumo ir nuoseklumo tikslinga nacionalinius teisės aktus papildyti nuostatomis, kurios konkretina kai kurias Reglamento 1346/2000 nuostatas ir/ar šalina nacionalinės teisės neatitikimus

Reglamente 1346/2000 įtvirtintoms taisyklėms:

2.1. Siūlytina nacionaliniuose teisės aktuose numatyti Lietuvos teismo jurisdikciją iškelti pagrindinę bankroto bylą užsienio juridiniam asmeniui, jeigu jo pagrindinių turtinių interesų vieta yra Lietuvoje. Atitinkamai būtų tikslinga papildyti nacionalines teisingumo taisykles įtvirtinant galimybę pareiškimą dėl pagrindinės bankroto bylos iškelimo pateikti ne tik vietovės, kurioje yra įmonės buveinė, bet ir vietovės, kurioje yra įmonės pagrindinių turtinių interesų vieta, apygardos teismui.

2.2. Siekiant apsaugoti Lietuvoje esančių kreditorių teises ir teisėtus interesus, taip pat veiksmingiau administruoti skolininko turta, būtų tikslinga Lietuvos įstatymuose įtvirtinti galimybę iškelti šalutinę bankroto bylą užsienio juridiniam asmeniui, jeigu jis Lietuvoje turi veiklavietę.

2.3. Pagal Reglamento 29 straipsnį teisę kreiptis į teismą dėl šalutinės bankroto bylos iškelimo turi ne tik LR ĮBĮ 5 straipsnyje nustatyti subjektai, bet ir pagrindinėje byloje paskirtas likvidatorius. Siekiant teisinio apibrėžtumo, pagrindinėje byloje paskirtą likvidatorių LR ĮBĮ reikėtų įtvirtinti kaip subjektą, turintį teisę kreiptis į teismą dėl šalutinės bankroto bylos iškelimo.

2.4. Atsižvelgiant į nutarties dėl tarptautinės bankroto bylos iškelimo svarbą tiek kitų valstybių narių teismų, tiek bylos šalių atžvilgiu, būtų tikslinga Lietuvos įstatymuose įtvirtinti reikalavimus nutarties dėl bankroto bylos iškelimo turiniui, t. y. nustatyti, jog nutartyje dėl bankroto bylos iškelimo teismas turi nurodyti, kokia byla – pagrindinė ar šalutinė – yra iškeliamą, bei aptarti motyvus, kuriais teismas grindžia savo tarptautinę jurisdikciją.

3. Lietuvos teisės aktuose nėra specialių nuostatų, skirtų į Reglamento 1346/2000 taikymo sritį nepatenkančių bankrotų bylų su tarptautiniu elementu reguliavimui. Tokiu atveju, nesant tarptautinės sutarties, tarptautinio civilinio proceso ir/ar taikytinos teisės klausimai sprendžiami vadovaujantis LR CPK ir LR CK įtvirtintomis teisės normos, atsižvelgiant į bankroto instituto specifiką. Toks teisinis reguliavimas nėra pakankamai aiškus ir efektyvus, todėl tikslinga jį patobulinti įtraukiant specialias nuostatas, skirtas reguliuoti su tarptautinio

pobūdžio bankrotu susijusius aspektus:

3.1. Vietinių kreditorių interesų apsaugos tikslais siūlytina Lietuvos teisės aktuose numatyti galimybę Lietuvos teismui iškelti bei nagrinėti šalutinę bankroto bylą užsienio juridiniam asmeniui, jeigu tokiam asmeniui jau yra iškelta pagrindinė bankroto byla užsienio valstybėje. Šalutinė bankroto byla Lietuvoje galėtų būti keliami, jeigu skolininkas Lietuvoje turi turto ir turėtų apsiriboti tik Lietuvoje esančiu skolininko turtu. Toks teisinis reglamentavimas sudarytų galimybę iškelti šalutinę bankroto bylą užsienio juridiniams asmenims, kurie Lietuvoje turi filialą, atstovybę ar kitokią reikšmingą turta. Tokiu atveju kreditoriai, kurių materialiniai teisiniai reikalavimai iki bankroto bylos iškėlimo skolininkui atsirado Lietuvoje, turėtų galimybę siekti jų patenkinimo pirmiausia Lietuvoje.

3.2. Siekiant teisinio apibrėžtumo Lietuvos įstatymuose būtų tikslinga įtvirtinti taikytinos teisės taisyklę, nustatančią *lex concursus* taikymą bankroto bylos iškėlimui ir jos pasekmėms, bankroto bylos nagrinėjimui ir jos užbaigimui. Pasiremiant Reglamente 1346/2000 bei kitų Europos Sąjungos šalių teisės aktuose įtvirtintais pavyzdžiais būtų tikslinga numatyti *lex concursus* taikymo išimtis specifiniams materialiniams teisiniams santykiams, kurie glaudžiai susiję su kita valstybe (pavyzdžiui, daiktinėms teisėms, nekilnojamojo turto sutartims, ir pan.).

3.3. Aiškumo tikslais LR ĮBĮ siūlytina sureguliuoti skolininko turto realizavimui taikytinos teisės taisykles, įtvirtinant, kad skolininko užsienyje esantis nekilnojamas turtas ir vertybiniai popieriai realizuojami atitinkami pagal turto buvimo ir vertybinių popierių išleidimo teisę.

4. Lietuvos teismų praktikos analizė leidžia teigti, kad teismams nagrinėjant su tarptautinio bankroto teisiniais santykiais susijusius klausimus daugiausia neaiškumų kyla (arba gali kilti) taikant LR ĮBĮ įtvirtintą *vis attractiva concursus* principą, nustatant bankroto administratoriaus inicijuojamų bylų teisingumą, sprendžiant pripažintų užsienio teismų ir arbitražų sprendimų vykdymo klausimus:

4.1. Valstybių suvereniteto principas lemia, kad LR ĮBĮ 15 straipsnio 2 dalis, kuri nustato, kad visos civilinės bylos, kuriose įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai, perduodamos bankroto bylą iškėlusiam teismui, netaikoma užsienyje nagrinėjamos byloms, kuriuose bankrutuojančiai Lietuvos įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai. Šią nuostatą užsienio valstybių teismai nebent galėtų taikyti savanoriškai arba remiantis abipusiškumo pagrindu, jei Lietuvos teismai atitinkamai atsisakytų savo jurisdikcijos nagrinėti ginčus, kai užsienio skolininkui toje valstybėje iškeliama bankroto byla. Lietuvos teismų praktikos analizė leidžia daryti išvadą, kad Lietuvos teismai nelinkę atsisakyti savo jurisdikcijos nagrinėti su užsienio bankrutuojančia įmone susijusių turtinių ginčų civilinėse bylose, nepaisant to, kad užsienio įmonei iškelta bankroto byla užsienio valstybės teisme. Tačiau LR ĮBĮ 15 straipsnio 2 dalis turėtų būti taikoma arbitražuose nagrinėjamos byloms, kadangi tokio pobūdžio bylos yra priskiriamos išimtinai teismų jurisdikcijai, o tai ginčą daro nearbitruotiną.

4.2. Tarptautinės jurisdikcijos klausimas tiek dėl administratoriaus ginčijamų sandorių, tiek dėl kitų administratoriaus reikalavimų bankrutuojančios ir bankrutavusios įmonės skolininkams, kai byloje yra tarptautinis elementas turėtų būti sprendžiamas pagal nacionalines normas, reglamentuojančias tarptautinį civilinį procesą (nesant tarptautinės sutarties). LR ĮBĮ įtvirtintos teisės normos reglamentuoja nacionalinių bylų teisingumą, o LR CPK septintosios dalies LIX skyriaus nuostatos - teisingumą ir normų taikymą tarptautiniame civiliniame procese. Todėl LR ĮBĮ įtvirtintos specialios teisės normos LR CPK nuostatų atžvilgiu turėtų būti taikomos nustatant nacionalinį, bet ne tarptautinį teismų teisingumą.

4.3. Užsienio teismo sprendimas, kuriuo priteisiamos tam tikros piniginės sumos iš Lietuvos subjekto, kuriam iškelta bankroto byla, gali būti pripažįstamas ir leidžiama jį vykdyti Lietuvoje patikrinus, ar nėra LR CPK (arba tarptautinėje sutartyje, jeigu tokia yra) nustatytų nepripažinimo pagrindų. Remiantis LR ĮBĮ 9 straipsnio 3 dalimi, iškėlus bankroto bylą, išieškojimas ir turto realizavimas sustabdomas, o pagal LR ĮBĮ 10 straipsnio 7 dalies 3 punktą,

draudžiama vykdyti visas neįvykdytas finansines prievoles ir išieškoti skolas. Todėl kreditoriaus reikalavimai Lietuvoje pripažinto ir leisto vykdyti užsienio teismo sprendimo pagrindu negalėtų būti vykdomi įprastinio išieškojimo per antstolį būdu, o turėtų būti tenkinami LR ĮBĮ nustatyta tvarka ir sąlygomis. Analogiška taisyklė turėtų būti taikoma ir pripažinto užsienio arbitražo sprendimo vykdymui.

4.4. Lietuvos teismų praktikoje pripažįstama, kad bylos dėl bankroto bylos iškėlimo, taip pat bylos, kuriose bankrutuojančiai įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai, administratoriaus ieškiniai dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais ar kiti administratoriaus reikalavimai bankrutuojančios ir bankrutavusios įmonės skolininkams, yra priskiriamos išimtinai teismų jurisdikcijai, o tai ginčą daro nearbitruotiną. Todėl užsienio arbitražo sprendimas, kuriuo išspręstas ginčas dėl reikalavimo, kurio nagrinėjimas pagal įstatymų nustatytą imperatyvą yra išimtinė bankroto byla iškėlusio teismo kompetencija, būtų nepripažįstamas kaip prieštaraujantis Lietuvos Respublikos viešajai tvarkai.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. TEISĖS AKTAI

I.1. Lietuvos Respublikos teisės aktai ir jų projektai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 74-2262 (su vėlesniais pakeitimais).
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340 (su vėlesniais pakeitimais).
3. Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymas. Valstybės žinios, 2008, Nr. 137-5366.
4. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010 (su vėlesniais pakeitimais).
5. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1012 (su vėlesniais pakeitimais).
6. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961 (su vėlesniais pakeitimais).
7. Lietuvos Respublikos Konstitucijos papildymo Konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio papildymo įstatymas. Valstybės žinios, 2004, Nr. 111-4123.
8. Lietuvos Respublikos atsiskaitymų baigtinumo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemose įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 61-2754 (su vėlesniais pakeitimais).
9. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projektas Nr. XIP-3052.
10. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija) Nr. XIP-185.

11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. liepos 3 d. nutarimo Nr. 831 „Dėl Valstybės institucijų įgaliotų asmenų atstovavimo įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesuose tvarkos aprašo, Bankrutuojančios ir bankrutavusios įmonės turto pardavimo iš varžytynių tvarkos aprašo patvirtinimo ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. gruodžio 15 d. nutarimo Nr. 1458 „Dėl valstybės rinkliavos objektų sąrašo, šios rinkliavos dydžių ir mokėjimo ir gražinimo taisyklių patvirtinimo“ papildymo“ pakeitimo. Valstybės žinios. 2008, Nr. 13-441.

I.2. Europos Sąjungos teisės aktai

1. 1957 m. Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartis [interaktyvus, žiūrėta 2007 11 11]. Prieiga per internetą: < <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/getfmt?C1=e&C2=27086>>.
2. Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis. Valstybės žinios, 2004, Nr. 2-2.
3. Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos bendrijos steigimo sutartį pasirašyta Lisabonoje, 2007 m. gruodžio 13 d. // OL 2007 C306, p. 1-271.
4. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija // OL 2010 C83, p. 47-199.
5. 1968 Brussels Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters (consolidated version) // OJ C 027, 26.01.1998, p. 1-27.
6. Report on the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters signed at Brussels, 27 September 1968 // OJ C 59, 5.3.1979, p. 1-65.
7. 1990 m. birželio 13 d. Tarybos direktyva 90/314/EEB dėl kelionių, atostogų ir organizuotų išvykų paketų // OJ L 158 , 23.06.1990, p. 59– 64 (OL 2004 m. specialusis leidimas, 13 skyrius, 10 tomas, p. 132)

8. 1998 m. gegužės 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/26/EB dėl atsiskaitymų baigtinumo mokėjimų ir vertybinių popierių atsiskaitymų sistemose // OJ L 166, 11.6.1998, p. 45-50 (OL 2004 m. specialusis leidimas, 6 skyrius, 3 tomas, p. 107-112). Paskutiniai pakeitimai padaryti 2009 m. gegužės 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/44/EB (OL L 146, 10.6.2009, p. 37-43).
9. Report 23 April 1999 on the Convention on Insolvency Proceedings of 23 November 1995. Committee on Legal Affairs and Citizens' Rights. Rapporteur: Kurt Malangré [interaktyvus, žiūrėta 2010 11 30]. Prieiga per internetą:
<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=//EP//TEXT+REPORT+A4-1999-0234+0+DOC+XML+V0//EN>>.
10. Opinion of the Economic and Social Committee on the Initiative of the Federal Republic of Germany and the Republic of Finland with a view to adoption of a Council Regulation on insolvency proceedings submitted to the Council on 26 May 1999 // OJ C 075, 15.03.2000, p. 1-4.
11. 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr.1346/2000 dėl bankroto bylų // OJ L 160, 30.6.2000, p. 1-18 (OL, 2004 m. specialusis leidimas, 19 skyrius, 1 tomas, p. 191-208).
12. 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (Briuselis I)// OJ L 16.1.2001, p. 1-23 (OL, 2004 m. specialusis leidimas, 19 skyrius, 4 tomas, p. 42-64).
13. 2001 m. kovo 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/17/EB dėl draudimo įmonių reorganizavimo ir likvidavimo // OJ L 110, 20.4.2001, p. 28-39 (OJ L 110, 20.4.2001, p. 28-39 (OL, 2004 m. specialusis leidimas, 6 skyrius, 4 tomas, p. 3-14).
14. 2001 m. balandžio 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/24/EB dėl kredito įstaigų reorganizavimo ir likvidavimo // OJ L 125, 5.5.2001, p. 15-23 (OL, 2004 m. specialusis leidimas, 6 skyrius, 4 tomas, p.

15-23).

15. 2002 m. birželio 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/47/EB dėl susitarimų dėl finansinio užstato // OJ L 168, 27.6.2002, p. 43-50 (OL 2004 m. specialusis leidimas, 10 skyrius, 3 tomas, p. 89-96). Paskutiniai pakeitimai padaryti 2009 m. gegužės 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/44/EB (OL L 146, 10.6.2009, p. 37-43).

16. 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma I) // OL L 177, 04.07.2008, p. 6–16.

17. 2008 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/94/EB dėl darbuotojų apsaugos jų darbdaviui tapus nemokiam (kodifikuota redakcija) // OL L 283, 28.10.2008. p. 36-42.

I.3. Tarptautinės sutartys ir tarptautinių organizacijų priimti dokumentai

1. 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208.

2. Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". Valstybės žinios, 1994, Nr. 43-779.

3. Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". Valstybės žinios, 1995, Nr. 13-296.

4. Lietuvos Respublikos ir Ukrainos Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". Valstybės žinios, 1994, Nr. 91-1767.

5. Lietuvos Respublikos ir Moldovos Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". Valstybės žinios, 1995, Nr. 19-440.

6. Lietuvos Respublikos ir Turkijos Respublikos sutartis "Dėl teisinio ir teismo bendradarbiavimo komercinėse ir civilinėse bylose". Valstybės žinios, 1996, Nr. 18-464.
7. Lietuvos Respublikos ir Uzbekistano Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". Valstybės žinios, 1997, Nr. 101-2552.
8. Lietuvos Respublikos ir Kazachstano Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose", Valstybės žinios, 1998, Nr. 51-1399.
9. Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos civilinėse ir baudžiamosiose bylose". Valstybės žinios, 2001, Nr. 75-2642.
10. Lietuvos Respublikos ir Azerbaidžano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". Valstybės žinios, 2002, Nr. 75-3217.
11. Lietuvos Respublikos ir Armėnijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". Valstybės žinios, 2005, Nr. 7-189.
12. 1997 UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency with Guide to Enactment. [Interaktyvus, žiūrėta 2007 02 15]. Prieiga per internetą:<
http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/insolvency/1997Model.html
>.
13. 2004 UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law. [Interaktyvus, žiūrėta 2007 02 15]. Prieiga per internetą:< http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/insolvency/2004Guide.html>.

I.4. Europos Sąjungos valstybių narių teisės aktai

1. Vokietijos nemokumo įstatymas (*Insolvenzordnung (InsO)*). [Interaktyvus, žiūrėta 2008 01 20]. Prieiga per internetą:<<http://www.gesetze->

im-internet.de/inso/>.

2. Didžiosios Britanijos 2006 m. Tarptautinio nemokumo taisyklės (*The Cross-Border Insolvency Regulations 2006*). [Interaktyvus, žiūrėta 2008 01 28]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2006/1030/contents/made>>;
3. Ispanijos bankroto įstatymas (*Ley Concursal*). [Interaktyvus, žiūrėta 2008 02 08]. Prieiga per internetą: <http://noticias.juridicas.com/base_datos/Privado/122-2003.html>.
4. Belgijos tarptautinės privatinės teisės kodeksas (*Le Code de droit international privé*). [Interaktyvus, žiūrėta 2008 03 19]. Prieiga per internetą: <<http://www.revuedunotariat.be/Divers/Loi.16.07.04.code.dip.htm>>.

II. Specialioji literatūra

II.1. Monografijos, vadovėliai ir kitos knygos

1. Beltrán, Emilio; Sebastián, Rafael (eds.). *European Insolvency Regulations: Application of the European Insolvency Regulation on Insolvency Proceedings*. Pamplona: Aranzadi (Thomson Reuters), 2010.
2. Blumberg, Phillip I. *The Law of Corporate Groups: Procedural Problems in the Law of Parent and Subsidiary Corporations*. Boston: Little Brown, 1983.
3. Cogut, Casey, et al. *Mergers & Acquisitions 2008*. London: Law Business Research Ltd., 2008.
4. *Europos Sąjungos teisė: su Europos Sąjungos teisės schema*. Vilnius: Eugrimas, 2007.
5. Fletcher, Ian F. *Insolvency in Private International Law: National and International Approaches*. 1st ed. New York: Oxford University Press, 1999.
6. Fletcher, Ian F. *Insolvency in Private International Law: National and International Approaches*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2005.

7. Helliard-Symons, Kate, *et al. Restructuring and Insolvency Handbook 2005/06*. Practical Law Company Ltd.: London, 2005.
8. Israēl, Jona. *European Cross-Border Insolvency Regulation*. Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2005.
9. Jarukaitis, Irmantas. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narystės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011.
10. Lowitzsch, Jens (ed.). *The Insolvency Law of Central and Eastern Europe: Twelve Country Screenings of the New Member and Candidate Countries of European Union and Russia: A Comparative Analysis*. Berlin: INSOL EUROPE /Inter-University Centre at the Institute for East European Studies, Free University of Berlin, 2007.
11. Leonard, Bruce (ed.), *et al. Restructuring and Insolvency 2009*. London: Law Business Research Ltd., 2008.
12. Kavalnė, Salvija, *et al. Bankroto teisė: pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2009.
13. Kavalnė, Salvija; Norkus, Rimvydas. *Bankroto teisė: antroji knyga*. Vilnius: Justitia, 2011.
14. Laužikas, Egidijus; Mikelėnas, Valentinas; Nekrošius, Vytautas. *Civilinio proceso teisė. II tomas*. Vilnius: Justitia, 2005.
15. McBryde, William W.; Flessner, Axel; Kortmann, Sebastianus Constantinus Johannes Josephus (eds). *Principles of European Insolvency Law*. Deventer: Kluwer Law International, 2005.
16. Mikelėnas, Valentinas; Vileita, Alfonsas; Taminskas, Algirdas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001.
17. Mikelėnas, Valentinas. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*, Vilnius: Justitia, 2001.
18. Moss, Gabriel; Fletcher, Ian F.; Isaacs, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings: A Commentary and Annotated Guide*. New York: Oxford University Press, 2002.

19. Nekrošius, Vytautas. *Europos Sąjungos civilinio proceso teisė. Pirma dalis*. Vilnius: Justitia, 2009.
20. Omar, Paul J. *European Insolvency Law*. Hants: Ashgate Publishing Limited, 2004.
21. Pannen, Klaus (ed.) *et al. European Insolvency Regulation*. De Gruyter Recht, Berlin, 2007.
22. Sealy, Len S. *Cases and Materials in Company Law*. 6th ed. London: Butterworths, 1996.
23. Smart, Philip St. J. *Cross-Border Insolvency*. London: Butterworths, 1998.
24. Torremans, Paul L. C. *Cross Border Insolvencies in EU, English and Belgian Law*. The Hague: Kluwer Law International, 2002.
25. Veder, Michael Paul. *Cross-Border Insolvency Proceedings and Security Rights*. Deventer: Kluwer Legal Publishers, 2004.
26. Virgós, Miguel. *The 1995 European Community Convention on Insolvency Proceedings: an Insider's View*. Forum Internationale, 1998/25.
27. Virgós, Miguel; Garcimartín, Francisco. *The European Insolvency Regulation: Law and Practice*. The Hague: Kluwer Law International, 2004.
28. Wessels, Bob. *International Insolvency Law*. Kluwer, 2006.
29. Wood, Philip R. *Principles of International Insolvency*. 2nd ed. London: Sweet & Maxwell, 2007.
30. Žalimas, Dainius, *et al. Tarptautinės organizacijos*. Vilnius: Justitia, 2001.

II.2. Straipsniai rinkiniuose, knygose ir kituose leidiniuose

31. Baird, Ken; Sharp, Anne; Lamb, Charlotte. England & Wales. In Leonard, Bruce, *et al. Restructuring and Insolvency 2009*. London: Law Business Research Ltd., 2008, p. 137.
32. Balz, Manfred. The European Union Convention on Insolvency

Proceedings (International Law Symposium). *American Bankruptcy Law Journal*, 1996, Vol. 70 (4), p. 485-532.

33. Bebchuk, Lucian A.; Guzmán, Andrew T. An Economic Analysis of Transnational Bankruptcies. *The Journal of Law and Economics*, 1999, Vol. 42, p. 775-808.

34. Belohlavek, Alexander J. Impact of Insolvency of a Party on Pending Arbitration Proceedings in Czech Republic, England and Switzerland and Other Countries. *Yearbook of International Arbitration*, 2010, Vol. 1, p. 145-166.

35. Berends, André J. The EU Insolvency Regulation: Some Capita Selecta. *Netherlands International Law Review*, 2010, LVII, p. 423-442.

36. Consalvi, Ettore. The Regime For Circulation of Judgements Under the EC Regulation on Insolvency Proceedings. *International Insolvency Review*, 2006, Vol. 15, p. 147-162.

37. Dirix, Eric; Sagaert, Vincent. Cross-Border Insolvency in Belgian Private International Law. *International Insolvency Review*, 2006, Vol. 15, p. 57-69.

38. Dunne, Gerald T. Wanted: An International Insolvency Act. *Banking Law Journal*, 1996, Vol. 112 (2), p. 99-99.

39. Farley, Chris. An Overview, Survey and Critique of Administrating Cross-Border Insolvencies. *Houston Journal of International Law*, 2004, Vol. 27, p. 181.

40. Flessner, Axel. German International Insolvency Law and its Relation to the EC Convention on Insolvency Proceedings. *European Business Law Review*, 1999, Vol. 10 (1-2), p. 2-7.

41. Fletcher, Ian F. Introduction. In Fletcher, Ian F., *et al.* *Cross-Border Insolvency: Comparative Dimensions*. UNKNCCCL: The Aberystwyth Insolvency Papers, United Kingdom National Committee of Comparative Law, Vol. 12, 1990.

42. Fletcher, Ian F. The European Union Convention on Insolvency

Proceedings: Choice-of-Law-Provisions. *Texas International Law Journal*, 1998, Vol. 33 (1), p. 119-140.

43. Franken, Sefa M. Three Principles of Transnational Corporate Bankruptcy Law: A Review. *European Law Journal*, 2005, Vol. 11 (2), p. 232-257.

44. Guzman, Andrew T. International Bankruptcy: In Defence of Universalism. *Michigan Law Review*, 2000, Vol. 98 (7), p. 2177-2215.

45. Ho, Look Chan. England. In Ho, Look Chan. *Cross-Border Insolvency: A Commentary on the UNCITRAL Model Law*, London: Globe Business Publishing, 2006, p. 70.

46. Hoffeld, Veronique; Omes, Elisabeth. Luxembourg - Migrating Comi - Veronique Hoffeld and Elisabeth Omes of Bonn Schmitt Steichen examine recent European case law on companies' migration of Comi. *International Financial Law Review*, 2009, Vol. 167, p. 41-44.

47. Homan, Mark. An Insolvency Practitioner's Perspective. In *Cross - Border Security and Insolvency*. Bridge, Michael G., Stevens, Robert H. New York: Oxford University Press, 2001.

48. Kipnis, Alexander M. Beyond UNCITRAL: Alternatives to Universality in Transnational Insolvency. *Denver Journal of International Law and Policy*, 2008, Vol. 36(2), 155-190.

49. Kirilevičiūtė, Laura. Europos Sąjungos kompetencijos reguliuoti bankroto procesą ribos. *Teisė*. 2009, t. 73, p. 89-101.

50. Kirilevičiūtė, Laura. Ar egzistuoja palankesnės teisės ieškojimo galimybės bankroto bylose? *Teisė*. 2010, t. 74, p. 93-104.

51. Kirilevičiūtė, Laura. Jurisdikcijos taisyklės pagal 2000 m. gegužės 29 d. tarybos reglamentą (EB) 1346/2000 dėl bankroto bylų. Daktaro disertacija, 2011 (apginta 2012 m. sausio 26 d.).

52. Kontrauskas, Ramūnas. Tarptautinis civilinis procesas: samprata ir vieta nacionalinės teisės sistemoje. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 7 (109), p. 70-76.

53. La Porta, R. *et al.* Law and Finance. *Journal of Political Economy*,

1998, Vol. 106 (6), p. 1113-155.

54. LoPucki, Lynn M. Cooperation in International Bankruptcy: A Post-Universalist Approach. *Cornell Law Review*, 1999, Vol. 84 (3), p. 696-762.

55. LoPucki, Lynn M. The Case for Cooperative Territoriality in International Bankruptcy. *Michigan Law Review*, 2001, Vol. 98 (7), p. 2216-2251.

56. LoPucki, Lynn M. Universalism Unravels. *American Bankruptcy Law Journal*, 2005, Vol.79 (1), p. 143-167.

57. Mason, Rosalind. Cross-Border Insolvency Law: Where Private International Law and Insolvency Law Meet. In Omar, Paul J. *International Insolvency Law: Themes and Perspectives*. Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2008, p. 27-60.

58. Mevorach, Irit. Appropriate Treatment of Corporate Groups in Insolvency: A Universal View. *European Business Organization Law Review*, 2007, Vol. 8 (2), p. 179-194.

59. Moss, Gabriel; Paulus, Christoph. The European Insolvency Regulation – The Case for Urgent Reform. *Insolvency Intelligence*, 2006, Vol. 19 (1), p. 1-4.

60. Nauta, Marie-Louise; Bulten, Frederiek. Introduction to Spanish Cross-Border Insolvency Law – An Adequate Connection with the Existing International Insolvency Legislation. *International Insolvency Review*, 2009, Vol. 18, p. 59-76.

61. Nauta, Marie-Louise; Bulten, Frederiek. Introduction to Spanish Cross-Border Insolvency Law – An Adequate Connection with the Existing International Insolvency Legislation: Annex. *International Insolvency Review*, 2009, Vol. 18, p. 77-84.

62. Norkus, Rimvydas. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika. *Justitia*, 2007, Nr. 2(64), p. 2-20.

63. Perkins, Liza. A Defence of Pure Universalism in Cross-Border Corporate Insolvencies. *International Law and Politics*, 2000, Vol. 32, p. 787-

827.

64. Rasmussen, Robert K. A New Approach to Transnational Insolvencies. *Michigan Journal of International Law*, 1998, Vol. 19 (1), p. 1-36.
65. Rainey, Kate. The European Insolvency Regulation and the Treatment of Group Companies: An Analysis. *International Corporate Rescue*, 2006, Vol. 3 (6), p. 322-328.
66. Ringe, Wolf - Georg. Forum Shopping under EU Insolvency Regulation. *European Business Organization Law Review*, 2008, Vol. 9 (4), p. 579-620.
67. Smart, Philip. Rights In Rem, Article 5 and the EC Insolvency Regulation: an English Perspective. *International Insolvency Review*, 2006, Vol. 15, p. 17-55.
68. Tobler, Claudia. Managing Failure in the New Global Economy: The UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency. *Boston College International and Comparative Law Review*, 1999, Vol. 22.
69. Urbonas, Andrius. Teismo sprendimo bankroto byloje pripažinimas kitoje Europos Sąjungos šalyje narėje. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 99 (9), p. 70-76.
70. Vėgėlė, Ignas. Nacionalinių teismų teisė ir pareiga kreiptis į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą. *Jurisprudencija*. 2007, Nr. 7 (97), p. 39-45.
71. Virgós, Miguel; Schmit, Etienne. Report on the Convention on Insolvency Proceedings. In Moss, Gabriel; Fletcher, Ian F.; Isaacs, Stuart. *The EC Regulation on Insolvency Proceedings: A Commentary and Annotated Guide*. New York: Oxford University Press, 2002, p. 263-327.
72. Wagner, Philip K. When International Insolvency Law Meets International Arbitration. *Dispute Resolution International*, 2009, Vol. 3 (1), p. 56-97.
73. Wessels, Bob. COMI: Are English courts coming out? Stanford International Bank case on appeal. *International Insolvency Law Review*, 2/2010, Vol. 1, p. 57-64.

74. Wessels, Bob. Current Development Towards International Insolvencies in Europe. *International Insolvency Review*, 2004, Vol. 13, p. 43-75.
75. Westbrook, Jay Lawrence. Choice of Law Avoidance in Global Insolvencies. *Brooklyn Journal of International Law*, 1991, Vol. 17, p. 516-517.
76. Westbrook, Jay Lawrence. A Global Solution to Multinational Default. *Michigan Law Review*, 2000, Vol. 98 (7), p. 2276-2308.
77. Westbrook, Jay Lawrence. Theory and Pragmatism in Global Insolvencies: Choice of Law and Choice of Forum. *American Bankruptcy Law Journal*, 1991, Vol. 65, p. 456-490.
78. Westbrook, Jay Lawrence. Multinational Enterprises in General Default: Chapter 15, the ALI Principles, and the EU Insolvency Regulation. *American Bankruptcy Law Journal*, 2002, Vol. 76 (1), p. 1-45.
79. Wilmowsky, Peter von. Choice of Law in International Insolvencies: A Proposal for Reform. In Basedow, Jürgen; Kono, Toshiyuki. *Legal Aspects of Globalization: Conflict of Laws, Internet, Capital Markets and Insolvency in a Global Economy*. The Hague: Kluwer Law International, 2000, p. 197-212.

III. Teismų praktika

III.1. Lietuvos teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 28 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas“//Teismų praktika, 2001, Nr. 14.
2. Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga, aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000 m. gruodžio mėn. 21 d. nutarimu Nr. 28//Teismų praktika, 2001, Nr. 14.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d.

nutarimas Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“//Teismų praktika, 2002, Nr. 16.

4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2008 m. liepos mėn. 3 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga Nr. 2008-07-03// Teismų praktika, 2008, Nr. 29.

5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. rugsėjo mėn. 8 d. aprobuotas 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų taikymas remiantis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo precedentais//Teismų praktika, 2011, Nr. 35.

6. Klaipėdos apygardos teismo 2010 m. balandžio mėn. 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-826-123/2010 (*AB „Klaipėdos laivų remontas“ v. „Nescofish“ Ltd*).

7. Lietuvos apeliacinio teismo 2003 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-45/2003 (*Hensel & C. Mortensen Mantel Kostume Kleider GmbH*).

8. Lietuvos apeliacinio teismo 2004 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A–259/2004 (*BUAB „Švilda v. UAB „NCC“*).

9. Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-322/2005 (*BUAB „Baltic Building Fund“ v. Tradeimpex Ventures Ltd. ir Baltic Building and Development Ltd*).

10. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-261/2006 (*D. Š. v. D. Š. individualios gamybos – realizavimo įmonė „Nida“*).

11. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. rugsėjo 18 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-329/2006 (*BUAB „Nordfarma“ kreditorius UAB „Armila“ v. UAB „Limedika“*).

12. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-520/2006 (*BUAB „Aviakompanija Lietuva“ v. YES AIR S.R.L*).

13. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje

byloje Nr. 2A-339/2006 (*bankrutuojanti V. ir S. M. prekybos centras IĮ v. AB „Lietuvos draudimas“*).

14. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-404/2006 (*BUAB „Blazma“ v. UAB „Elistra“*).

15. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-5-1/2007 (*A. M. v. bankrutuojanti individuali įmonė V. ir S. M. prekybos centras*).

16. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-141/2007 (*UAB „Jūsų žavesiui“ v. UAB „Kompanjola“*).

17. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gegužės 10 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 2-316/2007 (*UAB „Corporate Property Holding“ v. UAB „Medicinos sistema“*).

18. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-27/2008 (*Ukrainos įmonė AAB „Kerčrybprom“*).

19. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-197/2008 (*BUAB „Kraitenė“ v. Estijos įmonė „Nordnet Eesti AS“, Suomijos įmonė „Tehojakelu OY“, UAB „Termotransportas“*).

20. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-375/2008 (*DnB NORD bankas, AB SEB banko, Nordea Bank Finland Plc v. BAB „Ekranas“*).

21. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-940/2008 (*BUAB „Pakrijas“*).

22. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-113/2006 (*AB „Turto bankas“ v. BAB „Dirbtinis pluoštas“ ir Balkan Investment Bank AD*).

23. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-178/2009 (*BUAB „Briauna“ v. BITC Möbel AB ir UAB „BIRC Baltija“*).

24. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. balandžio mėn. 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-77/2009 (*UAB „Progresyvios investicijos“ v. A.A.*);

25. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. balandžio mėn. 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-521/2009 (*Tromso Mekaniske AS v. Zimnyaya Zolotitsa*).
26. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-566/2009 (*dėl „Oderbalt“ OU finansinio reikalavimo tvirtinimo BUAB „Gazagroservisas“ bankroto byloje*).
27. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-103/2009 (*Respublikinė unitarinė įmonė „Baranovičių gamybinis medvilnės susivienijimas“ v. BUAB „Jensen Investment Holdings Baltija*).
28. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-835/2009 (*dėl UAB „Irvė“ bankroto bylos iškelimo*).
29. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-854/2009 (*A. U. v. M. M., M. P., G. B.*);
30. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1414/2009 (*VSDFV Tauragės skyrius, OOO „Vafelite“, AB „Turto bankas“ v. BUAB Baltoji snaigė*).
31. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1540/2009 (*BUAB „Daga“ v. SIA Lidevas*).
32. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. gruodžio mėn. 07 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-203/2009 (*pareiškėjas V.B.Į.*).
33. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario mėn. 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-3/2010 (*pareiškėjas AS „ Akciju komercbanka „ Baltikums“*).
34. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio mėn. 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-268/2010 (*Rusijos Federacijos ribotos atsakomybė bendrovė „F. E. Trans“ v. UAB „Railtrans Lt*).
35. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gruodžio mėn. 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-877/2010 (*UAB „NORDWEG“ v. Nescofish Ltd*).
36. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. sausio mėn. 24 d. nutartis

- civilinėje byloje Nr. 2T-118/2011 (*RAB „Averstrans“ v. BUAB „BigLTrans“*).
37. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1319/2011 (*BUAB „Accuratus“ v. OU Aquabaltia Group Estonia*).
38. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-175/2011 (*pareiškėja A.K.*).
39. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. liepos mėn. 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-225/2011 (*pareiškėjas Baltarusijos Respublikos geležinkelio transporto ekspedijavimo unitarinės įmonės „Belintertrans – transportno – logističeskij centr“*).
40. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. rugsėjo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-233/2011 (*AB „Swedbank“ v. A.K.*).
41. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-249/2011 (*pareiškėjas G. J.*).
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-98/2001 (*DFDS Dan Transprt A/S v. UAB „Rolagama“*).
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. vasario 21 d. nutartį civilinėje byloje Nr.3K-3-201/2001 (*AB Turto bankas v. BAB „Rimeda“, AB Lietuvos taupomasis bankas*).
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-95/2001 (*Lietuvos bankas v. LAB „Tauro bankas“, AB „Vilniaus vingis“, M. P., D. K., J. Š. ir tretieji asmenys UAB „Vetfarmas“, AB „Girelės paukštynas“, B. L.*).
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1335/2002 (*BUAB „Alytaus vija“ v. A. Ž. IĮ*).
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-308/2004 (*AB „Ūkio bankas“ v. A.L.*).
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-484/2004 (*Klaipėdos apskrities VMI v. LAB „Argovegas“*).
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje

byloje Nr. 3K-3-535/2004 (*AB „Kazlų Rūdos metalas“ v. UAB „Deltima“, AB Kredyt Bank S.A.*).

49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-612/2004 (*A.V. IĮ v. K.C. firma*).

50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-560/2004 (*AB „Dainava“ v. Vokietijos bankrutuojanti įmonė H. Hensel & Mortensen Mäntel Kostüme Kleider GmbH*).

51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. sausio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-20/2005 (*UAB „NCC“ v. BUAB „Švilda“*).

52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-179/2006 (*Duke Investment Limited v. Kaliningrado sritis ir Kaliningrado srities regioninis vystymo fondas*).

53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-434/2006 (*AS „Super FM v. UAB „Laisvoji Banga“*).

54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-529/2006 (*Lietuvos Respublikos finansų ministerija v. LAB „Oruva“ ir kt.*).

55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-132/2007 (*pareiškėjas Baltarusijos Respublikos valstybinės gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“*).

56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-23/2008 (*V. Ž. V. AB „Rytų skirstomieji tinklai*).

57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-328/2008 (*BUAB „Omė“ v. D. J.*).

58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-562/2008 (*Britų Virginijos salų įmonė Westintorg Corp. v. Baltarusijos Respublikos valstybinės gamybos ir prekybos unitarinės įmonė „Belaja Rus“*).

59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje

byloje Nr. 3K-3-375/2009 (*RAB „Torgovyj dom Konstantinovskogo metalurgiškogo zavoda“ v. UAB „Dezira“*);

60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-475/2009 (*UAB „Metos“ v. BUAB „Modus Vitae“ ir kt.*).

61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio mėn. 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-591/2009 (*BUAB „Asotros veterinarija“*).

62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-179/2010 (*BUAB „Ekomanija“ v. UAB „LIT-INVEST“*).

63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-188/2010 (*Latvijos įmonė „F-Tex SIA“ v. Lietuvos - Anglijos UAB „JadecLOUD-Vilma“*).

64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. birželio mėn. 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-261/2010 (*BUAB „Justiniškių sporto centras“ v. Vilniaus apskrities VMI*).

65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio mėn. 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-364/2010 (*AB „Swedbank“ v. R. K., D. K.*)

66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio mėn. 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-191/2011 (*pareiškėjas IDS Borjomi Beverages Co. N.V. v. BUAB „Accuratus“*).

III.2. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika ir generalinių advokatų išvados

67. Europos Teisingumo Teismo 1979 m. vasario 22 d. sprendimas byloje 133/78 *Gourdain v. Nadler* [1979] ECR-733.

68. Europos Teisingumo Teismo 2000 m. kovo 28 d. sprendimas byloje C-7/98 *Dieter Krombach v. André Bamberski* [2000] ECR I-1935.

69. Europos Teisingumo Teismo 2000 m. gegužės 11 d. sprendimas byloje C-38/98 *Renault SA v. Maxicar SpA and Orazio Formento* [2000] ECR I-2973.

70. Europos Teisingumo Teismo 2005 m. kovo 17 d. sprendimas byloje C-294/02 *Commission of the European Communities v. AMI Semiconductor Belgium BVBA and Others* [2005] ECR I-2175.
71. Europos Teisingumo Teismo 2006 m. sausio 17 d. sprendimas byloje C-1/04 *Susanne Staubitz-Schreiber* [2006] ECR I-0701.
72. Europos Teisingumo Teismo 2006 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje C-341/04 *Eurofood IFSC* [2006] ECR I-3813.
73. Europos Teisingumo Teismo 2009 m. vasario 12 d. sprendimas byloje C-339/07 *Christopher Seagon v. Deko Marty Belgium NV* [2009] ECR I-767.
74. Europos Teisingumo Teismo 2009 m. rugsėjo 10 d. sprendimas byloje C-292/08 *German Graphics v. Holland Binding* [2009] ECR I-8421.
75. Europos Teisingumo Teismo 2011 m. spalio 20 d. sprendimas byloje C-396/09 *Interedil Srl (in liquidation) v. Fallimento Interedil Srl and another* [2011] ECR I-0000.
76. Europos Teisingumo Teismo 2011 m. lapkričio 17 d. sprendimas byloje C-112/10 *Zaza REtail BV* [2011] ECR I-0000.
77. Europos Teisingumo Teismo 2011 m. gruodžio 15 d. sprendimas byloje C-396/09 *Rastelli Davide e C. Snc v Jean-Charles Hidoux* [2011] ECR I-0000.
78. Byla C-213/10: 2010 m. gegužės 4 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (Lietuvos Respublika) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą byloje *F-Tex SIA prieš Lietuvos-Anglijos UAB „JadecLOUD-Vilma*. (OJ 2010/c 195/12).
79. Generalinio advokato F. G. Jacobs 2005 m. rugsėjo 27 d. išvada byloje C-341/04 *Eurofood IFSC*. [Interaktyvus, žiūrėta 2008 02 19]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62004C0341:LT:PDF>>.

III.3. Europos Sąjungos valstybių nacionalinių teismų praktika

80. Londono Aukštojo Teisingumo Teismo 2002 m. birželio 4 d.

sprendimas *Enron Directo Sociedad Limitada* byloje. [Interaktyvus, žiūrėta 2006 10 19]. Prieiga per internetą: <http://www.eir-database.com/result_display.asp?judeid=J009>.

81. Anglijos ir Velso Apeliacinio Teismo 2002 m. spalio 30 d. sprendimas *Geveran Trading Co.Ltd. v. Kjell Tore Skjevesland* byloje. [Interaktyvus, žiūrėta 2006 11 07]. Prieiga per internetą: <<http://www.bailii.org/cgi-bin/markup.cgi?doc=/ew/cases/EWCA/Civ/2002/1567.html&query=Geveran+&method=all>>.

82. Aukštojo Teisingumo Teismo 2003 m. vasario 7 d. sprendimas *BRAC Rent-A-Car International Inc.* byloje. [Interaktyvus, žiūrėta 2006 10 19]. Prieiga per internetą: <http://www.eir-database.com/word_doc/Judgements_1.pdf>.

83. Miuncheno apygardos teismo 2004 m. gegužės 4 d. sprendimas *HETTlage Österreich* byloje. [Interaktyvus, žiūrėta 2006 10 19]. Prieiga per internetą: <http://www.eir-database.com/result_display.asp?judeid=J031>.

84. Leeds Aukštojo Teisingumo Teismo 2004 m. gegužės 20 d. sprendimas *Ci4NET.COM Inc/DBP Holdings Ltd.* byloje. [Interaktyvus, žiūrėta 2006 10 19]. Prieiga per internetą: <http://www.eir-database.com/result_display.asp?judeid=J041>.

85. Anglijos ir Velso Apeliacinio Teismo 2005 m. liepos 25 d. sprendimas byloje *Shierson v. Vlieland-Boddy*. [Interaktyvus, žiūrėta 2006 11 07]. Prieiga per internetą: <<http://www.bailii.org/cgi-bin/markup.cgi?doc=/ew/cases/EWCA/Civ/2005/974.html&query=Shierson+v+VlielandBoddy&method=all>>.

86. Talino apygardos teismo 2006 m. birželio 14 d. sprendimas Švedijos bendrovės *Rapla Invest AB* byloje. [Interaktyvus, žiūrėta 2006 10 19]. Prieiga per internetą: <http://www.eir-database.com/word_doc/Judgements_145.pdf>.

87. Anglijos ir Velso Apeliacinio Teismo 2009 m. liepos 9 d. sprendimas byloje *Syska (Elektrim SA) v. Vivendi Universal SA*. [Interaktyvus, žiūrėta 2010 10 29]. Prieiga per internetą: <<http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2009/677.html>>.

IV. Kita tyrimo medžiaga

1. Bazinas, George.V. *EU Regulation on Insolvency Proceedings: the first year and the outlook from Greece*. [Interaktyvus, žiūrėta 2007 07 31]. Prieiga per internetą: <http://www.iiiglobal.org/country/european_union/EU_Regulation_Greece_Bazinas.pdf>.
2. Bogdan, Michael. *Applicable Law: the Basic Rule and its Exceptions*. Summary of Michael Bogdan's presentation, Trier 18 September 2006. [Interaktyvus, žiūrėta 2007 07 31]. Prieiga per internetą: <http://www.era.int/web/en/resources/5_2341_3062_file_en.4451.pdf>.
3. Bufford, Samuel L., et al. *International Insolvency*. Federal Judicial Center, 2001. [Interaktyvus, žiūrėta 2007 09 26]. Prieiga per internetą: <[http://www.fjc.gov/public/pdf.nsf/lookup/IntlInso.pdf/\\$file/IntlInso.pdf](http://www.fjc.gov/public/pdf.nsf/lookup/IntlInso.pdf/$file/IntlInso.pdf)>.
4. Clifford Chance, *European Insolvency Procedures - 2010 Edition*. [Interaktyvus, žiūrėta 2010 11 25]. Prieiga per internetą: <http://www.cliffordchance.com/content/dam/cliffordchance/PDFs/CC_Euro_Insolvency_Pro_Oct10.pdf>.
5. Eidenmüller, Horst. *Abuse of Law in the Context of European Insolvency Law*. [Interaktyvus, žiūrėta 2011 03 31]. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1353932&rec=1&srcabs=1209822>.
6. Göpfert, Burkard Dr. *International Jurisdiction in European Insolvencies*, p. 12. [Interaktyvus, žiūrėta 2010 10 02]. Prieiga per internetą: <<http://www.iiiglobal.org/component/jdownloads/?task=finish&cid=973&catid=137>>.
7. INSOL Europe. *Harmonisation of Insolvency Law at EU level*, 24 April 2010, p. 1-158. [Interaktyvus, žiūrėta 2010 11 25]. Prieiga per internetą: <<http://www.insol-europe.org/eu-research/harmonisation-of-insolvency-law-at-eu-level/>>.

8. Nacionalinė verslo administratorių asociacija. *Taikomasis mokslinio tyrimo darbas "Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė"*. Vilnius, 2006, p. 39-40. [Interaktyvus, žiūrėta 2007 07 30]. Prieiga per internetą: <<http://www.ukmin.lt/lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>>.
9. Hague Conference on Private International Law. *Responses to questionnaire in relation to the law applicable to insolvency proceedings*. [Interaktyvus, žiūrėta 2009 05 21]. Prieiga per internetą: <http://www.hcch.net/upload/wop/insolv_rep.pdf>.
10. Wautelet, Patrick R. *Some Considerations on the Center of Main Interests as Jurisdictional Test under the European Insolvency Regulation*. [Interaktyvus, žiūrėta 2009 03 15]. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=997983>.
11. Schweigelová, Dana; Dančišin, Martin. *Memorandum on New Czech Insolvency Law*. [Interaktyvus, žiūrėta 2007 11 08]. Prieiga per internetą: <http://www.glatzova.com/en/_data/publikace/21_new_czech_insolvency_law_0613_en.pdf>.
12. Vallender, Heinz. *Judicial cooperation within the EU Insolvency Regulation*. [Interaktyvus, žiūrėta 2010 12 29]. Prieiga per internetą: <http://www.justiz.nrw.de/WebPortal_en/projects/ieei/documents/public_papers/judicial_cooperation.pdf>.
13. Van Galen, Robert. *The European Insolvency Regulation and Groups of Companies*. INSOL Europe Annual Congress, 16-18 October 2003, Cork, Ireland. [Interaktyvus, žiūrėta 2009 03 15]. Prieiga per internetą: <<http://www.iiiiglobal.org/component/jdownloads/?task=finish&cid=399&catid=39>>.
14. Wessels, Bob. *Cross-Border Insolvency Law in Europe: Present Status and Future Prospects*. [Interaktyvus, žiūrėta 2010 10 30]. Prieiga per internetą: <http://www.scielo.org.za/scielo.php?pid=S172737812008000100003&script=sci_arttext>.

V. Kai kurios interneto svetainės

1. Tarptautinis nemokumo institutas (International Insolvency Institute):
<<http://www.iiiglobal.org/>>.
2. Europos nemokumo ir restruktūrizavimo profesionalų organizacija (INSOL Europe): <<http://www.insol-europe.org/>>.
3. Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose (Bankrotas):
<http://ec.europa.eu/civiljustice/bankruptcy/bankruptcy_gen_lt.htm>.
4. Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisija: (UNCITRAL):
<http://www.uncitral.org/uncitral/en/commission/working_groups/5Insolvency.htm>.

AUTORĖS MOKSLINĖS PUBLIKACIJOS DISERTACIJOS TEMA

1. Čiricaitė, Radvilė. Bankroto bylos iškėlimas Lietuvos Respublikos teisme pagal Europos Sąjungos ir Lietuvos teisę. *Teisė*. 2010, t. 74, p. 80-92.
2. Čiricaitė, Radvilė. 2000 m. gegužės 29 d. Europos Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų: taikytinos teisės nustatymo ypatumai. *Teisė*. 2008, t. 67, p. 65-75.
3. Čiricaitė, Radvilė. Bankroto bylų teisingumas pagal Europos Sąjungos teisę. *Teisė*. 2007, t. 63, p. 33-42.